

Sterrenzoeker

Rede en Geloof

René Jean-Paul Dewil

Boek I. Aleppo

Auteursrechten Clausule

René Jean-Paul Dewil © is de enige auteur van dit werk. © 2009.

Alle rechten voorbehouden.

Geen deel van deze publicatie mag veranderd worden zonder de schriftelijke toelating van de auteur.

Dit e-boek mag slechts in elektronische vorm gekopieerd worden voor persoonlijk gebruik. Het mag niet gedrukt worden, in een elektronisch of ander ophaalsysteem geplaatst worden, gefotokopieerd, of op enige andere wijze vastgelegd worden zonder de schriftelijke toestemming van de auteur.

De enige plaats waar dit e-boek mag opgehaald worden is van de Internet website www.theartofpainting.be, die de enige oorspronkelijke tekst bevat.

Deze publicatie valt onder de wetten op de auteursrechten, onder de copyright rechten.

Inhoudsopgave

Boek I. Aleppo	2
Hoofdstuk Een. Een wadi nabij Harim. Het Frankisch Prinsdom van Antiochië. Januari 1147	5
Hoofdstuk Twee. De bimaristan van Aleppo. Januari tot maart 1147.....	8
Hoofdstuk Drie. Le Pallet, Bretagne, 118-1132	19
Hoofdstuk Vier. Le Pallet, Nantes en Parijs. 1132-1138.....	38
Hoofdstuk Vijf. Provins 1139	63
Hoofdstuk Zes. Parijs en Cluny, 1139.....	82
Hoofdstuk Zeven. Parijs en Vitry 1140-1142.....	124
Hoofdstuk Acht. Vitry, Parijs en Vézelay. 1143-1146.....	159
Hoofdstuk Negen. Aleppo en de Hauran. 1147.....	181
Historische Nota's	195

Hoofdstuk Een. Een wadi nabij Harim. Het Frankisch Prinsdom van Antiochië. Januari 1147

De eerste pijl suisde rakelings langs mijn hoofd. Hij plantte zich recht in de nek van het strijdpaard dat zich naast me met hangende snuit voorttrok. Het paard hinnikte en steigerde direct, sprong dan van de pijn en de verrassing terzijde, wierp zijn ruiter af, en sloeg in op andere paarden en mannen, zodat we ogenblikkelijk pandemonium in onze rangen hadden. Het duurde een tijdje vooraleer de andere ridders begrepen wat er aan het gebeuren was. Tegen dan vielen er meer pijlen uit de hemel, sommige schuin, andere bijna verticaal. Meerdere vijandelijke schutters hadden een gemakkelijk doel gevonden op ons. De meeste pijlen deden weinig kwaad. De smalle, houten schachten boorden zich in het zand en bleven daar steken, of ze kletterden op de rotsen en braken. Andere pijlen nog vlogen te pletter op schilden en enkelen raakten de ringen van maliënkolders, drongen niet zeer diep door, maar kwetsten toch armen en benen. Ook werd er geen wolk van pijlen afgeschoten, pijlen vlogen eerder de ene na de andere naar beneden, maar vroeg of laat zou een pijl een onbeschermd nek of handen en benen raken, en slachtoffers maken in onze groep strijders. De paarden leden het meest, en als dit bestoken nog een tijdje zou duren, zouden we veel paarden verliezen en moesten we te voet verder!

We probeerden te ontdekken waar de boogschutters zaten, ondanks de stofwolk die opgeworpen werd door onze zenuwachtige, schichtige paarden, en ondanks het felle, schitterende licht van de zon die recht in onze ogen scheen wanneer we naar boven keken. We spoorden onze paarden aan om sneller vooruit te komen tussen de grote, verspreide rotsblokken. We wilden meer pijlen ontwijken in galop, maar de lange stelen met hun gevaarlijke stalen punten bleven op ons vallen. We zagen wel enige schaduwen van mannen, hoog boven ons, op de flanken van het ravijn van de wadi, de uitgedroogde rivierbedding waar we doorheen reden. We hoopten dat slechts enige Bedu bandieten ons bestookt hadden.

Maar dan, plots, stormde een groep Saraceense ruiters langs de grote rotsblokken die het zicht vóór ons belemmerden. De strijders schreeuwden hun gewone 'Allahu Akbar' strijdkreet. Ze zwaaiden lange, gekromde zwaarden in één hand en hielden hun schild en de teugels van hun paard met de andere. De woeste vijandelijke paardrijders zouden snel op ons zijn. De vier geharnaste ridders van onze groep brachten hun paarden tot staan vóór onze twintig strijders die te voet gingen, om de slag van de eerste stormloop op te vangen. Enkele pijlen bleven verder in het ravijn neerstorten. De boogschutters, begrepen we, waren slechts een onderdeel van een goed voorbereide hinderlaag.

We reden in een nauwe corridor gevormd door de steile, scherp-gerande hellingen van de wadi, en moesten nu hopen dat we met onze weinige strijders toch uit de val konden geraken. We waren natuurlijk idioten geweest. We hadden enkele lichtbepapende mannen vóór ons uit moeten sturen, de heuvels in, om uit te kijken naar vijanden, maar er was nu geen tijd meer om ons daarover te berouwen.

Ik begreep instinctief dat de valstrik ook achter ons zou toegetrokken worden! Ik spoorde daarom mijn paard niet vooruit met de andere ridders, maar draaide het om. Ik vloekte omdat ik dom geweest was en de ridders van deze patrouille meer had vertrouwd dan mijn instinct. De hinderlaag moest aan de beide zijden gelegd zijn, vóór ons en achter ons, al was ik kwellicht de enige die dat begreep. Ik handelde dus alsof dat ook zou gebeuren. Er zou een

andere aanval komen, binnenkort, een aanval op onze achterhoede, al waren we met zo weinigen in onze patrouille dat men niet echt kon spreken van voorhoede en achterhoede.

Meerdere Saraceense ruiters reden inderdaad plots de wadi in van aan de achterzijde. Die ruiters hadden nog wel enige afstand te overbruggen, want ze hadden het ravijn moeten omcirkelen nadat wij er in waren gereden. Ik kon zes van onze krijgers met veel schreeuwen en tieren bij roepen om met mij een verdedigingslijn te vormen, en de impact te stoppen van deze nieuwe, wilde bestorming op onze patrouille. Ik deed hen van de paarden afstappen en een muur van schilden bouwen. Ik bleef te paard om de strijders aan te vuren en te kunnen leiden. Ik kon geen enkele aanspraak maken op leiding, maar de mannen gehoorzaamden mijn geroep. Wellicht was dat omdat niemand anders bevelen riep. We hoorden in onze rug al zwaarden op elkaar inslaan; strijdkreten en vloeken werden geschreeuwd daar. De strijd was begonnen. Mijn strijders stonden pal en zetten zich schrap om de schok van de andere zijde op te vangen.

Mijn mannen plaatsten hun schilden tegen elkaar, en leunden tegen de speren die ze hard in het zand hadden geduwd, de dodelijke punt vooruit. We vulden het lagere deel van het ravijn, het rivierbed, met een muur van schilden. Onze muur was echter niet breed.

Onze strijders waren allen veteranen van slagvelden en schermutselingen in deze zonverbrande, godverlaten streek van het Christelijk Prinsdom van Antiochië – of was dit al een deel van het Saraceens, Zengidiaans rijk van Syrië? Met een twintigtal Christelijke kruisridders van Antiochië en een veertigtal strijders te voet waren we op patrouille gestuurd in de richting van Aleppo om de verre omgeving te verkennen. We waren aan de andere kant van de Orontes rivier geraakt. De wadi waarin we vochten was waarschijnlijk uitgehold door een oude, uitgedroogde zijrivier van die Orontes. We waren via een ondiepe plaats de rivier over gereden, in de richting van Harim, ongeveer halweg tussen de steden Antiochië en Aleppo. Ik, voorzeker, had er geen idee van aan welke zijde van de ingebeelde grens we hadden gepatrouilleerd. Dit was slechts één van de eerste malen dat ik in deze streek kwam. Ik was me er slechts van bewust dat we zeer ver verwijderd waren van elke bescherming van enige Frankische vesting.

De strijders die ik hier had waren dappere mannen. Ze kenden hun plicht. Ze geraakten niet in paniek en liepen niet weg. Ze stonden met grimmige gezichten. Zij en ik, echter, twijfelden er niet aan dat onze aanvallers veel talrijker waren dan wij.

De Saraceense ruiters waren bijna op ons. Toch spoorden ze hun paarden aan de hoogste snelheid te bewaren, zo snel als de kleine, bruine dieren konden galopperen.

De Saraceense krijgers droegen witte linnen, wijde mantels die in de wind flapperden en die hen nog meer indrukwekkend deden schijnen. Ze hadden maliënkolders aan, en lichte hauberken van dun leder boven hun maliën. Aan hun linkerhand hielden ze de kleine, ronde schilden. Ze zwaaiden een lang, krom zwaard, klaar om naar onze halzen uit te halen. Ze leken voorwaar de meest vervaarlijke zwartharige duivels die Syrië op ons had kunnen loslaten.

Ik bereidde een wanhopige verrassing voor. De Saracenen verwachtten dat ik hen passief zou blijven opvangen en daar in hun weg zou blijven staan om hun charge te blokkeren. Ik spoorde echter plots mijn paard aan voorwaarts te springen, recht in de aankomende Saraceense massa, en dat veroorzaakte wel enige chaos onder hen. De vijandelijke krijgers waren misschien enigszins verrast door mijn onverwachte aanval en hun eerste slagen kwamen te laat, hun charge was even iets gebroken, maar ze kwamen toch niet erg onder de indruk van mijn poging. Een groep van twintig of zo schreeuwende ruiters reed gewoon

verder alsof ik niet bestond, om onze muur van schilden en lansen omver te slaan, en ze zouden daar zonder twijfel in slagen. Vijf ruiters echter, diegene die net vóór mij reden, hielden in en sloten zich rond me.

Ik sloeg mijn zwaard naar hen en mijn paard steigerde terwijl ik scherp draaide, wat even nog meer verwarring stichtte bij de mannen. Ik weerde al een vijandelijk zwaard af en sneed door een arm die niet voldoende met maliën beschermd was. Andere zwaarden staken gevaarlijk naar me, maar ik sloeg en stootte met veel energie, zodat geen Saraceens wapen me kon bereiken. Dergelijk verbruik van krachten zou ik niet lang kunnen volhouden. Dus smeed ik mijn paard recht tegen een brede man met een volle, zwarte baard, die een schitterende, rood-gepluimde helm droeg, hopende dat die man één van de leiders van de aanvallende bende was. De zon scheen nu recht in mijn ogen. Ik zag slechts duidelijk en scherp de glimmende bogen van de zwaarden en daaronder, doorheen de sluiers van stof die opgeworpen werden in het smalle ravijn, de onduidelijke kleurenvlekken van de klederen van de Saracenen. In dat stof en in de hitte van de middag vochten we.

Ik weerde het zwaard van de Saraceense leider af, draaide mijn paard op zichzelf rond en raakte de man in de rug omdat hij gehinderd werd door andere ruiters naast hem. Dan haalde ik uit naar zijn onbeschermd nekk, net onder zijn helm, en trok daar een diepe, lange lijn bloed. De Saraceen wankelde in zijn zadel, boog naar voren, en ik duwde hard mijn zwaard in zijn zijde, in een diepe en dodelijke stoot.

Op dat zelfde ogenblik vloog een pijl met zijn gehaakte, stalen punt door de maliën heen in mijn zijde. Ik had geen tijd om me om die pijl te bekommeren, al veronderstelde ik dat hij slechts in vlees stak, want twee andere Saracenen hakten al op me in. Ik kon een slag van een zwaard opvangen op mijn schild en liet daarvoor even de teugels uit mijn handen glijden. De tweede zwaai kon ik niet ontwijken. Mijn schild vloog uit mijn hand en trok bijna mijn arm uit zijn sokkels. Ik greep opnieuw de teugels, draaide mijn paard weer om door slechts de druk van mijn benen te gebruiken, maar een wilde zwaardslag sloeg in mijn rechterdij.

Het lawaai van schreeuwende mannen, hinnikende paarden, het gekletter van de zwaarden, de bonken op schilden en het geklingel van maliën en ijzer, was thans oorverdovend in de wadi en vulde het ravijn. Ik weerde nog vele stoten en slagen af. Ik verwondde nog een Saraceen met lange sneden van mijn zwaard en ik was er zeker van dat ik nog een andere man doodde toen die aan mijn maliën trok en probeerde me van mijn paard te sleuren. Ik kliefde door zijn helm.

Een zwaard kwetste me in de rug, zodat ik daar een lange, bloedige wonde zou hebben, op de plaats waar het gekromde zwaard de maliën doorboorde en dan gesneden had. De pijl stak nog steeds in mijn zijde en neep me nu erg; mijn andere zijde deed pijn; mijn rug was in vuur; bloed sijpelde vooraan en achteraan van onder mijn ijzeren kleed.

Plots vloog mijn helm van mijn hoofd, naar boven geslagen door een schuine zwaardbeweging.

Al wat ik me toen nog herinnerde was de ironische genoegdoening ten minste enkele luttele ogenblikken het gevecht te hebben kunnen aanhouden. Dan sloeg een zeer hard voorwerp tegen mijn hoofd, waarschijnlijk een lichte strijdhamer, en ik was vreemd verbaasd hoe mijn ogen me van mijn paard zagen vallen, mijn brein verder onbekwaam nog één spier van mijn lichaam te besturen. Alles werd nog zwart vóór ik de grond raakte.

Hoofdstuk Twee. De bimaristan van Aleppo. Januari tot maart 1147.

Ik opende voorzichtig mijn ogen. Ik zag slechts zeer helder wit. Dan verschenen er schaduwen in het wit, schaduwen zoals de vouwen van een lichte sluier. Ik probeerde die zachte helderheid aan te raken, want ik voelde me zeer gelukkig en rustig. Ik was waarschijnlijk in de hemel, want de hel kon niet dit heerlijk licht verdragen. Ik herinnerde me nog zeer goed mijn laatste ogenblikken in het gevecht van de wadi.

Iets bewoog zich juist vóór me. Twee kleine groene cirkels verschenen in prachtige groene kleuren die straalden, gezet tegen een bleke achtergrond. Ik fluisterde, ‘smaragd’, en reikte uit met mijn hand.

Ik hoorde iemand giechelen dan, en een warme, schorre, zachte vrouwelijke stem fluisterde dicht bij mijn oor, ‘ja, ja, je mag me Zumurrud noemen als je wilt, maar dat is mijn echte naam niet. Je moet nog wat slapen. Rust en wordt beter!’

Een kleine maar vastberaden hand duwde me neer op het bed. Ik lag op mijn rug. Door die beweging haalde de pijn in mijn zijde, mijn rug en mijn hoofd weer de bovenhand. Ik verkrampste en leunde langzaam, langzaam achterover, probeerde op te kijken, maar alles werd weer wazig en begon te draaien. Ik sloot mijn ogen.

Ik moet aan en uit in slaap gevallen zijn of tot bewustzijn zijn gekomen en dat dan weer verloren hebben, maar ik wist niet hoeveel maal en hoe lang. Ik opende mijn ogen opnieuw. Ik zag nu duidelijker waar ik was. Er lag geen witte sluier meer vóór me, maar een muur van netjes op elkaar gelegde, witte stenen die zo glad vereffend waren aan de oppervlakte als slechts de allerbeste metsers konden plaatsen. De kamer waarin ik lag was niet klein, het overwelfd plafond hoog. Mijn blik bewoog gretig van de muur naar het plafond, en dan naar een zwarte opening in de muur aan mijn rechterkant, een opening die enkel een deur kon zijn. Er was daar geen houten deur echter, slechts een opening.

Het licht was nog helder genoeg zodat ik kon zien waar ik lag, maar het licht vervaagde en zou snel verdwijnen. De kleuren van de muur verschoven van witte naar oranje tinten, en versomberden. Ik lag op een laag, zacht bed, met proper wit linnen boven en onder me. Ik lag naakt onder het linnen. De kamer voelde fris aan. Ik zag geen andere meubels in de kamer, en geen klederen, slechts mijn wit bed en de muren. Alle licht verdween en ik lag in de duisternis. Ik voelde me te zwak om te reageren, om te roepen, of om op te staan. Iemand had me goed verzorgd. Ik sliep.

Ik ontwaakte, duwde mijn rug op en snakte naar adem. De kamer was zoals voorheen, even rustig en sober als voordien. Ik rook een lichte geur van specerijen en mirre. Een schaal gevuld met een groene vloeistof stond naast mijn bed, rechts. Ik probeerde een beweging met mijn niet gekwetste arm om de schaal aan te raken, maar werd plots gewaar dat er een andere aanwezigheid was in de kamer.

Aan mijn linkerkant zat een man op de vloer. Hij was gekleed in een witte boernoës. De mouwen daarvan waren afgelijnd met gouddraad. Hij droeg een keffiyeh op zijn hoofd. De

eindjes van de keffiyeh waren nonchalant doch elegant over zijn brede schouders gegooid. Lichte gouden armbanden lagen rond zijn polsen en een zwarte zijden band met witte Arabische letters was om zijn linker bovenarm geknoopt. Een naakt zwaard lag uit de schede naast de man. Het heft van dat zwaard was versierd met kleurige stenen, met robijnen en smaragden, en de schede van het zwaard was afgezet met zilverdraad die zich over de hele lengte slingerde. Het was een lang, krom zwaard, en geen ceremonieel wapen, maar wel één met een degelijk, zwaar, dodelijk lemmet. Eén hand van de man bleef dicht bij het zwaard liggen. De andere hand verborg zijn gelaat met een kom waaruit hij dronk, een kom die geleek op de schaal die naast mijn bed stond. De man bracht de kom omlaag doch bleef zwijgen. Hij bestudeerde me, en ik hem.

Hij had een lang gezicht met delicate trekken, krachtige jukbeenderen, sensuele lippen, kleine ogen in gerimpelde kassen, zware en zwarte wenkbrauwen die echter netjes geknipt waren, een zeer volle, zwarte baard en een dunne snor. Zijn baard was kort geknipt. Hij leek me vele jaren ouder te zijn dan ik, misschien zelfs een paar tiental jaar. Zijn huid was donker en gebruind door de zon. De ogen van de man bewogen over me, maar hij zei niets. Hij was geen impulsieve man. Hij zette de kom voorzichtig neer met langzame bewegingen, doch hield nooit zijn ogen van me af. Hij was natuurlijk een Saraceen. De man zat met gekruiste benen op een rood kussen met brokaat, zeer dicht bij mijn bed. Was dit mijn bewaker en ik een gevangene?

De man verschoof zijn gewicht en zei, ‘Salaam Aleichem! Mijn naam is Usama. Ik wens je beterschap. Ik ben tevreden je ontwaakt te zien. Beweeg nog niet! Je bent gewond.’

De Saraceen sprak met een vriendelijke stem. Hij had Arabisch gesproken. Kon ik ook spreken? Toen mijn eerste woorden duidelijk over mijn lippen rolden was ik even verbaasd als de man. Ik vroeg het meest klaarblijkelijke, ‘waar ben ik?’

De man aarzelde even voor hij antwoordde, ‘je bent in onze bimaristan, in het Islamietisch hospitaal van Aleppo. We verzorgden je en genazen je. Dat werk is nog niet beëindigd. Je was erg gewond!’

Ik duwde mijn lichaam verder op tegen de kussens onder mijn hoofd, maar dolken staken in mijn zijde en rug zodat ik een kreet van pijn slaakte. Ik bleef dan leunen tegen de kussens. Ik durfde niet meer te bewegen.

‘Blijf stil,’ grijnsde de Saraceen. Die grijns stelde me enigszins gerust. ‘We verzorgden je. Je hoeft niets te vrezen. Ik hoor dat je Arabisch begrijpt en spreekt. Dat is heel zeldzaam voor een Firinjah, voor een Frank. Je wonden zullen genezen. Je hebt een pijl in je linkerzijde gekregen en we moesten heel wat vlees scheuren om de punt er uit te halen. Je kreeg een zwaardstoot in je rechter zijde. Je rug is open in een lange snede, maar je maliën beletten dat het lemmet je ruggengraat bereikte. Het ergste, veronderstel ik, was de slag op je hoofd. Je had een heel dikke bluts; je hoofd lag open en er was overal bloed, bloed ook in je ogen. Maar dat is nu allemaal beter. Ik ben eveneens gewond geweest in het verleden, en overleefde, Allah zij gezegend. Onze genezers wisten niet hoe je geest zou zijn na zulke slag, maar ik vermoed dat je een dikke schedel hebt en nu weer de oude bent. Bid dus Allah voor je redding. Je zult snel opnieuw het water zien vloeien door de groene wouden van ons land!’

‘Dat moeten dan de groene tuinen zijn, waaronder stromen vloeien. Ben ik in het Paradijs?’ De man lachte hartelijk met me.

‘Nee,’ zei hij, ‘maar ik zal dat compliment geven aan wie het moet horen. Dit is niet het Paradijs, hoewel velen zoals jij menen dat dit het is. Ik heb je al gezegd: dit is de bimaristan. Mensen komen hier, of beter: worden naar hier gebracht, om beter te worden als ze ziek zijn. De genezers van Aleppo zijn zeer bekwaam, verzeker ik je. Hun medicijnen zijn dikwijls

beter dan wat jullie Frankische dokters hebben. Ik weet dat. Ik heb reizen gemaakt bij de Firinjah. Maar meer daarover later. Het is waar dat de Profeet zei dat het Paradijs een groene tuin is waaronder stromen vloeien, maar het water dat je hoort is slechts een fontein die in de binnenplaats druipt.'

Ik vroeg, 'waarom ben ik niet dood? Waarom werd ik niet gedood? Indien je me in leven houdt voor losgeld, dan kun je wel dat goud vergeten. Ik ben arm. De Franken zullen niet voor me betalen. Het kan jaren duren vóór je enig goud van mij kunt zien. Dood me nu!' Honderd vragen dwarrelden tegelijk door mijn brein. Zolang ik praatte leefde ik, realiseerde ik me. Wou ik wel leven?

Usama antwoordde, 'je bent er wel erg op uit om te sterven, Firinjah! Niet zo snel. Je was gewond. De Koran zegt dat niemand zal sterven zonder de toestemming van Allah.' Ik was snel om op te werpen, 'de Koran zegt ook dat de ongelovigen hun hoofd moet worden afgehakt. Ik verwacht geen medelijden!'

'De Profeet schreef dat vers over de ongelovigen van Mekka die Medina aanvielen, en hij schreef het slechts dan, voor niets anders. Trouwens, ben je werkelijk een ongelovige? De Profeet schreef ook dat diegenen die van Joods geloof zijn, en de Christenen, die in Allah geloven en in het Laatste Oordeel, en die het goede doen, door de Heer zullen beloond worden.'

'In de Koran riep de Profeet de vloek van Allah op de ongelovigen.'

'Ja. En Allah zal oordelen, niet ik. De Profeet zei ook dat al wie geloofde, Joden en Christenen, niets zouden moeten vrezen en niet in verdriet mogen gebracht worden.'

Dit gesprek was buiten alle realiteit. Ik bevond me in een hospitaal, zonder twijfel ook een Saraceense gevangenis, maar ik praatte nonchalant over een boek, over de Koran. Waar moest dit heen leiden?

'Was dat de reden waarom ik niet gedood werd? Waarom zijn jullie dan in oorlog met de Christenen? Zegt de Koran niet dat men kwaad met kwaad mag betalen? De Franken hebben voldoende kwaad aan je volk gedaan opdat je ons allen zou willen doden!'

Usama lachte met wat ik zei. Hij wachtte een tijdje vooraleer hij weer begon te praten en hernam dan in langzame zinnen, elk woord duidelijk uitgesproken.

'We hebben jullie voldoende kwaad aangedaan. Je hebt inderdaad de Koran gelezen. Onze mensen redden je omdat ze eerst dachten dat je al dood was en het niet nodig was je verder af te maken voordat ze je klederen en zadeltassen doorzochten. Je hield de teugels van je paard zo sterk vast toen je op de grond lag, dat het dier naast je bleef en je niet verder trok. Je had een fijn paard! Toen de mannen je dan doorzochten, vonden ze een Koran en andere bladzijden beschreven met Arabische letters, bladzijden uit een groot boek. Onze krijgers hadden het moeilijk de bladzijden te lezen. De mannen waren verbaasd, en ze aarzelden. Ze betwijfelden of je wel een Christen was, ondanks je klederen. Ze dachten dat je misschien een verdoken Moslim was, of een beginnende Moslim. Dan bewoog je, en ze begrepen dat je nog niet dood was! Ze besprenkelden je gezicht en je lippen met water. Een oude Arabische traditie stelt dat gevangenen die te drinken krijgen niet mogen gedood worden.'

'Ze konden me nog altijd gedood hebben!'

Usama zuchtte en antwoordde heel geduldig, 'vermits je de Koran kent, laat me even je herinneren aan het volgende. De Koran stelt dat wanneer twee legers van gelovigen oorlog voeren tegen elkaar, vrede moet hersteld worden in alle eerlijkheid. Allah verbiedt ons gemeen te zijn tegen gelovigen en ze te onderdrukken. Niemand mag sterven zonder de toestemming van Allah, en slechts volgens wat in het Boek van Allah geschreven staat, het

Boek waarin de lengte van elk leven staat vermeld. Een gelovige mag niet gedood worden tenzij per ongeluk. Er was geen ongeluk mogelijk in het doden van een hulpeloze man in de wadi, een man die blijkbaar door Allah gered werd. Onze krijgers zijn gelovig. Ze namen aan dat Allah je bewaard had omdat je een Koran bij je had. Het was niet aan hen om het ontwerp van Allah te wijzigen. Dus hebben ze je ook gered, en ze brachten je naar mij. Hoe je de reis op de rug van een kameel overleefde zonder ooit tot het bewustzijn te komen, is me nog steeds een raadsel!

Usama verschoof weer zijn gewicht op het kussen, en zei verder, 'ik ben er van overtuigd dat je een gelovige bent, zelfs al beweer je een Christen te zijn. Je hebt de Koran gelezen. Je las in de Koran terwijl je op patrouille was. Je spreekt Arabisch en je leest Arabisch. Je gaf daar allemaal net het bewijs van door met me te praten en door uit verzen van de Koran te citeren. Je kunt niets anders dan een gelovige zijn. Je kunt geen Firinjah zijn, een Frankische ridder. Wie ben je?'

Ik was snel om te antwoorden, 'ik ben wel degelijk een Christen en een Frank. Ik ben geen Moslim. Ja, ik studeerde de Koran. De Koran is een goed boek, een groot boek, vol met medelijden en vergevingsgezindheid. Maar er zijn enkele verzen waar ik niet mee akkoord kan gaan, slechts weinige echter, verzen waarvan ik vermoed dat ze vooral slaan op de tijden waarin de Profeet leefde, zoals je zelf zei. De Profeet kon geen boodschap geven die te zeer de gewoontes van het volk waaronder hij leefde kon veranderen. Ik geloof niet dat die verzen letterlijk moeten opgenomen worden, of universeel waar zijn.'

'Zoals?'

'De Koran zegt bijvoorbeeld dat vrouwen een bezoedeling zijn en zich twee maal zouden moeten wassen vooraleer ze een man mogen benaderen. Mannen kunnen twee maal van een vrouw scheiden; mannen zijn superieur aan vrouwen; één man is twee vrouwen waard.'

Usama onderbrak me.

Hij grijnsde eerst, lachte dan hartelijk en zei luid, 'wel, jongeman, ik begrijp wat je erg interesseert. Je hebt al onze hoofdgenezer bekoord en veroverd, een fijne vrouw. Ze verzorgde je alsof je haar zoon was. Wel, de meeste Franken zouden het gemakkelijk eens zijn met de opinie van de Profeet over vrouwen! Weinig Franken eren hun vrouwen, en ik weet ook dat zij ook hun vrouwen verstoten wanneer ze hen vervelend vinden, en dan van hen scheiden. Tevens: niet slechts vrouwen zijn een bezoedeling. De Koran zegt ook dat mannen zich moeten wassen vóór elk gebed, zelfs moeten we zand gebruiken in de woestijn als er geen water is. Is het samenzijn met een vrouw niet als een gebed? Maar laten we ophouden over de Koran te praten. Je zult weinige Moslims vinden die niet twijfels hebben over één of ander vers van de Koran, en velen interpreteren de woorden van de Profeet.'

Ik praatte dan verder. Praten was goed. Praten was leven. Ik wou verder praten, en met aandrang. Praten was toen misschien de uiting van mijn vrees. Ik onderbrak Usama.

'Is niet de Koran het woord van Allah, ingegeven aan de Profeet door de Boodschapper Gabriel? Allah kan dus niet geïnterpreteerd worden!'

'De Koran kan niet geïnterpreteerd worden. Zoveel is waar,' antwoordde Usama. 'Maar de Koran spreekt over Allah als hebbende ogen, handen en voeten. God kan niet gelijkaardig zijn aan de mens en niet bewogen zijn door passies. Er moeten dus passages in de Koran zijn die metaforisch moeten begrepen worden.'

'Dat is Mu'tazilah filosofie!' riep ik uit.

De Mu'tazilah bestonden uit Arabische geleerden van een filosofische school die de rede beschouwden als een bijkomende bron van kennis tot de Koran. Ze interpreteerden de dogma's van hun religie in termen van de rede. De Mu'tazilieten stonden te dicht bij heresie

naar de smaak van de meeste Islamitische theologen; de naam Mu'tazilah was reeds een suggestie van het woord voor heresie. Had ik één van de adepten van de Mu'tazilah bij me?

Usama was geïrriteerd. Ik was te ver gegaan. Ik was plots meer bevreesd om vooralsnog te sterven. Usama wou de argumentatie stoppen en ik had hem verder geduwd, op gevaarlijke paden. Mijn verdorpe zwakheid was steeds om de verkeerde argumenten uit te flappen op het slechtst mogelijke ogenblik. Ik had voorzichtiger moeten spreken. Mijn verbazing had gesproken.

Usama antwoordde nu op een scherpe, sissende toon, en hij toonde zijn tanden. 'De woorden van Allah kunnen niet geïnterpreteerd worden. Maar de Profeet was slechts een man. Hij schreef honderden jaren geleden. Wie weet exact wat Allah en de Profeet bedoelden? Genoeg van dat alles! Wat is de Koran voor jou, Frank?'

Usama leunde naar voren, naar me toe, om meer indruk op me te maken, om me te overwelden met zijn fysieke sterkte.

Ik herhaalde, 'de Koran is een goed boek, geschreven door een Profeet die een goede man was, zo veel als mogelijk voor zijn tijd. Hij had een goede boodschap, mogelijk of meest waarschijnlijk geïnspireerd door Allah die ook mijn God is. De enige verzen waarmee ik problemen heb zijn exact die en slechts die, die te maken hebben met de regels en de gewoontes van de periode waarin de Profeet leefde. Ik ben echter een Christen en een Frank. Ik ben geen Moslim. Dus: dood me nu!'

'Waarom ben jij zo geobsedeerd met de dood, Firinjah? Waarom? Wat is je naam?'

Ik aarzelde om mijn naam te geven, de naam waarbij de Franken me kenden. Mijn naam kon geen kwaad, besefte ik uiteindelijk. 'Mijn naam is Daniel Pallet, en inderdaad: de Dood gaat met mij.'

'Van welk deel van het Christendom kom je?'

'Ik ben afkomstig van de stad Parijs in Frankrijk, een stad in de domeinen van de Koning, maar ik werd opgevoed in Bretagne, een groot Hertogdom ten zuidwesten van Parijs, aan de westelijke zee. De familie van mijn vader was afkomstig van die streek.'

Usama dacht even na, zei dan opnieuw, 'wat waren de vreemde perkamenten die je in je tassen had? Ik las ze. Dat was zware stof, meestal nota's over een onderwerp, dacht ik. Waren de bladzijden van Griekse oorsprong, hoewel in het Arabisch geschreven, wellicht bladzijden over filosofie? Waren dat nota's van Aristoteles misschien, of teksten van Plato? Hoe kwamen die in je bezit?'

Het verbaasde me niet weinig dat een Saraceen uit deze landen, en een krijger op de koop toe, Aristoteles kende. Ik was nu even verbaasd als hij geweest was om de Arabische documenten op mij te vinden.

Ik antwoordde, 'de nota's zijn van Aristoteles, inderdaad. Het zijn bladzijden van zijn boek over de Metafysica.'

Usama zei, 'ik bezit duizenden boeken, hoewel je het moeilijk kunt hebben dat te geloven. Maar ik heb de Metafysica van Aristoteles niet. Ik heb een kopij van zijn Fysica. Hoe komt het dat een Frankische ridder die nieuw aangekomen is uit Bretagne Aristoteles kent en leest, Arabisch spreekt, de Koran leest, Mu'tazilah theorie kent, ogenschijnlijk dus een geleerde is die filosofie studeerde, de Hebreeuws naam van een Profeet draagt, en de Turken bevecht in Syrië?'

'Daniel is een naam die redelijk veel voorkomt in onze landen. Het was de naam van mijn overgrootvader, de naam die de vrouw die me grootbracht me gaf. Ja, er was een Profeet genaamd Daniel. Jij las dus ook onze Bijbel?'

Usama lachte weer, en alle agressiviteit had zijn gezicht verlaten.

‘Firinjah,’ zei hij, ‘jij amuseert me heel wat en je intrigeert me erg! Wij zullen prettige gesprekken hebben over de Bijbel, de Christelijke Evangelies en de Koran. Het enige waarin mijn kameraden Moslims schijnen geïnteresseerd te zijn is in het afhakken van de hoofden van al diegenen die niet van hun geloof of van hun stam zijn. Ofwel zijn ze mystieke idioten die zichzelf Sufi’s noemen, hoewel er ook ernstige Sufi’s bestaan, en met die is het onmogelijk een zinnig woord over de Koran te bespreken. Laat ons dus praten. Ik wil je verhaal horen. Je zult hier nog vele dagen moeten blijven en ik moet weten wat de Franken voor mannen zijn, en hoe ze denken. Geef toe aan mijn nieuwsgierigheid! Je bent echter een vreemde man! Je ontwijkt sommige van mijn vragen. Er is iets aan je dat me in verwarring houdt.’

Usama vertelde dan wie hij was.

‘Ik ben Usama ibn Murshid ibn Munqidh,’ zei hij. ‘De naam van mijn vader was Majd al-Din abu Salamah Murshid ibn 'Izz ad-Dawla ibn Munqidh. Hij heerste over het Koninkrijk van Shaizar op de Orontes rivier. We zijn Arabieren, geen Turken, geen volgelingen van Nur al-Din die over Aleppo regeert, al leven we onder zijn invloed en door zijn wil. De huidige Malik, de heerser van Shaizar, is mijn oom, 'Izz al-Din abu-l-'Asakir Sultan ibn 'Izz ad-Dawla ibn Munqidh. In jouw woorden zou ik dus een Arabische Prins van Shaizar zijn. Maar ik ben een Amir van de Turken. Ik was een vriend van de vorige Atabeg, of gouverneur, van Aleppo en Mosul, Imad al-Din Zengi, de vader van de huidige Atabeg Nur al-Din Abu al-Qasim Mahmud Ibn 'Imad al-Din Zengi. Hoewel we onder het juk van de heerser van Aleppo en Mosul leven, dien ik de heerser van Damascus, de meest wijze en dappere Vizier Mu'in al-Din Unur, die ook een Turk is. Met hem bezocht ik de Franken. Ik heb veel gereisd en verblijf thans meestal in Egypte. Ik dien daar de Fatimide Sultans. Mijn huidige meester is de ouder wordende Shi'ite Kalief al-Hafiz van Egypte. Ik ben hier op een zending bij Nur al-Din. Ik ben slechts voor een tijdje in Aleppo. Je had dus heel wat geluk door gewond te worden net op het ogenblik dat ik hier was, want een echte Turkse Amir zou je niet gered hebben. Je werd gevonden door mijn eigen mannen die per toeval op patrouille waren met krijgers van Nur al-Din. Ik leerde mijn strijders anders te gehoorzamen dan Nur al-Din. In deze bimaristan werd ik voorheen ook behandeld voor een ziekte. Ik maakte vrienden hier, dus kon ik je hier brengen om verzorgd te worden. Geloof me: niets was minder moeilijk! Ik moest aan de mensen hier beweren dat je een gelovige was; je kunt dus beter ook bij dat aspect van het verhaal blijven!’

Zo kwam ik er toe aan Usama het verhaal van mijn leven te vertellen. Ik sprak alsof de poorten van mijn geest wijd open geslagen werden. Het verdriet en de bitterheid, die zo lang tegen die poorten gedrukt hadden, stormden naar buiten.

Usama luisterde geduldig. Hij stelde slechts weinige vragen. Ik sprak in het begin in mijn witte kamer, nog steeds op mijn bed liggend, dan zittend, geleund tegen de brede hoofdkussens. Later kon ik recht zitten zonder de kussens, en nog later probeerde ik op te staan en te wandelen. De pijn kastijdde mijn lichaam de eerste maal toen ik Usama aarzelend volgde naar de binnenplaats van de bimaristan, waarin een fontein zware druppels water spoot, maar allengs kon ik gaan zonder te wankelen.

De bimaristan was een plaats van rust en vrede. De bimaristan was overal wit, gebouwd in elke muur met dezelfde grote, zachte, witgeverfde stenen, niet opgetrokken in bakstenen van gedroogde modder. Het was de properste plaats waar ik ooit geweest was.

Ik had me slechts op zeldzame ogenblikken van mijn leven gewassen. In de bimaristan waste mijn vrouwelijke genezer me dagelijks. Ze gebruikte vele, grote kommen water daarvoor, en een sterk ruikende groene zeep die speciaal in Aleppo gemaakt werd uit olijfolie. Ze droogde me af met vele, zuivere doeken. Hoewel de vrouw zware sluiers droeg, toonde ze noch angst noch afgrijzen voor mijn gewonde naaktheid en ik leerde niet beschaamd te zijn. Ze kwam mijn wit overhemd elke andere dag wisselen. Na een hele tijd werden haar sluiers lichter, en nog later durfde ze binnen te komen ook zonder sluier.

De lucht was steeds fris en koel in het gebouw. Wanneer ik in mijn eentje kon wandelen zonder steun, onderzocht ik vrij de nauwe gangen van de bimaristan. In die gangen konden twee mensen nauwelijks ongehinderd aan elkaar voorbij gaan. De kamers hadden ook slechts nauwe deuren, openingen die net ter grootte van een man waren, en die geen houten panelen hadden om de opening af te sluiten, zodat de lucht kon circuleren met versterkende levendigheid. De lucht was steeds fris, lichtjes vochtig, steeds in beweging. Ik ontdekte grote zalen met zeer hoge, overkoepelde gewelven, waarvan sommige boven open waren tot de hemel. Ik vermoedde dat deze de verluchttingsopeningen waren die de frisse, vochtige lucht van rond de fontein door het gebouw trok, en aldus de atmosfeer zuiverden. Later ontdekte ik dat er grote fontein waren in de kelders, en hoe de lucht van daar naar twee torens door het gebouw geduwd werd. Die luchtbeweging kon in de kelders zelfs ijs maken.

In sommige zalen vond ik ook staanders met schalen gevuld met gedroogde basten die parfums verspreidden, kommen met gedroogde rozenblaadjes, en lange witte doeken die langs de muren hingen en die, wanneer men langs hen heen liep, lichtjes bewogen en exotische geuren naar je zonden, waarschijnlijk omdat ze doordrongen waren van oliën en specerijen. Ik ontdekte aldus de complexe architectuur van de bimaristan, en ook de prikkelende geuren van het oosten.

De architecten van de bimaristan hadden gespeeld met het licht. Er waren eerder duistere kamers, kamers met een getemperd diffuus licht, en heel verlichte kamers. De grote binnenplaats was open naar de hemel, en zo geplaatst dat de schitterende zon er in scheen bijna de ganse dag. De gang rond de binnenplaats was afgezet met slanke kolommen. De gang bleef in de koele schaduw, ongeveer zoals in de kloostergangen van onze abdijen. De gangen waren steeds fris.

De lucht van Aleppo was veel droger en gezonder dan de lucht van Antiochië, de stad waarin ik als Frank verbleef. Antiochië kende smerig druilerig weer in de winter. Het was een vochtige plaats in een vallei van mist en hevige regen. De wind blies er steeds sterk en wild, zodat de mensen er wegcropen in de stinkende, nauwe zijstraatjes.

Ik vond geen tafels, stoelen of andere meubels in de kamers van het Moslim hospitaal. De bimaristan bezat afzonderlijke voorraadkamers waar de lage stoelen, bedden, lampen en kussens bewaard werden. Wanneer zulk voorwerp nodig geacht werd voor een patiënt, haalden de dienaars het uit de voorraadkamers, en brachten het terug zodra het niet meer nodig was.

De enige kleuren in de plaats waren van de felgekleurde matten en kussens, en die werden erg veel gebruikt. In de binnenplaats lagen tapijten, maar die ook werden gewoonlijk opgerold en weggestopt als ze niet gebruikt werden.

Ik ontdekte waar zich mijn bepantsering bevond: mijn maliënkolder en mijn helm, mijn kniestukken, mijn schild en zwaard, dolken en zadeltassen. Mijn linnen was vernietigd,

waarschijnlijk met walging van de stank en de vuiligheid. Mijn genezer toonde me waar mijn wapens gestockeerd werden, gewoon nadat ik het haar gevraagd had. De genezers van de bimaristan deden hun best om hun patiënten gerust te stellen en hun comfort en kalmte van gemoed te verzekeren. Mijn verzorgster meende voorzeker dat het gevoel te weten waar mijn maliën en mijn wapens waren me rustiger zou houden. Ze had gelijk.

Weinig mensen gingen rond in de bimaristan. Ze waren alle in het wit gekleed. Als we in de binnenplaats achter de kolommen zaten, nodigde Usama soms muzikanten uit om muziek te komen brengen. Ik vertelde mijn verhaal dan op de langzame tonen van de snaren van een citer of een harp, of op de trage ritmes van één enkele trommel.

In het begin, in de eerste dagen van mijn herstel, kwam Usama alleen naar me luisteren. Naderhand bracht hij een jongen van ongeveer tien jaar mee, een jongen genaamd Yusuf. Als ik op mijn bed lag, wat ik nog gedurende meer dan tien dagen moest doen, zat de jongen kalm naast Usama op dikke kussens. Hij vroeg slechts af en toe iets, en wendde zich dan steeds eerst tot Usama.

Daarna sloot zich ook een vrouw bij Usama en de jongen aan. Ze was een nogal mollig en klein wezen, maar ze had een zeer mooi gezicht en haar zeer heldere, groene ogen waren het eerste wat ik gezien had in de bimaristan. Usama zei me dat ze mijn dokter was. Ze zat gewoonlijk zonder burka, met enkel een sluijer over haar haartooi. Veel later, toen we de bimaristan al verlaten hadden, vertelde Usama me dat geen mannelijke genezer me had willen aanraken. Enkel de vrouw had aanvaard te helpen. Ze was echter de beste genezer van Aleppo, en Usama apprecieerde zeer haar wijsheid en intelligentie.

Na enkele dagen, toen ze alleen en ongesluierd in mijn kamer kwam, en nadat ik wist wie ze was, plaagde ik haar.

‘Als je naam niet Zumurrud is, dan moet het Amber zijn, Juweel of ‘Abal, wilde roos, misschien ‘Azzah, gazelle?’

Ze lachte opgewekt dan. Ze was een strenge en een ernstige vrouw. Ze deed me mijn dagelijkse sherbet drinken, een frisse drank waarin ze specerijen en medicijnen mengde, en ik durfde niet te weigeren! Ze kon me krachtig op de hoofdkussens neerduwen als ik te vroeg probeerde op te staan. Ze was geen vrouw om lichtvaardig mee te spelen. Eens hoorde ik haar schreeuwen in de gangen en een mannelijke genezer terechtwijzen in scherpe, beledigende woorden. Ze sprak eerst niet tegen mij, tenzij in kordate bevelen. Langzaamaan verzachtte ze wel.

‘Noem me Batul,’ zei ze, wat iets betekende zoals “grote maagd”.

Ik grinnikte daarmee. ‘Nee, nee, je bent niet Batul,’ lachte ik, ‘niet een fijne vrouw zoals jij. Je moet Baysan heten, zij die gaat met fierheid, of Basinah misschien, kleine kat?’

Ze gaf ten slotte toe, en zei dat haar echte naam Jadwa was, geschenk, omdat haar vader geen kinderen had gekregen tot hij al oud was, en hij zo gelukkig was bij haar geboorte, dat hij haar beschouwde als een speciaal geschenk van Allah. Dat was ze ook geweest, want ze was een merkwaardige vrouw. Ik verzekerde haar dat ze ook een Jadwa voor mij was geweest. Ik dankte Allah voor Jadwa. Ik zag dan de fierheid in haar ogen, en ik was zeer tevreden met haar.

Zij ook kwam naar me luisteren, zo dikwijls als ze kon. Ze zat dan op de vloer naast Usama en Yusuf. De man en de jongen leken niets tegen haar aanwezigheid te hebben. Usama sprak

steeds met respect en zelfs met achting tot haar. De jongen negeerde haar min of meer in het begin, maar hij kroop naderhand dichterbij haar.

Ik genas. Ik werd beter. Mijn wonden sloten zich. Ik kon wandelen met pijn, maar alleen, en dan zonder pijn. Ik vroeg me af of ik in de gevangenis van Aleppo zou worden geworpen, maar toen ik de bimaristan kon verlaten, wandelde ik en reed door de straten van Aleppo met Usama alsof ik een vrij man was, zij het steeds een begeleide man.

Aleppo was een veel aangename, doch kleinere stad dan Antiochië. We bezochten de soeks van de handelaars: een overdekte wirwar van zijstraten, waar alles waar men maar kon over dromen te koop stond en verkocht werd, van kamelen tot specerijen en doeken, zijde en damast, wapens en koperen potten.

We wandelden door de karavanserais, de grote ommuurde zones waarin de karavanen van Damascus, van Mosul en Bagdad, en van steden die nog verder weg lagen, van Egypte en Perzië, zich verzamelden. Elke regio van de Saraceense wereld had zijn eigen, afzonderlijke karavanserai. Aleppo was een verzamelpunt voor de karavanen. Vanuit Aleppo vertrokken karavanen naar de noordelijke gebieden, naar de Seldjoek sultanaten van Qoniya, naar Constantinopel en naar de nu Frankische havens van Saint Siméon – de haven van Antiochië – en Tripoli.

In het centrum van Aleppo stond een verbazingwekkende, hoge, bijna perfect kegelvormige heuvel. De heuvel was gemaakt door mensenhanden. Hij was reusachtig, en op de top ervan domineerde een oude, maar machtige citadel. Usama vertelde me dat de citadel te oud en te ontoereikend was naar de zin van Nur al-Din, zodat de Atabeg voor had een nieuwe, nog machtiger vesting daar te bouwen. De zoek eindigde praktisch vóór die citadel.

We exploreerden aldus eerst Aleppo samen. Dan verliet ik de bimaristan, niet om naar een gevangenis gebracht te worden, maar om in het huis van Usama te verblijven, naast de karavanserai van Shaizar. Nadien reden we uit Aleppo, over de Quwaiq rivier ten zuiden van de stad, om te galopperen in de woestijnen, in de bergen en in de vruchtbare gebieden rond de stad. We werden steeds begeleid door een escorte van bewapende mannen, maar ik had nooit de indruk een gevangene te zijn. Ik was een bezoeker. Ik had gemakkelijk kunnen vluchten. De vraag over gevangenis, vrijheid van komen en gaan en losgeld, kwam nooit bij ons op. Ik bleef echter binnen het huis wanneer ik alleen was, en ik reed niet uit tenzij met Usama.

In die maanden, verbleven we dikwijls buiten Aleppo gedurende meerdere dagen. We sliepen meestal onder de blote hemel, op de Arabische wijze volgens Usama, en soms in tenten. We reden in de ontzagwekkende bergen van de Jebel Nosairi aan de Frankische zijde van de Orontes rivier, en ook in de brede valleien en vlaktes van Aleppo. Het leek erop alsof Usama elke wadi van de regio wou ontdekken, en zijn geest impregneren met elk bijzonder kenmerk van het terrein. We reden zo ver zuid als Shaizar en Hama, maar we ontweken de dorpen, steden en vestingen. We vermeden zeer zeker de arendsneest kastelen van de Isma'iliten, de Moslim sekte die de Franken de Assassijnen noemen. We zagen hun kastelen vanuit de verte, maar naderden ze nooit.

Usama toonde me de Shaizar streek en zijn geboorteplaats, de stad met de massieve, gekanteelde muren. Shaizar was een mooie stad. Ik zag moskeeën met witte koepels en een zeer hoge, maar elegant gebouwde citadel die haar slanke torens naar de hemel gooide.

Shaizar was een zeer kleurrijke versterkte stad. Vele vlaggen wapperden er fier in de warme wind, op de torens en op de versterkingen. Het was een pronkende stad, omringd door weelderige groene tuinen. De Amirs van Shaizar waren Arabieren, heersers die de Turkse greep naar de macht in Syrië overleefd hadden. Ze konden hun macht over een uitgebreid gebied met een stad en enkele dorpen en versterkte plaatsen bestendigen, ondanks de Turkse overheersing.

Usama vertelde me over de verschrikkelijke aanval die de citadel van Shaizar had moeten doorstaan in de maand mei van het jaar 1138, minder dan tien jaar geleden, toen de Byzantijnse Keizer Johannes Comnenus een beleg had gelegd tegen de stad, daartoe geholpen door de Franken. Meer dan honderdduizend mannen voetvolk en honderdduizend ruiters hadden aan de muren van de stad gestaan. De Keizer had verwacht dat de stad zich snel zou overgeven, maar dat gebeurde niet. Meer dan twintig mangonels hadden hun massieve stukken rots in de stad en tegen de muren geslingerd. De muren hielden stand. De oom van Usama, Abu'l 'Asaku Sultan, verdedigde toen de stad.

Usama was in de stad en in de citadel gebleven. Hij had gezien hoe één enkele steen het huis van één van zijn vrienden, Yusuf Abu'l-Ghraib, had vernietigd. Een andere steen doodde een oude man naast hem. De oude man had het alarm geslagen voor een Frankische aanval, toen de steen zijn hoofd trof. De man werd onthoofd, en zijn hoofd werd ogenblikkelijk in de muur achter hem geslagen, zodat zijn brein overal in het ronde spetterde.

De Atabeg Zengi van Aleppo durfde het niet aan de grote, vijandelijke legermacht van de Byzantijnen uit te dagen. Shaizar leed verschrikkelijk onder het beleg.

Het Griekse leger veroverde het lagere deel van Shaizar, maar de Byzantijnse krijgers verlieten plots het beleg zo snel als ze gekomen waren. De Amir van Shaizar betaalde een reusachtige som goud aan de Keizer, en hij leverde ook een bijkomend losgeld van fijne Arabische paarden, balen glimmende zijde afgelijnd met gouddraad, een kruis waarin zeldzame robijnen gezet waren, en meubels uit edel Syrisch hout. De Keizer vertrok, en de citadel van Shaizar werd niet ingenomen! Het beleg had vierentwintig dagen geduurd.

We praatten. De tijd ging langzaam voorbij. Ik leefde in de illusie van een wereld in vrede, en ik ook was in vrede met mezelf. We bekommerden ons niet om de brutale schermutselingen die voorzeker om ons heen woedden. We konden niet weten, en wilden niet weten, wat er in de wereld rondom ons gebeurde. Natuurlijk verdween onze wereld langzaam in geweld, bloedvergieten en rampen. We praatten over filosofie en over de Koran, over de Bijbel en de Evangelies. Usama las me ook zoete Perzische gedichten. We konden niet voorspellen hoe slechts tien jaar later de stad Shaizar, het wondermooi Koninkrijk van Usama, zou stukgeslagen worden in enkele ogenblikken door een verschrikkelijke aardbeving die ook onze kuststeden en Antiochië trof. De citadel van Usama stuikte ineen en begroef in het puin van de hoge torens zijn ganse familie. Shaizar werd herleid tot stof. De weinige overlevenden verlieten de stad voor eeuwig. Veel, veel later, zag ik de plaats opnieuw. De stad was herleid tot zand. De laatste Arabische familie die land had bezeten in Syrië was vernietigd.

Dertig jaar later zou ook mijn eigen wereld verwoest worden. Al de Frankische landen van het Koninkrijk van het Heilig Land zouden heroverd worden door honderdduizenden Turken aangevuurd door dezelfde jongen, Yusuf, die aan mijn bed gezeten had in Aleppo. Het Graafschap van Edessa was al verloren voor de Franken voordat ik in het Heilig Land aankwam. Het verlies ervan was de reden zelfs waarom ik gekomen was. Het Koninkrijk Jeruzalem, het Graafschap van Tripoli en het Prinsdom van Antiochië zouden veroverd worden in één enkele, snelle Turkse stormloop nadat het volledige, verenigde leger van Frankische ridders vernietigd was in één veldslag. De Franken zouden dan met wat overbleef

aan mannen en vrouwen samengeperst worden in enkele kuststeden, nog verdedigd slechts door de Tempeliers en de Hospitaalridders, in uitsluitend handelshavens die vooral gebruikt werden door Venetiaanse, Genuaanse en Pisaanse kooplui.

Onze dromen van een vredelievend, geleerd Syrië met voorspoedige, onafhankelijke Koninkrijken, zou nooit gerealiseerd worden. Maar die ramp lag ver in de toekomst. In die tijd konden we nog praten over de verre landen waar ik vandaan gekomen was, en over het land dat de Franken Outremer noemden, de Overzeese gebieden, die ook Usama bezocht had. De jongen, Yusuf, leerde en lachte met ons mee.

Hoofdstuk Drie. Le Pallet, Bretagne, 118-1132

Mijn moeder werd zwanger in Parijs, de hoofdstad van de Koning van Frankrijk, de stad waar mijn ouders leefden. Ik werd echter geboren en opgevoed in het dorp en het kasteel van Le Pallet, een lieflijk dorp van het Graafschap Nantes. Nantes was de grootste stad van het Hertogdom Bretagne en het Graafschap was een deel van het Hertogdom. Ik werd opgevoed door de zuster van mijn vader. Mijn tante, Dionysia, noemde me naar haar eigen grootvader, Daniel, die Heer van Le Pallet was geweest. Ze was getrouwd met de Heer van Clisson, die een kasteel en gebieden bezat op een goede halve dag gaan van Le Pallet, maar wanneer ik naar mijn tante gebracht werd leefde ze alleen zoals een kluizenaarster in het kasteel, hoewel ze goede relaties onderhield met haar echtgenoot. De Clissons waren ruwe Bretoense krijgers, beroemd in gans Bretagne wegens hun vaardigheid met wapens en hun dapperheid, maar ik veronderstel dat in die tijd de Heer van Clisson te ruw en te onstuimig was naar de zin van mijn tante. Het huwelijk met Clisson was geregeld door haar ouders. De Clissons hadden een oog op het domein van Le Pallet, dat zich direct naast hun eigen gebieden bevond.

Mijn vader had Heer van Le Pallet moeten worden, maar hij was een geleerde en hij wou niet verrotten in een klein dorpje van Bretagne. Hij gaf er de voorkeur aan les te geven in het opwindende Parijs, in abdijen en in de kathedraalscholen van Frankrijk. Mijn vader had drie broeders, maar geen van hen wou in Le Pallet blijven. Ze voelden slechts misprijzen voor het platteland. Ze toonden een voorliefde om in de stad te wonen. Ze verkozen de levendigheid van de steden. Ze gaven de voorkeur aan de intensiteit van de groeiende handel en aan de sensationele, intellectuele wereld van overvolle scholen, van geleerden en studerende. Rodolphe en Dagobert waren handelaars in Nantes. Ze woonden naast de haven. Procaire was een kanunnik in de kathedraal van Nantes. Ik woonde een tijdje bij hem om Latijn te studeren in de school van de kathedraal. Geen enkele van de gebroeders wou Heer van Le Pallet worden. Het dorp was te vredig, te rustig, te kalm, te vervelend voor de mannen van mijn familie. In elk geval kon slechts één van hen voldoende levensonderhoud halen uit onze landerijen, zodat ze uiteindelijk alle vier verzaakten aan de titel. Desondanks leefde mijn vader in Parijs gedurende lange tijd, en grotendeels van wat Le Pallet opracht.

Le Pallet lag in de brede vallei van de Loire rivier, één van de bekoorlijkste waterwegen van Frankrijk, en aan de rechteroever van de rivier de Sèvre, die zichzelf in de Loire gooit nabij Nantes. Het kasteel was klein, en heel, heel lang vóór mijn geboorte gebouwd door de Hertogen van Bretagne, om de vallei van de Sèvre en de toegang tot Nantes te beschermen in een hele reeks van zulke vestingen. Nantes was de hoofdstad en belangrijkste haven van Bretagne. Het leengoed werd aan onze familie in feodaal pand gegeven. In mijn tijd echter diende het kasteel niet veel meer als versterkte vesting. Het garnizoen van wapenlui was beperkt tot slechts tien mannen. De sergeant van deze mannen was een ruwe maar slimme veteraan die Gormond heette.

Gormond had voor de Koningen van Frankrijk gevochten in vele veldslagen. Hij was een professionele strijder, maar hij kon ook Latijn lezen. Hij wist hoe om te gaan met zwaarden, strijdbijlen en hamers, kruisbogen en lansen, beter dan wie anders. Hij beval het garnizoen, maar luisterde respectvol naar wat Dionysia hem zei te doen. Hij beschouwde haar werkelijk als de Edelvrouw van het kasteel. Hij gehoorzaamde haar steeds en loyaal. Hij wist dat ze hem te slim af was zelfs slechts met haar kleine vinger, en ze wist meer over Le Pallet dan hij ooit zou leren. Hij hield zijn vrede met haar, ondanks haar luimen, en zij kwam niet tussen in de wijze waarop hij zijn mannen oefende en beval. Ik heb me dikwijls afgevraagd of

Gormond niet heimelijk verliefd was op mijn tante, maar ik betwijfel het of hij ooit zelfs maar durfde haar te benaderen.

Ik vond het leven aangenaam te Le Pallet. We hadden het nooit koud en we leden nooit honger. Mijn tante was een vrouw die waarschijnlijk een soort afkoelingsmiddel in haar aderen had lopen in plaats van bloed. Ze had het steeds koud, tenzij in de grootste hitte van de zomer. Vuren gloeiden dag en nacht in de brede haarden van onze toren. Grote blokken hout werden constant op de vlammen geworpen, zodat we steeds van de warmte genoten. Mijn tante realiseerde zich wel dat ze de wouden van het landgoed aan het opbranden was, zodat ze elk jaar nieuwe, jonge bomen deed planten. Ze wou haar landerijen niet ontbossen.

Dyonisia wist meer over de velden en weiden dan eender welke boer die in de omgeving woonde. Ze had de gewoonte al de boerderijen van Le Pallet te bezoeken en met de boeren te bepraten welke planten in de lente konden gezaaid worden, welk stuk land moest braak gelaten worden, en welk land een nieuw soort zaad moest krijgen. Ze kon uit haar hoofd zeggen hoeveel koeien, zwijnen en paarden elke landbouwer bezat. De boeren van Le Pallet waren geen slaven. Ze waren vrije mannen, maar ik hoorde nooit over een boer of over de oudste zoon van een landbouwer die de regio wou verlaten. Het domein van Le Pallet was een mozaïek van weiden en velden met allerhande gewassen. Het gras groeide er dik en hoog, gaf hooi in de lente, de lucht was zacht, de hemels gewoonlijk blauw en wit en zelden grijs, de regenlagen licht en kort. We moesten slechts zelden zware stormen doorstaan in de herfst. De vallei was beschermd door de zacht glooiende heuvels. We wisten niet wat aardbevingen waren. Le Pallet was een paradijs.

Mijn eerste herinneringen dateren van toen ik nog een jongen was van ongeveer zes jaar oud. Ik zie me nog fier stappen achter mijn tante in de lage heuvels van ons land en de landbouwers van Le Pallet bezoeken. Ik ook ging binnen in elke boerderij en elke hut. Ik zag het eggen en het ploegen van de rijke, bruine leemgrond, en dikwijls mocht ik mee zaaïen met de boeren.

Eens was een groot, heuvelachtig stuk land onbruikbaar verklaard om er rogge of gerst op te groeien. Mijn tante stond dan met haar handen in haar heupen, een boer naast haar, ontgoocheld kijkend naar de magere opbrengst. Dionysia snoof de lucht in, keek aandachtig naar de hemel, zag de zon ten oosten van het veld schijnen, keek van waar de wind blies, bewoog haar hoofd langs hoe de zon zou verschuiven naar het westen, en besliste dan, 'Jean, dit is geen land voor granen. Niet voor gerst, niet voor tarwe. Niet voor niets. Plant druivenstronken!'

De landbouwer had natuurlijk geen geld om een wijngaard te bouwen, maar Jean maakte geen bezwaar omdat hij mijn tante niet durfde tegen te spreken. Ik beeldde me in dat hij enkele slapeloze nachten zou hebben om zich af te vragen hoe hij aan wijnranken kon geraken, maar drie weken later kwamen op boerderij van Jean karren aan volgeladen met druivenstronken, zonder dat enige betaling gevraagd werd. Het was laat in het jaar, maar Jean ploegde en egde de grond opnieuw en plantte de druiven. De eerste wijn die ik ooit proefde was de zoete, delicate Muscadet wijn van de Sèvre vallei van Le Pallet. Ik heb nog steeds die smaak op mijn lippen, en wanneer ik die eerste prikkeling weer oproep, sluit ik mijn ogen en herinner me hoe mooi en lieflijk het land van Le Pallet was, hoe zoet het leven daar was zoals die wijn, en hoe vriendelijk de tijden en de mensen waren.

We woonden in de versterkte toren van het kasteel. Hoewel mijn vader en ooms ridders hadden kunnen zijn, waren we niet rijk. Met tijd en toewijding verbeterde mijn tante onze stand aanzienlijk. Ze zond goud naar mijn vader, en ze hield meer goud voor zich, maar ze

werkte en schraapte voor elke munt. We hadden nooit honger. We aten niet dikwijls vlees, maar van de rest aten we in overvloed. De boerderijen genoten voorspoed. De boeren vertelden me soms van de harde tijden die ze gekend hadden. Ze klaagden heel wat, maar allen gaven toe dat hun levenswijze fel verbeterd was sinds de tijden van hun vaders en hun vaders' vaders. Het klimaat was milder geworden in de valleien van de Loire en de Sèvre, zoals trouwens overal het geval was in het Christendom. De winters waren niet zo beveriezend koud meer; de zomers waren minder vochtig. De velden brachten meer oogst op. De gezondheid van de mensen ging er op vooruit, want er was meer voedsel. Mijn tante kocht ook ossen en paarden, zodat de boeren graan konden groeien op meer land. Het gevolg was meer kinderen, meer monden te voederen, maar ook meer kindergelach in de binnenplaats van ons kasteel.

Mijn tante Dionysia fokte paarden met de hulp van Gormond en van het garnizoen. Dat garnizoen op zijn hoede houden was een plicht die mijn tante leverde aan de Hertog van Bretagne, aan Conan III de Vette, die ook Graaf van Nantes was. Conan verbleef in de stad, in zijn kasteel. Hij behield een scherpzinnige interesse in de versterkte plaatsen rond zijn stad. Minsten één maal per jaar zond hij een Hofmeester naar Le Pallet voor een inspectie. Mijn tante betaalde steeds hogere taksen. De Hofmeester van de Hertog kwam onverwachts, maar werd steeds hartelijk verwelkomd. Dionysia was altijd klaar voor een inspectie. Ze maakte een feest van elk zulk bezoek, en ontving met een glimlach. De Hofmeesters hielden er van enkele dagen te Le Pallet te blijven. Ze gaven de voorkeur aan een lachende, edelmoedige en soms zelfs lokkende gastvrouw boven een norse, gierige landheer. De Hofmeesters flirtten met Dionysia, maar niemand durfde haar aan te raken, want allen vreesden de woede boosheid van Clisson. Als de Hofmeesters wegreden, deden ze dat met de handen volgepropt met producten van de boerderijen en hun beurzen gevuld met munten. Ze keerden terug naar de Hertog met de beste rapporten. Ja, zeden ze, Le Pallet was een kasteel dat nog steeds goed in paraatheid gehouden werd. Ja, het kasteel werd versterkt zoals het hoorde. Ja, het garnizoen was goed gevoed en goed geoefend, in de correcte aantallen. Ja, de taksen werden betaald zoals bepaald en konden misschien een ietsje verhoogd worden, maar niet veel. Gormond had natuurlijk meerdere oefening sessies getoond met zijn wachters, elke dag dat de Hofmeester in het kasteel vertoefde, en fier getoond hoe goed de mannen konden vechten.

Echte oefeningen met wapens werden slechts af en toe gehouden te Le Pallet, wanneer de tijd en andere plichten het toelieten. De wacht was heel tevreden om te helpen bij het fokken van paarden, het voederen van de koeien en zwijnen, om het hooi te helpen oogsten en om de dienstmeisjes in de kuiten te knippen in de stallen. Elke oogst werd er gefeest te Le Pallet! Toch stonden er steeds vier mannen op wacht gedurende de dag, aan de poort en rond de muren, en één man stond helemaal boven op de top van de toren, op uitkijkpost. Onze slaapkamers waren op de tweede verdieping van de toren. De poorten van het kasteel stonden open gedurende de dag, maar ze werden steeds bij zonsondergang gesloten, en 's nachts wandelden altijd twee wachters op de muren achter de kantelen. Toen ik te Le Pallet woonde was er echter vrede in de landen van Bretagne.

Toen ik nog zeer jong was bezochten we mijn ooms in Nantes drie of vier maal per jaar. Gormond bleef dan in het kasteel, maar Dionysia nam twee gewapende wachters met haar mee. Ze reisde nooit onbeschermd. Ze zou dat zonder problemen hebben willen doen want de weg naar Nantes was een brede hoofdweg die zeer druk gebruikt werd door allerhande handelaars, en die vrij was van bandieten. De afstand, zelfs als we slechts langzaam vooruit

kwamen was niet langer dan een dag te voet, maar Gormond liet mijn tante niet toe alleen te gaan. Hij duwde zijn mannen naast haar. Het was een kwestie van status, beweerde hij. De Edelvrouw van Le Pallet zou niet alleen mogen reizen op de wegen. De boeren en de krijgers van de Hertog moesten bemerken dat we mensen met autoriteit waren. Handelaars vervoegden ons dan, zodat we dikwijls een kleine karavaan op stap meekregen.

We konden gemakkelijk in één dag de havenkwartieren van Nantes bereiken door de paden te volgen langs de Sèvre. We reden allen op paarden, mijn tante en ik op een kostelijk licht paard voor dames; de wachters reden op zware strijdpaarden. Dikwijls reden we met een kar, want mijn tante bracht een hoop van haar producten naar haar broeders, en ze kocht en verkocht ook goederen in Nantes. Ze zond dikwijls karren beladen met fruit, groenten, granen, wijn, kruiden en hout naar Nantes. Haar eigen rentmeester, Monsieur Renaud, regelde meestal de verkoop voor haar. Maar Dionysia wou af en toe zelf zien hoe de prijzen op de markten van Nantes stonden, en ze controleerde de prijzen die Renaud in vorige transacties had bekomen.

Bij de bezoeken aan mijn ooms bleven we meerdere dagen in Nantes. We sliepen gewoonlijk in het huis van Kanunnik Procaire. Dionysia had geen grote achting voor Procaire, en ze liet het hem rustig voelen, maar hij verwelkomde haar steeds hartelijk en zij antwoordde met gratie. Ze kwam natuurlijk met geschenken, en de meeste van de goederen in haar kar waren voor Procaire.

We hielden er van te slenteren in de markten en in de haven van Nantes. Nantes was een rijke en levendige stad. De havenkaaien liepen rond een eiland in de monding van de Loire rivier. De Loire gooide zich net achter Nantes in de zee. Ik zag mijn eerste grote, zeevarende schepen daar, grote koggen en andere transportschepen met reusachtige zeilen. Ik zag ook af en toe oorlogsschepen, maar niet vele. In de haven van Nantes werden verscheidene, monsterachtig grote houten machines gebruikt om tonnen en zware pakken goederen te lossen uit de schepen. Dwangarbeiders stapten in de trommels van de kranen, waarrond dikke koorden gespannen waren om de lasten van en naar de kaaien te heffen. Zeilschepen van vele kusten legden aan te Nantes. Ik hoorde mijn eerste Duits spreken daar, Spaans, Nederlands en het Lingua Franca of Sabri van de Middenzee.

Mijn tante liep soms bruusk langs de kaaien, gevolgd door twee wachters. Die wachters waren slechts licht bewapend in Nantes. Ze droegen slechts een dolk en een kort zwaard, maar ze hadden toch maliën op de borst en op de rug. Dionysia was dan op ronde om inkopen te doen. Ze deed onze mannen zo vele dingen dragen terwijl ze doorliep, dat de mannen niets hadden kunnen doen in een plots opstootje, zwaar beladen als ze waren, maar ik zag nooit geweld rond me in Nantes.

Ik werd aldus geconfronteerd met schepen vanaf mijn prille kindsheid. Misschien is het daarom dat ik nooit bevreesd was om aan boord van schepen te gaan. De vaartuigen die ik van jong af aan zag waren zo reusachtig en indrukwekkend, dat ze me steeds leken alsof ze niet in het water konden zinken. Ik heb steeds dat vertrouwen in zeeboten behouden, al wist ik natuurlijk wel hoe gevaarlijk de zeeën konden zijn in ijzingwekkende stormen, en ik heb sindsdien ook wel een paar erge zeestormen meegemaakt.

Ik leerde ook te houden van de kleuren in de haven van Nantes. De zuivere hemel van Bretagne is een wonder dat de helderheid en de variëteit van tinten benadrukt. De kleuren in de haven van Nantes fascineerden me. Ik werd overrompeld door kleuren daar, door wit, zwart, groen, rood en blauw in alle tinten en intensiteiten. Ik was slechts gewoon aan de meest onderdrukte tonen van Le Pallet, waar de natuur meestal slechts groen en bruin toonde, de

kleuren van het land en de lucht. In de haven van Nantes werden de kleuren door de mensen aangebracht, in alle mogelijke schitterende tinten. De zeilen van de schepen waren dikwijls gekleurd. De schepen waren geverfd; de goederen waren omwikkeld met doek van alle soorten kleuren, en de zeemannen en de handelaars droegen klederen in de meest levendige kleuren. Overal hingen vlaggen uit, en die kleuren wapperden in de zeewind. Ik was gelukkig. Ik beleefde een prettige, zorgeloze jeugd te Le Pallet en in Nantes.

Toen ik twaalf jaar oud was gebeurde er iets in Nantes dat mijn leven voor altijd veranderde. Het was in Nantes dat ik mijn eerste riddertornooi zag. De Heer van Clisson, de echtgenoot van Dionysia, nam deel aan de steekspelen en aan het tornooi van Hertog Conan. Dionysia werd beleefd uitgenodigd om te komen kijken – of was het gedagvaard? Een zitplaats werd ons toegekend op de tribune waar ook Hertog Conan en zijn Hof met zijn graven en ridders en hun vrouwen zouden zitten. Het zeer groot, vlak veld van het tornooi lag terzijde het kasteel van Conan. De toeschouwers mochten slechts aan één zijde van het veld staan, en ze werden achter koorden gehouden. Zo vele standsmensen en kinderen persten zich rond de tribune, dat ik vermoedde dat wel de ganse stad van Nantes zich daar verzameld had die dag. Het steekspel, gevechten van één ridder tegen een andere, had de vorige dag al plaatsgevonden. In een steekspel stormde een ridder te paard af op een andere ridder met een lans. Hij moest proberen zijn tegenstander tegen de grond te stoten. Elke ridder kon tot drie gekleurde lansen opbruiken. De eiken lansen braken slechts zelden. Wanneer de lansen toch gebroken werden of verloren waren, ging het gevecht vurig verder met zwaarden of strijdhamers. Als de paarden het lieten afweten of gewond geraakten, en als de twee mannen op de grond vielen maar konden recht staan, werd het gevecht te voet verder gezet. Olivier de Clisson had het steekspel niet gewonnen, maar hij had zich slechts overgegeven aan de winnaar van het steekspel, op het laatste ogenblik vóór hij gedood zou worden.

Dionysia haatte steekspelen. Ze had aan haar echtgenoot willen laten opmerken dat ze steekspelen niet mocht. Ze was dus niet komen kijken. Clisson zou echter ook deelnemen aan het tornooi, en Dionysia kon niet alles weigeren. Ze was dus de dag van het tornooi komen opdagen om de eer te redden aan beide zijden.

De regels van een tornooi waren zeer eenvoudig. Aan de tegenovergestelde zijden van het groene veld wachtten vijftien ridders zenuwachtig, allen gezeten op hinnikende strijdparden. Ze waren gekleed in volledige ringmaliën, en ze hielden allen een steekspel lans naar voor. Op een teken van de Hertog reden de mannen naar elkaar toe in volle galop, en daarna waren er geen regels meer. Elke ridder probeerde door de maliën van de andere te steken om zijn tegenstander neer te stoten, te verwonden of te verminken. Elke ridder hoopte de lansstoot af te weren op zijn schild.

Op die fijne lentedag in Nantes, na de eerste schok, bleven de meeste mannen nog steeds op hun paard, omdat de lansen hun doel misten of afgleden op schilden. Enkele mannen, slechts drie, vielen van hun paard met een doffe slag. Ze vielen in het gras en konden niet recht geraken door het gewicht van hun maliën. Ze werden dus snel weggedragen door hun schildknapen, want de andere ridders draaiden al aan het andere einde van het veld om opnieuw los te stormen. De gevallen ridders zouden een losgeld moeten betalen aan de mannen die hen hadden neergestoten, en hun maliën zouden ze moeten overhandigen aan hun overwinnaars. Onder de gevallen was al één dode.

In een toernooi konden de ridders eveneens tot drie lansen gebruiken. De ridders galoppeerden weer naar elkaar. Een krachtige baron werd aangevallen door twee tegenstanders tegelijk, maar hij weerde de mannen dapper af.

Een zware eiken lans horizontaal houden vroeg heel wat spierkracht. De zwakkere ridders waren al vermoeid. De sterkere ridders staken nu met meer behendigheid en precisie, en krachtiger. Ten minste zes mannen grabbelden hulpeloos op de grond. Veel lansen waren gebroken en moesten vervangen worden. De helft van de ridders die gevallen waren konden recht geraken, zij het met veel inspanning, en die begonnen in het gras tegen elkaar te vechten. Twee ridders hadden geen wapens meer. De anderen waren naar hun paard gelopen om een strijdhamer of een zwaard of een bijl te nemen. Het duurde een tijdje vooraleer de schildknappen van de onbewapende mannen tot bij hun heer geraakten. Zonder medelijden reed een ridder op één van die mannen in, en stak zijn lans volledig door de man zijn borst, door de maliën heen. Na de derde stormloop stond een wilde massa strijders in het veld, waar verdere aanvallen met lansen onmogelijk werden. Vele mannen vochten te voet.

Individuele gevechten volgden. De ridders die nog steeds te paard zaten vochten vanaf hun paard met lange slagzwaarden. Een man te paard viel een ridder te voet aan. De mannen die stonden sloegen in op elkaar met gerecupereerde schilden. Ze hakten daarna met hun zwaarden. Twee ridders te paard bevochten elkaar met strijdhamers. De gevechten waren vinnig, venijnig, bloeddorstig. Hoe wilder en wreder een duel werd, des te meer juichte het volk omheen het veld. De gevechten duurden nu langer, tot sommige ridders zelfs niet nog een zwaard konden zwaaien. Vanaf dat ogenblik werden geen ridders meer gedood, hoewel een strijder nog steeds kon sterven aan zijn verwondingen, en een arm of een been verliezen. Wanhopige mannen die oude en dunne maliën droegen, moesten verschrikkelijke wonden doorstaan. Het ergste wat ik zag was een ridder die een slag van een strijdhamer in zijn buik kreeg. Hij viel ogenblikkelijk met verschrikkelijke open wonden veroorzaakt door de gescherpte hoeken van dit vreselijk wapen, terwijl ingewanden en bloed overvloedig uit de diepe sneden sproten. Die man overleefde de dag niet. Zelfs met de beste maliënkolders konden zulke slagen vele interne bloedingen veroorzaken, met een afschuwelijke, pijnlijke dood als gevolg.

De toeschouwers gaven weinig om de ridders, die natuurlijk volledig ontmenselijkt waren, en de mensen gaven nog minder om de paarden. De kijkers gingen enthousiast op in de razernij en de opwindning van de gevechten. Ze schreeuwden hun aanmoedigingen naar hun kampioenen. Ze walgden van het ongeluk van de verliezers, wanneer de mannen die ze net toegejuicht hadden nu vielen of zich overgaven. De meeste gevechten van dit laatste stadium van het toernooi eindigden in overgaven, want meerdere ridders samen konden een eenzame tegenstander aanvallen. De armste ridders vochten met de moed der wanhoop. Ze gaven zich slechts over wanneer ze zwaar gewond raakten, en zeker zouden sterven als ze verder vochten. Deze ridders moesten schulden maken aan woekerinteressen om hun losgeld te betalen, of verdwijnen uit Bretagne en Frankrijk en hun eer voor altijd verliezen.

Ik blijf nog tot vandaag verbaasd over de algemene hysterie en de sensatie die ik meemaakte zolang de gevechten duurden. De Heer van Clisson was mijn kampioen natuurlijk, want hij behandelde me steeds vriendelijk als hij ons kasteel bezocht. Hij behoorde tot mijn familie. Hij was één van de laatste mannen die tegen elkaar vochten. Hij vocht uiteindelijk samen met een andere ridder tegen één tegenstander, tot die man zich overgaf. Het toernooi was daarmee gewonnen door zijn groep. Clisson won ook het laatste duel.

De jongen die ik was, in de krankzinnigheid van het tornooi, had geen oog voor het bloed dat vergoten werd, geen oog voor het verschrikkelijke lijden van de gewonden. Ik zag slechts de levendige kleuren van de ridders in hun glinsterende maliën en opzigtelijk gepluimde helmen, hun kleurrijke wapenrokken, hun geverfde schilden en de gekapariseerde paarden die de herkenningsschilden van hun meesters droegen. De snuiten van de paarden waren beschermd met ijzeren chanfrons, stalen platen die hen toch enigszins beschermden tegen de lanspunten en die in de stormlopen de stralen van de zon weerspiegelden. Het spektakel was het meest grandioos bij de start, wanneer de ridders chargeerden met liggende lansen. Daarna grepen de gevechten je in je buik, wanneer de individuele duels te voet verder gezet werden. Ik zag toen niet de wreedheid van de slachtingen, en de toeschouwers zagen dit evenmin. Ik zag slechts de glorie van de overwinnaars. Ik keek niet naar de mannen die op ellendige wijze van het veld getrokken werden, bloed druipend in het gras. De Heer van Clisson was de betere in dit soort chaotisch en wanhopig vechten met alle middelen. Hij was beter in het tornooi dan in de steekspelen. Hij was een uitstekend strijder met het zwaard en de strijdhamer. Zijn macht had de bovenhand gehaald. Hij was de sterkste ridder van de dag, de ultieme kampioen.

Daar en dan besloot ik ridder te worden en tornooien te winnen. Dionysia had zo zeer en zo luid geschreeuwd als de mannen en niet één maal haar gezicht vertrokken in afgrijzen, niettegenstaande haar vrees. Ik veronderstelde dat ze me zou steunen om een ridder te worden.

Tornooien waren kostelijk in mannen.

In tijden van vrede waren er veel ridders in het Christendom. Landheren en Bisschoppen lieten sterke jongelui graag hun gewelddadigheid botvieren en uitleven in hun eigen kringen. Waren de Frankische ridders niet geboren en opgevoed om te vechten? In een grote familie kon slechts één zoon erven, zodat de andere als krijgers moesten dienen en landen voor zichzelf winnen. Tornooien waren ook niets anders dan herhalingen van echte veldslagen. Tornooien werden steeds gehouden in tijden van vrede, want het verlangen van zulke mannen naar het tonen van hun mannelijke kracht was een zeer belangrijke verleiding. In tijden van oorlog was er praktisch altijd een veldslag of een schermutseling aan de gang ergens in Frankrijk. Ridders waren dan nodig om territoriums te winnen, om de autoriteit van de Koning te doen gelden in belegeringen van steden en kastelen. Ridders mochten dan niet verloren gaan in spelen. Er werden nog steeds tornooien gehouden in tijden van oorlog, maar de lansen en zwaarden werden bot geraspt.

Dat was nog niet het geval toen ik jong was. In hetzelfde jaar waarin ik mijn eerste tornooi zag, echter, stelde Paus Innocentius II tornooien aan de kaak in een Concilie van de Kerk te Clermont in Frankrijk. Het Concilie verbood in een Pauselijke Canon de Christelijke begrafenis aan ridders die in steekspelen of tornooien gedood werden, en die regel meer dan wat dan ook dempte sterk het enthousiasme voor de spelen.

Voor mij was het kwaad echter al geschied, want ik had slechts de glorie gezien van de overwinnaars. Ik zou een ridder worden en steekspelen vechten.

Op een avond, enige tijd nadat ik met mijn tante naar Le Pallet was teruggekeerd, deelde ik haar mijn wens mee. Ze wou me eerst niet geloven. Dan dacht ze dat ik gek geworden was, of bezeten door een wrede duivel. Ze schudde me van zich af door me te zeggen te gaan praten met Vader Hugues van de kapel. Ze had verondersteld dat al de mannen van haar familie slechts monniken, geleerden of handelaars wilden worden, allen zwakkelingen. Haar broeders waren aldus. Haar vader had de laatste dagen van zijn leven doorgebracht in een abdij en hij was een monnik geworden; haar moeder was een klooster binnengegaan als een non. Dionysia

was dus niet een klein beetje verbaasd me te horen spreken over het worden van een krijger en een ridder, en me te horen vragen om haar echtgenoot te vervoegen in zijn kasteel, te leren vechten bij die illustere kampioen, te leren strijden met de lans, het zwaard en de strijdbijl.

Dionysia weigerde categoriek. Ze wou niet dat ik Le Pallet verliet. Ze geloofde niet dat mijn vurigste wens lang zou duren. Ze zou me zeker niet overhandigen aan haar woeste echtgenoot. Ik hield vol en pleitte met haar, riep en weende, vleide en flatteerde haar. Toen ik zei dat elke jongen die in een kasteel leefde de plicht had als een ridder het Koninkrijk te dienen, bleef ze uiteindelijk toch ernstig nadenken. Ze keek zijdelings naar me met nog steeds afkeurende en kwade blikken, het scepticisme nog steeds duidelijk in haar ogen. Ze besloot dat ik te Le Pallet moest blijven. Ze had geen vertrouwen in haar bruit van een echtgenoot. Ze wou me niet gewond of gekneusd zien of verlamd in de formele opleiding van Clisson. Maar ze gaf wel toe aan mijn wens om een ridder te worden. Ze aanvaardde dat ik zou leren met Gormond. Gormond zou me leren wapens te hanteren, en wanneer Gormond oordeelde dat ik klaar was, en ik dan nog steeds een ridder wilde worden, zou ze me zelf meenemen naar Hertog Conan. Ik kon dan mijn kunde en kracht aan de Hertog tonen en de Hertog kon me tot ridder slaan. Dionysia was er van overtuigd dat Conan haar dat verschuldigd was.

En dat was hoe Gormond mijn opleiding begon in de kunst van het hanteren van wapens.

Ik begon met Gormond al te oefenen de volgende dag. Niet enkel Gormond oefende me. Het ganse garnizoen leerde me vechten. In het begin was ik het mikpunt van al de spottelingen van de wacht. Ik was de ridder van het houten zwaard. Ik hakte in op de mannen met een korte, houten stok en Gormond sneed me een klein, eiken schild. Zelfs dat schild kon ik amper naar boven houden, zo zwaar was het voor me. Ik aapte elke beweging na die de garnizoen mannen oefenden aan schijnbewegingen. Ze lachten me uit, bogen zich dubbel in schaterlachen, en bonkten hun schilden in mijn buik om me van hen af te houden. Ze namen me zeker niet ernstig op. Allengs echter begonnen ze te geloven dat ik het meende met wat ik wou worden. Ze deden me nog wel pijn, maar niet te veel, net voldoende om me te willen doen opgeven, waarschijnlijk zoals Dionysia hun gevraagd had. Ze testten mijn wilskracht, en ik hield koppig vol.

De eerste maand had ik voldoende kneuzingen op mijn armen en benen, grote blauwe vlekken op mijn rug, opdat elke arme, wanhopige jongen tot opgeven zou gedwongen worden. Ik kreunde van de pijn, maar ik stelde me telkens opnieuw vóór de mannen, vocht tegen hen, en werd keer op keer weggeslagen als een lastige wesp door de botte kant van een zwaard of een wilgenstok. Mijn gezicht vertrok meerdere maal per dag in pijn, maar ik trotseerde hen de volgende dag opnieuw. Geleidelijk aan stopten het lachen en de spot. Tengevolge van mij oefenden de mannen meer dan te voren, wat op zichzelf al niet zo een slechte zaak was voor het garnizoen. Ik keek wat ze deden, en leerde, en oefende de stoten op mijn eentje achter een hoek. Elke man was nadien enthousiast om me een nieuwe truc te leren, een truc die de anderen niet kenden. Ik leerde niet alleen te vechten zoals een ridder, Gormond leerde me dat, maar ik werd een meester in elke vuile truc van straatgevechten, trucs die gekend waren in Bretagne en daarbuiten.

Met Gormond begon ik spiegelsteekspelen te houden. Ik leerde een zwaard te draaien zoals het hoorde, maar ik kon ook een man besluipen van achteren, een keel doorsnijden in de nacht, en een wachter met een koord wurgen. Ik leerde te vechten met mijn handen en vuisten, venijnig te slaan en te stoten met mijn knokkels en met boksbeugels. Ik kon boksen en

worstelen. Een wachter leerde me onverwacht en hard in het kruis van een man te stampen. Ik kon een scheenbeen breken wanneer ik ook maar wou. Ik wist hoe zwaardslagen af te weren en terug te slaan, hoe een schild in de maag van een tegenstander te gooien. Gormond toonde me waar de zwakke punten lagen in maliënkolders en plaatharnassen. Ik kon een galopperend paard doorsteken met een lans terwijl het storm liep, recht op me af. Een jaar later kon ik nog steeds niet een kruisboog spannen en een ridderlans horizontaal houden op een paard, noch een strijdhamer rondslingeren. Ik was niet sterk genoeg daarvoor. Maar ik kon bijna al de andere bewegingen doen waarin het garnizoen oefende. Wanneer een kruisboog voor me gespannen werd, kon ik een bout of een pijl in het hoofd van een stropop schieten van op een afstand van vijftig passen, en die ergens in het lichaam van de pop plaatsen van op honderd passen. Gormond, die eigenlijk een zwaardvechter was, kon niet beter doen. Wachter Jean, de beste kruisboogschutter van het kasteel, oefende in het geniep met mij wanneer hij de tijd vond, en hij won niet elke keer. We gingen samen op jacht in de bossen van Le Pallet, met de speciale toelating van Gormond.

Mijn lichaam veranderde. Ik groeide nieuwe, andere spieren op armen, borst, rug en benen. De mannen leerden me ook te zwemmen in de vijver naast het kasteel. Ik zwom veel en graag. Ik hield van de gewichtloosheid in het water. Ik verdrong net niet. Mijn schouders verbreedden, mijn borst zette uit. We liepen dikwijls lange afstanden. We oefenden de halve morgen en de halve namiddag. De mannen kregen er plezier in hun nieuwe heer op te leren. Dat was nu hoe ze me zagen, trouwens. Ik zou de volgende Heer Daniel du Pallet worden, zeiden ze, de waardige opvolger van zijn naamgenoot. Eigenlijk waren ze gerustgesteld met wat ik aan het doen was. Ze hadden zich afgevraagd wat er zou worden van Le Pallet en van het kasteel na Dionysia. Ze vreesden ingelijfd te worden door Clisson. Nu, meenden ze, werkten ze aan de voortzetting, het overleven van Le Pallet. Ik zou hen natuurlijk bitter ontgoochelen, later, maar in die jaren dacht iedereen de toekomstige Heer in mij te zien groeien. Mijn vader had de echte Heer moeten zijn, maar hij had zijn leengoed geweigerd. Ik was zijn zoon, de eerste en enige in zijn lijn, zo weinig gelijkend op hem, en op een dag zou ik de Heer zijn.

Ik zou meer en beter de wapens geoefend hebben als er niet een vreemde gast op Le Pallet aangekomen was toen ik veertien jaar oud werd. Ik had voldoende spieren dan om eender welk wapen te kunnen hanteren, ook de kruisboog. De man was gekleed in lompen en hij trok een armzalige ezel achter zich aan. Hij was vuil. Bruine strepen modder bedekten zijn gezicht, en weinig van zijn verweerd, zonverbrand vlees bleef zonder haargroei. Hij had een sterke, ongekamde, zwarte baard, ruige wenkbrauwen, diep gezette ogen, een dikke, pokdalige neus, en lang bruin haar. We vermoedden dat hij vooraan in de veertig was, maar we konden nooit zijn echte ouderdom achterhalen. Hij had geen wegen gevolgd. Hij had door de bossen gereisd, met moeite, en min of meer de paden in de heuvels van de Loire gevolgd, steeds verborgen tussen de struiken en bomen. Toen hij bij het kasteel aankwam had de wacht hem niet gezien, tot ze een ezel hoorden balken net onder de muren. Hij stond in de poort voordat een wachter had kunnen buiten lopen om hem op te vangen, en hij had reeds de binnenplaats bereikt vooraleer een speer aan zijn keel hem stopte. Gormond vervloekte elke wachter die aan de poort had moeten staan.

‘Ik wil spreken met Vrouwe Dionysia, tenminste indien dit het kasteel van Le Pallet is,’ zei hij met een vreemd, buitenlands accent.

De wachters weigerden hem in de versterkte toren te laten gaan want hij stonk erger dan zijn ezel, en hij was zo vuil als een varken dat zich de ganse dag in een mestpoel had

rondgedraaid. Dionysia daalde de trappen af met een gemene blik en ze kneep ostentatief in haar neus bij de man. Ze zou hem in de binnenplaats spreken, onder de vage zon van een regenachtige dag. Ze was in een slecht humeur.

De man bekeek haar op en neer, woog haar, boog, en zei, ‘Mevrouw Dionysia, ik wens U een goede dag. Ik ben Jacob van Pézenas. Ik ben echter niet meer in mijn geboortestad geweest de laatste twintig jaren, dus mag U me ook Jacob van Montpellier of Jacob van Perpignan, of Jacob van Valencia – een Spaanse stad – noemen, of hoe U ook wilt. Ik ben naar hier gezonden door uw broeder, de geleerde, die in Parijs en elders leeft. Ik heb een brief voor U.’ Jacob ging naar de tas die aan zijn ezel hing, een speer steeds op zijn rug gericht, en hij overhandigde Dionysia een zeer verfrommeld, verzegeld perkament.

‘Uw broeder wenst U geluk en goede gezondheid. Hij zou U binnenkort bezoeken, of misschien toch niet zo snel. Hij zond me om zijn zoon twee talen te leren, Hebreeuws en Arabisch. Ik heb ook een brief voor uw broeder Procaire, want die moet de jongen Latijns en Grieks leren. Maakt U zich geen zorgen in verband met het geld. Ik ben verplicht aan uw broeder, en hij betaalde me al, waarschijnlijk trouwens van uw eigen geld. De brief zegt hoeveel U me zou moeten geven uit het deel van uw broeder in de opbrengst van het kasteel en de landerijen. Zoals U kunt zien ben ik nogal vuil. Geloof me, dat is niet mijn natuurlijke toestand. Ik moet deze klederen, die vol luizen steken, kwijt geraken. U zult mijn omkleding in propere klederen appreciëren. De lompen en het vuil hadden hun nut. Ik zag bandieten op de wegen, maar dan vooral rond Parijs. Ze wilden zelfs mijn ezel stelen. Dit dier is het domste en koppigste beest in het land. Drie venten probeerden het dier te pakken te krijgen, maar het wou geen voet vooruit zetten toen het gevangen werd. Het beest wou toen ook niet meer naar mij luisteren. Ze staken het dier lichtjes met hun messen en dreigden het te doden, maar ik zei hen hoe slecht het vlees smaakt van een oude ezel! Het balkte zo ellendig dat de bandieten tenslotte zeiden dat het dier voor hen van geen nut kon zijn, want het maakte te veel lawaai voor bandieterij. Bandieten haten lawaai. Ik gaf hen enkele gouden munten. Dus ben ik hier ongedeerd aangekomen. Ik heb andere klederen in mijn tas. Ik zou graag zwemmen en me wassen in de vijver die ik naast het kasteel zag!’

Dionysia was zo verbaasd dat ze niet meer deed dan knikken. Jacob liet de ezel achter met al zijn tassen in de binnenplaats, en verdween door de poort met zijn bundel nieuwe kleren onder zijn arm. Gormond had de speer al weggetrokken. Gormond had heimelijk plezier met de man, en hij was er van overtuigd dat de reiziger onschadelijk was. Mijn tante beval de ezel naar de stal te brengen. Het beest wou slechts bewegen wanneer de rentmeester hooi voor zijn neus hield; dan liet het zich gedwee meetrekken. Dionysia beval de zakken en tassen die op de ezel lagen naar een kleine kamer van de versterkte toren te brengen.

Jacob was natuurlijk een Jood.

Dionysia wist te weinig van de wereld af om vooroordelen te koesteren tegen vreemdelingen. Of iemand Christen was of niet kon haar niet veel deren, maar een Jood was toch ook een probleem voor haar. Vader Hugues van de kapel van Sint Jan, de kleine kerk van Le Pallet, predikte hel en verdoemenis over de Joden. Dionysia kon natuurlijk harder schreeuwen dan Hugues, telkens ze dat wou, en hem doen zwijgen. Menig fijn stuk lam vond zijn weg naar de keuken van de kapel, en Vader Hugues was daaraan gewend geraakt. Vader Hugues behield dus zijn kalmte toen hij vernam dat Jacob in het kasteel verbleef. Vader Hugues en Jacob werden zelfs goede vrienden na een poosje, en de ergernis van Hugues aan het adres van de Joden verstomde. Dionysia echter was niet een klein beetje kwaad op mijn vader om haar dit nieuw probleem gezonden te hebben, en een mond meer om te voeren.

Ik had dus plots iemand gekregen die me talen zou leren. Die iemand leerde me ook filosofie, zoals ik snel zou begrijpen. In het vervolg oefende ik een halve morgen of namiddag met Gormond en het garnizoen, vloekte in het ruwe Bretoens of in het Frankisch, deed mijn lichaam zweeten tot de druppels van me afdropen, en deed mijn spieren vermoeien tot ze pijn deden. In de andere halve dag leerde ik het Hebreeuwse en Arabische alfabet, en las met veel moeite de boeken die Jacob meebracht. Hoe Jacob op Le Pallet was aangekomen, komende van ver Parijs, met een ezel volgeladen met boeken die slechts verstopt waren onder een beetje doek, was een prestatie die leek op een mirakel.

Jacob bleef slechts een paar maanden in het kasteel die eerste maal, net voldoende om me de letters en cijfers te leren. Dan kondigde hij aan dat hij een beetje moest gaan werken. We hoorden nooit wat hij bedoelde met “werk”. Hij sprak zeer ontwijkend over dat onderwerp als we probeerden hem te ondervragen. We wisten dat hij in Nantes kwam, en vandaar ook andere steden van Bretagne aandeed, maar hoever hij reisde en wat hij daar deed visten we nooit uit. Vóór hij vertrok gaf hij me oefeningen in de talen, voldoende om twee keer de tijd te vullen die hij zou wegblijven. Hij gaf me teksten die ik moest proberen te begrijpen, meestal teksten die hij zelf geschreven had. Ik protesteerde, zei hem dat ik niet genoeg woorden kende om de zinnen te begrijpen, en niet genoeg grammatica bezat om de structuur van de zinnen te vatten.

‘Och, je zult wel zien: dat is geen probleem,’ zei hij. ‘Vertaal maar de letters en probeer de woorden te gissen. Schrijf de woorden neer die je meent te begrijpen. Probeer uit te vissen waarom de woorden veranderen aan hun einde. We zullen meer doen als ik terugkom!’ Terwijl Jacob reisde en ik “werkte”, studeerde ik zo best als ik kon. Dionysia werd wanhopig omdat ik zoveel perkament verbruikte. Maar ik hield er van om talen te leren, en ik leerde veel en snel op mijn eentje. Ik werd stilaan fier om meer te weten dan iedereen van Le Pallet, uitgezonderd Jacob. De boeken die hij had meegebracht waren interessant. In het begin verstond ik slechts weinig woorden en geen enkele zin. Dan giste ik de andere woorden, en later de zinnen.

Jacob bleef gewoonlijk twee tot drie maanden weg. Hij kwam telkens terug met meer boeken en we lazen die dan samen. Door die boeken maakte ik kennis met Joodse en Christelijke verhalen, met oude mythes, met filosofie, en met geschiedenissen die voorgevallen waren in de wereld.

Terwijl Jacob op reis was, ging ik ook naar Nantes en verbleef bij mijn oom Procaire. Ik leerde Latijns en Grieks van hem. Procaire had niet het talent om me te interesseren, en niet de opwindendheid van Jacob. Hij drong minder aan, verlangde minder van me, was strenger en daagde me weinig uit. Het ontbrak hem aan verbeelding. Ik leerde langzamer met Procaire. Hij was geen gemakkelijke man. Hij was steeds treurig. Hij lachte bijna nooit en had minder verhalen te vertellen. Het was maar goed dat hij noch Hebreeuws noch Arabisch kon lezen, want hij zou geschokt geweest zijn met wat ik elders las. Toch leerde ik ook heel wat van Procaire. Ik las de Bijbel in het Latijn en enkele boeken van Plato in het Grieks. Ik verklapte niet aan Procaire dat ik die al in het Arabisch gelezen had. Jacob gaf me ook boeken in het Grieks. Ik las Homerus, Herodotus en Thucydides met hem.

De avonden te Le Pallet met Jacob, Dionysia en Gormond waren aangename en gelukkige tijden. Hoezeer mis ik die avonden thans! Is de jeugd niet de beste tijd voor een man van eender welke leeftijd, de tijd waar men steeds met plezier aan terugdenkt? Die jaren waren magisch, wondervol!

We zaten in de grote zaal van onze toren, rond een reusachtige, gloeiende haard. Enkele kaarsen gaven een spookachtig licht af, en we roken was en vet en de geuren van het

vlammende hout. Jacob vertelde ons fantastische verhalen, ganse avonden lang, verhalen over Spanje en het zuiden van Aquitaine, legenden, mythes, epen, en gedichten. Hij had de luit van Dionysia ontdekt en zong. Dionysia kon ook op de luit spelen, en ook zij zong soms boerenliedjes van Bretagne. Gormond vertelde ons verhalen uit zijn veldslagen.

De wachters kwamen in onze zaal om de trappen op te gaan naar de top van de toren, maar ze bleven talmen in de zaal om naar de legenden te luisteren, en soms vertelden ze ons dan ook een verhaal, tot Gormond hen naar boven joeg. De wacht die afgelost werd kwam dan langs dezelfde trappen naar beneden, ging zitten en luisterde ook. Het gebeurde dat er die avonden geen wacht boven op de uitkijkpost stond, omdat de twee groepen samen in onze zaal zaten, tot Gormond opschrok, zich zijn verplichtingen herinnerde en met een vloek en een schreeuw zijn mannen de trappen op en buiten geselde. We waren gelukkig toen. Ons lachen klonk luid in de toren; onze liederen en onze kreten van verbazing bij de anekdotes van Jacob liggen nog in mijn oren.

Jacob woonde slechts enkele weken bij ons toen ik mijn eerste visioen kreeg.

Ik had een ganse namiddag Jacob en Gormond kunnen ontvluchten. Ik had er behoefte aan even alleen te zijn en niets te doen voor een tijdje. Zulke ogenblikken gaven me steeds nieuwe energie. Ik kon beter en harder werken na die kostbare ogenblikken van eenzaamheid, die ik echter steeds moest stelen, doch zonder welke ik gespannen en geïrriteerd werd. Ik ben steeds iemand geweest die het af en toe nodig had geïsoleerd van de buitenwereld te blijven. Ik zat naast de kapel van Sint Jan, verborgen uit het zicht van het kasteel en het dorp, achter een aantal struiken van wilde rozen. Vandaar uit kon ik beneden me de brede vallei zien, het mozaïek van velden, de wijngaarden, de weiden en de bossen van eikenbomen en beuken. Het was een mooie lentedag met lichte, maar scherpe, droge winden, een heldere hemel, een stralende zon en een zuivere, versterkende oosterlucht. Slechts een paar nietige, witte wolken vloten in de hemel. Ik was aan het kijken naar de helderheid van die hemel en zag enkele wolken van vorm veranderen en dan oplossen. Ik dacht aan niets, en was één met het landschap.

Toen ik naar beneden keek, begonnen de kleuren vóór me te veranderen. De azuurblauwe hemel vloeide naar het groen van de weiden. De groene tinten golfdan naar de hemel. Het geel en bruin van de bomen en de struiken ging over in vurig rood. Het oker van de omgeploegde velden gleed plots weg in purper. Niets in de natuur had nog zijn normale kleur. Een vogel vloog voorbij en ik kon duidelijk zien hoe hij zijn vleugels traag flapte terwijl hij langzaam aan me voorbij vloog. De takken en de bladeren van de bomen bewogen ook lui en moeizaam, alsof de wind hen nog nauwelijks schoof. De bladeren suïden echter met een steeds harder, scherp lawaai. Dat werd snel het enige geluid dat ik nog kon horen. De vogels tjiïlpten niet meer. Tenzij voor het schuiven van de bladeren was de stilte onaards. Dan zag ik beelden verschijnen in de groene hemel. Ik zag doorschijnende vormen, lijnen, de contouren slechts van een kasteel, alsof de lijnen in rook getrokken waren. Ik zag figuren verschijnen in de hemel, vóór het kasteel, maar die figuren waren dan zeer duidelijk en vol, zeer kleurrijk ook. Mannen vochten daar. Vrouwen renden weg in paniek. Zwaarden flikkerden en bloed liep rood door de hemel. Pijlen vlogen uit het kasteel. Er werd hard gevochten rond de poort. Ik had het plots zeer koud. Het bloed vloeide weg uit mijn hoofd. Ik had erg schrik. Ik bewoog niet en moest de grond met beide handen grijpen. Ik verloor bijna het bewustzijn. Was ik aan het sterven? Vanwaar kwamen de beelden vandaan? Dan, zo snel als de beelden gekomen waren, verdwenen ze weer. Het ganse tafereel had niet langer geduurd dan enkele ademhalingen. De kleuren rond me werden weer normaal en het suïzende geluid stopte. De vogels vlogen weer zoals voorheen. Ik hoorde de wind opnieuw in vlagen blazen. Ik stond

recht en voelde mijn hart slaan zoals de trommels van een Keltisch feest in Nantes. Ik kon recht blijven staan. Mijn knieën beefden. Ik viel niet flauw, en mijn angst bedaarde. Ik was geschokt tot in mijn botten, en begreep niet wat er gebeurd was.

Ik liep weg van mijn verborgen plaats, terug naar ons kasteel, terug naar Gormond. Ik vond hem in de binnenplaats. Hij trok een reeks manden naar de toren. Ik pakte hem bij zijn wapenrok, en schudde hem als een gek. Ik sleurde aan hem, roepende, 'het kasteel zal worden aangevallen! Waar is de wacht? Roep de mannen aan de muren!'

Gormond zweeg slechts even, net de tijd om te begrijpen wat ik riep. Dan liep hij snel weg, roepende, 'alarm! Alarm! Iedereen naar de versterkingen, naar de muren! Aanval! Aanval! Iedereen naar mij!'

Gormond dacht dat ik bandieten of losse huurlingenbendes rond het kasteel had zien sluipen. Onze mannen renden uit de stallen, uit de schaapskooien, uit de versterkte toren, en uit de verdedigingsstorens. Er waren boeren in het kasteel en ook buiten de muren. Die mannen liepen ook naar Gormond. In een korte tijd stonden er vijftien mannen ofwel op de uitkijkposten ofwel rondom ons. Gormond zond hen de muren op, en plaatste een wacht bij de ingangspoort. Hij hield de strijders klaar om de poorten te sluiten.

Slechts daarna draaide hij zich naar mij en vroeg, 'waar heb je de aanvallers gezien?'

Ik keek verbijsterd rond, bracht mijn hand aan mijn voorhoofd. Hoe moest ik aan Gormond vertellen dat ik een gevecht aan ons kasteel in de lucht had gezien?

Ik mompelde, 'ik weet het niet, ik weet het niet, maar ze zijn er wel degelijk!'

Gormond had weinig geduld met wat ik zei. Hij liep de trappen op naar het bovenste punt van de muren en wandelde langs de kantelen, helemaal rond het kasteel. Hij keek naar de velden en de bossen. Hij liep dan de stenen trappen van de toren op, liet me staan als een levende idioot. Hij hijgde van zijn lopen.

Jacob kwam naast me staan en keek me vragend aan. Gormond kwam weer naar beneden. Hij nam twee krijgers en stapte met hen uit het kasteel. Hij bleef lang weg. Dan keerde hij terug met de twee wachters, rustig glimlachend.

'Iedereen: blijf kalm en kom naar beneden!' riep hij. 'Ga verder met wat jullie bezig waren te doen. Vals alarm! Er is niemand buiten, en als er inderdaad mannen waren, dan zijn ze weg, verdwenen. Er is niets aan de hand! Doe maar voort!'

De wachters keken naar elkaar, dan naar mij. Ze grinnikten. Eén van hen riep, 'aan het dromen geweest, Daniel? Mooie dag voor een dutje!'

Dat brak de spanning. De wachters en de boeren lachten, klopten me op de schouders, en deden verder met wat ze voordien bezig waren geweest.

Dionysia stond aan de deur van de versterkte toren met een speer in de handen. Zij ook draaide zich om en ging weer de zaal in.

'Je vergiste je, jongen,' zei Gormond. 'Er zijn geen mannen rond het kasteel geweest. Geen enkele landbouwer heeft iets gezien. Alles is in orde. De volgende keer als je wat ziet, wees dan zeker van wat je ziet vooraleer je ons allen angst aanjaagt!'

Ik bleef sprakeloos staan. Had ik gedroomd?

Dan hoorde ik Jacob zeggen aan Gormond, 'Meester Gormond, deze jongen is geen idioot en hij droomt niet in vol daglicht. Als hij iets gezien of gehoord heeft, dan zal er wel inderdaad iets mis zijn. Een beetje meer op zijn hoede zijn is niet overbodig. Misschien kunnen de wachters wat meer oppassen, zoals ze toch zouden moeten doen om hun naam eer aan te doen?'

Jacob vroeg me, 'waar heb je iets gezien, jongen?'

Ik fluisterde slechts aan Jacob, zodat Gormond me niet kon verstaan, 'ik zag een gevecht aan de poort.'

Jacob was verbaasd. Er verscheen eerst een grijns van ongeloof op zijn gezicht, want er gebeurde niets ongewoons aan de poort. Dan keek hij weer naar me, dacht na over wat ik gezegd had. Hij trok zijn gezicht in een bezorgde blik.

'Al goed,' zei Jacob. 'Meester Gormond, kunnen we niet een tijdje een paar mannen meer aan de poort houden? Alleen maar ons gemoed gerust te stellen?'

Gormond aarzelde. Hij hield er niet van om bevolen te worden door Jacob, en Jacob had met aandrang gesproken. Hij keek naar Jacob, dan naar mij. Ik had nooit grappen gemaakt met hem voorheen. Hij aarzelde. Hij antwoordde niet, maar hij riep twee wachters terug die naar de stallen slenterden. Hij beval hen hun maliënkolders aan te doen, speren en zwaarden te nemen, en aan de poort te gaan staan. Hij gaf dezelfde bevelen aan de wachters die de poort bewaakt hadden. Hij had daarmee de wacht verdubbeld. De mannen gromden wat tussen hun tanden, maar ze deden wat hun bevolen werd.

Er gebeurde die dag niets speciaals. Er gebeurde ook niets de dag daarna. Gormond liet vier gewapende mannen de ganse dag aan de poort. Ik probeerde uit te leggen aan Gormond dat ik slechts gedacht had mannen te zien, maar dat ik er niet meer zeker van was. Ik verontschuldigde me. Jacob echter, drong er op aan dat kasteel verder zou bewaakt worden door meer wachters.

De dag na het incident, terwijl we Hebreeuwse woorden aan het spellen waren in onze kamer, vroeg Jacob me waar exact ik het gevecht gezien had. Ik had al tegen mezelf gespot dan, dacht dat ik inderdaad ingedommeld was en gedroomd had. Ik antwoordde dus naar waarheid. 'Ik zag een gevecht in de hemel, een gevecht aan onze poort, een tafereel in heel vreemde kleuren. Ik meen dat ik aan het dromen was. Ik ben echt een domoor!'

Jacob lachte niet. Hij bleef bezorgd. Hij zei, 'ik heb geleerd dat mensen in hun slaap slechts dromen van kwade dingen die in het verleden met hen voorgevallen zijn. Dromen schijnen mensen te helpen het eens te worden met gevaarlijke situaties die hen overkwamen, zodat ze de volgende maal beter zouden kunnen reageren. Ben je voordien al eens in een gevecht bij de poort geweest?'

'Neen,' antwoordde ik waarheidsgetrouw.

'Ik heb nog nooit iemand ontmoet die droomde over de toekomst, al zegt de Bijbel dat de Profeten dat soms konden,' ging hij laconiek verder. Jacob stond recht en ging naar buiten. Ik sloop naar het venster en zag hem beneden in de binnenplaats heftig praten met Gormond. De wacht bleef versterkt.

De vier wachters bleven aan de poort staan, ook nog de dagen nadien. Ze bleven uit het zicht staan van iemand buiten het kasteel, maar ze waren er. Gormond wandelde rond al vloekend, maar hij hield zijn maliënkolder aan, en zijn hand bleef hangen op het zwaard aan zijn zijde. Hij maakte de mannen aan de poort zenuwachtig. Ik zag hoe er speren geplaatst werden tegen de muren van het kasteel in de binnenplaats. Er stond een bijkomende wachter op de muren. Die patrouilleerde de ganse dag achter de borstweringen, gewapend met een kruisboog. Twee andere kruisbogen lagen gereed op een tafel in de zaal van de wacht. Het garnizoen bleef zenuwachtig. De mannen droegen ook hun maliën en zwaard. Dionysia deed alsof ze niets bemerkte. Ze veranderde haar gewoontes niet. De speer die ze naast de deur van de grote zaal had geplaatst, echter, bleef daar staan. Ze liet extra wijn brengen naar de wachters.

Bandieten vielen het kasteel van Le Pallet aan vroeg in de morgen van de vierde dag. De grote klok van de kapel klonk het eerst, want Vader Hugues had de mannen direct gezien vanuit een klein venster hoog boven in de kapel, waar hij een houten beeld van Sint Jacob aan het herstellen was. Hij was zo verbaasd dat hij van zijn ladder viel. Hij zag een groep gewapende mannen naar het dorp en het kasteel sluipen. Hij dacht niet na, trok aan de klok en liep dan, schreeuwend als een bezetene, naar de poort van het kasteel. Hij geraakte in de binnenplaats vóór de bandieten, maar drie struise, bewapende mannen zaten op zijn hielen, klaar om de poort in stormloop te veroveren.

De vogelvrij verklaarden hadden de verrassing van hun leven Vader Hugues vrij de binnenplaats te zien in rennen, maar dan hun weg vastberaden versperd te zien door vier tot de tanden gewapende wachters die aan de binnenzijde van de poort hadden gestaan. Onze krijgers aarzelden niet. Eén bandiet werd ogenblikkelijk doorstoken met een speer, van voor tot achter, en de man viel dood al rennende, naast de poort. Het bloed spuit overvloedig uit zijn buik. De andere bandieten vochten tegen onze wachters, zwaard tegen speren. Minstens vijftien meer gewapende, ruige mannen liepen naar het kasteel. Toen ze de poort bereikten stond Gormond hen op te wachten. Hij hakte met zijn slagzwaard. Half het garnizoen stond ook al rond hem. Vier landbouwers kwamen aangelopen uit de stallen, gewapend met hooivorken en dorsvlegels. Een wild gevecht woedde aan de poort. Het garnizoen van Le Pallet telde minder mannen dan de bandieten, maar niet meer mannen konden vechten in de nauwe ingang. In dat gevecht konden de bandieten geen voordeel halen uit hun overmacht. Minstens twintig kelensnijders schreeuwden aan de poort. Ze duwden tegen de verdediging, om die de binnenplaats in te drummen, waar hun overwicht volledig zou tellen. De wachter die op de muren stond, mijn vriend Jean, schoot een kruisboog bout in de borst van één van de aanvallers. Ik liep van mijn kamer naar de zaal der wachters, greep eveneens een kruisboog en een zak bouten, en liep naar boven op de muren. Ik was goed met een kruisboog, maar net nog niet goed genoeg met een zwaard en een schild. Ik kon de kruisboog spannen, en ik trok nu met al mijn kracht aan de hefboom. Dan stond ik aan een schietgat naast Jean.

Er was pandemonium aan de poort. Gormond doodde twee mannen met zijn slagzwaard, terwijl twee wachters hem beschermden met hun speren. Het gevecht was woest, hevig, en wanhopig. Zwaarden sloegen op en neer, speren stoken. Jean, de wachter op de muren, en ik, schoten vier kruisboog bouten in vier aanvallers. Gormond hield nog steeds stand aan de poort. We plaatsten nieuwe bouten in ons wapen en zonden meer bouten en pijlen in de razende chaos beneden ons. De bandieten hadden ook kruisbogen en ze schoten pijlen naar ons, naar boven de muren, maar we waren goed beschermd achter de schietgaten en de kantelen. De bandieten hadden het erg moeilijk om verticaal naar boven hun doel te raken. Wij, echter, sloegen onze bouten gemakkelijk, bijna zonder te mikken, recht naar beneden, in schouders, heupen en borsten. Slechts een paar van de aanvallers droegen een harnas. De meesten waren niet beschermd tegen onze bouten, en de pijlen raakten hen diep.

Twee van onze wachters aan de poort waren gewond, maar slechts licht, want ze droegen maliënkolders, en ze vochten verder. De constante oefeningen van Le Pallet toonden thans hun nut. Onze mannen vochten samen met een volledige discipline. De ene man beschermde de andere. Al onze strijders geraakten slaags in het gevecht, en ze streden als razende krijgers, met evenveel energie als de aanvallers. De wachters sloegen en hakten met hun zwaarden nu,

gaven geen respijt aan de bandieten, en weken geen stap. De boeren stonden achter hen, en zij ook raakten af en toe een arm of een been met hun vorken, onder onze wachters door. Jean en ik schoten bout na bout naar beneden. Acht bandieten lagen al op de wallen van Le Pallet, dood of zwaar gewond. Vier van onze strijders dropen achteruit met wonden, naar Dionysia en de dienstmeiden die hen direct verzorgden en de mannen meetrokken naar de zaal van de toren.

De bandieten aarzelden. Hun vurigheid verzwakte. Onze bouten vielen verder op hen in. Ze konden niet door de poort geraken. Hun vastberadenheid verliet hen. Het zwaard van Gormond flikkerde in de zon. Onze mannen hakten verder zonder te verpozen. Speren staken naar de tegenstanders van alle kanten. De bandieten waren wanhopige en hongerige huurlingen. Ze hadden gedacht gemakkelijk in ons kasteel te kunnen binnendringen, maar hun intenties werden verijdeld. We lazen de frustratie en de haat van hun gezichten, dan de wanhoop. Een leider schreeuwde de terugtocht. De aanvallers stapten achteruit. We schoten nog steeds pijlen naar hen. De bandieten weken terug, draaiden zich om, braken het gevecht af, en ze liepen weg in één groep. Onze bouten vlogen achter hen aan. Twee mannen vielen.

Gormond beval de strijders van het garnizoen te paard. Hij riep naar mij de poorten te sluiten. Terwijl Gormond uitreed met zijn ruiters, verzamelde ik de landbouwers en de boeren in het kasteel. De mannen volgden mijn bevelen zonder te verpinken. Met de andere kruisboogschutter en met de boeren sloten we de poorten, blokkeerden de panelen met sterke, houten balken. We sloten alle panelen en trokken dan de brug over de gracht op. We bleven uitkijken met onze twee kruisbogen, gereed om te schieten, en we patrouilleerden langs de muren. Dionysia bracht ons brood en kaas te eten, en een beetje wijn. Ze bleef even met ons uitkijken. De boeren en de landbouwers droegen in de binnenplaats nu lange speren. Ze liepen ook naar boven op de muren, of stonden achter de poort. Jacob stond met hen.

Laat in de namiddag reed Gormond en het garnizoen terug het kasteel in. Drie van onze mannen meer hingen lam in hun zadel, maar leefden. Gormond had bloed overal op zijn maliën en op zijn paard. We openden de poorten om hen in de binnenplaats te laten rijden. Gormond stapte verstijfd van zijn strijdros. Hij was zo vermoeid als een stier die de ganse dag geploegd had.

‘Ze zijn weg,’ zei hij tegen Dionysia. ‘We volgden hen langs de Sèvre, tot ver van hier. We doodden nog minstens vijf meer mannen, want ze waren allen te voet. Ze hadden geen paarden. Eén van onze mannen is zwaar gewond door een pijl van een kruisboog. Hij moet verzorgd worden. De bandieten plaatsten zich nog in een hinderlaag voor ons, maar dat deed hen weinig goeds. Ik denk niet dat ze zullen terugkeren. Ze hebben niet voldoende mannen meer. We namen één van die venten gevangen. Het zijn huurlingen die deserteerden uit het leger van Frankrijk. Ze waren geen goede strijders, echter. Ze hoorden dat Le Pallet het rijkste kasteel was aan deze zijde van Nantes, een klein kasteel slechts. Ze dachten dat het onvoldoende verdedigd werd, door een garnizoen dat meer als landbouwers werkte dan als wacht. Daar vergisten ze zich in. Ze hoopten goud te vinden in het kasteel, en proviand. We bezochten ook de boerderijen. Er blijven geen huurlingen over in ons gebied, maar de boerderijen hebben ze geplunderd. We hebben twee dode boeren gevonden; twee boerenvrouwen werden verkracht. We hebben zes kinderen bij ons. De andere boeren, vrouwen, kinderen en de landbouwknechten konden zich in de wouden verbergen. Ze komen achter ons aan en zoeken bescherming voor de nacht. We moeten hen binnenlaten. Ze kunnen in de zalen en in de stallen slapen. Morgen zullen we weer uitrijden en als alles rustig is, wat ik werkelijk geloof, kunnen ze naar hun huizen terugkeren. We zullen blijven patrouilleren. Ik heb een wachter naar Clisson gezonden om hem ook te verwittigen!’

Dionysia vroeg waar de man was die Gormond gevangen had genomen. Gormond grijnsde op haar vragende blik, maar antwoordde niet. Ik zag hem voordien nog nooit zo kwaad. Hij waardeerde het allesbehalve dat zijn kasteel aangevallen werd. Wanneer hij onze lachende gezichten zag, rond hem, veegde hij het zweet uit zijn ogen, en lachte ook.

De volgende dag was Le Pallet inderdaad het vredige dorp van weleer. Vader Hugues werd uitgeroepen tot held van de dag, want hij had als eerste het alarm geslagen, zodat het garnizoen net de tijd had gehad klaar te staan. We zagen de bandieten nooit terug. Het nieuws van de schermutseling van Le Pallet, waarin het garnizoen vijftien bandieten gedood had, verspreidde zich. We hadden één krijger verloren, want de wachter die getroffen werd door de pijl van een kruisboog in de buik stierf twee dagen later. De mannen die gewond werden, genazen. We begroeven al de doden naast de kapel, hoewel Gormond en de boeren de huurlingen met plezier in stukken hadden gehakt en de resten aan de honden te eten hadden gegeven. Dionysia verbood dit, en beval Vader Hugues zelfs een paar woorden te zeggen bij de begrafenis. Vader Hugues had eerder zin om Gormond te helpen bij het hakken, maar hij deed wat Dionysia vroeg en stak de mannen in Christelijke grond.

De boeren hoorden nooit iets over mijn visioen. De wachters dachten dat ik een voorhoede van de bandieten gezien had, en vermits ik me niet exact meer kon herinneren wat ik gezien had, werd alles weer normaal. De mannen waren toch blij met mijn eerste alarm. Ze waren nog meer blij toen Jean pochte, en zei dat ik vier mannen gedood had en twee verwond. De aantallen moesten waarschijnlijk omgedraaid worden, en Jean had er aan meegewerkt. Dat waren de eerste mannen die ik doodde. Ik was veertien jaar oud. De wachters zeiden dat ik een dappere toekomstige Heer van Le Pallet zou worden.

Slechts Jacob, Dionysia, Vader Hugues en Gormond wisten dat ik een waarschuwing gekregen had over iets in de toekomst. Vader Hugues maakte een kruis en wou op zijn knieën gaan zitten, maar Dionysia schreeuwde hem recht en beval hem niet in te gaan op die nonsens. Ze bekeken me allen echter vreemd bevraged aan, met een bezorgde en verbaasde blik. Misschien was ik niet helemaal zoals zij.

We bevonden ons nog steeds in de bimaristan van Aleppo toen ik op dat punt van mijn verhaal kwam. We zaten op de kussens in de binnenplaats, rond de fontein. Wanneer ik over mijn visioen begon, praatte Jadwa snel met Usama in een taal die ik niet begreep. Ik eindigde de episode van mijn verhaal. Usama maakte een langzame, elegante beweging met zijn hand en nodigde Jadwa uit met me te spreken. Jadwa zei in het Arabisch, 'Bedu nomaden die in de woestijn leven hebben me verteld hoe ze soms, wanneer het zeer heet is in de woestijn, beelden in de verte zien die van veel verder nog komen, uit de richting waar ze naar kijken. Die beelden kunnen zo bedriegend zijn, dat de mannen denken dat ze dicht bij hun tent zijn, of dicht bij bergen, of bij bronnen, hoewel die in feite nog zeer ver verwijderd zijn. Ik geloof echter dat wat er met je gebeurde niet zo iets was. Ik hoorde van onze mystieke Sufi's hoe zij soms volledig andere dan de normale kleuren zien. Misschien had je zo een mystieke ervaring. Wat de Jood Jacob vertelde over dromen is ook waar. Mannen en vrouwen die in zeer gevaarlijke situaties hebben gevochten, dromen steeds

weer over gelijkaardige gebeurtenissen, dikwijls iets verschillend, maar steeds in verband met die situaties die ze doorstaan hebben. Misschien werken onze breinen 's nachts zeer hard aan die situaties, om onze reacties te oefenen, zodat we de volgende maal beter aan moeilijke ogenblikken het hoofd kunnen bieden. Het kan een overlevingsinstinct voor ons zijn, een manier van onze geest om ons te leren gevaren beter op te vangen. Natuurlijk, als men zo droomt, is de droom steeds een nachtmerrie. Er bestaan geen dromen die niet nachtmerries zijn, zou ik denken. Jij kunt ook dergelijke nachtmerries hebben van de gevechten waaraan je deelgenomen hebt!

Ik begreep zeer goed wat Jadwa bedoelde. Ze kon het bij het rechte eind gehad hebben. Ik had nachtmerries elke keer ik wakker werd.

Ze ging verder, 'je bent eerder kalm gebleven 's nachts sinds je ons je verhaal begon te vertellen. Toen je hier kwam, moesten we je soms 's nachts op je bed neerduwen en houden, zo erg ging je tekeer. Je schreeuwde ook terwijl je bewusteloos bleef. Je maakte wilde gebaren. Je leek vooral veel schrik te hebben van vuur. Je riep dikwijls "vuur, vuur", in het Arabisch. Je riep ook twee woorden in een taal die ik niet begreep.'

Jadwa pauzeerde even, en zei dan, 'ik ben er over verrast hoe weinig plaats er in je verhaal tot nog toe was voor je moeder en vader.'

Ze aarzelde. 'Je vertelt ons niet alles wat belangrijk was in je leven. Ik begrijp dat wel. Als je over die dingen echter wilt praten, zullen we gelukkig zijn te luisteren.'

Ik antwoordde, 'och, er komt nog wel meer!'

Maar ik dacht, 'hoe kan ik vertellen aan een Arabische Prins, aan een Syrische vrouwelijke genezer en aan deze jongen, dat mijn vader een eunuch was en mijn moeder een non?'

Waarom, trouwens, vertelde ik zo veel? Deze mensen waren mijn vijanden. Ze waren niets voor me. Wat verwachtte ik van hen door te praten? Enige vorm van gratie, zodat ze me zouden laten gaan? Wat kon het me schelen of ze me lieten ontsnappen of niet, me lieten leven of niet? Ik had elke hoop op vreugde toch al lang geleden opgegeven. Ontdekte ik nu in Aleppo dat ik me toch aan het leven vasthield? Ik was niet fier op mezelf, verward van mijn eigen tegenstrijdige gedachten. Aan de andere kant, deze elegante, intelligente, charmante Arabische Prins en de plompe, prettige, vriendelijke, argeloze kleine vrouw en de jongen die zo erg geleet op de jongen die ik zelf geweest was in mijn verhaal, dit waren de eerste mensen in het Heilig Land die niet alleen aandachtig en geduldig naar me luisterden. Ze waren ook de enigen die werkelijk interesse toonden in wat ik te zeggen had, en wou zeggen. Ze waren aangename mensen, hovelingen, vrienden. Mijn Franse compagnons en de Franken van dit land hadden niet naar me geluisterd. De bimaristan was zulk een hemel van vrede! Hoe kon ik niet praten, hoe kon ik niet vertrouwen?

Als ik zou gedood worden, dan had ik nog net een beetje geleefd om mijn geest uit te spreken, om te biechten, om mijn brein te ledigen, en misschien vrede te vinden met mezelf.

Als ik verder zou leven, welk kwaad kon ik dan aan de Franken doen door mijn geschiedenis te vertellen?

Usama kon de Franken door mij beter begrijpen. Hij kon horen dat we niet beter of niet kwader waren dan zijn eigen mensen. Ik kon geen geheimen verklappen over de Frankische vestingen, over de versterkte Frankische steden en kastelen, want ik kende er praktisch geen. Ik was niet lang genoeg in de Levant geweest. Ik kon niet veel vertellen over de Frankische tactiek of strategie in de oorlog, want de Koning en zijn Baronnen veranderden al de tijd van opinie, volgens hun luimen en volgens de situaties die zich ontwikkelden. Ik was slechts een

paar maanden geleden in het Heilig Land aangekomen, maar ik had al wel bemerkt hoe irrationeel de beslissingen van de groten onder de Franken meestal kwamen. Ja, ik kon Usama verwittigen van het reusachtig Christelijk leger dat onderweg was naar het Heilig Land, een leger dat machtiger was dan wat deze streken ooit ervaren hadden. Maar dat moest Usama ook al wel weten, nu, en hij leek niet erg onder de indruk. Hij ging verder met zijn dagelijks leven, kalm en rustig. Er was geen paniek in Aleppo.

De vrouw kon geen kwaad doen met de informatie die ik gaf. De jongen verstond waarschijnlijk niet de helft van wat ik vertelde.

Zo lang als ik praatte, leefde ik. Er was nog veel meer te vertellen, en misschien kon ik door te praten weer greep krijgen op mijn leven. Ik moest me herinneren, mijn daden begrijpen en mijn leven herwerken, nieuwe paden ingaan. Als ik nog een leven had!

Ik wist op dat ogenblik nog niet dat Jadwa mijn gepraat gepland had. Later zei ze me hoe belangrijk het voor de geest was om open te leggen wat die geest bezig hield, onze nachtmerries uit te spreken. Ze zei me dat de bimaristan niet slechts het lichaam genas maar ook de geest, en het was haar overtuiging dat het lichaam slechts kon genezen als ook de geest genas.

De jongen Yusuf was met Usama om te leren. Usama was zijn leraar. Dat betekende dat de jongen enig aanzien had. Ik durfde nog niet zijn volledige naam te vragen. Was hij familie van Zengi of van Nur al-Din? De jongen leerde meer over de Frankische geest van mij dan hij elders kon leren.

Usama was de steeds nieuwsgierige, steeds geïnteresseerde Arabische intellectueel. Usama zei me dat hij een boek over de Franken wou schrijven. Hij hield er van te praten over filosofie en religie met iemand die dergelijke onderwerpen gestudeerd had. Hij was nogal scherp en kort, en ook zenuwachtig, als we over de Koran spraken. In de wereld van Usama waren geleerden met een open geest, met geesten die niet volgepropt waren met onbespreekbare, vastgelegde regels die het vrije denken onmogelijk maakten, bijna afwezig. Hij kon het dus aangenaam vinden me te horen praten en met me die onderwerpen te bespreken.

Usama ibn Munqidh had toen al met Jadwa en de jongen besloten me de vrijheid te schenken, al wist ik dat nog niet. Usama, Jadwa en de jongen, zouden me een paard geven en me toelaten naar mijn lotsbestemming te rijden. Ze dachten dat ze de beslissing van Allah realiseerden door me vrij te laten, want de hand van Allah lag boven mijn hoofd. Hun geloof in het noodlot, dat oeroude geloof van de Arabieren en de Turken, lag sterk in hen, en verlengde zich in hun trouw aan de Koran. Maar dat alles zou ik slechts veel later leren.

Hoofdstuk Vier. Le Pallet, Nantes en Parijs. 1132-1138

Mijn leven volgde eenzelfde patroon van studies en fysieke oefeningen gedurende zes jaar. Ik leerde de Hebreeuwse en de Arabische talen met Jacob. Ik las en besprak teksten uit de Bijbel en teksten van Griekse, Joodse en Arabische filosofen met hem. Jacob verbleef te Le Pallet gedurende periodes van drie maanden, vier in de winter, dan verdween hij voor twee maanden. Als hij weg was studeerde ik een maand, soms twee, met Procaire in Nantes, en leerde Latijns en Grieks.

Procaire verbeterde het weinige Latijn dat ik kende van Dionysia en Vader Hugues. Hij deed me de Evangelies lezen en zelfs uit het hoofd leren, tot ik er doodverveeld bij werd. Ik las ook Plato met hem, en de grote klassieke Romeinse schrijvers. Het was echter Jacob die me uitlegde wat Plato bedoelde, en met wie ik de theorieën van Plato besprak. Ik las de "Timaeus" van Plato in Grieks met Procaire, maar de "Republiek" met Jacob, en in het Arabisch. In Nantes begonnen we 's morgens zeer vroeg met de studie. Procaire onderrichtte me in grammatica, en hij deed me veel oefeningen maken. Hij begaf zich later naar zijn werkzaamheden in de kathedraal, en kwam slechts in de namiddag terug om mijn fouten te verbeteren. Dionysia betaalde voor mijn perkament, inkt en pennen. Ze gaf geld aan Procaire voor de lessen, maar ik was zelden de enige aan wie Procaire les gaf. Er waren dikwijls drie of vier andere jongens aanwezig.

Ik kon vrij in Nantes rondlopen van de late namiddag tot bij het vallen van de nacht. Procaire vroeg nooit waar ik geweest was. Ik was een eerder kuise jongeman in die jaren. Ik ging zelden herbergen binnen, en zeker niet in die herbergen waar aantrekkelijke rode kopjes met lang haar aan de deur stonden. Ik had geen vrienden in Nantes, en ik kende geen meisje in de stad. Mijn enige vrienden waren de wachters van het garnizoen van Le Pallet, Gormond en Jacob. Ik hield me niet in met de boeren en hun zoons, en ook niet met de dochters van die boeren.

Ik vroeg aan Jacob waarom hij een Jood was, en niet een Christen.

Hij antwoordde, 'och, dat weet ik eigenlijk niet. Ik ben zoals Socrates, veronderstel ik. Als je in een God gelooft, maar niet echt begrijpt wat God kan zijn, dan kun je even goed geloven in het beeld dat je voorvaders hadden van die God dan in wat anders. Jahweh is de God van mijn traditie, de God van mijn familie, de God van mijn vaders.'

Jacob lachte plots. Hij had ook een geest die snel van het ene onderwerp naar het andere kon springen bij een snelle ingeving, en dat was waarom ik zo veel van hem leerde, en zo vele verschillende dingen.

Jacob zei nu, 'ik moet toegeven dat er voordelen zijn aan het Christendom. Bijvoorbeeld, de Joden en de Moslims hebben een zeer moeilijk probleem aan de handen. Jij en ik weten dat de Bijbel, de Evangelies en de Koran hier en daar zouden moeten geïnterpreteerd worden. Niet alles is zo overduidelijk in die boeken. De Bijbel werd duizenden jaren geleden geschreven, de Evangelies net duizend jaren geleden, en de Koran honderden jaren geleden. Die boeken werden geschreven door mensen, die weliswaar geïnspireerd werden door de hemelen en door de woorden van de profeten. Sommige zinnen kunnen niet anders dan geschreven zijn in de context van die verre tijden. We moeten dus de Bijbel, de Evangelies en de Koran interpreteren. Maar als je begint te interpreteren dan weet je wel waar je begint, maar nooit waar je gaat eindigen.

De Joden hebben priesters, Rabbi's, en Rabbi's gaan naar Rabbijnse scholen om de Bijbel te bestuderen. Na lange studies kunnen Rabbi's wel zeggen wat kan geïnterpreteerd worden in de Bijbel, en hoe, als ze dat kunnen terugvinden in de geschriften van andere Rabbi's. Wat de

Rabbi's zeggen wordt noodzakelijkerwijze neergeschreven en geconsulteerd door andere Rabbi's. Onze Rabbi's komen in het algemeen wel tot een consensus over de interpretaties. Een Rabbi zegt zelden het tegenovergestelde van een andere Rabbi. We zijn één volk, en dat helpt ook. Maar er is altijd een heel debat over vele punten. Een bepaalde school interpreteert soms anders dan een tweede school. Sommige Joden zeggen dat vermits de consensus soms in geschil is, het beter is de Bijbel gewoon niet te interpreteren, vermits de Bijbel het woord van God is. Alle interpretatie weigeren is natuurlijk een eenvoudige en veilige oplossing! In mijn opinie echter, leidt dit tot onaanvaardbare excessen. We leren naarmate we vorderen, en dus moeten we interpreteren, zelfs op het risico af ons te vergissen.

De Moslims hebben hetzelfde probleem, maar veel erger. Moslim priesters moeten niet noodzakelijkerwijze naar een school gaan om Mullah te worden. Als je naar een Moslim dorp gaat waar geen Mullah is, en je beweert, 'ik ben een leraar; ik zal jullie de Koran leren,' dan zal niemand je stoppen. Natuurlijk, de Moslims zijn ook geen idioten. Als je nonsens vertelt en als je geen referenties hebt van wat je geleerd hebt in andere dorpen, zal het volk je als Mullah verwerpen. Maar als je het Boek behoorlijk uitlegt, kun je een Mullah zijn. De Moslims zijn verspreid over de wereld zoals de Joden. Maar ze zijn van zeer verschillende volkeren: Arabieren, Iberiërs, Syriërs, Perzen, Egyptenaren, Turken, en vele meer. Al de Mullahs van die volkeren kunnen de Koran verschillend interpreteren. Tevens hebben meerdere van die volkeren er geen traditie van gemaakt de dingen op te schrijven. Ze hebben mondelinge overleveringen. Het ligt niet in hun gewoonte de uitspraken van de Mullahs neer te zetten op perkament of papier, en te blijven bij wat er geschreven staat. De consensus in de Islam is bijgevolg om het woord van God niet te interpreteren, want anders zou men chaos creëren. Velen beweren zelfs dat de Koran niet echt geschreven is, maar bestond als deel van Allah, sinds eeuwig. In dat zijn de meeste Moslims zoals sommige Joden. Wat ik je vertelde is niet exact de waarheid, maar toch bijna. De Moslims hebben bijvoorbeeld ook wel de autoriteit van de Kaliefen in de Islam, maar dat is een andere zaak!

Ik vroeg, 'en de Christenen?'

Jacob zei lachend, 'aha! De Christenen! De Christenen zijn een praktisch stel! Christenen losten het probleem anders op, in een zeer eenvoudige en pragmatische wijze. Ze zeiden, 'laten we een instelling uitvinden, één enkele, die stelt in welke punten de Evangelies kunnen geïnterpreteerd worden, en in welke niet, en hoe.' De Christenen vonden dat een uitstekend idee, en ze besloten ook dat deze instelling de hoogst mogelijke autoriteit zou moeten hebben. De hoogste autoriteit is die van God. Dus besloten de Christenen hun instelling onfeilbaar te noemen, want direct geïnspireerd door God. Die instelling, Daniel, is natuurlijk het Pausdom, de Paus. De Paus en de Pauselijke functie waren zelfs al voorhanden, moesten dus niet uitgevonden worden, want Jezus Christus gaf de sleutels van het Koninkrijk toch al aan de Apostel Petrus, en Petrus werd de eerste Bisschop van Rome, en Rome was de hoofdstad van het Romeinse Rijk, dat is van de wereld. Maar natuurlijk is het Pausdom ook een uitvinding van de landen hier, van de kerkvaders van Frankrijk, Duitsland, Italië en Engeland. In het vroege Christendom bestonden er eigenlijk meerdere Patriarchen die samen genoten van de autoriteit over de interpretaties: de Patriarchen van Rome, van Constantinopel, van Alexandrië, en nog een paar meer. Jullie, Christenen van deze landen, zijn zulk een praktisch volk. Jullie willen steeds de zaken organiseren! Jullie installeerden het Pausdom, en dat was een meesterzet! Hebben jullie een probleem met een interpretatie? Geen nood: de Paus zal wel beslissen, en dat is dat! Wat de Paus bepaalt is immers ingegeven door God zelf. Niemand kan die beslissing contesteren. De evolutie van de cultuur wordt gegarandeerd en beveiligd. Ik moet toegeven, het Pausdom was een uitvinding die elke genie van het oosten zou benijden! Maar de Pausen bewegen zo weinig in hun interpretatie, dat het resultaat fel

gelijkt op wat er gebeurt bij de Joden en in de Islam. En radicale Christenen zijn eigenlijk niet zo verschillend van radicale Joden en radicale Moslims.’

Jacob lachte verder. ‘Wat wel waar is, is dat de Paus een mens is. Hij is wel onfeilbaar, geïnspireerd door God, maar hij is een mens. En dus zal er wel enige toets van menselijkheid geraken, zij het zeer langzaam, in de interpretatie van de Evangelies!’

Jacob gaf me onderricht in detail over het Pausdom en de Kaliefen van de Islam. Ondertussen trainde Gormond me steeds harder en harder, fysisch. Hij leerde me te paard rijden, op elegante rijpaarden zoals die waar Dionysia mee reed, en op strijdparden. We vlakten een veld af buiten het kasteel, en ik oefende het steekspel met Gormond. Hij leerde me hoe ik een lans horizontaal moest houden, en hoe we in volle snelheid daarmee over het veld konden galopperen. Gormond plaatste een paar lege tonnen op elkaar. Hij deed me op die tonnen storm rijden en ze met mijn lans omver stoten. Als ik daarin slaagde, hing hij ringen aan palen en ik moest door de ringen mikken. Dan liet hij een lange maar smalle vlag, slechts een stuk doek, in de wind vliegen aan diezelfde palen, en hij deed me die vlag doorsteken in volle galop, hoewel de vorm van de vlag met elke windvlaag veranderde.

Als Dionysia in Nantes verbleef, oefenden we pas echt het steekspel. Gormond en ik reden onstuimig op elkaar in, volledig gepantserd in zware maliën, met borstplaten om, en zware schilden dragend, de lansen liggend. We probeerden elkaar van de paarden te duwen. De lansen waren natuurlijk bot geschraapt. Gormond plaatste ook een bol gedroogde klei op de punt van de lansen, maar we hielden onze steekspelen. Ik viel en viel en viel, tot ik de lans van Gormond kon ontwijken, of ze laten afketsen op mijn schild, of tot ik hem eerst uit zijn zadel kon krijgen. Ik brak twee maal mijn rechterarm, en twee maal moesten Gormond en ik – en het garnizoen en Jacob die kwamen toekijken – aan Dionysia liegen over wat er gebeurd was. Gormond en Jacob zetten mijn arm met veel vloeken en trekken, en met veel wijn. Jacob vond zoete balsems voor mijn veelvuldige kneuzingen, die ik bijna constant had ergens op mijn lichaam.

Ik bedelde bij Dionysia om me te laten deelnemen aan echte steekspelen, maar hoe zeer ik ook aandrong, ze bleef resoluut weigeren. Ze dreigde me uit het kasteel te verbannen als ik durfde deel te nemen aan steekspelen. Het was het enige punt waar ze onvermurwbaar over bleef. Voor de rest liet ze me doen waar ik zin in had, en ik was geen moeilijke jongeman – denk ik.

Jacob en Procaire leidden me door de “Timaeus” en de “Republiek” van Plato in tot de concepten van de “ideeën” van Plato. Ik nam deze theorie gretig aan omdat ze tot mijn verbeelding sprak, en mijn verlangens naar een perfecte wereld ondersteunden. Tengevolge van Plato nam ik afstand van de alledaagse realiteit. Ik splitste als het ware mijn persoonlijkheid in twee. Ik beschouwde mijn dagelijks doen, alsof ik slechts de gebeurtenissen ervoer als buiten en vreemd aan de echte ik, aan de ware Daniel, aan mijn geestelijke ik.

Plato geloofde ook in twee lagen van werkelijkheid. De wereld zoals we die ervaren was een wereld van constante veranderingen, van transformaties en van schijn, zoals onze zintuigen de wereld konden waarnemen in het leven van elke dag en constant bedrogen werden. Plato schreef echter dat er een andere wereld bestond, boven onze eigen ervaringen. Die tweede wereld veranderde niet en bestond uit modellen, vormen of ideeën, die niet slechts in onze geest bestonden maar die ook een reëel leven leidden buiten onze geest, in een tweede wereld. De voorwerpen die we dagelijks zagen waren slechts de weergaven, de weerspiegelingen van

deze ideale vormen of ideeën. De onveranderlijke vormen waren zeer reëel, maar stonden boven de menselijkheid, en die zouden waarlijk het echte onderwerp moeten uitmaken van de studie van de filosoof.

Bijvoorbeeld: we zien een bed, en raken een bed aan. We kunnen vele bedden zien en aanraken. Het bed was een voorwerp uit het dagelijks leven, en dit bed was reëel. Maar er bestond ook het idee van een bed. Alle bedden geleken min of meer op elkaar in hun fysische vorm, in hun samenstellende elementen en in hun gebruik. In onze geest behandelden we niet slechts één beeld van één bed, van dit bed hier, maar het algemeen idee of de categorie van een bed. Plato argumenteerde dat het idee “bed” ook werkelijk ergens bestond.

Het concept of het “idee” bestond niet alleen voor de voorwerpen van ons reële leven, maar ook voor emoties en voor concepten zoals “schoonheid”. Plato leek te beweren dat we kennis konden hebben van die universele concepten, vormen ideeën, hoe we ze ook noemden. Die universele concepten, vormen, ideeën, overheersten in een ander rijk, een rijk dat verschillend was van het onze. Met het concept van de “ideeën” die we in onze geest konden gebruiken, hadden we slechts een karige glimp van de wonderbaarlijke tweede wereld.

Ik hield veel van die theorie. Ze opende een magische, mystieke wereld van gedachten voor me, een wereld die me fascineerde en aantrok. Ik had voordien wanhopig geprobeerd de essentie van mijn eigen ik, van mijn eigen geest te begrijpen, een essentie die zo verschillend moest zijn van alles wat er in de natuur was, en zo verschillend van de door de mensen gemaakte voorwerpen. Ik had geprobeerd te begrijpen wat God kon zijn. Ik dacht dat ik dichterbij kwam bij het begrijpen van God, als behorende tot het superieure rijk van de “ideeën”. De tweede wereld was de wereld van God, van wie we iets konden begrijpen via onze perceptie van de “ideeën” in onze geesten. Ik kon iets beter begrijpen van wat God echt kon zijn door de theorie van Plato, en daardoor werd God meer vertrouwd voor mij en naderde Hij dichterbij tot mij.

Het was echter mogelijk dat de “ideeën” niet echt reëel waren, merkte Jacob op. Plato kon het bij het verkeerde eind hebben!

Er bestond een andere denkschool, waaraan Jacob de voorkeur gaf, die stelde dat er niet zulke dingen bestonden als de “ideeën” in een andere wereld. Wat we “ideeën” noemden waren slechts de namen of de etiketten die we gaven aan veralgemeningen, aan abstracties, zelfs al waren die wel universeel. Onze geest kon in feite niet de “ideeën” van een andere wereld kennen, van een wereld die buiten onze dagelijkse ervaringen bestond. Deze theorie ontkende dus het bestaan van het concept der “ideeën” van Plato.

En, zei Jacob, er bestonden nog andere theorieën betreffende dit onderwerp.

Een derde theorie aanvaardde wel het bestaan van de universele concepten, in onze geest, maar we konden niet weten en wisten dus niet of die universelen enige grond hadden buiten onze geest. Er was ook geen band tussen de ideeën in onze geest en de reële voorwerpen van ons dagelijks leven.

Onder die theorieën bleef ik het meest voelen voor die van Plato, omdat ik ze eenvoudig en het meest aantrekkelijk vond voor mijn toen nogal eenzame, introverte persoonlijkheid. Studie was één van mijn belangrijkste activiteiten. Ik was uiterst begerig om te leren in die tijden! Wij, mensen, konden abstracte voorstellingen maken van de soorten zoals mensen of koeien, van dingen ook die door de mens gemaakt werden, zoals een bed en zo verder, en die abstracties hadden een overeenkomende vorm of “idee” in een wereld die we niet konden waarnemen, maar die wel kon waargenomen worden door God. Ik was dus nooit alleen en eenzaam; de tweede wereld was steeds rond me.

De wereld die we zagen, aanraakten, dacht ik, zou dan enkel de schaduw zijn van de wereld van de “ideeën”. Ik keek naar mijn wereld, en naar wat ik deed, met heel verschillende ogen nu. Ik ontdekte dat ik ook heel verschillend was van de mensen rond mij die niets afwisten van het bestaan van de “ideeën”.

Vanaf dat ogenblik meende ik dat ik niet was zoals de andere mensen, en die scheiding tussen mij en mijn medemensen bepaalde mijn leven. Vanaf dan keek ik steeds naar wat er met mij gebeurde alsof dat gebeurde aan een andere, ontdebeldde ik. Dat liet me toe –soms op een gevaarlijke wijze – roekelozter te zijn en doelbewuster in mijn beslissingen en daden.

Ik veronderstel dat ik me gewoon bewust werd van mijn eigen persoonlijkheid, zoals alle jongeren van die leeftijd, maar ik kon slechts echt greep op mezelf krijgen door te denken aan de ideeën van Plato. De aantrekking om een geleerde te worden en dit alles uit te diepen, en geen ridder, groeide toen ook sterk in mij. Maar ik werd door Gormond geoefend om met mijn voeten vast op de grond te blijven staan, en Dionysia leerde me de aarde en de producten van de natuur aan te raken en te beminnen. Maar de “ideeën” dwarrelden steeds door mijn hoofd.

‘Nee, nee, nee, drie maal nee!’ schreeuwde Jacob boos. ‘Dat kan niet! Alleen wat we zien, aanraken of op een andere manier met onze zintuigen waarnemen, is reëel! De abstracte universele is slechts het resultaat van onze bedriegende gedachten. Het bestaat nergens! De universele concepten of ideeën zijn slechts het product van onze beschouwingen. Het universele concept is geen ding op zichzelf. Het is niets meer dan het resultaat van ons mediteren. Het bestaat nergens, jongen, zeker niet als een ding zoals het “idee”! Het is gevaarlijk voor je geest om enkel in je geest te leven! Het is gevaarlijk een verbeeldingswereld op te bouwen, de tweede wereld, hoewel de realiteit wenkt. Het is gevaarlijk een wondermooie wereld in je geest te creëren en allerhande redenen uit te denken voor wat er met je gebeurt, waar enkel het toeval over heerst! Neem de wereld zoals hij is, jongen!’

We lazen dus een boek dat de “Isagogê” heette, de inleiding tot die concepten, geschreven door een Griekse filosoof van de eerste eeuwen, genoemd Porphyrius. Ik leerde vooral logica in dat boek, en natuurlijk bespraken we hoe kwaliteiten of kenmerken toegekend werden aan voorwerpen. We lazen ook de “Inleiding tot de Categorieën” van Porphyrius.

Het was maar goed dat Dionysia en Procaire niet wisten wat we allemaal aan het lezen waren, want Porphyrius was een tegenstander van het Christianisme. Jacob beweerde tegen mij dat hij het boek of de boeken niet kon vinden waarin Porphyrius het Christendom had aangevallen, een bewering die ik maar half geloofde, want Jacob leek elk boek van gelijk welke oude schrijver te kunnen vinden in één of andere taal. Ik veronderstelde dat Jacob me niet volledig wou verwarren in mijn geloof.

Aan het einde van mijn studie van de Latijnse taal deed Procaire me Boëthius lezen. Ik moest mijn glimlach dan onderdrukken, want Jacob had me Boëthius al doen lezen in het Arabisch, jaren geleden. Boëthius’ boek leek mijn gevoelens over de “ideeën” te beamen, zeer tot ongenoegen van Jacob. Boëthius was een Christelijke filosoof, die waarschijnlijk enkele eeuwen later dan Porphyrius had geleefd, want Boëthius gaf commentaar op Porphyrius. Porphyrius vroeg zich af of de ideeën, die hij “categorieën” of “soorten” noemde, werkelijk bestonden, dan wel slechts producten waren van ons denken. Dit was nu juist het onderwerp dat ik met Jacob aan het bestuderen was. Boëthius dan, vroeg of de ideeën, als dingen die afzonderlijk stonden van de geest, lichamelijke, stoffelijke dingen waren dan wel onstoffelijk

(die enkel in onze geest bestonden), en ook of de “ideeën” buiten onze persoonlijke ervaring bestonden, dan wel gerealiseerd werden door onze ervaringen.

Het interessante aan die vraag was dat noch Boëthius noch Porphyrius een voldoende geschikt antwoord voorstelden, zodat Jacob en ik zeer geanimeerd konden discussiëren. Boëthius echter leek wel te besluiten dat de generalisaties zowel reëel bestonden als in onze geest, dat ze abstracties waren en dus onstoffelijk, en dat ze ook bestonden buiten onze persoonlijke ervaringen. Dat was ook mijn opinie! Maar het was niet de opinie van Jacob.

Aan het einde van onze besprekingen vertelde Jacob me dat mijn vader één van de meest vooraanstaande geleerden van het Christendom was die deze theorieën behandelde en hun gevolgen onderzocht. Mijn vader had deze thema's ijverig in Parijs gestudeerd en ook elders. Volgens hem bestonden de universele concepten, de “ideeën”, niet in de werkelijkheid. Ze waren slechts abstracties gemaakt door onze menselijke geest, uitgedacht door ons, de mens, door het redeneren van onze geest. Mijn vader onderzocht hoe mensen ideeën abstraheerden uit waarnemingen, uit waargenomen dingen, en hoe we er toe kwamen gemeenschappelijke kenmerken te vinden in zaken die zo verschillend waren als verschillende soorten bedden, terwijl in de gewone werkelijkheid slechts de individuele bedden bestonden. Mijn vader had met zijn opinie de meester vervoegd bij wie hij eerst gestudeerd had, Roscelin van Compiègne. Jacob was akkoord met de opinies van mijn vader en bewonderde hem zeer.

Ik was even heel kwaad op Jacob. Hij had me beet genomen! Hij had me verteld over de theorieën betreffende de “ideeën”, mijn nieuwsgierigheid aangepord, me er over doen lezen, me er warm voor gemaakt, enkel om me naar mijn vader te leiden. Jacob had me gemanipuleerd. Hij beweerde natuurlijk het tegendeel, maar ik was niettemin ontgoocheld en voelde me bedrogen om op die wijze in de wereld van mijn vader ingeluisd te zijn. Ik vergaf Jacob snel, vooral omdat hij me steeds weer op het hart drukte dat hij enkel over die theorieën begonnen was omdat ze de meest besproken thema's waren op dit ogenblik in religie en filosofie. Maar een andere band werd er voortaan gesmeed tussen ons. Ik neigde opnieuw meer naar Gormond, de eenvoudige strijder die steeds rechtuit rechtaan was, en bij wie ik niet moest denken aan wat er achter zijn woorden kon verborgen zitten.

Jacob legde me uit hoe gevaarlijk een praktijk zoals filosofie kon zijn. Filosofie zou het zoeken naar wijsheid moeten zijn, maar filosofische onderwerpen konden mensen zeer kwaad doen worden, zoals alle discussies dat deden. Wanneer een filosoof een mening had die verschillend was van de mening van iemand anders, hoewel discussies slechts woorden en veronderstellingen waren, dan konden geesten oververhit geraken en werden mensen agressief. Wanneer die mensen dan de groten der aarde waren, werd de situatie werkelijk zeer gevaarlijk.

Jacob bezwoer me zeer voorzichtig te zijn wanneer ik openlijk mijn meningen over de ideeën zou verklaren. Jacob, de Jood, had naar mijn vader geluisterd, en Jacob was overtuigd geworden door mijn vader. Maar hij vroeg me met aandrang dat aan niemand te zeggen, nergens. Ik lachte dan met Jacob, en vroeg hem hoe het mogelijk was dat zo iets onschuldigs als de “ideeën” mensen konden kwaad doen worden.

Jacob gaf me een voorbeeld, en met dat voorbeeld begreep ik volledig waarom hij me zo heimelijk en zo doordringend in de theorie van de universelen ingeleid had. Hij wou inderdaad dat ik zou weten wat mijn vader voorstelde in de wereld.

Jacob vertelde me hoe Roscelin de Compiègne in zijn meningen aangevallen werd door Anselm van Canterbury, en mijn vader voor hetzelfde door Guillaume de Champeaux. Mijn

vader kwam onder zware kritiek van de Christelijke theologen omdat hij zijn meningen betreffende de “ideeën” consistent toegepast had op de Heilige Drievuldigheid. Mijn vader had geargumenteed dat concepten zoals de Drievuldigheid van God ofwel slechts abstracties waren van onze geesten, ofwel dat als de Drievuldigheid reëel was, dan de Vader, Zoon en Geest moesten bestaan als individuele, afzonderlijke machten. In dit laatste geval zou de Drievuldigheid in de werkelijkheid drie gescheiden, individuele entiteiten moeten zijn, en dat betekende drie goden.

Ik was achterdochtig over wat Jacob me zei, want Jacob was een Jood, die slechts één God in slechts één goddelijke natuur erkende. Mijn vader beweerde dat er ofwel één God was, en dan was de Drievuldigheid slechts een woord voor drie eigenschappen, drie kwaliteiten, drie attributen of kenmerken die aan de ene Godheid toegekend werden, of er waren drie afzonderlijke Godheden.

Wat mijn vader had gezegd was natuurlijk ketterij volgens het Katholieke Geloof. Een synode van de Paus en Bisschoppen had mijn vader gedwongen zijn argumenten te herroepen op straffe van excommunicatie, wat zijn loopbaan als geleerde zou beëindigd hebben. Het boek dat mijn vader over dit onderwerp geschreven had, werd publiek verbrand.

Dit was de eerste maal dat ik iets hoorde over wat mijn vader deed. Ik leefde te Le Pallet, een onooglijk kasteeltje van Bretagne, maar mijn vader ontmoette Bisschoppen en besprak zijn argumenten met legaten van de Paus! Naarmate Jacob me meer vertelde over het werk van mijn vader, begon ik mijn vader te beschouwen als een bijzonder intelligente man, wiens indrukwekkend intellect ik nooit zou kunnen evenaren. Mijn vader moest een man zijn die ik kon bewonderen. En toch meende ik dat ik mijn vader haatte! Ik haatte hem al omdat hij me te Le Pallet verlaten had. Hij had me een paar keren bezocht, helemaal niet meer de laatste jaren, en nu haatte ik hem des te meer omdat hij zo veel meer intelligent was dan waar ik ooit kon naar streven. Of bewonderde ik hem en had ik hem lief? Procaire had voldoende Christelijke dogma's in mijn hoofd gepompt opdat ik kon realiseren hoe gevaarlijk het was die dogma's in vraag te stellen. Wie was mijn vader om juist dat gedaan te hebben? Was mijn vader dwaas genoeg of machtig genoeg om de Katholieke Kerk van Rome uit te dagen? Wie was mijn vader werkelijk?

Ik zou snel mijn vragen beantwoord krijgen.

Terwijl ik aldus het verhaal van mijn jeugd vertelde, wisselden Usama en Jadwa verbaasde blikken uit. Ze praatten opgewonden met elkaar en zelfs Yusuf vroeg hen meer vragen dan gewoonlijk, steeds in de taal die ik niet begreep. De atmosfeer was vooreerst onbedwongen, maar werd dan weer gespannen toen ik over mijn visioen vertelde. Yusuf opende grote ogen en bleef lang stil, dan. Hij stelde vooral veel vragen wanneer ik over de theorie van de “ideeën” vertelde.

Mijn vader had gelijk, zei Usama blij, en Jadwa knikte, want de Profeet had in de Koran steeds opnieuw geschreven dat Allah één was, en er was slechts Allah. Er bestonden geen drie goden, enkel Allah. Mijn vader had dus met zijn rede, zijn rationeel denken, de ware oplossing gevonden voor de “ideeën”. Hoe groot was de wijsheid van mijn vader, riepen Usama en Jadwa samen uit.

‘God is één’, zei Jadwa. ‘God is almachtig, bezit al de machten die jullie Christenen de Vader, de Zoon en de Geest noemen, in zichzelf. Hij is absoluut één. God heeft geen attributen!’

Ik antwoordde, 'dat is in tegenstelling tot wat sommige verzen van de Koran stellen, de verzen die spreken over de macht en kennis van God!'

'Ja,' gaf Jadwa toe, en ze werd rood. 'We zouden echter de Koran ook metaforisch moeten begrijpen, echter, in die verzen.'

'Dat is ook Mu'tazilah denken,' gooidde ik tussen. 'Het is wel degelijk een probleem van attributen. Als we aan God attributen toekennen zoals macht, leven en rede, en die Vader noemen, Christus en Geest, dan heeft God enige vorm van veelvuldigheid. Ik geloof, zoals de Mu'tazilah, dat God onmogelijk kan gekend worden, dat wanneer we over attributen spreken we slechts kunnen spreken over menselijke noties, die niet toepasselijk zijn op God. Een attribuut zoals macht of rechtvaardigheid wordt slechts aldus genoemd omdat wij, mensen, macht en rechtvaardigheid ervaren, op een bepaalde wijze. God is de bron van deze menselijke ervaringen, maar dat betekent nog niet dat God dezelfde attributen of kwaliteiten bezit, zoals wij mensen. Wij kunnen onze God niet kennen, niet weten hoe hij is.'

'Dat is ook dicht bij Mu'tazilah denken,' aanvaardde Jadwa, 'maar nieuw voor mij. En toch weiger je God attributen toe te kennen. Je zegt dat God één is, en dat doet ook de Koran.'

'Niet echt,' antwoordde ik. 'God kan macht, rede en leven bezitten, maar in een vorm die we niet kunnen weten en niet kunnen begrijpen.'

'Hoe weet je van de Mu'tazilah af?' vroeg Usama.

Ik antwoordde, 'later, later! Ik zal het wel uitleggen. Ik ontmoette Arabische denkers in Frankrijk!'

'Dat is niet mogelijk!' riep Usama uit.

'Oh, maar toch wel,' zei ik. 'Ik zal later uitleggen hoe en waar.'

'Ik wed dat je vader je tot de Arabische denkers bracht. Je vader was een wijze man, een echte gelovige!' herhaalde Usama.

Mijn vader kon een echte gelovige zijn, een aanhanger van Islam, zei Jadwa, hoewel een Christen. Misschien, betoogde ze, had mijn vader de Koran gelezen en de oplossing van het probleem van de Drievuldigheid in de Koran gevonden.

Ik moest lachen in mijn binnenste toen Usama, Jadwa en Yusuf mijn vader een wijze man vonden. Ik was eerder van de tegenovergestelde mening. Mijn vader was voorzeker uiterst intelligent, maar toen ik hem beter leerde kennen vond ik hem een arrogante man die uit hoogmoed handelde, en die weigerde te begrijpen dat niet iedereen in bewondering voor hem wou knielen. Natuurlijk had hij met de jaren geleerd wat op te letten, maar de rampspoeden die hij beleefde waren slechts wat hij verdiende. Ik kon Usama en Jadwa in hun illusies laten betreffende mijn vader en mij. De oude bitterheid die me opvrat aangaande mijn vader dwong me echter hen te vertellen wie mijn vader werkelijk was, met het weinige goede en het erge slechte.

Voor ik de rest van mijn verhaal vertelde wou ik echter ook heel wat weten van Usama. Ik wist niet wie ten oosten van de Frankische Graafschappen heerste, noch hoe de heersers daar met elkaar omgingen.

Ik vroeg daarom aan Usama, 'Heer, kunt U me zeggen wie over de landen van Syrië regeert, en hoe? Ik ben nogal verward door de Saracenen. Ik weet dat vele volkeren hier wonen, maar ik weet niet exact wie hier leeft en heerst. Hoe zijn die volkeren naar hier gekomen? Wie is meester van deze landen? Ik ben een Frank die nog niet lang geleden hier aangekomen is. Ik hoorde slechts van de Saracenen, maar er moeten hier meer volkeren dan de Saracenen alleen leven!'

Usama sloeg de vouwen van zijn witte boernoes glad en keek snel naar Jadwa en Yusuf. Hij aarzelde, en antwoordde dan, 'we kunnen over die zaken later praten, Daniel. We hadden

graag meer vernomen over je vader en over wat er met je gebeurde toen je nog in Frankrijk leefde, en hoe je hier bent gekomen.’

De gelegenheid om over het land Syrië en zijn buurlanden te horen van Usama kwam snel genoeg. Op een dag riep Usama me naar zijn belangrijkste kamer. Hij toonde me een bundel klederen die op een lage tafel lagen.

Hij zei, ‘je hebt hier Arabische klederen. Er is een boernoes en laarzen, maliën en een helm, een zwaard en een dolk. Kleed je daarmee! We gaan te paard rijden. Er wacht een paard op je in de stallen.’

Ik stelde de wijsheid van Usama me wapens te geven niet in vraag. Ik kleedde me in de boernoes als een lang onderhemd, plaatste de korte maliënkolder er boven en daarop een hauberk van geloid, lichtbruin leder, waarop een citatie uit de Koran in Arabische letters gegraveerd was. Ik vond een riem waaraan een gekromd zwaard hing met een heft afgezet met juwelen, en ook een fijne, lange dolk. Ik had een ronde, gepunte helm, en op die waren eveneens Arabische letters elegant in zilver gesmeed, in het staal gehamerd aan beide zijden. De laarzen waren licht, zacht, en ze pasten me goed. Ik droeg een kleine, zwarte baard in de bimaristan, die Jadwa wel kort geknipt had, maar die op mijn gezicht bleef. Ik was weer diep gebruind. Ik kon doorgaan voor een Saraceen. Toen ik volledig gekleed was, leek ik op een Amir, een Arabische edelman.

Ik volgde Usama. We gingen uit het huis naar de naastliggende stallen, en we stegen op Arabische gevlekte volbloed rijpaarden, zenuwachtige maar prachtige dieren. Twee wachters reden met ons mee. Zij trokken een lastpaard achter zich aan, dat beladen was met zakken. We reden naar de Nosairi bergen. We bleven vijf dagen op die reis, onze eerste rit in de omgeving van Aleppo. De zakken bevatten voldoende voedsel voor ons vier. We stopten niet in de dorpen, maar Usama kocht wel fruit van de boeren die we toevallig op onze weg ontmoetten.

Op de avond van de eerste dag al, sprak Usama me over zijn land, Syrië, zoals ik gevraagd had. Ik viel van de ene verbazing in de andere.

We hurkten rond een kampvuur ’s avonds, verborgen achter enorme rotsblokken, boven een verlaten wadi. De wachters kampeerden een hele afstand verder. De ene wachter sliep en de andere keek naar beneden, naar de diepe vallei. Hij keek uit naar indringers. We waren vermoeid. We hadden onze paarden langzaam maar zeer lang doen stappen, en waren zo reeds ver van Aleppo. Usama liet ons nooit de valleien beneden volgen, waar het nochtans gemakkelijk was om vooruit te komen. Hij ontweek de karavanen en de bewapende patrouilles die hij steeds eerst bemerkte. We reden altijd op de hoge grond, soms op gevaarlijke en moeilijke paden, waar onze paarden uitgleden op de keien en in het zand, en waar we onze weg moesten zoeken tussen rotsen en zeldzame bomen en struiken in de razende wind. Usama reisde steeds zoals een verkenner in vijandelijk gebied. Ik zou hetzelfde doen, steeds, later, zoals hij me leerde. Volg nooit de lage gronden, Daniel!

‘We blijven beter alleen,’ zei hij. Hij vond blijkbaar dat hij me een verklaring verschuldigd was. ‘We hoeven dan niet aan iedereen die we tegenkomen te zeggen wie we zijn, waar we vandaan komen en wat we hier doen.’

Ik had eerder het vermoeden dat hij me aldus in de heuvels geleid had om me koelbloedig ergens te doden, zodat er geen vragen zouden gesteld worden over me in Aleppo. Ik dacht dat de wapens die hij me gegeven had slechts een lokaas waren geweest. De wachters die achter ons reden hadden bogen en pijlen. Ik verwachtte elk ogenblik een pijl met een gehaakte punt in mijn ruggengraat. Onze rit verliep echter rustig, zonder incidenten. De landen hier waren mooi en wild.

De Franken bezaten vier Graafschappen in deze landen, begon Usama. Dit waren onafhankelijke landen die elk het bezit waren van een andere heerser, maar alle heersers moesten in tijden van oorlog hun feodale leen betuigen aan de Koning van Jeruzalem. De Frankische territoriums strekten zich langs de Zee, rond de havens die de Franken nodig hadden om hun overheersing te bestendigen.

In het noorden lag het Prinsdom van Antiochië, met als hoofdstad de stad Antiochië en als haven Saint Siméon. Dit land werd geregeerd door Raymond van Poitiers.

Er had een Graafschap van Edessa bestaan ten noordoosten van Antiochië, maar bijna al de steden daar, inclusief de hoofdstad Edessa, waren onlangs veroverd op de Franken door een Turks leger geleid door Nur al-Din Mahmud van Aleppo. Het graafschap van Edessa was het enige dat zich uitstrekte in het binnenland van Syrië. Het bestond dus thans niet meer, tenzij in enkele geïsoleerde versterkte vestingen die nog in de handen van de Franken waren. De heerser van Edessa was Graaf Jocelin II de Courtenay. Hij was nog slechts Graaf in naam. Ten zuiden van Antiochië lag het Graafschap Tripoli, met de steden Tripoli en Beiroet als belangrijkste havens. Dit waren de landen die ten westen van de Orontes lagen. Hun heerser was Graaf Raymond II van Tripoli.

Ten zuiden van dit Graafschap van Tripoli lag het Koninkrijk van Jeruzalem met de havens van Tyr, Accra en Jaffa. Jaffa was een kleinere stad dan Tyr en Accra, maar de vele pelgrims die van het Christendom kwamen in schepen, arriveerden meestal hier. De pelgrims gingen dan te voet van Jaffa, oostwaarts, naar Jeruzalem. Boudewijn III was Koning van Jeruzalem. Deze vier landen, nu drie sinds Edessa veroverd werd door de Saracenen, werden geregeerd door de Franken.

Ten noorden van Antiochië lagen nog Christelijke landen, maar geen Frankische territoriums. Langs de ganse kust, helemaal tot aan Constantinopel, werden de gebieden gecontroleerd door de Byzantijnse Keizer Manuel Comnenus. De Keizer controleerde met garnizoenen vooral de kuststeden, minder het binnenland. Maar de meest zuidelijke gebieden daarvan, die juist ten noorden van Antiochië, vooral de bergachtige streken van de oostelijke Taurus Bergen, was een land genaamd Cilicië, en dat werd ingenomen door de Armeniërs. De Armeniërs hadden veel geleden van de invasies in hun eigen land, dat ten oosten van Perzië lag. Een deel van de Armeniërs migreerde naar de Zee en ze hadden zich gevestigd in deze westelijke, vruchtbare landen. Ze hadden daar een precair Koninkrijk gesticht. Hun huidige Prins van dit Armenische Cilicië heette Thoros II.

De Christenen bezaten dus de vier Frankische Graafschappen, Nieuw Armenië in Cilicië, en de uitgestrekte gebieden langs de Zee van de Keizer van Constantinopel.

Tegenover de gebieden van de Oost-Romeinse Keizer in Azië, ten noorden van Aleppo, in het binnenland, lagen de landen van de Seldjoek Sultans van Koniya, een zeer grote streek die zich uitstrekte van Ancyra tot ten zuiden van de stad Koniya zelf, bijna tot tegen Mamistra en Marsh. De Seldjoeken waren Turkse heersers. Zij hadden hun gebieden veroverd op Constantinopel.

Ten oosten van Koniya, naar de Pontos Euxinus toe, de Zwarte Zee, regeerden de Danishmenden, Turkse Amirs die in leen verschuldigd waren aan de Seldjoek Sultans van Perzië.

Perzië was dan een reusachtig groot land dat zich uitstrekte ten oosten van de Danishmenden en het land van Koniya tot aan India en de Kaspische Zee. Tussen Perzië en de Emiraten van de Danishmenden lagen de kleinere gebieden van de Ortokide Amirs. De belangrijkste Ortokide Amir heette Kara Arslan, de Amir van Kharput en Hisn Kaifa.

In het binnenland, tegenover Antiochië en Tripoli, lag Syrië, het land van Syr. Syrië was een deel van de gebieden die toebehoorden aan de Seldjoek Sultan van Perzië, maar die geregeerd werden door Turkse Atabegs of gouverneurs, thans Nur al-Din, en vóór hem door diens vader Zengi.

Syrië was thans gesplitst in twee delen. Zengi had geregeerd over zeer grote gebieden van Aleppo tot Mosul. Bij de dood van Zengi hadden zijn twee zonen elk de helft genomen: Nur al-Din Mahmud kreeg de westelijke landen rond Aleppo en zijn broeder Saif al-Din Ghazi heerste over de oostelijke regionen rond Mosul.

Ten zuiden van Nur al-Din, tegenover het Koninkrijk van Jeruzalem, in het binnenland, lagen de gebieden van de Buride Sultan van Damascus. Ten oosten daarvan, maar over de Euphrates rivier, lag een domein geregeerd door de Abbasside Kaliefen van Baghdad.

De Kalief was de opvolger van de Profeet, de opperste leider van alle Moslim landen. De Kalief heerste slechts in naam en bij de gratie van de oude wetten die meer religieuze wetten dan wereldlijke wetten waren.

‘De huidige Kalief van Baghdad,’ zei Usama, ‘is de Arabische Abbasside Moqtafi. Men weet nooit wie de echte meester is van Perzië, de Kalief van Baghdad dan wel de Seldjoek Sultan, een Turk die thans Mas’ud ibn Muhammed is. Ik meen dat het nu meer de Sultan is die de macht heeft, dan de Kalief. Ten tijde van één van de voorgangers van Moqtafi, ten tijde van de Kalief Mustarshid, was het de Kalief die meer macht had. Mustarshid werd vermoord door de Isma’iliten nadat hij verslagen werd door Sultan Mas’ud. Thans dus, is de Sultan machtiger dan de Kalief in Perzië.

Ten slotte, begon het Fatimide Kalifaat van Egypte ten zuiden van Jeruzalem. Er waren twee kaliefen in de Islam omdat bij de dood van de Profeet twee groepen om de macht vochten, zodat de Moslims zich splitsten. De Kalief van Baghdad en de Kalief van Cairo waren in die twee groepen de opvolgers van de Profeet.

Toen de Profeet stierf, benoemde hij zijn vriend Abu Bakr als zijn opvolger aan het hoofd van zijn legers. De opvolger van Abu Bakr was Uthman, maar Uthman regeerde niet als een wijze leider. Uthman werd gedood en Ali werd de nieuwe opvolger van de Profeet. Ali ibn Abi Talib was het dichtste mannelijke familielid van de Profeet, de neef van de Profeet, maar hij was te jong om te regeren toen de Profeet stierf. Ali werd niet door iedereen erkend als Kalief. Eén van de uitdagers van Ali heette Mu’awiyya. Mu’awiyya slaagde er in de macht te krijgen en hij stichtte de Umaiyyade dynastie die de wereld veroverde. De aanhangers van Ali, de Shi’at Ali, waren ontgoocheld toen na de Umaiyyaden een andere Arabische dynastie, de Abbassiden, de macht behielden. Deze Abbassiden, die nog steeds als Kalief van Baghdad regeerden, stamden af van Abbas ibn Abd al-Mutallib, niet van Ali. Daarom splitste zich de Shi’at Ali af van de andere Moslims, van de Sunni Moslims, en die Shi’at Ali leefde verder in de andere, Fatimide dynastie van Egypte. De controversie ging er dus over of de heerser van Islam de afstammelingen van de familie van de Profeet moesten zijn, dan wel de mannen gekozen door de wijzen. Dit laatste was de gewoonte onder de Arabieren, de Sunni gewoonte. De Syriërs waren Sunniten die de Arabische traditie volgden als heerser iemand te kiezen die ze het meest waardig vonden om hen te leiden. Maar Egypte was Shi’ite omdat de heersers daar afstammelingen van Ali beweerden te zijn.

Het interessante aan deze situatie van al die overheersingen, zei Usama, was dat iedereen een hekel had aan iedereen. Al die heersers bevochten elkaar op één of ander ogenblik, en op andere ogenblikken vormden ze tijdelijke bondgenootschappen om een sterkere tegenstander gezamenlijk van zich af te schudden.

De Griekse Byzantijnse Christenen van de Keizer vochten tegen de Armeniërs, want de Armeniërs bezetten de zuidelijke gebieden van het Keizerrijk, Cilicië, ten noordwesten van het Prinsdom Antiochië. De Armeniërs bevochten ook soms Antiochië want ze hadden graag uitbreiding gezocht naar het zuiden, uit Byzantijns gebied. Maar toen de Byzantijnen Cilicië en Antiochië wilden recupereren, spanden de Armeniërs en de Franken samen tegen de Byzantijnen omdat ook de Franken Byzantijnse intrusies vreesden.

De Byzantijnen hadden ooit gans Anatolië bezeten, de uitgestrekte landen van Koniya, zowel als de Frankische gebieden tot aan Egypte, voordat de Arabieren en later de Turken die landen innamen. De Byzantijnse Keizers wilden dus nog altijd dat de Frankische Baronnen vazallen zouden zijn van Constantinopel. De Keizer nam elke gelegenheid te baat om de Franken feodale afhankelijkheid aan hem te doen zweren. Een Byzantijns leger in het Heilig Land was dus steeds zowel een voordeel als een grote vrees voor de Franken, want de Byzantijnen konden zowel de Franken helpen tegen de Turken te strijden, als proberen de Frankische Graafschappen weer onder het Byzantijnse juk te brengen. Een Frankische Baron die trouw zwoor aan de Byzantijnse Keizer kon verder over zijn land regeren, evenzeer als zijn land zien weggenomen worden en gegeven aan een Byzantijnse Hoveling. De Franken vermeden dus die eden als de pest.

Raymond van Poitiers, de Prins van Antiochië, had slechts misprijzen over voor Jocelin, Graaf van Edessa. Tripoli had in het verleden al geweigerd de Koning van Jeruzalem te helpen.

De Koning van Jeruzalem was in een oorlog verwickeld met de Fatimide Saracenen van Egypte, vooral omdat deze laatste de pelgrims beroofden die van Jaffa naar Jeruzalem reisden. De Egyptenaren vielen de pelgrims aan vanuit hun meest nabij gelegen versterkte stad, Ascalon. Maar de Franken van Jeruzalem hadden al bij gelegenheid de pelgrims zelf beroofd. De Seldjoek Sultans van Koniya, in het binnenland van de grootse gebieden van het Byzantijnse Keizerrijk langs de kusten van de Zee in Anatolië, bevochten vanuit hun hoofdstad Koniya de Turkse Danishmenden, de Amirs van Cappadocië, die gebaseerd waren in hun hoofdstad Siwas.

De Turkse leiders, die de Arabieren gebruikt hadden als huurlingen en slaven om hun oorlogen voor hen te winnen, waren niet langer de huurlingen en slaven van de Arabieren, maar eerder hun meesters. Perzië, Anatolië en Syrië werden aldus geregeerd door Turken. De Seldjoeken van Koniya en van Perzië waren Turken. De Turkse stammen leefden oorspronkelijk achter de Kaspische Zee in de wijde, open vlakten daar, ten oosten en ten noorden, zeer ver weg, maar geleidelijk aan waren ze met hun horden wilde ruiters Perzië binnen gedrongen en ze hadden Perzië veroverd. Deze Seldjoek Turken vielen Perzië aan vanuit Khurasan. Het westen van Perzië werd nu geregeerd door Sultan Mas'ud ibn Muhammed, en het zuiden van Perzië door Mehmed. Mas'ud controleerde zelfs de landen van de Abbasside Kalief van Baghdad.

Damascus was ook in Turkse handen, eerst ingenomen door de Buride Turk Toghtekin, maar nu was de macht in handen van de krijgsheer Mu'in al-Din Unur. Unur was een Mamluk Turk. Mamluk betekende "slaaf", en Unur was inderdaad naar Damascus gekomen als een slaaf, een kind-krijger.

Zengi, de Turkse krijgsheer die over Syrië met Aleppo en Mosul als gouverneur regeerde voor de Seldjoeken, wou terrein winnen van het zwakkere Damascus en het zelfs geheel veroveren. Dat wou ook de zoon van Zengi, Nur al-Din. Dus bevocht Damascus Aleppo.

Aleppo bevocht natuurlijk de Ortokide Amirs aan hun zuidoostelijke grens, en de Seldjoeken van Koniya vochten af en aan tegen de Turkse Seldjoek Amirs van de Danishmenden.

De Shi'ite Fatimiden van Egypte vochten tegen de Sunni Turkse Saracenen van Damascus en Syrië samen.

Inderdaad, iedereen bevocht iedereen, lachte Usama: Christenen tegen Christenen, Sunni Moslims tegen Sunni Moslims, Shi'ite Moslims tegen Sunni Moslims, Christelijke Franken tegen Christelijke Armeniërs, Christelijke Franken en Christelijke Armeniërs wantrouwden Grieks Orthodoxe Byzantijnen, en Christenen bevochten Moslims. Turkse Moslims bevochten Arabische Moslims, en zo verder. Wat de Franken Saracenen noemden waren meestal Turkse leiders en zeer weinige Arabische leiders.

Ik was stomverbaasd. Ik dacht terechtgekomen te zijn in een eenvoudige confrontatie van Christelijke Franken en Moslim Saracenen. Dat was hoe men dacht in Frankrijk over de kruisvaarten en de oorlogen in het Heilig Land. De reële situatie was veel meer complex en verwarrend. Ik dacht nu dat ik mijn hoofd in een wespennest van eeuwige oorlogen had gestoken.

Er hadden niet slechts schermutselingen, veldslagen en oorlogen plaats tussen die volkeren, zei Usama. Ook bondgenootschappen werden afgesloten en verbroken naargelang het gevoel van de politiek van de heersers van het ogenblik, zijnde naargelang hun persoonlijk voordeel. Toen Damascus aangevallen werd door de Syrische Turken zoals door Nur al-Din of Zengi, verbond Damascus zich met het Koninkrijk van Jeruzalem, en de legers van Saraceens Damascus en Frankisch Jeruzalem stapten gezamenlijk op tegen het gevaar uit het noorden. Als de Franken op andere ogenblikken Damascus bedreigden, verbond Damascus zich met de Syrische Turken. En wanneer Constantinopel bevreesd was van de Christelijke Franken, ging de Keizer in het geheim een alliantie aan met de Saraceense Sultan van Koniya.

Dit was een paradijs voor diplomaten! Een handige Arabische edelman kon een fortuin maken door de ene en de andere heerser te dienen, grijnsde Usama, en hij diende velen. De leider van wie Usama het meest hield – ik veronderstelde omdat die de meest vrijgevege was - was Mu'in al-Din Unur van Damascus. Usama beschouwde Unur als zijn ware meester, en diende hem, waar hij ook was.

Unur mispreeft Nur al-Din van Aleppo. Hij vreesde Nur al-Din omdat de Zengide het grootste gevaar betekende voor Damascus. Als Nur al-Din Damascus veroverde, dan zou een enorm gebied met onbeperkte mogelijkheden aan krijgers en middelen tegenover de verdeelde Frankische Graafschappen staan, en tegenover Shi'ite Egypte.

‘Als je terugkeert naar de Franken, zeg hen dat dan,’ fluisterde Usama. ‘Zeg dat vooral aan Raymond van Poitiers in Antiochië. Raymond is de meest wijze man onder de Franken, want Boudewijn III, de Koning van Jeruzalem, is nog te jong en te onstuimig.’

Ik was totaal verrast door deze opdracht van Usama. Hij wou me levend houden om te melden aan Raymond van Poitiers dat de Franken nooit Damascus zouden mogen aanvallen, maar integendeel samen met Unur zouden moeten staan tegen de gemeenschappelijke vijand, Nur al-Din. Usama kon die boodschap niet zelf brengen, want hij was een Arabier en de Frankische landen waren gevaarlijk voor hem. Tevens wou hij dat de boodschap geheim bleef voor Aleppo. Unur had wanhopig de Franken nodig als bondgenoten; Usama was het instrument van Unur en ik was het instrument van Usama. Ik hoefde niets te vrezen van Usama. Usama zou me als zijn boodschapper gebruiken. De Arabier van Shaizar had gewacht tot we alleen waren om me dat te zeggen.

Jadwa was een Syrische Turkse van Aleppo, misschien een familielid van Nur al-Din, en dus niet vertrouwenswaardig. Wie was Yusuf? Ik vroeg dat aan Usama, zacht genoeg opdat de wachters ons niet zouden horen.

‘Yusuf is de zoon van een Kurdische leider, van een oorlogsleider van Zengi, de zoon van een Amir genaamd Najm al-Din Aiyub, de gouverneur van de stad Tekrit,’ legde Usama uit, en hij fluisterde noch zachter dan tevoren, alsof de rotsen oren hadden.

‘De vader van Yusuf, Najm al-Din Aiyub, won eeuwigdurende dankbaarheid van Zengi en bijgevolg ook van de zoon van Zengi, Nur al-Din. Na de dood van de Seldjoek Sultan Mahmud ibn Muhammed mengde Zengi zich in de opvolgingsoorlogen voor de troon van Seldjoek Perzië. Zengi ondersteunde Mas’ud, de broeder van de overleden Mahmud. Hij viel de Kalief van Baghdad aan, Mustarshid, die de zijde genomen had van Seljuk-Shah, een andere broeder van Mahmud. Zengi werd totaal verslagen in een veldslag nabij Tekrit en hij moest vluchten, vrezend voor zijn leven. Najm al-Din Aiyub bracht Zengi in veiligheid aan de andere oever van de Tigris rivier, uit de handen van Mustarshid. Aiyub redde aldus het leven en de eer van Zengi. Leiders zoals Zengi vertrouwen niemand en verraden iedereen. Een edelmoedig gebaar zoals Aiyub deed verraste Zengi, en raakte zijn gevoelens diep. Noch Zengi noch Nur al-Din vergaten dat edelmoedig gebaar. Ze hadden blindelings vertrouwen sindsdien in de familie van Aiyub. Yusuf zal het oor van Nur al-Din hebben wanneer hij maar wil!’

Usama pauzeerde. ‘Dat was het verleden. Thans is echter de vader van Yusuf zo belangrijk niet. Hij zit in zijn stad en regeert die, meer niet. Maar de oom van Yusuf is zeer belangrijk! Yusuf is de neef van Asad al-Din Shirkuh. Shirkuh is de belangrijkste, wreedste, trouwste, meest sluwe oorlogsleider van Nur al-Din. De volledige naam van Yusuf is Salah al-Din Yusuf ibn Aiyub. Hij is de meest geliefde neef van Shirkuh, de meest bekwame, en het is best mogelijk dat op een mooie dag Yusuf de opvolger van Shirkuh zal worden, de leider van Nur al-Din’s leger.

De familie van Yusuf is afkomstige van Armenië, van Dovin, ten westen van het meer Van. Shadi, de vader van Aiyub en Shirkuh kwam vandaar om zijn diensten aan te bieden aan Zengi. Hij was dus geen Turk maar een Kurd, en mogelijk nog een woestere strijder dan de Turken. Hij streed aan de zijde van Zengi.

De vader van Yusuf vroeg me zijn zoon de levenswijzen van de Franken te leren, omdat ik met Unur in Frankische landen gereisd heb. Ik bezocht vele Frankische steden met Mu’in al-Din Unur: Jeruzalem en Nablus, Caïffa, Saint-Jean d’Acre, Tiberias, en andere. Ik ken de Franken. Ik kan goed overeenkomen met de Franken die in deze streken geboren zijn, zelfs al zijn ze verschillend van ons. Vooral de Tempeliers, de Ridders van de Tempel, hielpen. Maar ik hield niet van de Franken die slechts onlangs naar deze landen gekomen zijn. Die Franken vond ik arrogant, gevuld met een onverzadigbare haat voor alle Moslims. Jij bent de eerste uitzondering onder hen. Ik dacht dat je ons meer kon vertellen over de Franken, want wat de Franken hier zijn is wat ze zijn in het land waar ze vandaan kwamen. Ik dacht dat je ons kon zeggen wie de Franken werkelijk zijn, hoe ze voelen en reageren, wat hen dreef om naar hier te komen. Aiyub en Shirkuh zijn wijze mannen, intelligent, sluw, grote krijgers en zeer dapper. Ik meen dat ook Salah al-Din Yusuf zo zal zijn. Aiyub en Shirkuh zullen alles aanvallen wat zwakker is dan zij om het gebied van Nur al-Din uit te breiden. Ze kennen zeer goed de mensen. Ze bespeuren de waarde van een man op het eerste zicht. Wie weet wat er kan gebeuren als Shirkuh het ganse leger leidt van Nur al-Din; wie weet wat er gebeurt als Salah al-Din de opvolger wordt van Shirkuh. Aiyub en Shirkuh hebben een mogelijke opvolger in Yusuf ontdekt, niet in hun andere zonen en neven. Maar ze dienen Aleppo terwijl ik Damascus dien! Zeg dat ook aan Raymond van Poitiers en aan Koning Boudewijn!’

Ik begreep uiteindelijk waarom Usama ibn Munqidh de gebieden tussen Aleppo en Antiochië en de gebieden langs de Orontes rivier verkende, alsook de landen en de passen tussen Aleppo en Damascus. Die gebieden waren terreinen voor veldslagen. Kennis van de wadis, de valleien, de bergpassen, de waterputten, de woestijnen, de dorpen, de hoge gronden met mogelijke passen, de heuvelruggen: al dat was vitale kennis in een oorlog. Usama had me naar deze streken gebracht, ook, om Damascus te helpen.

Ik lachte met mezelf, nu. Mijn metgezellen in wapens hadden vroeger getracht me uit te leggen wie we bevochten en waar. Het waarom was me duidelijk. Ze dachten dat we tegen de Saracenen vochten, Christenen tegen Moslims. Maar de toestand in het Heilig Land en in Syrië was oneindig meer ingewikkeld dan slechts goede Christenen die slechte Moslims bevochten. Religie was zelfs niet de meest belangrijke factor in deze oorlog; macht over land was wat telde! Ik was terechtgekomen in een heel andere oorlog dan ik dacht. We bepraatten deze zaken de volgende dagen, en plaatsten onze kennis, informatie en meningen samen. Een verbazingwekkend beeld tekende zich af voor mij, en ook voor Usama, want hij had voorheen ook niet zo diep en zo duidelijk over deze situaties nagedacht als met mij.

De mensen die in deze regio's van het Heilig Land leefden, in Syrië en in de Arabische gebieden, waren meestal boeren en nomaden. De boeren waren arme Joden, arme Syriërs en arme Arabieren, die steeds al hier geleefd hadden. De nomaden waren Joodse stammen en Bedu stammen. De Bedu waren Moslims, maar Usama gaf grif toe dat veel van die stammen nog steeds hun oude goden en vooral het Lot aanbaden. Als iemand de Bedu ondervroeg over hun godsdienst waren ze echter Moslims. De Bedu, Syriërs en de Arabieren van het land waren dus Moslims. In de steden leefden de Joden, de Moslims en de Syrische Christenen vredig naast elkaar, wellicht met enkele Venetiaanse, Pisaanse en Genuese handelaars. De Syrische Christenen waren de mensen van Syrië die in de eerste eeuwen bekeerd waren geworden door de Apostelen en hun Bisschoppen en die na de Arabische veroveringen Christenen waren gebleven, ondanks de druk om zich tot de Islam te bekeren. Ze waren Armeense Christenen, Jacobieten en Nestorianen.

Niet enkel de Christenen hadden hun sekten. Er was een sekte onder de Moslims die de Isma'iliten genaamd werden. Die Isma'iliten hadden arendsnest kastelen gebouwd, gekocht en veroverd in de bergstreken van de Orontes rivier. Ze waren erg onafhankelijk en konden zowel de kant kiezen van de Franken als van de Saraceense Syriërs, volgens hun eigen interesse.

Dit waren de inheemse volkeren. Geen enkel van die volkeren regeerde echter over het land. De heersers waren allemaal mannen die dit land binnengevallen waren. Heersers waren de Christelijke Franken die slechts enkele tientallen jaren geleden aangekomen waren, de Turkse oorlogsleiders zoals de Seldjoeken en hun gouverneurs, en enkele Arabische heersers van weleer. Van de eens zo machtige Arabieren van Mekka en Medina bleven slechts de Fatimiden van Egypte en thans de Abbasside Kaliefen van Baghdad over, en Usama verzekerde me dat de ware heersers over die landen zelfs niet de Sultans waren, maar hun machtige Viziers, de leiders van de legers, de krijgsheren, meestal Turken.

De Franken en de Turken heersten over het Heilig Land, over Syrië, Damascus, Perzië en Egypte. Geen van hen had enige wettelijke aanspraak op het land, tenzij de aanspraak van de macht. De Christelijke Franken en de Turken regeerden bijgevolg vanuit ommuurde steden en vanuit een keten van kastelen, waarvan sommige ontzagwekkend groot waren. Franken,

Turken, Kurden en zelfs de overblijvende Arabische heersers, waren allen veroveraars en overheersers. De oorlogen die hier gevochten werden, waren oorlogen om de macht en de heerschappij over het land. De oorlogen hadden niet veel te maken met religie; de godsdiensten waren slechts een dekmiddel, dat gebruikt werd om de mensen tot vechten aan te zetten. De oorlogen werden gevochten vanuit de kastelen. Buiten de versterkte vestingen kon eenieder, Christen en Moslim, 's nachts zijn keel doorsneden krijgen van de lokale Joden, Christenen of Bedu.

Er was echter een fundamenteel verschil tussen de Franken en de Turken.

De Turkse heersers konden de lokale volkeren in grote aantallen voor hun zaak monteren omdat de meeste onder hen Moslims waren – indien alleen in naam. De Franken konden niet echt rekenen op de steun van de Armeense Christenen, op de Jacobieten en de Nestorianen, en ook niet op de Griekse Christenen van Constantinopel, die alle zeer erg de Pausen van Rome en de Latijnse Kerk wantrouwden. De Venetianen, Pisanen en Genuesen haatten elkaar grondig en zouden niets liever doen dan elkaar te elimineren, om de lucratieve handel met het oosten voor zich alleen te houden. De Franken dus, zouden zwakker moeten worden dan de Turken, uiteindelijk, tenzij meer Franken arriveerden en die pelgrims ook boeren en krijgers en handelaars werden, die zich permanent in het Heilig Land zouden komen vestigen. Er was weinig kans dat dit ooit zou gebeuren. Usama had gehoord van een naderend, zeer groot Christelijk leger. Dit leger zou al heel wat minder groot zijn tegen de tijd dat het Syrië zou kunnen bereiken. Het leger zou slechts bestaan uit ridders en krijgers, en zou zeer verminderd worden op de lange trek door de landen van Constantinopel en van de Sultan van Koniya. Naderhand zouden de ridders weer vertrekken, en de meeste krijgers ook.

We speculeerden aldus over wie kon winnen ten lange laatste. Usama was er van overtuigd dat de Franken slechts zouden kunnen stand houden in enkele kuststeden. Hij meende dat zelfs die steden ooit zouden vallen. De sleutel tot de overwinning was de massa, welke partij het grootste leger kon verzamelen, en de Franken zouden daarin steeds de zwakkere zijn. De enig mogelijke wijze voor de Frankische legers om zich te blijven bevestigen, was om tegenover zich slechts verdeelde, kleinere, onafhankelijke Koninkrijken te vinden, en niet tegen deze alle samen te moeten strijden in één beslissende veldslag. De verdeeldheid onder de Saracenen was ook de enige mogelijkheid voor Damascus om te overleven als een onafhankelijke staat, en dat was ook zo voor de kleinere onafhankelijke enclaves zoals Shaizar.

Usama en ik hadden baat bij dezelfde zaak!

We absorbeerden de informatie en reden verder op onze reis. We noteerden samen de speciale kenmerken van het terrein en fluisterden zoals ware samenzweerders. Usama ontspande zich, en wanneer een Arabische Prins ontspannen is, dan jaagt hij.

Het is onmogelijk zich een Arabische edelman in te denken zonder de jacht! Ik wist wel hoe strikken en vallen te plaatsen op de Franse wijze voor klein wild. Gormond had me dat geleerd toen ik nog een jongen was. Ik wist hoe een pijl tegen een ree te gebruiken en een speer tegen een wild zwijn. De Arabische jacht was gans verschillend. Ik had van de valkenjacht gehoord in Frankrijk, maar ik had er nooit één gezien. Toen Usama hoorde hoe weinig ik afwist van de jacht, barstte hij in schaterlachen uit. Hij was verbaasd over hoe luttel ik op de hoogte was. Dus leerde hij me wat de jacht werkelijk was, op deze rit en op

verscheidene latere reizen die we samen maakten. Hij leerde me fier en geduldig hoe een echte Arabier jaagde.

Usama legde me uit hoeveel jachtvogels van allerlei soorten en ouderdom konden gebruikt worden. Ik verloor mijn weg in zijn woordenschat want hij had vele verschillende woorden enkel al voor de valken die hij fokte. Hij sprak met passie over de vreugdes en de moeilijkheden van de jacht in Syrië. Usama bezat vele soorten haviken, slechtvalken, sperwers, torenvalken, en nog vele soorten jachtvogels meer. Dicht bij Aleppo jaagde hij op patrijzen, watervogels, kwartels, francolins, kraanvogels, salamanderganzen, ooievaars, en andere. Hij had ook meerdere valkeniers in dienst, want hij had niet de tijd om zijn vogels zelf te fokken en te oefenen. Hij koesterde echter zijn uitverkoren valken en voederde die uit zijn eigen handen. Hij gaf zijn vogels liefkozend zelf hun bad in een groot bekken water, en hij kamde hun veren.

Usama leerde me met de blaaspijp te jagen. Men kon met een blaaspijp kleine harde balletjes met grote snelheid naar kleine vogels blazen en ze verdoven zonder ze te doden. We jaagden ook te paard met boog en pijl. Usama had steeds een paar zaghariya honden bij, die ons volgden. De honden liepen dan opgewekt naast onze paarden, maar ze verlieten ons nooit. We jaagden op gazellen in de woestijn en in de bergen, op wilde zwijnen in de moerassen naast de rivier, op herten en zelfs op wilde ezels. De eerste maal dat Usama jachtluipaarden meebracht hield ik de hand eerder zenuwachtig aan mijn dolk, want ik had weinig vertrouwen in die dieren, die anders zo wild en gevaarlijk waren. Maar de jachtluipaarden toonden zich zo loyale jagers als de honden.

Ik bereed niet alleen Arabische paarden. Ik reed ook op de Mahri kamelen. Usama gebruikte die kamelen zelfs liever dan paarden in de woestijn. Kamelen zijn interessante dieren in de woestijn, maar ik zou gelijk welk aantal kamelen inruilen voor een paard!

Usama toonde me mijn eerste leeuw en mijn eerste luipaard. Hij wees naar de caracals, de woestijnlynxen, die wat geleken op de jachtluipaarden. We zagen wilde luipaarden. We jaagden op geiten, op rammen, op jonge herten. De meest aangename jacht was echter die op gazellen, op de witte gazellen van de Syrische woestijnen en op Idmi gazellen, dieren met bruine pelsen en zwarte lijnen op hun flanken, de gazellen die droevige, zwarte ogen hadden.

Ik leerde hoe verbazingwekkend vol de ogenschijnlijk onvruchtbare bergen van Syrië en de Syrische woestijnen waren met dieren. Usama kon die dieren steeds vinden. Hij voelde hun aanwezigheid van ver. Usama kon een leeuw of een luipaard aanvoelen, lang voor we het dier zagen. Allengs kon ik ook aan het beven van de lucht, aan het lage geluid van een ver gebrul, aan de trillingen in de lucht en aan de stilte van de andere dieren die steeds de aanwezigheid van de roofdieren aankondigden, weten in welke richting een leeuw of een luipaard kroop. In de bomen en struiken zaten dartelende eekhoorns. In de bergpassen verborgen zich bruine vossen, vlugge en lenige berggeiten en een toevallige wolf.

Dikwijls, wanneer we alleen jaagden en onder de blote hemel sliepen, reden we zelfs zonder een lastpaard en we aten wat we vonden. We aten heerlijke meloenen en granaatappels. We bakten eieren op een houtvuur. We gebruikten orach bladeren als specerijen bij gebraden gevogelte. Orach was een soort bergspinazie, die we bijna overal vonden. Usama droeg ook steeds een hoorntje bij zich met suikerbonbons! Wanneer we zonder voedsel geraakten en we geen voedsel in de dorpen wilden kopen, en moe geraakten van het bergvoedsel dat we vonden en jaagden, leidde Usama me terug naar Aleppo. We reden op vele zulke reizen. Later namen we zelfs geen bewapende wachters mee. We bleven telkens vijf tot tien dagen weg. We gingen zelfs steden binnen en zagen Hama, ten zuiden van Shaizar, en de stad Homs die tot Damascus behoorden, alsook Lebwe, een stad die ook niet ver van Damascus lag. Ik zag

enorm lange karavanen die zich lui en langzaam naar Damascus begaven. We reden tot we de schitterende, uitgestrekte tuinen van die stad zagen. Tussen de reizen in bleven we wonen in het huis van Usama in Aleppo, en aten en praatten met Jadwa en Yusuf. Zoals beloofd vertelde ik hen over mijn ouders.

De naam van mijn vader was Pierre. Hij was de oudste zoon van de Heer van Le Pallet en zou het kasteel en het leengoed erven. Van zijn vroege jaren weet ik weinig, want hij vertelde me zelf bitter weinig, en Dionysia weigerde veel over haar broeder te zeggen. Hij was een uiterst intelligente jongen, knap van gezicht en leden. Hij was ook zeer koppig. Hij kwam niet goed overeen met zijn ouders, die een ridder van hem wilden maken. Hij weigerde dat categoriek, met de arrogantie en de bruuskheid van een verwend kind dat al van jong af besepte dat hij veel slimmer was dan zijn ouders en dan iedereen van Le Pallet. Hij verliet Le Pallet, alleen, toen hij nog maar veertien jaar oud was. Hij had een beetje geld, maar niet veel. Hij zocht scholen op in Bretagne. Hij leerde Latijn en Grieks. Hij bleef een tijdje in Nantes, maar hoorde dan van een leraar die Roscelin de Compiègne heette, in het Latijn Roscellinus, die te Loches onderwees, een stad niet zo ver van Tours. Roscellinus was een beroemd geleerde, die contacten onderhield met Lanfranc en Anselmus, beide Aartsbisschoppen van Canterbury in Engeland. Mijn vader studeerde verscheidene jaren bij Roscelin, en Roscelin hielp hem ook aan geld. Mijn vader werd sterk beïnvloed door de studies van Roscelin en door diens meningen over Plato en Boëthius. Roscelin zag in mijn vader één van zijn meest belovende studenten en hij nam hem later op als assistent.

Toen mijn vader twintig werd, nam hij de Latijnse naam aan van Petrus Palatinus. Niet weinige van zijn medegeleerden dachten dat hij afkomstig was van de Palatijnse heuvel in Rome! Mijn vader oversteeg Roscelin na die tijd, en hij begon zijn eigen theorieën te ontwikkelen. Hij leerde verder alleen, maar hij had toegang tot de boeken van Roscelin en van verscheidene scholen. Hij verliet Roscelin en ging naar Parijs.

Mijn vader, Pierre, studeerde eerst aan de school van de Notre Dame kathedraal. Hij leerde nog meer Grieks, en las veel boeken uit de oudheid. Hij studeerde filosofie en theologie. In Parijs was hij een leerling van Guillaume de Champeaux, een uitstekend geleerde die eveneens vroeger met Roscelin had gestudeerd, en ook onder Anselmus van Laon, die op zijn beurt de lessen gevolgd had van Anselmus van Canterbury. Guillaume de Champeaux had al de tweede meest gekende school van Parijs gesticht, een abdij en een school, de Abdij van Saint Victor. Guillaume was een fervente voorstander van de meningen van Boëthius. Wat Boëthius geschreven had stond echter lijnrecht tegenover wat Roscellinus mijn vader geleerd had, en mijn vader breidde nog de analyse van Roscelin uit. Hij gaf in het openbaar kritiek op de ontwikkelingen van Guillaume. Guillaume de Champeaux daagde de resultaten van mijn vader uit, maar de nochtans veel oudere Guillaume kon niet op tegen de superieure retoriek van de jongere man. De argumenten van Guillaume werden weerlegd. Mijn vader maakte de Kanunnik belachelijk. Guillaume zon op weerwraak. Hij bemoeilijkte het mijn vader zijn meningen te uiten, en belette hem les te geven aan eender welke school in Parijs. Hij maakte het mijn vader zelfs moeilijk verder in Parijs te wonen. Mijn vader had dat natuurlijk kunnen verwachten, en hij kreeg wat hij verdiende. Hij had kunnen zwijgen of meer respect kunnen tonen voor zijn leermeester.

In die tijden veranderde mijn vader nogmaals zijn naam tot Abaelardus, of Abélard in het Frans. Hij was nu Pierre Abélard. Hij zou me nooit echt willen zeggen wat hij met die naam

bedoelde, maar ik neem aan dat het van een woord kwam dat in het Latijn zo iets als “leraar” betekende. Tengevolge van Guillaume de Champeaux kon mijn vader niet meer in zijn onderhoud voorzien in Parijs. Hij verliet dus Parijs voor Melun en Corbeil en slaagde er in enkele studenten daar te ronselen. Hij gaf nog les, maar had weinig succes. De jaren van ontberingen in zijn jeugd lieten zich nu volop voelen. Hij had toen weinig of geen geld gehad. Hij had honger geleden. Hij was er zelfs toe gekomen te bedelen in de straten van Nantes. Hij voorzag in zijn levensonderhoud door in herbergen en boerderijen te werken. Hij was ziek geweest, en die ziekte herhaalde zich nu. Hij werd opnieuw zwaar ziek. Hij moest gedurende verscheidene jaren te Le Pallet verblijven om weer gezond en sterk te worden.

Na vier jaar keerde Pierre Abélard naar Parijs terug. Hij had wat meer geld in zijn zakken, want dank zij Dionysia was Le Pallet rijker geworden. Hij verzaakte toen aan zijn rechten van eerstgeborene op Le Pallet. Te Parijs studeerde hij eerst weer hard bij Guillaume de Champeaux. Drie jaar later trok Guillaume zich terug in de Abdij van Saint Victor, doch bleef daar nog les geven, zij het met minder studenten. Mijn vader bleef een tijd te Melun, maar hij keerde nu terug naar Parijs en solliciteerde voor een plaats als leraar aan de kathedraalschool. Hij faalde daarin. De invloed van Guillaume de Champeaux was nog sterk te Parijs, en Guillaume had noch vergeten noch vergeven. Mijn vader stichtte daarom zijn eigen school op de Montagne Sainte Geneviève, een plaats buiten de muren van Parijs, de plaats waar nog steeds vele ruïnes lagen van de oude Romeinse stad. Hij bleef theologie studeren met Anselmus van Laon, in die gelijknamige stad. Hij maakte vijanden in Laon. Zijn reputatie groeide echter, misschien ook al omdat hij de meest beroemde geleerden van het Christendom durfde in vraag te stellen. Mijn vader moest steeds bewijzen dat hij de beste en de meest intelligente was, de grootste geleerde en kenner van teksten uit de oudheid. Op die manier bekam hij toch een plaats aan de kathedraalschool van de Notre Dame. Hij gaf les in theologie en filosofie, en hij genoot een groot succes in die jaren. Duizenden studenten kwamen fervent naar zijn lessen luisteren. Die mensen werden leiders van het Christendom. Toekomstige Abten van de grootste abdijen van Frankrijk, Raadgevers van Koningen en van Pausen kwamen naar zijn redevoeringen en argumenten luisteren. De vier jaar die hij onderrichtte in Parijs, waar hij nu gekend was als het onovertroffen genie in filosofie, waren de meest gelukkige van zijn leven. Dan sloeg echter het noodlot opnieuw toe.

De invloedrijke Kanunnik Fulbert van Parijs vroeg aan mijn vader privé lessen te geven aan zijn nicht, een jonge vrouw van achttien jaar oud genaamd Héloïse, de onwettelijke dochter van de broeder van de Kanunnik. Mijn vader vertelde me ooit dat de Kanunnik hem gevraagd had, maar Jacob wist dat mijn vader Héloïse opgemerkt had in de straten van de stad en zelf onderkomen voor zich gevraagd had bij de Kanunnik, in ruil voor lessen aan Héloïse. Héloïse was een zeer intelligente vrouw. Mijn vader zei dat Héloïse een buitengewone studente was. Héloïse betoverde Pierre Abélard door haar schoonheid, zachtheid van karakter en vooral door haar briljante wijze van argumenteren in de filosofie. Mijn vader was bijna veertig jaar oud, Héloïse slechts achttien. Wie verleidde wie? Abélard en Héloïse werden verliefd op elkaar, en het duurde niet lang of Héloïse werd zwanger. Mijn vader zond haar naar Le Pallet om geboorte te geven. Toen ik geboren werd gaf mijn vader me de Latijnse naam Astralabius. Astralabius kan verschillende betekenissen hebben, zoals Sterrenzoeker of Sterrenprater.

Héloïse weigerde eerst met mijn vader te trouwen. Ze bewonderde hem zeer en wou hem niet wegtrekken van zijn schitterende loopbaan aan de kathedraalschool met een echtgenote en een kind. Uiteindelijk stemde ze toch toe tot een huwelijk, maar dat werd geheim gehouden, zodat mijn vader verder kon les geven in Parijs. Pierre Abélard was noch een monnik noch een geestelijke, en hij had geen geloften van kuisheid afgelegd, maar als een getrouwde man kon

hij geen les meer geven aan de school van Notre Dame. Héloïse sprak met mijn vader en overtuigde hem haar naar een nonnenklooster te brengen, zodat hij niet in zijn loopbaan zou gehinderd worden. Mijn vader bracht Héloïse naar de Benedictijnse Abdij van Argenteuil nabij Parijs. Hij liet me achter te Le Pallet bij zijn zuster, Dionysia.

Fulbert, de oom van mijn moeder, was zeer kwaad met wat mijn vader gedaan had. Pierre Abélard had zich schuldig gemaakt aan de verleiding van het geliefde nichtje van Fulbert. Fulbert meende dat mijn vader het schandaal wou toedekken en zijn nicht verborgen houden ver van Parijs, in een klooster. Had Abélard Héloïse niet in een klooster geduwd nadat hij haar misbruikt had om nadien gewoon verder te triomferen in Parijs? Fulbert voelde zich diep beledigd, de eer van zijn familie gekwetst. Hij zocht wraak. Hij huurde een groep boosdoeners om mijn vader aan te vallen en hem een pak slaag te geven. De mannen stormden op een avond de kamer van mijn vader binnen. Gingen ze te ver omdat mijn vader hen weerstond en vocht, of was het Fulbert die het bevel gegeven had mijn vader te ontmannen? Mijn vader werd echter verminkt, vernederd en gebroken. Zijn loopbaan was beëindigd want de Kerk liet niet toe dat een gecasteerde man lessen gaf aan een kathedraalschool. Hij kon ook geen functie als geestelijke waarnemen in de scholen van Parijs.

Pierre Abélard vroeg de monnikspij aan in de Benedictijnse Abdij van Saint Denis nabij Parijs. Saint Denis was een Koninklijke Abdij en één van de beroemdste van Frankrijk. In de Abdij van Saint Denis werd de Oriflamme bewaard, de rode en gouden standaard van Frankrijk. Wanneer een Koning ten oorlog trok om het land te verdedigen, vergezeld van al de Hertogen, Graven en Baronnen van Frankrijk, dan moest de Koning eerst de Oriflamme bekomen uit de handen van de Abt van Saint Denis. De Abten van Saint Denis waren ook Hofraadgevers van de Koning. Abt Adam aanvaardde Pierre Abélard als monnik en liet hem zelfs toe op een discrete plaats les te geven, in de Celia van de Abdij. Maar mijn vader kon het niet nalaten weer hooghartig te betuigen dat hij de meest intelligente man op aarde was, die de ware toedracht der dingen beter wist dan enige andere man. Zijn ramspoeden achtervolgden hem daarom.

De Abdij van Saint Denis was gewijd aan Dionysius, een bekeerling van Sint Paulus. Dionysius was de schrijver van indrukwekkende oude geschriften. Hij was een Areopagiet, een rechter van de Atheense Areopagus rots waar recht gesproken werd in de oudheid. Mijn vader ontdekte in de Abdij dat de beroemde antieke schrijver Dionysius, of Saint Denis, de Patroonheilige van de Abdij, de Patroonheilige ook van Frankrijk, dezelfde Saint Denis voor wie elke Frankische ridder "Montjoie Saint Denis" riep in een veldslag, niet echt diegene was die de monniken dachten. De Aeropagite Heilige van wie geschriften bewaard bleven in de Abdij was niet de Atheense bekeerling van Sint Paulus, genaamd Dionysius, waarover vermeld werd in de Handelingen van de Apostelen. Die Dionysius was inderdaad naar Frankrijk gereisd en had daar de marteldood geleden. Maar de beroemde teksten van Dionysius de Areopagiet werden geschreven door een filosoof en theoloog van vele eeuwen later, een man die waarschijnlijk ook wel Dionysius genoemd werd, maar die helemaal niet de Atheense Dionysius was. De echte Saint Denis was Bisschop van Parijs geweest, eeuwen later. Er waren dus drie verschillende figuren, niet één Saint Denis. Het was zeer goed mogelijk dat de Abten van Saint Denis dit allemaal al lang wisten, maar de monniken en de broeders en alle andere mensen met invloed aan het Hof die in of rond de Abdij werkten, waren hiervan niet op de hoogte. Mijn vader had de abdij van de Koning beklad! Mijn vader kon de waarheid niet stil houden, hoewel het veel minder schadelijk zou geweest zijn dat wel te doen. De monniken van Saint Denis, en eerst en vooral de Abt Adam, dreven mijn vader onverbiddelijk uit de Abdij.

Dit was het absolute dieptepunt in het leven van mijn vader. Alles wat hij geprobeerd had te realiseren, was op een ramp beëindigd. Hij had zijn liefde verloren, zijn eer, zijn bekendheid als leraar, zijn loopbaan. Hij kon geen les meer geven, nergens. Zijn boek over de Drievuldigheid was veroordeeld en verband door een Pauselijke Legaat op de Synode van Soissons, slechts korte tijd voordien. Abélard moest zijn theorieën herroepen op straffe van excommunicatie. Hij was diep beschaamd nog in leven te zijn. Hij was teleurgesteld over elk falen. De monniken hadden hem zelfs een tijd opgesloten gehouden in de Abdij van Saint Médard. Mijn vader deed dan wat waarschijnlijk elke andere man zou gedaan hebben en wat Johannes de Doper en ook Jezus Christus hem als voorbeeld gegeven hadden. Waren er oude ruïnen nabij Parijs overgebleven, en had hij daar een kolom gevonden, dan was hij waarschijnlijk een styliet geworden. In de plaats daarvan besloot mijn vader een heremiet te zijn. Hij ging te voet langs de Seine rivier oostwaarts, tot hij een groot woud zag. In het midden van het bos bouwde hij een schuilplaats van riet en ineen geweven wilgentakken. Hij noemde die plaats de Paracletus, het woord dat Jezus Christus bestempelde als de bemiddelaar bij God. Dacht hij van zichzelf de bemiddelaar tot God te zijn?

De Paracletus bleef niet lang een geïsoleerde hut in de wildernis. Mijn vader was eigenlijk niet zo ver weg van Parijs, slechts vier dagen stappen. Hij was in een bos van Nogent-sur-Seine, zeer dicht bij de Champagne streek. De Champagne was een van de dichtste bevolkte en rijkste streken van Frankrijk. Veel mensen kwamen naar de grote markten van de voorspoedigste handelaars in granen en laken ten oosten van Parijs, en Abélard was dicht bij één van de grootste wegen van Parijs naar de Champagne. Ik veronderstel dat hij nogal de oude hypocriet in zijn plaatskeuze was gebleven. Hij wist dat hij voldoende mensen gemakkelijk genoeg daar kon verzamelen, zelfs in de wildernis. En inderdaad, zijn vroegere studenten vonden snel genoeg waar hij was. Ze kwamen één per één, dan twee per twee, dan met vier tegelijk, dan kwamen tientallen. Ze vroegen hem filosofie en theologie te leren in het woud. De studenten leefden vooreerst in rieten hutten met strodaken. Later bouwden ze een kapel in steen, en uit de kapel groeide een kleine abdij.

Gedurende de drie volgende jaren gaf mijn vader les aan de Paracletus. Na die tijd stierf de Abt van Saint Denis, Adam, en een andere monnik, Suger, die mijn vader had horen les geven, werd de nieuwe Abt. Suger was een ontzagwekkende man, en een man intelligent genoeg om geen illusies te koesteren betreffende de drie heiligen die Saint Denis genoemd werden. Suger nam Abélard weer op als monnik in zijn abdij.

Het was echter nog steeds moeilijk om les te geven in Parijs voor iemand die bijna geëxcommuniceerd was geworden. Mijn vader besliste dan om terug te keren naar Bretagne. Ik had de illusie te denken dat hij ook mij wou terugzien, maar hij daagde niet op te Le Pallet. Hij aanvaardde een aanbod om Abt te worden van een kleine abdij nabij Vannes, de Abdij van Saint Gildas de Rhuys. Ondertussen werd de abdij van mijn moeder gesloten. Mijn vader bracht Héloïse dan als Abdis naar de Paracletus, en reisde af naar Bretagne. Hij kwam in een wespennest terecht. De monniken van Saint Gildas wilden zijn ascetische regels niet volgen. Ze weigerden zijn strenge discipline. De monniken poogden hem te vergiften en hem in zijn slaap te wurgen. Hij hield het drie jaar uit in de abdij, maar vluchtte dan. Hij keerde terug naar de Paracletus, maar was er zich goed van bewust dat hij daar niet lang meer kon blijven, want zijn beminde was de Abdis van het thans voorspoedige klooster. Hij keerde terug naar Saint Gildas, moest opnieuw vluchten, en in 1136, toen ik achttien jaar oud geworden was, werd hij weer toegelaten les te geven te Parijs op de Mont Sainte Geneviève. Zijn reputatie als de meest beroemde filosoof van Frankrijk was hersteld. Hij had

nu zeer veel studenten, onder wie beroemde mannen. De Abt van Saint Denis, Suger, en de Abt van Cluny, Pierre le Vénérable, Pierre de Eerbiedwaardige, waren zijn vrienden. Hij werkte hard en schreef boeken. Hij had een heel klein beetje nederigheid geleerd. Hij dempte zijn arrogantie en onderdrukte zijn verwaandheid.

Het was toen dat mijn vader, Pierre Abélard, aan Jacob vroeg me naar Parijs te brengen.

Ik had die dag het zwaardvechten geïmproviseerd met Gormond, en hij had me bewerkt tot ik doodmoe was en aan het zweten stond, doorweekt zoals een net gewassen linnen doek. Ik ging de toren binnen om me te verfrissen. Het gekrijs van Dionysia deed me opschrikken. Ik stopte en talmde in de opening van de deur. Dionysia schreeuwde hard en boos tegen Jacob. Dionysia riep, 'wie denkt hij dat hij is? De jongen oproepen! Die hoerende, arrogante ketter van een nietswaardige broeder van mij wil aanspraak maken op mijn jongen? Om wat te doen? Om een geestelijke uit hem te maken, een monnik, een bloedloze geleerde, een creatuur zonder mannelijkheid zoals hij zelf is, een jongentje om in een kathedraalkoor te zingen? Ik zal dat niet toelaten, hoor je, nooit!'

Dionysia voegde nog een aantal vloeken toe, en bracht alle hel los op het arm hoofd van Jacob, zodat hij lager zonk met elk woord. Ik had Dionysia nog nooit zo luid horen roepen, noch met zo veel venijn. De zachte en vriendelijke Dionysia raasde als een heks. Ik stond er getuige van hoe Jacob letterlijk vóór haar beefde.

Jacob stamelde, 'Vrouw, alstublieft, ik smeed U, blijf kalm! Abélard wil zijn zoon slechts een stukje van zijn wereld laten zien. Hij is niet van plan om van zijn zoon iemand te maken zoals hij zelf is. Hij heeft veel verdriet over de rampspoeden waar hij het slachtoffer van is geworden. Hij zou nooit zulke tragedies op Daniel willen roepen!'

'Oh neen, dat zou hij wel!' onderbrak Dionysia. 'Dat zou hij zeker wel durven te doen! De rampen die mijn broeder te beurt vielen heeft hij zelf op zich geroepen. Je weet dat zo goed als ik! Wat zal hij nu gaan doen? De jongen zal hij niet hebben, zeg ik je!'

'De jongen is een man,' probeerde Jacob. 'U hebt hem grootgebracht tot een fijne jongeman met een eigen persoonlijkheid. Daniel is geen dromer! De jongen is bijzonder intelligent, zo snel in zijn hoofd als zijn vader en moeder. Soms denk ik zelfs dat hij Abélard en Héloïse in kennis overtreft. Ik zal meegaan met hem, en alles doen wat ik kan om te verzekeren dat elke keuze de zijne zal zijn, en enkel de zijne, volledig!'

Jacob suste en pleitte verder. Na een tijdje viel er een stilte. Dionysia kalmeerde allengs. Ze kwam ook tot een beslissing. Ik zag boos opzet in haar ogen flikkeren. Ze sprak verder met een minder luide stem, maar ze was nog steeds erg kwaad.

'Goed dan, goed,' zei ze. 'Daniel en jij kunnen zijn vader bezoeken. Maar hij zal gaan met een zwaard aan zijn zijde, gekleed in maliënkolder en helm en in een wapenrok met het schild van Le Pallet. Hij is klaar om ridder te worden. Ik ga een ridder uit hem maken. Het zal als ridder zijn dat hij vóór Pierre zal staan, niet als een stomme ezel van een mansverloren geleerde!'

Ik stapte in de zaal, bekende het gesprek gehoord te hebben, en overtuigde Dionysia dat het inderdaad tijd was voor mij, en schadeloos, om nu mijn vader te leren kennen. Ik verzekerde haar dat ik snel zou terugkeren naar Le Pallet. En ik wou een ridder worden, niet een geleerde.

Ik weet niet hoe ze het deed. Dionysia liet paarden zadelen en ze reed met twee wachters nog dezelfde dag uit, in een gesloten huifkar. Ze reed naar het zuiden, niet naar het noorden, niet naar Nantes. Ze bleef twee weken weg. Ze kwam terug naar Le Pallet begeleid door haar

echtgenoot, de Heer van Clisson, en met meer wachters. Clisson wilde niet overnachten te Le Pallet. Hij reed weer zuidwaarts naar zijn kasteel. Ik veronderstelde dus dat Dionysia haar echtgenoot om hulp had gevraagd. Ze schreed ons kasteel in als een Koningin. Ze triomfeerde.

Ze zei kortaf aan de verbaasde Jacob en aan mij, ‘Daniel zal een ridder worden. Binnen de twee weken zal Hertog Conan een ridder van hem maken. Je moet niet eerst een page en een schildknaap worden; je moet niet meer leren dan wat je al weet. Je moet wel je geest zuiveren en je voorbereiden met Vader Hugues en met Procaire in de kathedraal van Nantes. De volgende dag zul je vóór Hertog Conan knielen in zijn kasteel. Enkele van zijn Baronnen zullen aanwezig zijn. De Heer van Clisson zal je voorstellen. De Hertog zelf zal je tot ridder slaan! Laat mijn broeder dan maar proberen die gelofte te breken! We moeten niet wachten tot aan de volgende ceremonie van de ridders. Je zult nu tot ridder geslagen worden, alleen.’

En zo gebeurde. Gormond was fier, want hij had zelf de rol opgenomen van een riddermeester die me geleerd had page en schildknaap te zijn. Hij zou met me meekomen en me begeleiden in de ceremonie. Ik kwam nooit te weten hoe Dionysia de Hertog overhaalde om een ceremonie voor mij alleen te houden, zelfs omdat ook de Heer van Clisson die ceremonie had kunnen houden. Hoeveel geld had ze aan de voeten van de Hertog geworpen? Welke beloften had ze aan Clisson gemaakt? Ik wed dat ze al het geld dat ze opgespaard had weggegeven had, en nog meer had beloofd. Maar ze bekwam wat ze wou. Ze hield me uit de greep van mijn vader.

Ik reed naar Nantes met Vader Hugues en met Gormond. Mijn maliënkolder en wapens en een schild lagen op een lastpaard. Gormond en ik hadden twee volle dagen met zand het roest afgeschuurd van de oude maliën van mijn grootvader. Het was de enige volledige maliënkolder die we hadden te Le Pallet. Dionysia vond ergens een helm met een zwijnensnuit vizier en deed die ook blinken met fijn zand en olie om het oude roest af te schrapen. Die helm ook behoorde toe aan mijn grootvader. Ik was zeer vereerd toen Dionysia hem mij toevertrouwde. Eigenlijk haatte ik volle maliënkolders en helmen met zwijnensnuiten. Lange maliënkolders zijn te zwaar en hinderen lenige bewegingen in een gevecht; helmen met gesloten vizieren belemmeren te zeer het zicht. Ik was het ook niet gewoon die lange maliën en een zware helm te dragen, laat staan er in te vechten. Met Gormond droeg ik slechts een dikke wambuis en een haubergeon, een maliënkolder die mijn benen niet beschermde, maar die heel wat lichter was en heel wat makkelijker te dragen. Ik gaf ook de voorkeur aan een cervellière, een helm zonder vizier. Haubergeon en cervellière gaven een klein beetje minder bescherming, maar lieten veel meer lenigheid en snelheid toe. Als ik Gormond bevocht kon kracht me niet helpen. Hij was veel sterker dan ik. Ik moest het van behendigheid hebben om te winnen. Voor de ridderschapsceremonie echter, moest ik de volledige panoplie van bepantsering en wapens meebrengen. Eén van onze boerenjongens kon goed schilderen. Ik kreeg dus een nieuw ijzeren schild, overdekt met leder en daarop een helder rood kruis op een wit veld, het leenschild van Le Pallet.

We verbleven in het huis van Procaire te Nantes. Procaire en Vader Hugues deden me bidden in de kathedraal ter ere van al de heiligen die ze zich herinnerden. 's Avonds waste ik me in een bad, zuiverde mijn lichaam en sliep als een wezel. De volgende morgen kleepte ik me dan in een lang, wit, linnen kleed dat me helemaal bedekte, een boetekleed, en reed op een paard naar het kasteel van Hertog Conan. Ik trok veel verbazende blikken in de straten van Nantes. We hadden een kleine optocht gevormd, want niet slechts ik kwam aan bij de grote vesting van Nantes, maar ook Vader Hugues, Procaire, Gormond en twee wachters, Dionysia en de Heer van Clisson.

We stapten van onze paarden aan de poort. De wachters van de Hertog begeleidden ons naar de grote zaal, de ridderzaal. Hertog Conan eerde Dionysia. Hij had meerdere van zijn Baronnen opgeroepen voor de ceremonie, de Aartsbisschop van Nantes, en vele priesters van de stad. De ridderzaal was versierd met vlaggen en standaarden, zodat de kleuren van een feestelijke atmosfeer me verwelkomden. Ik ging vooruit in mijn wit gewaad tussen twee rijen Bretoense Baronnen en ridders, naar de troonzetel aan het andere einde van de zaal, waar Hertog Conan zat. Hij was duidelijk geamuseerd en had een brede lach op zijn lippen. Ik vermoedde dat hij aan zijn geld dacht. De Hertog was ook in maliën en droeg de schitterende tekens van Bretagne op een witte wapenrok, een zwaard aan zijn riem. Hij stond pas recht toen ik bijna aan zijn voeten stond. Aan mijn linkerzijde stapten Procaire en Vader Hugues, zeer plechtig, met gesloten lippen, hoofd fier in de lucht. Ik moest me geweld aan doen niet te lachen. Aan mijn rechterzijde stond Gormond met mijn zwaard en helm. Achter me kwamen Dionysia en Clisson, en dan twee wachters van Le Pallet die mijn harnas en mijn schild droegen.

Hertog Conan was een grote, zware man die men niet voor niets “de Vette” noemde. In maliën zag hij er indrukwekkend uit. Hij had in veldslagen bewezen even lenig als vet te zijn. Hij had een breed gezicht met een volle, zwarte baard. Zijn gezicht trok zich hier open tot een vermakelijke lach, een goedaardige grijns, en ook zijn kleine, diep gezette varkensogen lachten spottend. Toch leek hij best tevreden met wat hij zag.

Hertog Conan donderde met een diepe, bevelende stem, ‘stop, jonge Daniel! Kniel voor je Hertog!’

Ik knielde. Gormond, Procaire en Vader Hugues knielden eveneens.

De Hertog vroeg aan Procaire, ‘Kanunnik en Priester, werd deze knaap voorbereid met gebeden en zuivering ter ere van deze ceremonie, volgens onze tradities?’

Procaire en Vader Hugues antwoordden samen, ‘hij is gezuiverd, Heer Hertog!’

‘Goed,’ ging Conan verder. ‘Heer Olivier de Clisson, is deze man voorbereid in de wapens, zoals gepast is?’

Clisson keek naar Dionysia, en zei dan, ‘hij is voorbereid, Heer Hertog, en dat getuig ik samen met de sergeant van Le Pallet en de krijgers die hier aanwezig zijn.’

Gormond sprak ongevraagd, ‘wij getuigen ook, Heer Hertog. Hij is een goede strijder! Hij kan galopperen en steken met een lans zoals geen andere in Bretagne, en hij vecht als een duivel!’

De ganse ridderzaal lachte. Het plechtige was nu wel helemaal weg uit de zaal.

‘Wel, wel,’ zei de Hertog ontspannen, ‘ik hoop dat hij ook kan vechten zoals de engelen!’

De Hertog onderdrukte verder lachen en wendde zich tot mij. ‘Daniel du Pallet, ook genaamd Astralabius dunkt me, belooft je bij onze Heer Jezus Christus steeds het Hertogdom van Bretagne en het leengoed van Le Pallet te verdedigen, je Hertog te gehoorzamen en je Hertog te helpen de eer van onze landen te bewaren?’

Ik zei met een luide stem, ‘dat belooft ik, Heer Hertog!’

‘Beloof je bij de Christus, onze Heer, de Heilige Kerk te respecteren en te verdedigen, ook de Priesters en de Bisschoppen, de armen en de hulpelozen te beschermen, zo helpe je God?’

‘Ik belooft het, Heer Hertog.’

‘Goed,’ antwoordde de Hertog. ‘Bewapen deze man!’

Gormond en de wachters trokken de lange maliënkolder over mijn kleding en daarna het wapenrok met het leenschild van Le Pallet. Ze hielden mijn ijzeren schild aan mijn zijde. ‘Heer Olivier van Clisson, kom naar hier,’ beval de Hertog. Hij trok zijn zwaard.

‘De Baronnen van Bretagne getuigen hoe ik, Hertog Conan, Hertog van Bretagne, deze man tot ridder sla!’

De Hertog raakte kort mijn schouder aan met zijn zwaard.

‘Geef deze ridder zijn wapens!’

Gormond gaf me mijn helm. Ik hield de helm onder mijn rechterarm. Gormond bracht de lederen riem met het zwaard om mijn middel. Ik plaatste mijn linkerhand op het heft. Ik was nu een ridder, geslagen door de Hertog van Bretagne.

‘De ceremonie van het ridderschap is voorbij. Jonge Daniel, ik wens je het beste en ik hoop dat als de nood dringt je onze zaak zult steunen, samen met de andere Baronnen, en aan onze zijde zult staan.’

Er was geroep en applaus in de zaal, dan, en de rij van Baronnen brak, zodat de ridderzaal een vrolijke plaats werd van gelukwensen, lachen, en ik kreeg zoveel schouderklopjes te verduren dat ik blij was het kasteel te kunnen verlaten. We hielden een banket nadat we het kasteel van Nantes verlieten, in een grote zaal nabij het stadhuis. Zelfs de Hertog kwam met ons drinken en eten.

De volgende dag keerden we weer naar Le Pallet. Jacob en ik bereidden ons direct voor om naar Parijs te rijden.

‘Nee, nee,’ zei Jacob. ‘We gaan niet naar Parijs. Nog niet. We gaan eerst naar Provins. Ik heb zaken te doen in Provins. We zullen je vader niet eerst in Parijs ontmoeten, maar te Provins. Provins is een stad van het Graafschap Champagne, niet ver van Parijs gelegen. Van daar kunnen we je moeder bezoeken in de Paracletus. We zullen later naar Parijs rijden, want je vader wil je de kathedraal tonen en ook de Abdij van Saint Denis. We zullen daarna samen met Abt Suger naar Cluny in Bourgondië reizen voor een speciale vergadering. Ik kan je nu niet meer vertellen over die vergadering. Je vader zal je alles uitleggen.’

We reden uit Le Pallet vijf dagen later, richting Provins. Toen ik van mijn tante Dionysia afscheid nam, van de tante die me haar zoon noemde, dacht ik dat ik snel zou terugkeren naar Le Pallet om de nieuwe Heer van de plaats te worden. Maar ik keerde slechts één maal weer naar Le Pallet, en bleef dan slechts een paar dagen in Bretagne. Mijn lot zou me echter ook niet bij mijn vader houden.

‘Wel,’ was de commentaar van Usama ibn Munqidh. ‘Nu kennen we ten slotte je echte naam. Je bent Astralabius al-Din Daniel ibn Abélard de Le Pallet. En je vader was Pierre al-Din Abélard ibn Berengar de Le Pallet. Dat zijn mooie namen! Je moet ons vertellen wat er gebeurde tijdens de ontmoeting met je vader!’

Hoofdstuk Vijf. Provins 1139

We kwamen te Provins aan in het begin van de maand mei. Wanneer men van Parijs naar het oosten reisde, dan was Provins één van de eerste steden van de Champagne waar men in of voorbij reed. De stad was volledig versterkt. De indrukwekkende muren en torens verbaasden elke reiziger. Ze riepen in hem of haar gevoelens op van ontzag en eerbiedwaardigheid, zodat men nederig en onzeker de stad binnentrad. Een deel van de versterkingen bestond slechts uit hoge, dunne muren met kantelen, maar dat was niet aan de zijde langs waar wij en de meeste mensen naderden, en zelfs die zwakkere muren werden thans versterkt en verbeterd met imposante, sterke, ronde torens. De stad was gebouwd op de flank van een vallei, zodat aan één zijde de straten scherp naar beneden daalden. We kwamen uit het westen en reden naar de Poort van Sint Jan, de hoofdboort van Provins.

De ingang tot de stad Provins werd zeer zwaar bewaakt. Niet minder dan zes wachters stonden daar, gekleed in lederen hauberken en gewapend met speren en zwaarden. De mannen wisten zeer goed wat ze moesten doen. Ze onderzochten elke bezoeker grondig. Ze keken naar welke wapens binnengebracht werden, inspecteerden de karren, en stuurden de handelaars naar het takshuis. De poort van Sint Jan was een indrukwekkend architecturaal complex op zich. Ze was een massieve structuur van twee zware, hoge torens die dreigend aan elke zijde van de ingang gebouwd waren. De bezoekers moesten door een overdekte gang lopen om de houten deuren tussen de torens te bereiken. Ik keek naar boven en zag wachters ook daar staan, hoog boven de passerende mensen. De poort kon dus ook verdedigd worden van boven. Ik beeldde me tonnen olie in die de verdedigers van daar konden uitgieten in kokende watervallen of in gordijnen van vuur op eventuele aanvallers. De stenen muren aan deze zijde waren groot, dik en hoog. Garnizoentropen wandelden op en neer achter de borstweringen. Twee mannen konden gemakkelijk naast elkaar bewegen, daar, en de verdedigers werden beschermd van gevaar van buiten door gekanteelde muren die tot aan hun hoofd stegen. Elke honderd voet of zo waren de muren versterkt met ronde torens die naar buiten puilden, zodat de zone tussen de torens van twee kanten konden bedekt worden door kruisboogschutters. De zware torens vormden de beste verdediging van de stad, en Provins had vele torens! Op elke toren wapperde een vlag, om goed te melden dat elke toren bezet was door krijgers. De banieren droegen het schild van de Champagne: een blauw veld met een witte band die liep van de linker bovenhoek naar de rechter benedenhoek, en afgezet met twee gouden lijnen langs elke kant van de witte band. Deze kleuren contrasteerden mooi met de witte en grijze afgeschuinde stenen van de muren. De verdedigingswerken zagen er relatief nieuw uit. Ze waren niet gebouwd uit bakstenen, maar uit grote, uitgehouwen natuurstenen. Deze konden in de zon gebleekt zijn; ze waren in elk geval vrij van groene struiken of mos, die hun sterkte kon ondermijnen. De muren werden goed onderhouden. De mensen van Provins hielden van hun veiligheid. Beneden aan de muren was een gracht, die gevuld was met brak water, maar die ook vrij gehouden werd van planten. De gracht liep rond de ganse stad, zo ver ik kon zien. De eerste indruk die ik dus had van Provins was er één van orde en zuiverheid, want alles wat ik zag werd vrij gehouden van vuil en overwoekerende struiken. Provins was niet alleen een stad, maar ook een formidabele vesting.

Ik was verrast door het aantal mensen en door de vele karren die aan de poorten stonden, maar Jacob zei me dat er binnenkort een markt zou gehouden worden te Provins, zodat vele handelaars en ambachtslui nu hier samenkwamen. We wachtten in de rij aan de Sint Jan Poort, want heel veel mensen probeerden op dit uur binnen te geraken. De handelaars

gromden en riepen hun ongeduld uit. Ze klaagden dat meer wachters hadden moeten voorzien zijn om de mannen en vrouwen die naar de markt kwamen te bedienen. Uiteindelijk konden we door de poort stappen. We trokken onze paarden achter ons aan. Dan stegen we weer op de dieren en volgden een brede straat die afgezet was met stenen huizen. We reden voorbij een marktplaats en stopten aan een lang, hoog huis in een straat die afdaalde naar de vallei aan de andere kant van de stad, echter nog steeds binnen de muren.

‘Hier blijven we,’ zei Jacob. ‘We plaatsen onze paarden in de stal, daar. Dit is mijn huis in Provins.’

Hij toonde me de stallen, waarin meerdere kruiwagens stonden, en van waar twee oudere dienstboden naar ons al aan het kijken waren.

Ik was erg verbaasd. ‘Heb je een eigen huis in Provins?’ vroeg ik verwonderd, want het huis was lang, had een fijne stenen voorgevel, vensters met glas, mooi versierde stenen deurstijlen, en een stenen dak. Dit huis leek op het herenhuis in de stad van een rijke ridder. Het lag ook helemaal niet in het Joodse kwartier.

‘Och,’ antwoordde Jacob langs zijn neus weg, ‘ja, eigenlijk zijn ik en een partner van mij samen eigenaars van dit huis. Hij is geen Jood. We bezetten het huis slechts tijdens de markten, of telkens we hier voor ons plezier komen. De meimarkt gaat beginnen in Provins; het is dan mijn beurt om hier te blijven. Mijn partner zal naar de volgende markt komen, en zo verder. We kunnen het ons gezellig maken. De dienstboden kennen me, natuurlijk.’ Slechts veel, veel later zou Jacob me opbiechten dat zijn “partner” slechts een niet-Joodse ondergeschikte van hem was. Niemand in Provins kende die ware toedracht.

Een magere, kleine man en vrouw verwelkomden ons, en namen de paarden bij de teugels. Jacob duwde me het huis in. Hij bracht me direct naar een kamer op de eerste verdieping. Daarna zaten we in de eetzaal en rustten. Nadat we wat brood, kaas en ham hadden gegeten en een beker zoete wijn hadden gedronken, toonde Jacob me de rest van het huis. Er waren vele kamers, mooie meubels van gesneden hout, een grote keuken, een mooie stenen trap die naar de bovenverdiepingen steeg. De eetzaal lag op het gelijkvloers, maar die bevond zich toch wat hoger dan de straat. Grote, eiken balken hielden de plafonds en het stenen dak. De meest opmerkelijke elementen van het huis waren echter de overwelfde kelders. De belangrijkste kelder was reusachtig groot, gebouwd onder praktisch de volledige lengte van het huis, stallen inclusief. De kelder was volgepropt met goederen, met grote opgestapelde balen doek, balen zijde, pakken met nog niet gesponnen wol, tonnen wijn en olie, graanzakken, allerlei soorten potten en pannen in aardewerk en koper, en ik zag zelfs meerdere panoplieën van bepantsering, maliënkolders en wapens. Aan het einde van deze hoofdkelder toonde Jacob me een kleine, houten deur die gesloten was. Jacob vertelde me dat er achter die deur gangen liepen, en langs die gangen waren nog meer kamers, uitgehouwen uit de rotsen. De gangen strekten zich uit onder de ganse stad. In die gangen lagen meer goederen dan men kon dromen. Provins had een schat in zijn ondergrond liggen.

‘We zullen daar nu niet ingaan,’ zei Jacob. ‘Men kan een lange tijd in die gangen wandelen, zelfs zijn weg verliezen, want de gangen van vele huizen zijn onderling verbonden. Niet alle goederen kunnen daar gestouwd worden, want sommige van de kamers zijn vochtig. De ganse stad heeft gangen zoals die, diep in de aarde, onder de stad. Daarom ook zie je slechts weinig stockerplaatsen, boven. In Provins zit alles hier beneden.’

Hij lachte, ‘de mensen van Provins zijn bezige mollen geweest. Ze hebben een echte verborgen schat hier, verborgen uit het zicht van buiten uit, en slechts de mensen die huizen bezitten in Provins hebben toegang tot de gangen en kennen de weg in deze doolhof. We houden soms zelfs vergaderingen in die gangen, en banketten, maar we eten toch liever boven, in de zon!’

Provins was één van de belangrijkste marktsteden van de Champagne. Ze lag op een kruispunt van wel twintig wegen. Goederen kwamen hier van uit de vier windstreken. Karren rolden binnen die van Vlaanderen en Picardië kwamen, en van de Duitse landen, beladen met reusachtige balen wol en linnen, met huiden en kostbaar hout, glas, aardewerken potten en juwelen. Die werden overgeslagen op andere karren en dan verder gezonden naar het zuiden en het westen, naar Parijs en Caen en Nantes, naar de Aquitaine, naar Bordeaux en Montpellier en Narbonne. Uit het zuiden werden specerijen gebracht, honig, zijde, bepantsering en wapens, koperen potten en gelooid leder, allerhande stoffen en nog veel meer goederen. Deze werden gebracht naar het noorden en het oosten. En wat ik al had vermoed, maar nooit had kunnen inbeelden in welke omvang, was dat Jacob één van de allerbelangrijkste handelaars van Provins was, de leraar een rijkere handelaar dan de meeste kasteelheren van Bretagne. Maar er waren veel zulke mannen in Provins.

We installeerden ons op ons gemak, om te wachten op mijn vader.

‘Het kan nog enkele weken duren voordat je vader komt,’ legde Jacob uit. ‘We zijn vroeg aangekomen voor de markt. Je vader zal slechts na de marktdagen komen. Je kunt dus rondkijken in Provins, maar blijf vooral uit de problemen! Vermijdt fuiven en herbergen. Ik probeer hier discreet te zijn. De wachters van de Graaf haten opstootjes en vechtpartijen, en ze houden nog minder van herrie onder vreemdelingen. Ik ben een Jood, zou dus hier niet mogen wonen en ook geen handel drijven, maar Provins en de Champagne gedogen me. De Provoost hier is een eerlijke man. Zolang ik niet te duidelijk in de ogen loop ben ik hier veilig.’

De volgende dagen slenterde ik rond in Provins, tot ik de stad bijna uit het hoofd kende, elke straathoek, elke herberg, elk plein, elke kerk, en ik was zelfs in de omgeving van het paleis van de Graaf geweest. Provins was niet zo groot als Nantes en de stad had geen haven, maar het paleis met zijn versterkte toren en zijn kapel was grootser dan het kasteel van de Hertog van Bretagne, en heel wat meer elegant. Ik verkende Provins zo veel dat ik me begon te vervelen.

Provins was ook fier op een mooie, lange schuur, die volledig uit steen gebouwd was zodat ze geleek op een herenhuis, met twee verdiepingen en een ruime kelder. De kelder gaf natuurlijk toegang tot de wirwar van gangen onder de stad. De schuur stond in het midden van de stad en werd gebruikt als een overdekte markt. Er waren twee ingangen aan het gebouw, één op de begane grond met slechts een paar lage trappen, en één aan de rechterkant, die naar de bovenverdieping leidde met vele stenen trappen. Het was een zeer grote zaal, de meest levendige plaats van de stad, waar vele mensen steeds stonden in te praten. En ook buiten was het steeds druk daar. Handelaars en boeren kwamen hier hun producten aanbieden, maar de zaal werd vooral gebruikt voor uitwisselingen tussen handelaars. De handelaars stelden hun laken, zijde en kant hier tentoon, hun linnen en wollen doeken. De goederen lagen op houten tafels, of werden eenvoudigweg op de droge grond gelegd. Verkopers kibbelden met kopers over de prijzen. Jacob ook verkocht zijn goederen in die zaal. Hij had me gevraagd tegen de middag naar daar te komen om samen met hem te eten.

Ik ging naar de zaal en besteeg de paar trappen van de hoofdingang. Toen ik in de deur stond tsjilpten een paar vogels boven me, en ik keek instinctief naar boven. Iemand die van binnen naar buiten rende botste met geweld tegen me aan. Ik verloor mijn evenwicht en viel achterover, de paar trappen naar beneden. Ik greep wild uit om iets stabiel vast te pakken, vond echter geen houvast tenzij dan bij de persoon die in me was gesmakt, en trok die mee in mijn val. Ik lag dan op de stenen van de straat met een pijnlijke rug. Toen ik opkeek had ik

rode krullen vóór mijn ogen, een paar engelachtige groene hazelnootogen, en een pittige kleine mond gevormd door brede en volle, bloedrode lippen. Een meisje was tegen me gebotst, en dat meisje lag nu bovenop me, sloeg rond met haar armen en benen, en probeerde weer recht te komen. Ze gooide haar hoofd terzijde zodat ik haar piepkleine oren zag, waaraan witte parels glinsterden. Ik wou wel die parels aanraken, en ik voelde een drang om ook haar wangen te voelen, maar het meisje sprong op als een kleine duivel, haar eerste verrassing voorbij, en ze stond over me met gespreide benen, handen ferm in haar zijde geplant. Ik kon zien dat ze kwaad was, zeer kwaad!

‘Jij stomme, onhandige slungel,’ riep ze, terwijl ze het stof uit haar jurk sloeg. ‘Kon je niet beter uitkijken? Of wou je me aanranden? Moet ik de wachters roepen?’

Het meisje was verrukkelijk. Ik kon niet opstaan, want ik was te verbaasd, en onder de indruk van zo veel moois. Ik bleef op de grond liggen en staaarde naar haar. Ze was geen dienstmeid. Haar haarkapje – dat na haar val nu scheef stond – was een nietig dingetje van fijne, witte, Vlaamse kant. Haar jurk was gemaakt van zware, groene zijdebroom, en haar keurslijfje van het zuiverste wit linnen. Een lederen beurs hing aan haar riem; ze had dus geld ook. Ze was mooier dan de Maagd Maria in de kapel van Vader Hugues, en veel fijner gebouwd en met een delicatesse gezichtje dan de leukste maar breedwangige vrouwen van Nantes. Ze was ongeveer van mijn ouderdom, misschien enkele jaren jonger. Haar ogen flikkerden en ze balde een vuist naar me.

Ze moet het toch vreemd gevonden hebben dat ik niet opstond, want ze vroeg een klein beetje bezorgd, ‘heb je je pijn gedaan? Waarom sta je niet op? Heb je iets gebroken? Dat is dan je eigen schuld!’

Ik zou nog langer zijn blijven liggen, aan haar voeten, om de groene schijn in haar lichte ogen te bewonderen. Die ogen waren zo helder doorschijnend en opaalkleurig als het water in de vijver van Le Pallet in de eerste lentezon. Ik hield van de kroon van weelderige rode krullen rond haar gezichtje. Er liepen echter venten uit de herberg aan de andere kant van de straat, en die waren nu spottend met me aan het lachen. Ik trok me dus ook recht.

‘Ik heb me geen pijn gedaan,’ zei ik. ‘Het spijt me. Ik stond in je weg. Ik wou je ook geen pijn doen. Je botste in op mij!’

‘Nee, dat deed ik niet,’ riep ze venijnig. ‘Jij geraakte in mijn weg en bewoog niet om me voorbij te laten! Ga nu uit de weg! Ik moet me haasten.’

Ze schreed over me heen en liep de straat in. Ze liet me staan als een idioot. Ik kon enige van die jongemannen aan de herberg een opdoffer gegeven hebben, maar ik herinnerde me dat Jacob me had doen beloven mijn kalmte te bewaren. Dus keek ik slechts het meisje achterna. Ze draaide haar welgevormd lief achterste een zijstraat in, rechts om de hoek. Ze verdween. Ze had het lichaam van een Venus, een Diana, een Daphne, een Ariadne, een nimf of een muze die me betoverd had, maar ze was verdwenen.

Ik ging de marktzaal in. Terwijl ik Jacob zocht, bleef ik aan enkele stalletjes talmen waar sjaaltjes, doeken en juwelen verkocht werden. Ik ging naar een juwelierstafel. Ik zag daar een mooie speld op de tafel liggen. De groene stenen in het juweel schenen naar me zoals de ogen van het meisje. Ik bemerkte de begerige blikken van de handelaar wanneer ik de speld opnam en ze keerde en keerde. Ik negeerde de man eerst. Het was een gouden stuk, ongeveer de grootte van mijn handpalm. Ingewikkelde zilveren lijnen waren in het goud gehamerd en er in verwerkt, en de edelstenen maakten deel uit van het ontwerp. De kronkelende lijnen vormden Arabische letters, de eerste lettergreep van het woord voor God, Allah, maar weinige mensen in Provins konden dat weten. Het was dus een juweel dat geluk moest brengen, hoewel niemand in Provins dat ook waarschijnlijk wist. Het juweel was prachtige edelsmeedkunst,

gemaakt door een mester kunstenaar, en het stuk intrigeerde me. Hoe waren Arabische juwelen in Provins terecht gekomen?

De juwelier nam de speld uit mijn hand en hield ze verleidelijk voor mijn ogen.

Hij zei, 'neem het, jonge heer! Je moet snel zijn. De prijs is laag, het is een buitenkans, en een edele vrouw wou het vandaag al van me kopen. Neem je kans te baat! Zie hoe fijn het werk is, hoe de zilveren en gouden lijnen in elkaar draaien! Het komt van ver en is zeer zeldzaam.

Zulk werk kunnen we hier niet maken!'

En de man draaide en draaide het flikkerend juweel vóór mijn gezicht. Ik vroeg de prijs, maar het bedrag was veel te hoog voor me.

Ik hoorde een stem zeggen, 'ben je nu geïnteresseerd in sieraden, jongen?'

Ik draaide me om en zag Jacob achter me staan aan een stalletje. Zijn eigen tafel was net aan de andere kant van de juwelier.

Ik antwoordde, 'wel ja, Jacob. Niet voor mij speciaal. Ik wou het iemand ten geschenke geven, maar het is veel te duur voor me!'

Jacob kwam van achter zijn tafel uit, keek naar het stuk, en zei, 'ik gaf je nooit een geschenk behalve dan boeken, jongen. Het werd tijd dat ik je iets van mij gaf, zelfs al is het om je het te laten weggeven. Ik heb vandaag goed verkocht. Je bracht me geluk. Dus, juwelier, hoeveel kost dit?'

De juwelier herhaalde de prijs en Jacob wierp zijn hoofd in zijn nek en lachte hard. 'Jozef, Jozef, je kent me en ik ken jou! Dit is een kleinood van Toledo. Fijn werk, geef ik toe, gemaakt door een Moorse smid, maar niet een vierde waard van die prijs!'

De verkoper verslikte zich in zijn speeksel, voelde zich beledigd door het woord "vierde". Hij protesteerde en noemde het juweel het mooiste werk van een Spaanse juwelier. Jacob en Jozef kibbelden en pingelden een hele tijd op en af aan de prijs. Jacob kreeg de speld voor iets meer dan de helft.

Ik stond dus een tijdje later nog steeds aan de tafel van Jacob, met de speld in mijn hand. Ik bewonderde het nog steeds, dankte Jacob, en vertelde hem dat ik me het stuk niet had kunnen veroorloven. Ik zei er niet bij dat ik het wou geven aan iemand anders dan Dionysia, aan wie voorzeker Jacob gedacht had. Ik bedankte hem zeer, maar zei dat hij het niet had moeten kopen. Jacob waaide me weg. Ik bleef bij Jacob tot hij klaar was om te gaan eten.

Ik hoorde een hoog oplopend dispuut achter mijn rug, aan de tafel van de juwelier. Ik draaide me om en zag het meisje dat tegen me aan gebotst was nu tieren tegen de juwelier.

Het meisje riep, 'je beloofde me het juweel voor mij te houden! Waarom verkocht je het dan? Ben ik een leugenaarster? Ik zei je toch dat ik terug zou komen met het geld!'

De handelaar was verveeld met het meisje en maakte pijnlijke ogen naar me. Het meisje zag de ogen van de man voorbij haar gaan, naar achter haar rug, en ze draaide zich ook om. Ze zag mij, de speld in mijn handen. Ze duwde eens te maar haar kleine vuistjes in haar zijden en riep, 'oh neen, niet jij opnieuw! Moet je altijd in mijn weg staan? Dat is mijn speld! Zeg me nu niet dat van alle mensen juist jij de speld gekocht hebt! Moet je mijn dag twee maal bederven?'

Ze had me niet bemerkt toen ze binnenkwam want ik had mijn rug naar de ingang. Ik stond daar nog steeds met het juweel in mijn onhandige vingers, mijn gezicht roder dan een gevallen appel. Een grijnzende Jacob keek aan me voorbij naar het meisje. Hij vroeg zich zeker af hoe ik dit ging oplossen. Ook Jozef keek naar ons.

Ik hield de speld naar haar, en zei, 'het spijt me, juffrouw, werkelijk! Ik hield veel van dit werk omdat het zo mooi en fijn was. Het is een geluksspeld. Ik verontschuldig me U te hebben doen vallen, straks. Eigenlijk kocht ik het juweel voor U. Wilt U het aannemen van me, als geschenk, om me te verontschuldigen?'

‘Ik kan het niet aannemen,’ antwoordde ze. ‘Ik ken U niet. Ik kan er voor betalen. Wilt U het me verkopen?’

Ze keek niet naar mij dan, enkel en alleen naar de speld, haar lippen zenuwachtig toe getrokken, maar ik zag zeer goed hoe graag ze het stuk wou, want ze draaide en draaide op haar voeten en nam zelfs het juweel in haar hand.

‘Nee,’ zei ik. ‘Ik kan het alleen ten geschenke geven. Ik kreeg het zelf als geschenk van een goede vriend. Geschenken kunnen niet verkocht worden! Maar ik zou niemand anders zo verrukkelijk als U kunnen vinden om het te dragen!’

Nu, dat was stoutmoedig, maar ik was geen ridder die in hoofse manieren was opgevoed, doch slechts in de plattelandsmanieren van de ruwe mensen van Bretagne. Ik had me slechts omgeven met krijgers, boeren en handelaars. Ik was niet geoefend in het uitvinden van mooie zinnen. Het meisje scheen mijn taal niet erg te vinden. Ze lachte plots, en dat veranderde haar hele gezicht. Ze bracht haar rechterhand vóór haar lach en keek me recht in de ogen. Die blik stak in mijn hart zoals een steekspellans door een maliënkolder, en ik wist dat ik nu wel volledig verloren was. Ik was verliefd, hopeloos verliefd, wist dat voor zeker, daar en dan, en dat nieuwe gevoel nam bezit van mijn wezen. Ik kon beginnen te wankelen want ik voelde mijn benen trillen en rillingen klommen langs mijn rug omhoog. Ik wou nooit meer loskomen van die groene blikken! Dat meisje had me wel degelijk betoverd met die groene ogen!

Het meisje aarzelde, schudde haar krullen, keek terzijde, keek weer naar me, bestudeerde mijn gezicht een tijdje, en zei dan, ‘wel, ik veronderstel dat het geen kwaad kan. Ik dank U. ik vond het een buitengewoon, speciaal mooi stuk. Dank U zeer.’

We keken elkaar aan, en bleven nogal onhandig staan.

Om de stilte te verbreken vroeg ik, ‘was U naar andere dingen op de markt aan het kijken?’

‘Ach ja,’ zuchtte ze. ‘Er zijn zo veel mooie dingen hier! Ik heb ze bijna allemaal gezien. De zijden sjaltjes en de kantwerken zijn de mooiste die ik tot nog toe kon vinden. Maar ik moet nu werkelijk gaan! Ik rende daarstraks zo hard tot ik tegen U aanbotste, omdat ik niet genoeg geld bij me had. Mijn vader gaf me meer, maar hij vroeg dat ik direct zou terugkeren.’

‘Als U alleen bent, mag ik U dan vergezellen?’

‘Natuurlijk,’ antwoordde ze snel. ‘Waarom niet? Kom mee! Je kunt me onderweg vertellen wie je bent. Ik wil wel weten wie me het juweel ten geschenke heeft gegeven!’

We wandelden beide naar buiten, maar het meisje nam onmiddellijk mijn arm. Uit de hoeken van mijn ogen zag ik Jacob en Jozef met open mond aan hun tafels staan. Ze keken ons verbaasd achterna terwijl we zij aan zij de marktzaal verlieten.

We slenterden heel langzaam door de drukke straten van Provins. Nu en dan keek het meisje naar mij en ik naar haar. Ze hield dan telkens haar hoofd een ietsje schuin, en haar ogen blonken als smaragden. Ik was nog nooit zo fier geweest als in die ogenblikken toen we beide door de straten van Provins gingen. Het meisje nam me mee tot aan het paleis van de Graaf van de Champagne. Ik zou voor haar vermoord hebben.

Ze vroeg me wie ik was.

‘Mijn naam is Daniel du Pallet en ik ben een Bretoense ridder,’ zei ik haar, en ik kon al direct mijn tong afgebeten hebben zodra die woorden er uit waren, want ik wou niet pochen tegen haar.

‘Oh,’ zei ze spottend, ‘van welk paleis ben je dan?’

Ze speelde natuurlijk op de woorden, want “du pallet” klonk als “van het paleis” in het Frans.

‘Nee, neen,’ verbeterde ik, ‘niet van een paleis. Ik heb geen paleis. Maar ik zal de Heer van een kasteel zijn en van een dorp dat zo genoemd wordt, Le Pallet.’ Ik spelde de letters. ‘Het is een leengoed op de Sèvre rivier, nabij Nantes.’

Ze lachte en keek uitdagend recht in mijn ogen. Ze hield die blik aan. Ze flirtte met me!

‘Mijn naam is Marie,’ zei ze. ‘Mijn vader heet Pierre. Hij is de Prévôt, de Provoost, de rentmeester van Graaf Thibaud de Blois, de tweede van de naam, Graaf van Champagne. Mijn vader is ook een ridder. Hij beheert de stad en het domein van Vitry voor de Graaf, en ook andere uitgestrekte streken rond Vitry in de Champagne. We mogen ons “de Vitry” noemen van de Graaf, dus ik ben Marie de Vitry.’

Ik had er geen idee van waar Vitry lag, dus vroeg ik het haar, en ze legde me uit en praatte, en ik luisterde gretig terwijl ik haar gezichtje vereerde, haar bestudeerde, en al de kleine bewegingen van haar ogen, wangen en lippen inzoog in mijn hoofd. Ik zou door vuren gestapt zijn voor haar. Ik vertelde ook waar Le Pallet gelegen was. We lachten zoals oude vrienden wanneer we aan de poorten van het paleis van de Graaf van Champagne stonden.

‘De Graaf en mijn vader zijn daarbinnen,’ zei ze.

‘Dan zal ik afscheid nemen vóór die angstaanjagende wachters me helemaal doorsteken met hun lansen. U bent aangekomen!’ antwoordde ik.

Ik nam haar hand in de mijne en boog, wou dan achteruitstappen, maar bleef haar hand houden, die zo licht woog in mijn ruige poot.

Ik vroeg aarzelend, ‘kan ik U terugzien? Morgen misschien?’

Haar antwoord kwam snel. ‘Ja,’ zei ze. ‘Natuurlijk. Ik zou dat wel willen. Morgen namiddag. Ik wandel graag door Provins. Ik houd van deze stad. We komen hier dikwijls. Je kunt me vervoegen bij de kerk van Saint Ayoul, na de mis, op de middag. Ik beloof dat ik zal proberen daar te zijn. Als niet morgen, probeer dan de dag nadien.’

De enkele weken die ik met Marie te Provins doorbracht waren de mooiste van mijn leven. De ervaringen van eerste liefde brachten de meest prettige gevoelens die ooit in me opwelden. Ik voelde zulke emoties nooit tevoren, en ze herhaalden zich later ook niet. We waren eerst slechts vrienden, dan, zeer snel, jonge verliefde mensen.

De dag nadat ik haar voor het eerst had ontmoet stond ik naast een boom bij Saint Ayoul, me bezorgd afvragend of ze wel zou komen, of me zoals een domme idioot dag na dag zou laten kwijnen, wachtend op haar en hopend. Ik keek ongeduldig naar de poort van de kerk toen ze op mijn schouder klopte achter me, opgesmukt en zo fris als een roos van Provins. Ze nam mijn adem weg, eens te meer. Ze had me niet bedrogen; ze was hier. Ik was dolverliefd, daar en dan.

We wandelden samen door Provins, keuvelen en keken naar de ambachtslui die nu in grote aantallen hun waren tentoon spreidden in de straten van de stad: de slaggers, de tinnengieters, de kuipers, de hoefsmiden, de kopersmeden, de juweliërs, de ijzersmeden, de groentenverkopers, en al die andere handelaars die de stad vulden met hun stallen. Wild, gevogelte, groenten en vis werden verkocht in de straten zelf. De straten waren grondig schoon gekuist en de Inspecteurs van de Graaf gingen van tafel tot tafel om de taksen te innen en de gewichten en balansen te controleren. Marie was nieuwsgierig naar dit alles. Ze lichtte me in vanwaar de mannen kwamen, want ze kende velen. De mensen groetten haar. Met haar rood haar, groene ogen en groene zijden jurk ging ze zo onopvallend in Provins als een glimworm in de duisterste nacht. Ze was ook fier om met een jonge ridder te wandelen. Marie leefde met haar vader aan het Hof van Champagne. Haar moeder was gestorven bij haar geboorte. Ze was het enige kind van haar vader, een strenge man, die meer een boekhouder en een beheerder was dan een strijder. Hij woonde meestal in het kasteel van Vitry, maar Marie vergezelde hem dikwijls naar het paleis van de Graaf, hier te Provins. Marie had ook al Troyes, Reims en Parijs bezocht. Haar vader bestuurde de domeinen van de Graaf rond Vitry, en Vitry gedijde wel. De Graaf was tevreden. Marie hield van haar vader en ze bewonderde hem. Ik hoorde ook dat ze haar vaders lieveling was. Graaf Thibaud kende

haar eveneens en was vriendelijk met haar, en ook de andere leden van de familie van de Graaf hielden van haar.

We slenterden langs de mooie gevels van de huizen van Provins. Die gevels waren gebouwd met houten balken die een patroon vormden en de spaties tussen de balken was opgevuld met stenen, zodat de huizen geleken op grote mozaïeken. Marie toonde me de kerk van Saint Ayoul, de kerk van Saint Quiriace, en de kerk van het Heilig Kruis. Ze nam me mee naar de binnenplaats van het paleis van de Graaf en naar de marktzaal waar we elkaar het eerst ontmoet hadden, en die de Forcadas genoemd werd. Ze trok me mee door de pleinen, de zijstraatjes, het Joods kwartier, de straat met de winkels van de bakkers. Ze toonde me de zware, versterkte toren, het fort, en we liepen langs de hoge stadsmuren.

Er waren heel wat streng uitzierende Tempelridders in de stad. Dus herinnerde Marie me er aan dat die Kruisvaarders Orde ongeveer twintig jaar vroeger gesticht was door een ridder van Provins, Hugues de Payen, en ook door Godefroi de Saint Omer. De Tempeliers bezaten twee huizen in Provins, één dicht bij de Poort van Jouy, terwijl het andere het hospitaal was, de Commanderie du Val. De Commanderie lag in een lager deel van de stad, te midden een groen park.

Honderden zeer druk bezige handwerklieden vulden de stad voor de markt, zodat we ons dikwijls een weg moesten boren door de menigte. Er waren wel groene, open plaatsen binnen de muren, maar zo veel tenten waren daar nu opgericht, dat we naar buiten de wallen moesten vluchten om wat rust te vinden. We wandelden dus door de Sint Jan Poort om in de bossen te lopen en langs de grachten van de stad te wandelen. Vele jongeren slenterden daar, flirtten en praatten.

De derde dag, toen we de Sint Jan Poort weer doorstapten om terug te keren in de stad, was er zulke drukte van mensen dat Marie tegen me geduwd werd. Ik moest haar beschermen met mijn arm rond haar, haar mee trekken en door het volk sleuren. Onze gezichten raakten bijna en onze ogen verenigden zich. Ze kuste me snel op de mond, en een spottend lachje met lichtende ogen vroegen wat ik daarmee ging doen. Ik was zo verrast dat ik vergat verder te stappen. Zij duwde me dan door de mensen, zonder te blozen.

Marie was een intelligent meisje. Ze kon lezen en schrijven in het Frans en het Latijn en ze verstond een beetje Grieks. We wisselden kennis uit van de oude Romeinse schrijvers. We amuseerden ons. Het gemoed van Marie kon echter snel veranderen. Ze kon lichthartig en onverstoord gelukkig zijn de ene dag, en de andere dag spottend en met bijtende ironie antwoorden op onschuldige vragen, dan weer een tijdje later lachen en dansen, om de dag nadien weer te kibbelen en te plagen. Ze was zo zenuwachtig en nieuwsgierig als men zich maar kan indenken. Ze had het moeilijk om tot een beslissing te komen. Ze kon een stuk doek twintig maal omdraaien, het weer neerwerpen, andere en vele doeken door haar vingers laten gaan, weer naar het eerste grijpen, aarzelen en aarzelen en dan ze alle laten liggen, tot grote wanhoop van de handelaar. Ze bleef echter steeds vriendelijk. Op andere ogenblikken dan weer liep ze naar een tafel, nam er iets op en betaalde het onmiddellijk.

Na de eerste kus, en vooral wanneer Marie zag dat ik angstig en treurig was over haar slecht humeur, sloeg ze haar armen rond mijn hals en kuste me weer. De eerste kus was snel en kort geweest, slechts een vluchtige aanraking van lippen op lippen. Nadien kusten we lang en hartstochtelijk, onze lichamen samengevlochten alsof we één waren. Mijn vingers leerden elke curve van haar gezicht en haar lichaam, al hield ik mijn handen weg van sommige plaatsen. Marie schrok niet terug van mijn liefkozingen en zocht de omhelzingen zo mogelijk nog meer dan ik. Na enkele dagen lieten we elkaar niet meer los. We wandelden door Provins

hand in hand, arm in arm, zij aan zij. Ik begreep niet goed waarom, want ik was slechts een ruwe Bretoense plattelandsjongen, een onhandige domoor vergeleken met de elegante hovelingen van de Champagne. Ik was dus zo fier als een gieter. Marie snakte enkele keren naar adem als we in de straten wandelden en trok me een zijstraat in of in een hoek van een open binnenplaats. Dat was dan wanneer haar vader of een hoveling of een vrouw die ze kende van het paleis plots in haar zicht opdook. Maar dat was ook de enige zorg die ze had. Ten minste, tot de Châtillon jongens ons pad kruisten.

We waren naar een hoek van het Plein van Saint Ayoul geslenterd, en Marie had zich heimelijk in mijn armen gegoooid in de donkerte van een uithoek van een huis. We kusten daar een hele tijd.

We stapten dan behoedzaam uit die schuilhoek, keken rond, toen iemand riep, ‘hei Marie, is dat je nieuwe minnaar? Kon je niets beters pakken dan die boer?’

Ik draaide me naar de kant waar de stem vandaan kwam, maar Marie trok me verder.

Ze fluisterde, ‘dat was maar één van de Châtillon jongens! Die bluffen steeds en vallen mensen lastig. Doe alsof hij niet bestaat!’

Maar een andere weelderig geklede jongeman sprong plots vóór me, bleef borst tegen borst staan en blokkeerde mijn weg.

‘Heb je niet ons gehoord, jongen?’ vroeg hij, ‘ga niet om met edele vrouwen! En buig voor je beteren!’

Hij duwde me met twee handen achterwaarts. Ik viel, omdat iemand zich gebukt had achter me. Ik viel over die. Het was een domme truc en ik was nijdig omdat ik me in die eenvoudige val had laten lokken. Ik had beter moeten weten. Ik lag zeer hulpeloos met mijn rug op de grond, en drie kerels van ongeveer mijn leeftijd zaten aan Marie met hun handen. Ze trokken aan haar jurk. Twee van de venten probeerden zelfs haar jurk omhoog te trekken, en ze grepen onder de jurk van Marie. Ze plaagden haar, ‘Marie, Marie, toon ons ook wat je minnaar gebruikt! Komaan, laat ons zien!’

Ik stond op en riep, ‘laat dat, schurken!’ Ik liep naar Marie.

‘Wat was dat, boerenknul? Ga jij ons zeggen wat te doen? Wie denk je dat je bent?’ snauwde een andere naar me.

De drie waren nu niet meer geïnteresseerd in Marie, tenminste niet op dat ogenblik, niet totdat ze me afgeranseld hadden. Ik droeg geen wapens, op een kleine dolk na die aan mijn riem hing in zijn schede, maar de herrieschoppers droegen lange zwaarden. Ze dachten echter niet dat ze een zwaard zouden nodig hebben. Ze vielen me aan met hun vuisten.

Ik zocht welke ik het best met mijn linkervoet kon bereiken, en dat was diegene die naar mijn linkerzijde liep, dus die greep naar zijn kruis voor hij wist wat er met hem gebeurd was, en hij sloeg dubbel van de pijn in zijn gevoeligste plaats waar mijn voet hem geraakt had. Ik dook weg onder een vuistslag van de vent die vóór me had gestaan en gebruikte mijn rechtervoet op de man die van rechts op me aankwam. Ik brak zijn knieschijf. Die man sloeg op de grond en jammerde. De laatste snoever die nog recht stond was zo kwaad als een horzel. Hij probeerde me beet te pakken, maar daarmee stond hij lager dan ik, en dat was fout, want ik kon zo mijn linker vuist in zijn nek slaan. Hij tuimelde neer en viel net gepast op mijn rechtervuist die met hoge snelheid van beneden naar boven kwam. Ik sloeg met alle macht, deed mijn kneukels pijn, en ik moest zelfs achteruit stappen om die kerel ook te laten vallen. De mensen rondom ons keken verbaasd op, want dit gevecht had slechts een paar ademhalingen geduurd.

Drie jongemannen lagen op de grond. Ze kreunden en jammerden, maar maakten geen aanstalten om opnieuw op me af te komen. Een vierde jonker liep naar me toe met geheven zwaard, en dat betekende een veel groter gevaar. Voordat hij me echter kon bereiken, stampte een jongen die moeilijk ouder dan tien jaar had kunnen zijn, met de voet tegen een kruiwagen

die daar stond. De kruiwagen draaide bruusk en de bomen troffen mijn zwaardman zonder dat hij die had zien bewegen. De schurk struikelde over de eerste boom van de kruiwagen, en viel op de harde keien van de straat. Dan sloeg hij zijn hoofd tegen de tweede boom. Ik gaf hem een medelijdend, ‘och, dat deed pijn, nietwaar?’ maar hij apprecieerde mijn sympathie niet erg. Hij probeerde recht te komen, maar ik had tegen dan mijn voet op zijn nek en wrong het zwaard uit zijn vingers.

‘Stop dat, in de naam van de Graaf!’ riep iemand. Drie bewapende wachters die het schild van Champagne op hun wapenrokken droegen, kwamen naar me toe. Twee van hen staken hun speren ter hoogte van mijn buik.

‘Laat dat zwaard vallen!’

Ik liet het Châtillon zwaard op de stenen kletteren, keek dan naar Marie. Ze was veilig. Ze stond terzijde met de jongen die me geholpen had. Ze wachtte met open mond, en scheen niet te geloven wat ze gezien had. Ze had een verwijtende uitdrukking op haar gezicht.

‘Wel, wel,’ zei de sergeant, ‘een onruststoker! Weet je wat we met onruststokers doen? We gooien die in een donkere, vochtige kelder voor een paar dagen en geven hem daar een les of twee, zodat hij de bevelen van de Graaf leert respecteren en niet opnieuw een gevecht begint in de straten van de stad en daarmee ons, wachters, werk geeft. En om een zwaard gebruikt te hebben in klaarlichte dag, in deze tijd van het jaar, kunnen we de zweep enkele malen op je rug uitproberen. Grijp hem!’ riep hij tot de twee wachters.

Ik was er nog niet zeker van of ik de wachters me wel wou laten nemen, dus bewoog ik even niet en keek naar het zwaard. De speren werden weer ter hoogte van mijn buik gericht.

De jongen die bij Marie stond sprong plots vooruit en riep, met een stem die echt ontzag inboezemde, ‘neen, Sergeant Gauthier, neen! Stop dat! Die jongen heeft niets anders gedaan dan zich verdedigd. De Châtillons hebben hem en Marie de Vitry lastig gevallen. Ik zag het allemaal. De Châtillons zijn beginnen vechten, niet deze jongen. Stop, zeg ik U!’

De wachters waren verbaasd zodat ik enkele ogenblikken respijt had. De jongen en Marie konden uitleggen hoe de Châtillons ons hadden aangevallen, en ze wezen naar hen, die alle vier op de grond lagen. Ik had trouwens nog steeds mijn voet op de nek van één van hen. De wachters stonden perplex. Ze wisten niet goed wat te denken, want ik stond recht en da anderen lagen op de grond. De wachters trokken hun speren weg. Ze lachten. Sergeant Gauthier krabde in zijn achterhaar.

‘Al goed dan, Graaf Henri,’ zei hij. ‘Indien U zo getuigt. Deze jongeman hielp U dan, Juffrouw Marie. Goed. Hij kan gaan. Hij kan vechten! We brengen deze herrieschoppers dan wel naar de dokter en zullen zien wat de Baljuw met hen kan doen. Ze zijn inderdaad vroeger al lastposten geweest voor ons.’

Ik was vrij. Ik dankte de jongen, die ogenschijnlijk een vriend van Marie was. De wachters deden de Châtillons recht staan, zo goed en zo kwaad als dat kon, dan duwden ze hen vooruit. De wachters moesten de man ondersteunen die een gebroken knie had, en de man die op mijn vuist gevallen was moesten ze over de schouder werpen van één der wachters, want die man had het bewustzijn nog niet gevonden. Henri wandelde ook weg, en Marie en ik stonden alleen. De mensen rondom ons draaiden zich weg, want het interessantste was voorbij. Ze gingen weer aan het werk.

Marie keek me nog steeds met open mond onderzoekend aan.

Ze zei, ‘ik dacht dat je een lieve, argeloze jongen was. Je bent een vechtersbaas. Je was snel! Waar heb je geleerd zo te vechten? Je sloeg vier Châtillons neer in je eentje!’

Ik antwoordde, ‘ik ken die Châtillons niet, maar als iemand je aanraakt is het de laatste keer dat hij dat kan proberen. Is alles in orde met je?’

‘Natuurlijk is alles in orde met me, domoor!’ lachte ze. ‘Je hebt daar wel voor gezorgd. Misschien had ik wel graag gezien hoe je het tegen de zwaardvechter zou opgenomen hebben zonder Henri. Renaud de Châtillon zou daar nog meer dan de anderen spijt van hebben gehad, is het niet? Henri hielp netjes, nietwaar? Hij is de zoon van Graaf Thibaud, weet je, en hij is de erfgenaam van de Graaf. Hij is heel slim, Henri. Je hebt een vriend gemaakt! Henri bewonderde je! Ik ook! Dat was goed gedaan!’

Ik grinnikte, want alles was weer bij het oude. We slenterden weg.

‘De Châtillons zijn een groep broeders en neven uit de Champagne. Ze komen af en toe naar Provins met hun familie. Het zijn dieven, schurken, bluffers, en luie, arrogante boeven van ridders. Ze hebben me voorheen al gepest. Ze zoeken steeds herrie op. Ze duwen mensen omver, draaien de tafels van de handelaars om, en ze zijn al de tijd een verdomde bende lastposten. Henri houdt ook niet van hen. De wachters kennen hen. Ik hoop dat ze een les geleerd hebben.’

We hoorden nadien niets meer van de Châtillons. We vermoedden dat de Graaf hen opgelegd had de stad te verlaten.

De vader van Marie hoorde echter van het incident, en dat was een heel andere uitdaging dan een paar nietsnutten een rammeling te geven. Ik moest ook Jacob aanhoren!

Jacob gaf me dezelfde avond een onprettige preek. Hij was even angstig als kwaad. Hij leefde wel, en in rust te Provins. Hij deed er goede zaken omdat hij discreet was. Die discretie was nu weggeblazen. Christenen hielden niet veel van Joden die onder hen leefden en handel dreven. Joden moesten in hun eigen omgeving blijven, en in het Joods kwartier wonen. Iedereen in de stad wist nu dat de jongeman die vier ridders tot moes had geslagen en die rondwandelde met een roodharig meisje in een bepaald huis woonde met een Jood.

‘Kon je nu werkelijk niets anders doen dan rond te dansen met het aantrekkelijkste, rijkste, meest opzichtige meisje van de stad? Waarom de dochter van de Graaf niet proberen?’ vroeg Jacob. ‘Je sloeg vier jongeren van een adellijke en machtige familie neer, en dan heb je nog de illusie te denken dat je niet opgemerkt zou worden? Je kreeg zelfs hulp van de zoon van de Graaf! Je kon al even goed aan de hoek van de straat gaan staan met een beroepsheraut naast je en uitbazuinen wie je bent, waar je woont, bij wie, en wat je hier doet. We moeten nu weggaan! Snel. De mensen moeten vergeten dat we ooit hier waren!’

Ik had daar niet veel op te antwoorden. Ja, Marie de Vitry was een vriend. Ik vermeed het woord “vriendin”, maar Jacob had geen illusies over dat onderwerp, en ja, Graaf Henri was toevallig in de omgeving geweest en hij was ook een vriend van Marie. Ik werd aangevallen en had niet meer gedaan dan me verdedigd. Ik kon me toch niet gewoon laten aflossen? Marie werd lastig gevallen. Had ik die boeven hun vuil werk moeten laten doen met Marie? Ik kon niet meer zeggen dan dat. Het speet me. De dingen waren zoals ze waren; Jacob moest met de situatie leven. De tijd kon niet teruggedraaid worden.

Jacob had één troost: mijn vader kon elke dag nu aankomen. Dan zouden we uit Provins vertrekken, en ik zou de stad verlaten zodat de mensen me konden vergeten. Tegen de volgende markt zou niemand zich nog Daniel du Pallet herinneren. Mijn hart schrok toen Jacob me sprak over Provins te verlaten. Wat zou er gebeuren met mij en Marie?

De dag na het incident wandelde ik in de straten. Hoofden draaiden als ik voorbijging. Mensen fluisterden; vingers wezen naar me. Mensen gingen uit de weg voor me. Mannen die ik voordien niet opgemerkt had knikten goedendag naar me. Ik droeg de sympathie van de stad mee. Maar hoe konden Marie en ik nu verdwijnen in de menigte? Waar konden we nog alleen zijn? We konden ons niet meer in de massa verbergen.

Tegen de middag stond ik weer aan de kerk van Saint Ayoul, verstopte me achter een boom en probeerde zo min mogelijk op te vallen. Ik verwachtte Marie eigenlijk niet, maar ze kwam. Onze handen strengelden ineen. Het begon te regenen. Er is steeds een droge periode in de lente in Frankrijk; die tijd eindigde nu. Enkele regendruppels vielen al toen we vluchtig kusten. De regen viel hevig direct daarna. We schuilden onder de overhangende verdieping van een huis. De verkopers van het Saint Ayoul Plein smeten geoliede canvassen over hun stallen en liepen met de kopers naar alle plaatsen rond het plein die net zoals onze schuilplaats waren. De herbergen vulden. We stonden met mensen overall rond ons heen, mannen en vrouwen aan onze zijde en zelfs vóór ons. We keken naar elkaar. Ogen herkenden ons. Mensen glimlachten en wezen naar ons. Dit ging niet goed. Ik voelde me bedrukt. Er was zoveel te vragen en te zeggen aan Marie!

Ik wees naar een huis in een zijstraat en fluisterde, 'het tweede huis in die straat is het huis waar ik woon. De man die eigenaar is van dat huis heet Jacob, en zijn twee dienstboden werken in de marktzaal tot vanavond. Jacob is ook niet thuis. Ik weet waar de sleutel is om via de stallen binnen te komen.'

Marie keek naar me, dan naar de hevige regen. 'Laten we gaan,' zei ze.

Ik was een idioot. 'Nee,' antwoordde ik. 'Vergeet het, Marie. Dat was geen goed idee. Ik kan je niet meenemen naar daar.'

Marie stapte plots vooruit in de regen en trok me uit het droge.

'Snel!' riep ze ongeduldig.

We liepen naar het huis van Jacob. We geraakten het huis in. Het regende zo hard dat we doordrenkt waren vóór we aan de stal geraakten. Ik vond de sleutel, opende de zijdeur en duwde Marie naar binnen. Ik bracht haar naar de grote zaal, smeed houten blokken in de haard en maakte een vuur, want Marie was aan het beven van de kou. Ik verzamelde kussens vóór de haard. We gingen zitten. Ik vond een handdoek en veegde de regen van haar gezicht. Dan haalde ik mijn vingers en het doek door haar rode krullen, om haar hoofd te drogen in de warmte van de gloed. Mijn hand daalde ook naar de smalte achteraan haar hals. We kusten. Toen we stopten gleden mijn vingers verder over haar gezicht. Ik kon mijn blikken niet van Marie afhouden. Ik moest mijn geest verzadigen met kennis van elke ronding van haar, want als ik haar moest verlaten wou ik me elke lijn, elk oppervlak, elke curve, elke zachtheid en elke schaduw van dat gezicht kunnen herinneren. Ze kustte me weer, zo hard en hartstochtelijk dat ik achterwaarts op de kussens viel, en Marie lag bovenop me. Ze wrong zich tussen mijn benen, drukte haar lichaam tegen me. Ik had één hand op haar benen. Ik trok haar jurk omhoog, streelde haar naakt been. Mijn hand ging hoger en ze duwde zich nog harder tegen me.

Ik vraag me nog steeds af hoe mijn verstand de bovenhand haalde. Mijn engelbewaarder kreeg weer de controle over me. Ik bewoog mijn mond weg van Marie om het kussen van tanden tegen tanden te stoppen. Ik trok mijn hand weg en duwde Marie opzij.

Ik zei met een heel droge keel, 'neen, Marie, neen, we kunnen dat niet doen. Stop!'

Boosheid flikkerde in haar ogen, en ze kwam opnieuw naar me toe, vurig, hard, zocht mijn mond opnieuw met haar lippen.

Maar dan hield ze ook op en wierp zichzelf op haar rug, op de kussens, naast me. We snakten beide naar adem. We hadden minnaars kunnen worden, daar, in de zaal van Jacob, en wellicht was dat het betere wat we hadden kunnen doen. Maar we stopten. We waren geen vrienden meer, niet meer een jongen en een meisje. In dat ogenblik werden we man en vrouw. Een nieuw leven begon voor ons. Op dat ogenblik, in die zaal waar niets gebeurde, eindigde onze jeugd.

Ik was de eerste om de stilte te verbreken.

‘Wat gaan we nu doen? Ik ben niet slechts verliefd in je. Ik houd van je. Ik wil de rest van mijn leven doorbrengen met jou. Maar mijn vader gaat binnenkort naar Provins komen, en dan moet ik de stad met hem verlaten. Ik kan niet weigeren met hem mee te gaan. Ik kan niet hier blijven. Je bent de dochter van één van de invloedrijkste edellieden van de Champagne, van een vriend en vertrouweling van de Graaf. Ik ben slechts de zoon van een monnik die zijn mannelijkheid verloor, en van een non. Ik leef bij een Jood, zoals je weet. Hoe kunnen wij ooit samen leven?’

Marie aarzelde om te antwoorden, maar ze was heel vastberaden.

‘Mijn vader weet alles,’ zei ze. ‘Hij zal je roepen om met hem te komen praten. Hij is erg onzeker. Hij is in stilte aan het broeden over de situatie, zoals hij gewoonlijk doet over iets moeilijks. Ik dacht dat hij me niet zou laten naar buiten gaan, of me door iemand doen begeleiden, maar dat heeft hij niet gedaan. Hij weet nog niet wat te doen. Hij heeft me ook nog niet gevraagd wat ik voor je voelde, maar hij weet wel voldoende. Vele ridders zijn al mijn hand komen vragen sinds ik vijftien jaar oud was. Ik weigerde hen allen. Mijn vader was akkoord daarmee. Hij gebruikt me niet om macht of meer geld te winnen. Hij is erg bezorgd om me, en zal me slechts uithuwen aan wie ik ook mijn voorkeur geef. De laatste maanden kloeg hij er echter over, en zei me dat ik nooit zou gaan trouwen, mijn leven als een oude vrijster zou doorbrengen en nooit kinderen zou hebben. Hij wil me gelukkig zien. Wil je met me trouwen?’

Ik lachte. Ik dacht dat de jongens de meisjes vroegen met hen te trouwen. Marie sprong over hekkens waarvan ik al schrik had ze voor ogen te zien.

‘Natuurlijk wil ik met je huwen. Ik aanbid je. Ik weet niet hoe jij over ons denkt, maar dit is geen gril en geen avontuurtje voor mij. Ik voelde me nog nooit zo dicht bij een andere persoon, man of vrouw, als bij jou. Ik voel me goed bij je, juist goed. Ik heb het gevoel dat ik je alles kan vertellen wat in mijn geest omgaat, alsof ik het aan mezelf aan het vertellen was. Ik denk niet dat ik ooit zo met enige andere vrouw zou kunnen zijn. Of we nu of later ook samen slapen is niet belangrijk.’

‘Ik voel me net zo,’ antwoordde Marie. ‘Er is niemand anders voor mij; niemand anders kan er bestaan met wie ik één wil zijn.’

Ze kromde de twee eerste vingers van haar rechterhand, plaatste ze rond mijn neus, kneep, en zei, ‘dus, vanaf nu, mijn liefste echtgenoot, ga je door mij en door mij alleen bij de neus geleid worden, en je zult me nooit meer tegenhouden je te beminnen! Ik ben echter tevreden, mijn lieve minnaar, dat je ons hebt doen ophouden, nu!’

Ze liet mijn neus gerust, zuchtte, en zei verder, ‘mijn vader is een probleem. Hij kan een overeenkomst afsluiten met je tante te Le Pallet. Als wat je me verteld hebt waar is, kunnen we van het land leven in Bretagne, misschien een nieuw herenhuis bouwen zodat je tante in de zaal en kamers kan blijven wonen waaraan ze gewend is. Mijn vader zal zich zorgen maken over Abélard en Jacob, en wat die me kunnen aandoen. Hij zal je roepen. Hoe wijs mijn vader echt is en hoe lief, weet ik niet. Hoezeer hij van me houdt zoals ik zou willen dat hij van me houdt, en wat hij juist in zijn mars heeft met ons, dat weet ik niet. Indien nodig zullen we moeten weglopen, samen. Je zult me moeten komen schaken. We hebben een tussenpersoon nodig. Je Jacob, of Henri, kunnen boodschapper spelen. De macht van mijn vader eindigt aan de grenzen van de Champagne. We kunnen in Bretagne leven. Maar ik wil mijn vader niet verliezen.’

Ik was er nog niet zo zeker van dat de macht van de vader van Marie eindigde aan de grenzen van de Champagne. Zijn Graaf kon beroep doen op Hertog Conan, en wat zou er dan gebeuren? Maar we hadden geen angst meer. We hadden rotsvaste beslissingen genomen. We konden een tijdje gescheiden worden, misschien zelfs enkele jaren, maar we zouden daarna voor altijd verenigd worden en niet zonder elkaar leven. We zouden lachen met wat de

mensen konden doen om ons gescheiden te houden; wie zoiets wou proberen zou verliezen, en wat ook tussen ons kon komen was slechts een obstakel in mineur. We konden gescheiden worden in plaats en tijd, maar niet in geest. Twee was de hemel en drie de hel, maar Marie en ik zouden ook samen zijn in de hel als het moest. Slechts God kon ons scheiden.

Uiteindelijk was het dat wat Hij deed, met een macht die ultiem was. Maar dat lag toen nog in de toekomst. In Provins stonden we op van onze kussens en we moesten ons zelfs niet meer omhelzen om ons één te voelen. Er was nu geen Marie en Daniel meer, doch slechts één hermafrodit van de geest gevormd uit twee.

We herschikten de kussens weg van de haard. We droogden ons bij het vuur. Ik zocht brood, kaas, ham, fruit en een beetje wijn, en we wachtten geduldig aan twee zijden van de tafel tot Jacob aankwam. Hij had gezegd dat hij niet tot laat in de avond zou wegblijven. Hij kwam inderdaad niet laat het huis binnen.

Jacob verstikte bijna in zijn eigen adem toen hij ons aan tafel zag zitten eten en praten. We legden hem uit wat we deden. Jacob was eerst weinig op zijn gemak met Marie, maar dan smolt zijn ergernis bij de schoonheid van Marie, haar charme en haar vastberadenheid. Marie praatte het meest met hem. Jacob aanvaardde onze boodschapper te worden wanneer iets of iemand ons wou scheiden. Hij zei natuurlijk dat onze geschiedenis slechts in tragedie kon eindigen, maar hij beloofde te helpen. We moesten nog aan de vader van Marie het hoofd bieden.

Het bericht van Pierre de Vitry kwam snel. Dezelfde avond stond een wachter aan onze deur om me te nopen naar het paleis van de graaf te komen de volgende dag en naar Pierre de Vitry te vragen.

Dus kleedde ik me aan als een ridder. Ik nam een wambuis en maliën, hing een zwaard aan mijn riem, hing een wapenrok met het schild van Le Pallet op mijn borst, en ik stapte de volgende morgen zelfbewust op weg naar het paleis. Wel, zelfbewust ...

Bij de poort van het paleis vroeg ik aan een sergeant naar Pierre de Vitry. Een wachter bracht me over de binnenplaats naar een zijvleugel. Hij moest twee maal vragen waar de Vitry was. We vonden hem in zijn werkkamer. De Vitry stond achter een tafel en wenkte me binnen. Een klerk was aan het schrijven, rechtstaand achter een hoge schrijftafel. Pierre de Vitry beval de man buiten te gaan en vroeg hem Marie te roepen. De Vitry bleef zwijgen. Hij stond slechts achter zijn tafel, en wachtte op Marie. Hij bestudeerde me van top tot teen in stilte. Mijn laatste zelfvertrouwen verzwond van me onder zijn verwijtende ogen. Ik ontweek zijn blik en keek rond. De tafel lag bedekt met rollen, tientallen rollen, en enkele bladen perkament. Ik was verrast zo veel documenten hier te zien, want de Vitry was niet de Provoost van Provins. Wat deed hij meer voor de Graaf? Hij volgde de Graaf en hij moest werken. Ik veronderstelde dus dat hij telkens zijn documenten meenam. Ik keek naar hem uit de hoeken van mijn ogen. Hij was geen grote man, maar hij beïndrukte me voldoende. Hij begon grijs te worden, maar zijn haar was kort geknipt en hij groeide geen baard. Zijn lang, hard gezicht was verbrand door de zon, en ook dat was verrassend want we waren nog in de vroege lente. De Vitry was een man die veel reisde.

Hij had de ogen van Marie, gesloten lippen, een lange hoekse neus. Het waren zijn jukbeenderen die zijn gezicht vormden. Hij was geen vlezige man, geen grote eter. Hij kleedde zich streng, gans in het grijs. Een klein schildje van de Champagne was geborduurd op zijn lederen vest en hij droeg een lange dolk aan zijn riem, geen zwaard. De stilte in de kamer begon me te wegen. Ik keek terzijde. Er waren twee vensters in elke muur, vensters met glas, en brede vensterbanken. Verder waren de muren naakt, op twee gekruiste lansen na,

lage kasten stonden aan alle zijden, en daarop lagen nog meer rollen en bladen perkament. De Vitry had me eerst van boven tot onder bekeken, maar na een tijdje verzwakte zijn interesse in mij. Hij nam zijn rollen, opende ze, las ze, sloot ze weer. Hij schreef een nota. Dit was nogal vernederend voor me. Maar ik stond en wachtte geduldig, en probeerde noch arrogant noch uitdagend te kijken.

De deur opende met een plots gekraak en Marie stapte binnen. Haar vader liet zijn rollen vallen. Hij zei ons in de stoelen te gaan zitten, vóór zijn tafel. Hij bleef recht staan en torende aldus toch boven ons.

‘We moeten praten,’ zei hij in een klare, scherpe stem. Hij keek meer naar mij dan naar Marie. ‘ik denk dat ik weet wat er gaande is. Marie is niet een meisje dat gedurende dagen met eenzelfde jonge man bezig is zonder meer te doen dan pret te maken en in de velden te dartelen. Ik hoorde natuurlijk van het gevecht in het Saint Ayoul Plein. Ik praatte met Graaf Henri!’

Hij wees plots met een vinger recht naar mij. ‘Ik weet wie je bent. Ik weet wie je ouders zijn. Ik weet dat je met een zekere Jacob woont, en ik weet ook welke de activiteiten zijn van die Jacob. Hij woont niet in het Joods kwartier van Provins, wat ik niet zou toegelaten hebben in Vitry. Je weet heel goed wie ik ben, dus zijn introducties niet nodig. Wat heb je voor met Marie?’

Ik snakte naar adem, en moest eerst goed slikken, want de Vitry was een wel heel directe man. Ik kon echter ook direct zijn.

Ik antwoordde, ‘ik heb slechts eerbare intenties, Heer van Vitry. Ik wil met Marie huwen.’

Marie glimlachte. Pierre de Vitry keek me nu recht in de ogen. Hij was even aangeslagen door zoveel onbeschaamdheid. Hij ging zitten. Had hij verwacht dat ik zou verzekeren dat Marie en ik slechts vrienden waren, dat niets ernstigs bezig was, zodat hij er kon van afkomen met een goedmoedige berisping, een erge berisping, en misschien wat beledigingen naar me roepen? Zou hij ons dan ontslagen hebben, plus Marie even verborgen houden in het kasteel of haar plots naar Vitry sturen, en dat was dat? Hij was geschokt door mijn antwoord. Hoe durfde een pompeuze Bretoen met nietswaardige ouders hem te zeggen dat deze nietsnut zijn dochter wilde huwen? De Vitry bleef me onderzoeken met zijn ogen en die leken me wel te doorboren. Hij bleef me een lange tijd aankijken. Dan verschoof zijn blik naar Marie, die daar zat en haar handen wrong in haar schoot, maar ook haar ogen op hem hield. Pierre de Vitry zuchtte.

Hij verraste me echter volledig toen hij zei, ‘dat vreesde ik al. Je bent niet de jongeman die ik verwachtte. Dit paleis is gevuld met onbeduidende, domme, idiote jongemannen. Ik wist al genoeg toen ik je zag binnenkomen. Ik heb geleerd mensen te wegen op het eerste zicht. Ik moet toegeven dat ik onder de indruk was van wat ik zag. En ik ken Marie. Ik denk dat ik haar ken, al verrast ze me elke dag. Marie is een ernstig meisje, ondanks haar rood haar.’

Hij grijnsde even. ‘Wat wil jij van deze jongen, Marie?’

Ze antwoordde, ‘ik ook wil met Daniel trouwen. We kennen elkaar slechts sinds een paar weken en je zult zeggen, vader, dat dat te weinig is. Maar ik heb vele mensen voorheen ontmoet, en niemand beviel me zo zeer als Daniel.’

‘Je hebt het absoluut bij het rechte eind als je zegt dat je deze man zo weinig kent, dochter,’ spat Pierre de Vitry plots uit, haar onderbrekend. ‘Hoe kun je over een man oordelen in zo een korte tijd? Hoe kun je er zeker van zijn dat hij geen bedrieger is die slechts misbruik van je wilt maken?’

Marie glimlachte, ‘vader, je hebt daarnet al gezegd dat je hield van wat je zag! Je hebt me steeds vertrouwd, vader. Herinner je je dat je eens gezegd hebt dat ik een betere intuïtie had dan jij wanneer het er op aankwam me een echtgenoot uit te kiezen? Ik ben geen vrouw die

langer dan één dag flirt met een man. Je kent mensen op het eerste zicht. Ik ook! Daniel is niet alleen mijn geliefde. Hij is veel meer. Wanneer weet een vrouw, een vrije vrouw, een vrouw die grootgebracht is door jou, vader, welke man ze wil? Er is een heel eenvoudig criterium, vader, een criterium dat jullie mannen nooit kunnen begrijpen. Ik keek aandachtig naar al de jonge mannen die je voor me uitzocht. Mijn criterium was: wil ik met die man liggen en kinderen met hem verwekken? Mijn kinderen! Jouw kleinkinderen! Zouden die kinderen de naam van Vitry waardig kunnen zijn? Ik wil de kinderen van Daniel, vader!’

Het was nu mijn beurt om verrast te zijn. Ik veronderstel dat ik zo rood werd als een pompoen en dat mijn mond open viel van verbazing. Maar ik was fier! Zo fier! De Vitry, ook, was ontroerd. Hij ging zitten en zonk in zijn brede zetel. Hij bracht zijn hand naar zijn voorhoofd en bleef zwijgen. Hij dacht na. Hij was erg bewogen, uit het veld geslagen door wat Marie gezegd had. Hij duwde rollen naar de kant, bevingerde zijn pennen, draaide een gewicht om, voelde aan zijn dolk, en verschoof zijn zetel.

Dan ging hij verder, ‘dit is dan veel ernstiger dan ik vreesde, zei hij. ‘Als je deze man wilt, Marie, hoe kan dat dan zijn? We leven aan het Hof van de Graaf van Champagne. We leven, en we leven wel, bij de gratie van de Graaf. We leven in een wereld van Hovelingen, van macht, van status, van weelde zelfs, onder de hoogste adel van het Christendom. Deze man is de zoon van een monnik en een non. Hij is de zoon van een monnik die een herrieschopper is, en die bijna geëxcommuniceerd werd door een Pauselijke Synode. Hij is de vriend van een Jood en opgevoed in en onooglijk klein kasteel van een godvergeten plaats in achterlijk Bretagne. Zelfs al is hij een dappere man, een goed uitziende jongen, intelligent en bezield met de beste intenties, wat zou er van je geworden als je met hem trouwde? Je zult geen vrienden meer hebben, de spot van het Hof zijn, en ik zou alle autoriteit verliezen. Je zult hier alles moeten ontberen, je wereld en je vrienden. Wat zou dat doen aan je? Denk je werkelijk dat deze man je dagen voldoende zal kunnen vullen, zal deze man voldoende zijn om alles te compenseren wat je zou verliezen?’

‘Het Hof is mijn wereld niet, vader,’ verklaarde Marie bitsig. ‘Hoeveel intieme vrienden heb ik hier? Bitter weinig! Mijn vrienden zijn de mensen in Vitry, mensen die het niet kan schelen met wie ik zou huwen, zo lang als ze me maar gelukkig zien. De wereld hier kan me weinig deren. Het is een wereld van intriganten, van dieven en schurken, van moordenaars en uitschot zoals de Châtillons, zelfs al worden die allen ridders genoemd. Het is een wereld waarin jij en ik kunnen werken, vader, maar vraag me niet respect te hebben voor die wereld! Je hebt me beter geleerd!’

‘Ik kan niet akkoord gaan met wat je zegt, Marie,’ drong de Vitry aan. ‘Je bent te jong. Je kunt je nog steeds vergissen in de intenties van deze man. Enkele weken volstaan niet. Ik kan niet aanvaarden dat je zo maar met hem zou trouwen. Twee voorwaarden moeten vervuld zijn. Eerst moet er tijd voorbij gaan om je gevoelens op de proef te stellen. Als na die tijd je nog steeds hetzelfde voelt voor hem, dan zou ik kunnen toelaten dat je met hem trouwt.’ Het gezicht van Marie was tot nog toe verwrongen in boosheid en angst. Nu opende ze tot een lach en greep mijn hand.

‘En de tweede voorwaarde, vader?’ vroeg ze.

‘De tweede voorwaarde kan slechts zijn dat deze jongeman zichzelf zou bewijzen. Als hij moedig is en slim, dan zou hij bekwaam moeten zijn om zijn waarde te bewijzen. Ik kan slechts instemmen met iemand die zijn eer bewezen heeft, niet met iemand die een verschoppeling is of de zoon van verschoppelingen.’

Pierre de Vitry bracht zijn hand omhoog om Marie het spreken te beletten. ‘Je gaat zeggen, Marie, dat waardigheid van karakter en van ingesteldheid voldoende is. Maar het is niet

voldoende! Misschien is dit genoeg voor jou, voor mij, maar we leven in een wereld waarin ik het niet kan verdragen je ook als een verschoppeling te zien!’

Pierre de Vitry temporiseerde even. Hij zei daarna, op een kalmere toon, ‘de tweede voorwaarde is dus dat deze jongeman eerst een meester wel zou dienen, als raadgever of als krijger, als beheerder van domeinen, als Hoveling, of hoe dan ook. Ik wil dat hij eer en waardigheid heeft wanneer hij voor je komt, met een naam die bewezen edel is, zodat het gemakkelijker is te vergeten wie zijn ouders waren, ook aan het Hof.’

De Vitry dacht luidop nu. ‘Hij kan dat niet doen aan het Hof van de Graaf van de Champagne. Ik wil deze Daniel niet te dicht bij je voor een tijdje. Als hij faalt worden ook wij beklad. Hij zou Hertog Conan kunnen dienen, maar er gebeurt thans niet veel in Bretagne. Bretagne is een achterlijk land aan het einde van de wereld, en het daagt ons uit, daagt zelfs Frankrijk uit. Hij zou naar Aquitaine kunnen gaan. Ik kende de Hertog daar, maar er is geen Hertog meer.

Guillaume stierf verleden jaar op een pelgrimstocht naar Santiago de Compostela. De enige erfgenaam van Guillaume was zijn dochter Aliénor. Wat zal er geworden van Aquitaine? Er zijn nog andere hoven rondom ons. Waarom dient hij de Koning van Frankrijk niet? De Koning heeft voldoende schermutselingen en oorlogen op de hand, en landen om te beheren. Als hij goed dient kan hij meer land winnen, een titel, en de eer die ik nodig heb – en die jij nodig hebt, Marie. Je sprak over kinderen. Je kinderen moeten fier kunnen zijn op hun vader en in hofzalen kunnen schrijden met opgeheven hoofd.’

Marie zuchtte, ‘vader, je wilt ons slechts scheiden en Daniel gedood zien door een kruisboogpijl ergens tijdens een smerig beleg van een vesting. Is dat wat je wilt? Is dat hoe je houdt van je dochter?’

‘Neen, Marie,’ antwoordde Pierre de Vitry. ‘Dit is een harde wereld waarin we leven, kind. Ofwel kunnen we die wereld aan, ofwel verdwijnen we! Je echtgenoot moet voldoende sterk zijn om je te beschermen en je veilig te houden, en dat moet hij kunnen bewijzen. Hij is toch een ridder! Ja, dat wist ik ook! Hij heeft echter nog niets bewezen. In een veldslag sterven de lafaards, de mannen die geen dapperheid tonen, geen durf, en diegene die het ontbreekt aan geluk en intelligentie. Als Daniel hier het geluk meeheeft, moedig is, slim en dapper, dan zal hij terugkeren, beladen met eer. Anders zou hij je in geen geval waard zijn!’

Ik moest tussenkomen voordat het gesprek nu een bittere confrontatie werd tussen vader en dochter.

Ik zei, ‘ik begrijp zeer goed wat U bedoelt, Heer Pierre. Ik meen dat U gelijk hebt. Marie en ik zijn zeer snel opgegroeid in deze enkele, laatste weken. Onze liefde heeft dat gedaan. Ik wil aan Marie geven wat haar toekomst. We kunnen een tijdje wachten. We zijn al getrouwd in onze hoofden, wat kan er ons dan nog gebeuren? Ik weet wel, Marie, dat we elkaar niet veel zullen zien, maar zelfs getrouwd zou dat kunnen gebeuren. Zonder wat je toekomst, zou je ongelukkig zijn. Ik ben tot ridder geslagen en ik wil tonen dat ik een ridder ben. Ik moet mijn plicht doen. Ik zal geen geleerde zijn. Ik wil een echte ridder zijn, en dat zal ik ook zijn. Ik kan dus maar beter aan de slag gaan!’

Ik keerde me om naar Pierre de Vitry en zei, ‘mijn vader zal me binnenkort komen halen, hier, te Provins, Heer Pierre. Jacob en ik zullen hem vergezellen naar Parijs, naar de Abdij van Saint Denis. Mijn vader kent Abt Suger. Vertel dit alstublieft niet verder, maar er zal nadien een belangrijke vergadering plaats hebben te Cluny in Bourgondië, en mijn vader en ik zullen daar naartoe reizen met Abt Suger. Ik kan aan Suger vragen me te helpen Koning Louis te dienen.’

De Vitry was plots blij. ‘Heb je toegang tot Abt Suger? Dat is goed! Dat is zeer goed! Abt Suger is de belangrijkste raadgever van Koning Louis. Met de voorspraak van Suger kun je snel vooruit komen aan het Hof van de koning! Wel, jongeman, doe plezier aan Abt Suger en dien de Koning! Dien hem wel, en kom dan weer voor Marie!’

Marie was nog niet tevreden. Ze vroeg, nog steeds achterdochtig, ‘hoe lang moeten we gescheiden blijven, vader? Wat exact zou Daniel moeten doen opdat je hem zou aanvaarden? Moet hij een kasteel eigenhandig innemen, een Hertog doden, een Graaf gevangen nemen?’ ‘Neen, neen, dochter,’ lachte Pierre de Vitry. ‘Ik wil alleen dat hij de Koning met eer zou dienen. Hij moet geen held zijn, je Daniel. Hij moet slechts een gerespecteerde ridder zijn die kan zeggen, “ik ben met de Koning van Frankrijk daar en daar geweest; ik heb met de Koning gevochten; de Koning had vertrouwen in mij” of iets dergelijks. Ik vraag het onmogelijke niet. Voor wat betreft de duur: twee, of beter, drie jaar zal wel voldoende zijn.’

Ik moest antwoorden vóór Marie kon protesteren. ‘Drie jaar is een lange tijd, Heer Pierre. Maar drie jaar kunnen we uithouden indien U me toelaat af en toe Marie te bezoeken.’ ‘Akkoord,’ zei de Vitry snel. ‘Maar ik wil jullie plechtige belofte, van jullie beide, dat jullie in die drie jaar niet samen zullen weglopen, niet zonder mijn toestemming zullen trouwen, noch kinderen zult verwekken buiten een huwelijk.’

Hij keerde zich weer tot Marie. ‘Marie, ik heb wel degelijk vertrouwen in je, werkelijk! Beloof dit, en ik zal je zelfs alleen laten met Daniel, zonder dat je moet vergezeld zijn van Hofdames of wachters.’

Ik knikte aanmoedigend naar Marie. Ze was nog steeds de mogelijkheid aan het overwegen met me weg te lopen. Ik neep in haar hand.

Uiteindelijk zei ze, ‘goed dan, vader. Daniel dient de Koning of een Graaf met eer, en we zullen wachten. Ik ben net achttien geworden. Op mijn eenentwintigste verjaardag zullen we samen vóór je staan en dan zul je Daniel zijn bruid geven. Dan zullen we een huwelijk voorbereiden, en het feest zal groots zijn, en jij zult er voor betalen. Dan zullen we trouwen in de kerk van Vitry!’

‘Ik beloof het,’ zei Pierre de Vitry. ‘Ik beloof het,’ herhaalde hij.

Pierre de Vitry omhelsde ons tevreden en we verlieten samen de kamer. Marie bleef in het paleis, maar we konden elkaar de volgende dagen weerzien. Pierre de Vitry ging met me mee tot aan de poort van het paleis. Hij beval de wachters me in het vervolg ongehinderd binnen te laten. Hij hield mijn schouders vast. Ik was fier en ontroerd, want ik was inderdaad slechts de zoon van Abélard en Héloïse.

God was nog steeds zijn teerlingen voor me aan het werpen. Hij had nog niet alles voor me in zijn Boek geschreven. Zou ik geluk hebben en voorspoed, of zou ik in een ramp lopen. Maar dan, dacht ik, God speelt niet met de teerlingen. Hij zou de uitkomst van de worpen weten voordat hij de lotskubusjes kon werpen. Maar een God met kennis van alles wat kon en zou voorvallen kon toch niet bewust zijn van zichzelf en nooit een actief wezen zijn. Zulk een wezen zou statisch zijn, nooit verandering kunnen brengen. Onze wereld is in eeuwige verandering. God kon de wereld niet gecreëerd hebben om het voorbestemd door hem te laten zijn in het verleden, het heden en de toekomst. Zulk een creatie zou geen zin hebben, nutteloos zijn, en doelloos voor de Godheid. God moest de wereld gecreëerd hebben opdat die wereld een graad van vrijheid van keuze zou hebben, zodat God kon observeren en misschien zelfs er in kon tussenkomen. Dus, dacht ik, ik kan wel degelijk beslissen over mijn eigen leven. God kan inwerken op mijn vrijheid, maar de keuze om iets te doen met mijn leven, goed of kwaad, zou mijn keuze zijn. Tevens, waarom zouden de Bijbel en de Evangelies spreken van straf als mensen geen vrije keuze zouden hebben? Dan zou God zelf het slechte hebben moeten creëren om ons naar slechte daden te leiden – die wel degelijk bestonden -, en dat was onmogelijk want God was goedheid zelf. Dus ja, we hadden vrije keuze over ons

eigen leven, dacht ik, zelfs indien God weet wat onze toekomst is. Voorkennis betekent niet dat vrijheid gehinderd wordt voor Zijn schepsels.

God had slechts fatsoenlijke mensen naar me gezonden tot nog toe in mijn leven. Op dat ogenblik in Provins dacht ik dat de ganse wereld gevuld was met zulke mensen. Ik zou later wel anders leren, en het zou enkele jaren duren voordat God me zou tonen hoe de teerlingen gevallen waren – door mijn eigen keuze.

Hoofdstuk Zes. Parijs en Cluny, 1139

Ik had enkele laatste, wondermooie dagen met Marie te Provins. We gedroegen ons alsof we getrouwd waren, maar we bleven kuis. Slechts wij wisten dat we getrouwd waren. Pierre de Vitry had ons volledig vertrouwd, en dat bewees hoezeer hij hield van Marie en geloofde dat ze hem de waarheid vertelde. Hij moest het ergste gevreesd hebben, maar hij toonde zijn bezorgdheid nooit openlijk.

Marie bleef dikwijls bij mij in het huis van Jacob. Ze keerde slechts laat in de namiddag naar het paleis terug. Ik wandelde dan met haar tot in de binnenplaats daar. Als ze vertrok was het telkens alsof we gemarteld werden.

Jacob liet ons meestal alleen, maar we aten en praatten ook dikwijls met hem. Hij kwam binnen op de meest onverwachte ogenblikken van de dag, ik veronderstel om ons te controleren. Hij betrapte ons nooit op meer dan een onschuldig vertoon van zachte en kuisse gevoelens. Jacob was onder de indruk van de intelligentie van Marie, al had ze onze eruditie niet. Marie was gelukkig. Ze voegde de vrouwelijke toets toe aan het huis en aan mijn relaties met Jacob, de warmte, elegantie en waardigheid die slechts vrouwen kunnen meebrengen en door hun aanwezigheid kunnen opleggen aan een huis.

We vreesden de onvermijdelijke scheiding, en na enkele dagen al kwam inderdaad mijn vader aan in Provins.

Abélard was een oude, gedesilluseerde en zwijgzame man toen hij te Provins opdook. Hij was achtenvijftig jaar oud, maar hij was toch te voet van Parijs gekomen. Al die tijd onderwees hij opnieuw op de Mont Sainte Geneviève nabij Parijs, maar hij was natuurlijk een monnik. Hij duwde de deur van het huis van Jacob open terwijl ik en de eetzaal zat met Marie. Ik was verstoord met de vuile monnik die onverwachts binnenstapte zonder zich aan te melden, en keek naar mijn zwaard.

Mijn hart zonk toen ik hem herkende, want ik wist dat hij mijn geluk kwam stelen.

Hij was groot, droeg een grote tas en een staf, en hij was gekleed in de grijze, ongewassen, linnen pij van monniken. Modder hing bruin, beneden aan die pij, want hij had door bospaden gewandeld. Zijn gezicht was bleek en afgetobd, of gewoon moe van de reis. Zijn donkere ogen brandden wild en diep in zijn hoofd. Zijn wangen waren nauwelijks bedekt met vlees. De huid was over zijn jukbeenderen gespannen. Voedsel was blijkbaar niet belangrijk voor hem. Toch at hij wat we hem voorschotelden, alsof hij verhongerd was. Hij had niet veel of niets gegeten op zijn lange reis.

Ik had mijn vader voor de laatste keer zeven jaar geleden gezien. Hij was dan naar Le Pallet gekomen om zijn eerstgeboorterecht op het kasteel definitief op te zeggen. We hadden toen weinig gesproken en ik was te jong, te klein om enige durende indruk op hem te maken. Hij was een vreemde voor me. Vier jaar geleden was hij plots opgedoken te Nantes. Hij bezocht Hertog Conan toen, die ziek was. Hij verbleef bij Procaire. Hij was in een opstootje verwickeld geraakt en ontsnapte nauwelijks aan de dood. Maar hij had geen tijd om naar Le Pallet te komen en me te bezoeken.

De monnik keek verrast naar Marie, maar hij was niet erg geïnteresseerd in haar, ook niet bewogen door haar dicht naast me te zien zitten. Ik zei aanstonds wie ze was en ook dat ze mijn toekomstige bruid zou zijn. Hij omhelsde haar niet en vroeg niets. Onze werkelijkheid, misschien alle werkelijkheid, raakte zijn geest niet. Het kon me niet veel deren. Ik had nooit geweten wat vaderlijke genegenheid was, dus verwachtte ik niets van hem. Hij was slechts een persoon zoals een andere.

Marie vertrok en Jacob kwam iets later binnen. Hij zag mijn vader nog steeds eten aan de tafel in de zaal, en mij aan het luisteren naar het weinige dat Abélard vertelde. Mijn vader leuterde over de zonde, misschien in verwijzing naar Marie en mij, zodat ik moest glimlachen, maar hij wist natuurlijk niets van onze relatie. Denken over zonde was niet een zonde op zichzelf, zei hij. De grootste verdienste was te weerstaan aan de bekoring om ongehoorzaam te zijn aan de wil van God. Ik luisterde en knikte beleefd, maar geloofde geen woord van wat hij zei. Jezus Christus leerde dat zelfs zondige gedachten een vorm waren van het verwerpen van de wil van God. Naar mijn mening was die graad van kuisheid een opdracht die boven de krachten lag van elke gewone mens, en ik was geen heilige, maar ik aanvaardde en bewonderde de boodschappen van Christus als een soort van onbereikbaar ideaal. Ik sprak mijn vader niet tegen echter, en begon geen debat met hem.

Jacob omhelsde mijn vader warm. Ze waren goede vrienden. Een oud vertrouwen lag tussen hen. Mijn vader toonde meer genegenheid voor Jacob dan voor mij. Ze bespraken wat ze gedaan hadden sinds hun laatste ontmoeting. Ik was niet nodig in dat gesprek, en mijn vader sprak alsof ik niet in de kamer was. Ik ging weg na een poosje en wandelde naar buiten. Ik kon frisse lucht gebruiken.

De morgen van de volgende dag vond ik Jacob en mijn vader eens te meer in de zaal. Ze waren aan het praten en hadden een beslissing genomen. We zouden direct naar Parijs rijden, maar eerst nog naar het oosten gaan, naar Nogent en naar de Paracletus om mijn moeder te bezoeken. We zouden niet de nacht daar doorbrengen, maar dezelfde dag nog westwaarts rijden naar Parijs en naar de Abdij van Saint Denis. Abt Suger zou naar Cluny vertrekken, maar hij had beloofd op mijn vader te wachten. We moesten dus zo snel als mogelijk Provins verlaten. Mijn vader durfde de Abt niet te lang laten wachten. Jacob moest de reis voorbereiden, en zou zorgen voor paarden en een kar. Het vertrek was gepland voor de volgende dag. Jacob kon zo snel weggaan omdat de markt van de Champagne voor hem beëindigd was. Ik had nog slechts één namiddag om afscheid te nemen van Marie.

Vaarwel zeggen aan mijn geliefde brak mijn hart. We konden elkaar niet loslaten. We bleven elkaar vasthouden en strelen, de ganse namiddag en avond. Ik nam dan ook afscheid van Pierre de Vitry. Hij zei enkele troostende woorden en beloofde goed te zorgen voor Marie. De Vitry moest Marie tegenhouden die avond, want ze zou uit het paleis weggelopen zijn om met me mee te gaan. Maar Pierre de Vitry deed wat moest gedaan worden, hield haar sterk vast toen ik uit de kamer stapte. Het laatste wat ik van haar zag was hoe ze weende in de armen van haar vader en krachteloos tegen zijn schouder zank. Ik verliet het paleis van Provins in de duisternis, neerslachtig als nooit tevoren.

In de morgen stonden twee paarden klaar in de stal, alsook een huifkar die getrokken werd door een muilezel. Mijn vader zou in de kar rijden. Ik stond vóór hem gekleed in korte maliën en met een kap van maliën op mijn hoofd, een helm in mijn hand aan mijn zijde. Op mijn borst lag een korte wapenrok met het schild van Le Pallet en ik droeg een zwaard en dolk aan mijn lederen riem. De ogen van mijn vader volgden me. Hij moet plots begrepen hebben dat ik een ridder was. Hij merkte mijn fiere, uitdagende houding. Er kwam een pijnlijke trek op zijn gezicht toen ik mijn zwaar schild in zijn kar smeed, maar niet één woord kon hij over zijn lippen krijgen.

We trokken weg uit Provins, maar mijn hart bleef aan de muren van de stad hangen. Met elke stap van mijn paard wou ik terugkeren en Marie opzoeken. Ik had dat moeten doen,

natuurlijk, maar ik liet mijn paard verder gaan en ik bleef somber kijken, de ganse weg naar Nogent.

Er gebeurde niets speciaals op onze reis. 's Avonds sprak mijn vader me over filosofie en over de deugden in het leven. Hij zei dat geleerde mannen wijs waren. Slechts door kennis kon men een deugdzame man worden. Hij drukte me op het hart de Bijbel te lezen. Hij sprak over de macht van God en spoorde me aan God te eren in alles, en eer te zoeken door het werk van God te doen. Abélard wou dat ik wijs werd, kennis opdeed, studeerde. Ik luisterde naar hem en was wel akkoord met het meeste wat hij zei, maar ik herinnerde hem er niet steeds opnieuw aan dat ik geen geleerde zou zijn maar een ridder. Ik wou een strijder zijn. Ik moest nederig zijn, zei mijn vader, niet arrogant en hebzuchtig. Het is niet weelde dat je moet zoeken, zei hij, maar rechtvaardigheid. Hij hemelde de vriendschap op en vroeg me nooit een vriend te verraden. Hij sprak ook over vrouwen. Ik zou een vrome, deugdzame vrouw moeten hebben en goed voor haar moeten zorgen. Ik moest met mijn vrouw slapen, want het was niet goed voor een vrouw te kuis te zijn in een huwelijk, want anders zou ze niet bij me blijven en een overspelige vrouw was een gruwel. Abélard wou me van vrouwen die men kocht weghouden, en ook van sodomie. Mijn vrouw mocht niet lasteren, en ook geen domme dingen vertellen achter de rug van de mensen, omdat die praat mijn huis in vuur zou zetten. Na een hele tijd vroeg ik hem toch dit gesprek te doen ophouden. Ik herinnerde hem er redelijk scherp aan hoe Vader Hugues en Procaire reeds de Christelijke deugden in me gehamerd hadden. Hij gaf toe dat hij gepreekt had. Hij zou me een tekst schrijven met alles wat hij me had willen zeggen als vader.

De Paracletus was een kleine abdij met een nederige kapel en enkele huizen in het midden van een groot bos. Rook krulde omhoog uit de gebouwen. De abdij leek goed te gedijen. Ze groeide aan alle kanten, ze was een plaats in volle opbouw. Chaos heerste bijgevolg overal in het ronde. Bomen werden geveld, maar de stronken en veel klein hout lag nog overal te rotten. Vuren brandden hier en daar in het bos. In de rook steeg ook veel waterdamp, want de takken die verbrand werden waren nog groen en vochtig. De vuren stonken naar het verrotte hout en het mos dat met ze vermengd waren. De paden waren erg modderig. De moestuinen waren nog niet ommuurd. De stallen van de schapen en zwijnen zagen er armoedig uit en de grond rond de huizen was nog niet begroeid met gras. Het had hard geregend de vorige dagen. De ganse omgeving was een modderpoel. Grottere zalen en meer huizen werden iets verder gebouwd. Er liepen veel mensen rond: nonnen en monniken, vele novices, ambachtslieden en landbouwers. Rietdekkers werkten aan de daken. Weiden en velden verderop werden geëgd. Grond werd gewonnen op het bos. We vroegen de Abdis te spreken.

Een non bracht ons naar een nieuw huis. Mijn moeder liet ons even wachten, maar dan leidde de non ons naar een kleine zaal waar mijn moeder naast een haard stond. Ze was een kleine vrouw. Ik kon slechts haar gezicht zien, want ze was gans bedekt met de witte gewaden en met de sluiers van een Abdis. Ze had nog steeds een jong, mooi gezicht, onaangetast door de harde tijden die ze had meegemaakt. Haar gezicht was levendig. Haar ogen sprankelden blauw toen ze ons zag. Jacob was buiten gebleven, buiten de omtrek van de abdij.

Mijn moeder omhelsde mij en mijn vader, maar terwijl ze haar armen om mijn vader sloeg bleef ze naar mij staren. Ze beseftte onmiddellijk dat ik niet gekleed was als een geleerde. We wisselden beleefde groeten uit. Mijn vader sprak lang over alles wat hij gedaan had de laatste maanden. Héloïse legde uit welke plannen ze had met de abdij. Ook terwijl mijn moeder praatte hield ze haar ogen niet af van mij.

We wilden niet overnachten in de abdij. We moesten nog dezelfde dag vertrekken. Toen mijn vader afscheid nam, vroeg mijn moeder me alleen te spreken.

Héloïse zei, ‘je vader is een zeer merkwaardige man. Hij is de meest geleerde meester in het Christendom en bijgevolg uiterst belangrijk voor onze godsdienst, zo belangrijk dat ik niet met hem kon leven. Je vader moest zijn lot alleen vervullen, zonder onze aanwezigheid. De liefde tussen ons blijft echter onverminderd.’

Ze pauzeerde even alsof ze haar woorden zocht, en zei dan verder, ‘wat kan er meer belangrijk zijn in de wereld, in al de dingen die we kunnen doen, dan proberen te begrijpen wat de ware aard is van God, en de natuur van ons eigen wezen? Wat kan er grootser zijn dan correct uit te leggen waarom Jezus Christus geboren is, waarom we bestaan, waarom de wereld goed is, en wat liefde betekent? Het is de heilige plicht van mensen die intelligent genoeg zijn om die onderwerpen te kunnen begrijpen hun levens te wijden aan het zoeken van de waarheden en ze uit te leggen aan anderen. Kun je je inbeelden wat een triomf we zouden beleven wanneer het mogelijk zou zijn te bewijzen met onze rede, met onze logica, dat God bestaat, en met onze rede te bewijzen waaruit God bestaat? Voor de eerste maal in al de eeuwen die voorbij gegaan zijn sinds de Verrijzenis van Christus, is er nu iemand, één man, die deze vragen kan beantwoorden en die de grotere glorie van God kan bewijzen. Die man is je vader! Als je vader slaagt, en hij is zeer dicht bij de antwoorden, beeldt je dan het resultaat in! De ongelovigen zullen moeten erkennen dat God bestaat, want de logica en de rede kan niet verworpen worden. Er kan dan geen twijfel meer bestaan. Het geloof zou op beslissende wijze bewezen zijn en men zou niet meer moeten geloven uit intuïtie, tengevolge een geschenk van God, maar het bewijs met de rede hebben. Dat is het werk van je vader!’

Ze zei, ‘toen je geboren werd, gaven je vader en ik je de naam Astralabius. We hoopten dat je de sterren van de kennis zou proberen te vinden, zoals je vader. Astralabius, je hebt de intelligentie van je vader. Eer die intelligentie en eer je vader!’

Ik antwoordde onbewogen, ‘ik zal steeds mijn vader en moeder eren. Ik begrijp wat vader probeert te bewijzen. Maar ik ben een ridder, en dat is mijn lot. Ik zal een man zijn zoals God wil. Maar ik zal mezelf zijn. Mijn weg is verschillend van uw weg, zelfs als ik dezelfde waarheden zou zoeken zoals U beide. Ik zal in de wereld leven, niet buiten de wereld, en daar mijn antwoorden zoeken. Ik kan niet zijn zoals U. Ik zal gebruiken wat U beide me gegeven hebt, naar beste kunnen. Maar ik kan niet beloven slechts een geleerde te zijn en te leven zoals mijn vader. Ik zal studeren, steeds, maar ik ben een ridder. Ik zal onze Hertog en de Koning dienen.’

Ik vertelde haar wat er gebeurd was te Provins met Marie en mijn belofte aan Pierre de Vitry. Héloïse was geschokt. Ik was niet wat ze zich ingebeeld had, niet wat ze gewild had. Ze zei me dan dat wroeging en berouw niet genoeg was om te boeten voor haar zonden. Een vorm van straf was nodig om haar zonden goed te maken bij God, zodat haar zonden niet ook op mijn hoofd zouden terechtkomen. Ze wou niet dat kwaad aan mij overkwam door haar schuld. Ze merkte op dat de zonden van de vaders en de moeders dikwijls de levens van de zonen vernietigden. Dat was de reden waarom ze een non was, en ook omdat ze geen hinder wou zijn voor het werk van mijn vader.

Haar woorden maakten me zeer droevig, want het resultaat van haar zonde was ik. Was ik niet meer dan dat? Beschouwde ze me als een zonde?

Ze antwoordde dat ze me meer liefhad dan mijn vader.

Haar uitleg voldeed me niet. Ze kon me in haar armen bescherming gegeven hebben tegen de gevolgen van haar zonde. Maar ze had me verlaten. Ik verweet haar niet aan mij verzaakt te hebben, maar ik liet haar duidelijk voelen dat ze geen aanspraak kon maken op mijn leven. Ze had geen enkel recht me in iets te duwen dat ik niet wou doen. Ze had dat recht verloren toen ze me te Le Pallet bij Dionysia achterliet.

Héloïse knikte dan. Haar hoofd zonk neer en ze begon te wenen. Ik wou haar schouders aanraken en proberen met vriendelijke, zachte en mooiere woorden haar uit te leggen hoe ik voelde, haar mijn liefde geven, maar toen ik naderde strekte ze haar arm uit en duwde me ruw achteruit, zodat ik niet nog dichterbij kon komen. Ze zei me te vertrekken.

Toen we van de Paracletus naar Parijs reden was ik verbijsterd, verward, treurig, depressief en zwijgzaam. Op die rit werd ik bitter en hard in mijn geest. Had mijn vader gevraagd wat mijn moeder van me wou, zou hij niet meer dan een spottende, sarcastische lach gekregen hebben. Hij leek niet geïnteresseerd. Abélard was slechts geïnteresseerd in Abélard en in de theorieën van Abélard.

We kwamen aan te Parijs laat in de namiddag van de volgende dag. De rode zonsondergang brandde op de muren van de stad. De versterkingen van de hoofdstad van Koning Louis waren allesbehalve indrukwekkend. Ze waren oud en vervallen, niet meer dan ruïnes op bepaalde plaatsen, helemaal niet hoog en onneembaar. Delen van de muren kwamen in ons zicht links en rechts, maar de muren werden niet beschermd door grote torens en ronde bastions. Deze stad kon niet verdedigd worden tegen een belegering. Haar versterkingen waren bijna onbestaande! En de stad barstte uit haar muren. Ik zag hele straten buiten de muren lopen, en nieuwe straten werden nog getrokken naar het platteland toe. Wat me imponeerde was echter de enorme ophoping van huizen en gebouwen. Te Parijs woonden meer dan honderdduizend mensen, schatte ik. Het was de grootste stad die ik tot nog toe gezien had, en de drukte was bijzonder groot. Provins was veel kleiner en te Provins lagen er binnen de muren nog groene zones; te Parijs bleef geen enkele oppervlakte onbebouwd. Er lagen wel zeer veel velden en weiden ver buiten de muren. Vele mensen werkten op het land.

Een eindeloze rij van karren reed in en uit de stad om de burgers te bevoorraden en om de handel te onderhouden. We moesten trager rijden nabij de stad en de lange stoet vergezelden van handelaars, ambachtslui, bedelaars, marskramers en landbouwers die de stad wilden binnen gaan langs de enkele grote wegen die naar de binnenstad leidden. Abélard reed hier eerst, want hij kende de weg het beste. Hij bracht ons door de lanen, langs de dikke, dubbele poorten die zwaar bewaakt werden door mannen die schilden droegen met de gestyliseerde gouden irissen van Frankrijk.

Het hart van Parijs lag op de Isle de la Cité, het eiland van de stad, een eiland in de Seine rivier. De stad was gegroeid vanuit dit versterkte eiland, naar alle kanten, aan de beide oevers van de Seine. Er waren goede bronnen van drinkbaar water op de rechteroever, zodat aan die kant de grootste uitbreiding gebeurde.

Ik haatte Parijs bijna ogenblikkelijk. De smalle, drukke straten waren zeer vuil en stonken vreselijk. Vies water gevuld met uitwerpselen van mensen en dieren liep in het midden van bijna alle straten. De Parijzenaren ledigden hun bekkens van keukenwater en afval in de straten en wat erger was, ook hun nachtvuil. De stad stonk als een riool. Nantes was een properder stad, had brede straten en de verse zeelucht zwiepte door de stad en blies alle slechte reuken weg. Parijs verstikte in zijn vuiligheid.

Abélard reed zeer langzaam vooruit. Hij had het moeilijk zijn kar door de massa mensen te sturen in de straten, vooral nabij de Isle. Hij stopte slechts toen we arriveerden recht vóór het Paleis van de Cité en de kathedraal van Notre Dame. We konden slapen in een huis van de kathedraalschool. Dan, de volgende dag, zouden we verder rijden naar de Abdij van Saint

Denis in het noorden van Parijs. We lieten onze paarden en kar in de stallen van de school. Mijn vader ging het gasthuis in om ons verblijf te organiseren. Hij kende de Kanunniken. Hij vond ons twee kamers om de nacht in door te brengen.

Mijn vader nam me dan bij de schouders en hoewel ik uitgeput was trok hij me toch mee naar de kathedraal van Notre Dame. Jacob wandelde de Cité in. Er was niets spectaculairs aan de basiliek. Ze was niet een zeer grote kerk. Ze was vuil; verf ontbrak op vele plaatsen; schilderijen schilferden af van de muren. De kerk was in grote nood van herstellingen. Indien dit de belangrijkste kerk van de Koning van Frankrijk was, dan was het Koninkrijk van Frankrijk niets bijzonders. Mijn vader vertelde me wel dat er sprake geweest was van de bouw van een nieuwe, grootsere kathedraal voor Parijs, maar geen Bisschop had de moed en de energie en het geld gehad om enige werken te ondernemen. In de tussentijd werden ook geen herstellingen of verfraaiingwerken uitgevoerd. Toch bleef de verwaarloosde, oude basiliek het hart van de stad. Veel mensen stonden, knielden, wandelden en waren aan het bidden in de duistere ruimte. Enkele missen werden er gezongen. Het gebouw had vele kapellen, zodat we ook daar ons een weg moesten door vinden. De rook van de kaarsen en van de toortsen hing er dik. Het gezoem van de gebeden en de gezangen klonk als het gebrom van bijen in een korf. Het hoofdaltaar leek me onbeduidend. Ik was blij wanneer we konden weggaan.

Mijn vader wou praten met de monniken en de leraars van de kathedraalschool. Ik bleef dus alleen en zwierf door de straten van de Cité, langs de kaaien, waar er tenminste wat meer frisse lucht hing. Vel vlaggen wapperden daar aan de huizen, allemaal rode vlaggen met een witte boot onder een blauwe band met de gouden lelies van Frankrijk. Parijs was een stad die leefde van zijn rivier. Veel kleine boten met platte bodems laadden en ontladden goederen daar. Ik was sterk onder de indruk ook van de hordes van mensen die werkten langs het water. Mannen schreeuwden kwaad toen ik in hun weg slenterde. Ik realiseerde me pijnlijk hoe zeer ik gewend was aan de open vergezichten van Bretagne en aan de eenzaamheid en rust van Le Pallet. Ik verachtte grote steden. Mijn hart zonk in mijn laarzen toen ik dacht dat ik misschien verplicht zou zijn hier te leven, misschien ergens op een klein kamertje in het paleis van Koning Louis, met verscheidene andere wachters samen.

De volgende morgen reden we zeer vroeg weg, noordwaarts, naar Saint Denis. We lieten de stad achter ons, reden iets meer naar het westen, en kwamen vóór de middag nog aan in de abdij. De abdij bevond zich in een zeer grote open plaats in de bossen ten noorden van Parijs. Weiden en velden omringden ook deze abdij. Graangewassen en fruitbomen groeiden hier, en schapen en koeien graasden vredevol in het landschap. We zagen enkele huizen ten noorden van de abdij. De huizen vormden een straat. Het werd ons duidelijk dat een dorp in opbouw was nabij de abdij. We reden iets vanuit het westen naar de gebouwen, en kwamen zo voorbij de voorgevel van de abdijkerk. Ik was opnieuw verbaasd, even verbaasd als ik geweest was bij het zien van de kathedraal van Parijs, want ook deze abdijkerk leek zo oud en verwaarloosd als de Notre Dame. Het gebouw was amper groter dan een belangrijke kapel. Ik vreesde dat sommige muren op instorten stonden, want veel open spleten hadden zich in de oude stenen getrokken, en daarin groeiden nu struiken en mossen. Toen we dichterbij reden zag ik echter dat de herstellingswerken reeds bezig waren. De barsten werden opgevuld met metselwerk. De voorgevel was mooi gekleurd, en veel goudkleur was hier gebruikt! Werken waren ook bezig aan de voorgevel. Een structuur die net vóór de ingang had gestaan was net afgebroken. Hopen stenen lagen vóór de kerk, en oude funderingen werden blootgelegd. De deuropeningen werden vergroot. Een nieuw, groter gebouw werd vooraan toegevoegd, en ik

kon het begin van massieve torens aan de zijden onderscheiden. De kerk van Saint Denis was een bouwwerf, en dat verhoogde nog mijn gevoel van chaos hier. Het geluid van de steenhouwers die op de witte Franse steen hamerden was wel prettig om horen, maar een dichte stofwolk rees boven de werken.

We reden verder naar de abdij, langs het schip van de kerk. De abdij bestond uit een reeks grote, lange zalen en huizen rond een groot klooster. De kloostergang konden we niet zien maar ons wel inbeelden, in het midden. We lieten onze paarden en kar achter in één van de stallen en keerden weer westwaarts om de abdij te voet binnen te gaan. Jacob zocht onderdak in één van de huizen van het dorp. Mijn vader vroeg aan een monnik naar Abt Suger, zeggende dat we verwacht werden. De monnik bracht ons naar de werkkamer van de Abt, een kamer die in een groot gebouw lag rechts van het klooster.

Abt Suger stond recht achter een zeer grote eiken tafel in een zaal. De ruimte was prachtig versierd met vlaggen, banieren, schilden en tapijten. Vele kaarsen brandden in reusachtige kandelaars, hoewel het klaarlichte dag was. Suger hield niet van duisternis. Ik bemerkte op de tafel twee speciaal opvallende gouden kruisbeelden waarin edelstenen pronkten. Tegen de muren stonden koffers van mooi uitgesneden hout, en brede stoelen. Hier had ik tenminste enig gevoel van de grootsheid van Frankrijk. Twee muren waren bedekt met houten kasten waarin rollen en velums uitpuilden, en ik zag ook zilveren kelken en gouden schalen liggen. Tegen de andere muren stonden zware koffers, waarvan sommige het deksel open hadden om nog meer rollen en documenten te tonen. Op de tafel lagen overal veel bladen met tekeningen, het ene blad over het andere geworpen. Suger was geen man die zijn documenten netjes hield.

Abt Suger was groot, zo slank als mijn vader, maar veel meer zenuwachtig. Suger wist niet waar naar toe met zijn energie. Hij bleef steeds in beweging. Hij had zeer dikke, ruige, zwarte wenkbrauwen en een lange neus met wijde open gaten waar de haren ver uit groeiden, rozige wangen en een grillige baard die weliswaar kort geschoren was, maar die ongekamd was gebleven. De rest van het haar op zijn gezicht was ook slechts onvoldoende geschoren en stond in stoppels. Het haar op zijn hoofd, rond zijn priester tonsuur, was misschien gekamd in de morgen, maar Suger had de gewoonte zijn vingers er bijna permanent door te trekken terwijl hij aan het denken was, zodat het als distels uit zijn hoofd stak. Hij was een werker, deze Suger, en ik glimlachte dadelijk, want de man had iets van een komiek en was me wel sympathiek. Suger leek op een bakker of een beenhouwer, maar hij droeg de grijze pij van de monnik, met een kap op zijn rug en een eenvoudige, bruine lederen riem rond zijn middel. Hij sprong van de ene kant naar de andere achter zijn tafel, en ik kon zo zien dat hij geen sandalen maar sterke, zware schoenen aan had. Suger was ongeveer van dezelfde ouderdom als mijn vader; hij ging naar zijn zestigste jaar. Hij was de zoon van een mindere ridder geweest en opgevoed in deze abdij sinds hij tien jaar oud was.

Suger omhelsde mijn vader met veel vertoon en schudde mijn handen. Hij zei onmiddellijk dat hij zeer veel werk had. Hij had zo veel te doen! Hij vroeg ons niet hoe onze reis verlopen was. Hij toonde ons direct zijn tekeningen, zijn ontwerpen. 'Kijk,' riep hij, 'ik heb zeer, zeer veel werk juist nu! Ik ben Abt van Saint Denis geweest sinds vijftien jaar. De oude kerk is op mijn hoofd aan het vallen. Ik was te zeer benomen door het Koninkrijk en door mijn vriend, Koning Louis de Vette – de vader van onze huidige Koning – om tijd te nemen om aan mijn kerk te denken. Ik werkte ook vooral aan de abdij. De zaken van de abdij waren in een armzielige staat toen ik overnam. Je zou moeten gezien hebben hoeveel nieuwe velden we bewerkt hebben de laatste jaren! Ik heb hele bossen geroid! We

wonnen veel land op het woud om meer monden te vullen. Hebben jullie gezien hoe het dorp zich nu rond de abdij vormt? We groeien ten langen laatste, God zij dank!’

Suger gaf een elleboogstootje aan mijn vader alsof hij iets ondeugend gezegd had.

‘Ik heb eindelijk voldoende geld bijeengeschraapt om de kerk te herstellen. Wel ja, de Koning heeft wel bijgedragen. We bewaren zijn Oriflamme hier, zijn standaard, en Saint Denis is tenslotte zijn eigen kerk! Eerst dacht ik: een beetje metselwerk rond de oude stenen, een laagje goudverf op de muren en op de gevels zal wel voldoende zijn. Maar het is niet voldoende! Er moet meer gebeuren voor de Koning! Frankrijk heeft meer nodig! Hoe kan Louis Koning zijn zonder één van de mooiste kerken van het Christendom te hebben? Ik ga hem dat geven. Saint Denis moet een kerk zijn die waardig is aan zijn martelaar. Kijk naar mijn ontwerpen! Ik heb de nieuwe kerk van Saint Etienne te Sens gezien. Een pracht van nieuwe ideeën werden in dat gebouw gerealiseerd! Maar ik kan meer doen met de concepten van de architectuur van Saint Etienne! Ik kan een volledig nieuwe soort van kerk ontwerpen, één die de geschriften van onze Sint Dionysius verwezenlijkt! Ik heb onvoldoende geld echter om een volledig nieuwe kerk op te richten, en ik heb ook niet het geduld te wachten tot ik zo een nieuwe kerk kan bouwen. Dus behoud ik de oude muren van de basiliek! Die muren, trouwens, dateren nog uit de tijden van onze allereerste Koningen, dus verdienen ze enig respect, en de Koninklijke traditie kan dan verder leven in mijn kerk. Ik zal de muren versterken, dan boven op die muren bouwen, en rond hen, en hoger stijgen, hoger, naar de hemelen!’

Abt Suger strekte zijn armen omhoog. Wij volgden die beweging met onze ogen en keken naar het plafond van de zaal. Suger nam ons daarmee beet, en hij lachte!

‘Ik ga de hoogte in bouwen, van de crypte naar de top van de gewelven, met veel puntbogen en kolommen. Ik ga de transepten optrekken en torens bouwen bovenop hen. Ik zal in het middenschip werken en het plafond hoog in de lucht doen rijzen met behulp van de ribgewelven die ik in Saint Etienne van Sens heb gezien. We zullen de muren langs de buitenkant met sterke steunberen moeten stutten, want mogelijk kunnen ze het toegevoegde gewicht niet dragen. Ik zal echter eerst aan de westkant beginnen, aan de ingang. Ik ga de ganse structuur daar veranderen en een volledig nieuwe blok daar vooraan plaatsen om prachtig versierde poorten te bekommen, drie ingangen met drie bogen zoals de oude Romeinse triomfbogen. Ik wil ook daar de hoogte in bouwen, zeer hoog, en twee torens zetten aan de voorkant. Het portaal zal versierd worden met beeldhouwwerken, voorstellingen van Bijbelverhalen. Maar ik wil mooiere, elegantere taferelen dan die van de kerk van Vézelay! Daarna bouw ik verder aan het andere einde, naar het oosten, om de oude apsis te vervangen. Ik wil het mooiste koor van Frankrijk! Het is moeilijk die nieuwe delen verder te zetten in het verlengde van de oudere, met het bestaande kerkschip uitgebreid tot een heel nieuwe kerk, maar het kan gedaan worden! Ik ben er zeker van! Ik moet al de kapellen afbreken, want die belemmeren het zicht in het middenschip. Ik wil slechts één lang, hoog middenschip overhouden. Kapellen kan ik bouwen in het ambulatorium achter het koor, kapellen die naar buiten liggen in een ring rond en achter het koor. En dan zal ik een nieuw hoofdaltaar plaatsen, een altaar van goud en edelstenen, een reusachtig altaar! We plaatsen een gouden altaar in het hoofdkoor, en een zeer groot kruis bezet met edelstenen. Ik zal in Saint Denis meer ornamenten samenbrengen dan de schatten van de Hagia Sophia van Constantinopel! Mijn kerk zal gevuld zijn met gouden vaten, zilveren schotels, en kandelaars. De preekstoelen zullen versierd worden met edelstenen, met smaragden, hyacinten, robijnen en topazen!’

Suger maakte grote gebaren met wijd open armen terwijl hij ons over zijn project sprak. Hij was een bezieler. Het was moeilijk niet meteen mee enthousiast te worden. Hier was iemand die dromen had, een grootse visie, een man die veranderingen en glorie zocht. Hij sprak over zijn ontwerp alsof het allemaal zo gemakkelijk te realiseren was, alles zo doenbaar. Ik

twijfelde er niet aan dat hij zijn dromen ook werkelijkheid zou maken. Ik zag hier uiteindelijk iemand die de energie verpersoonlijkte om grootse dingen te doen, en hij had de energie die ik bemerkte had in de mensen die op het platteland werkten en in de steden, waar ook zoveel veranderd en gebouwd werd aan huizen, boerderijen, velden, wijngaarden, rivieroeveren, moerassen en wouden. Ik had een nieuwe held. Suger stelde het nieuwe Frankrijk voor!

‘We zullen grote, vergulde deuren hebben in mijn nieuwe westblok,’ zei hij nog. ‘Boven de deuren komt er een zeer grote oculus, een ronde opening in de muren, een reusachtige opening, met fijn steenhouwwerk om het allemaal toch bijeen te houden. Ik zal gekleurd glas in die opening plaatsen zodat er een grote roos van licht zal stralen boven de mensen die mijn kerk binnenkomen. Wanneer de zon ondergaat in de namiddag, zullen de lichtbundels in het schip van de kerk vallen, het middenschip begieten met kleuren. De mensen zullen het licht van God zien en in het licht van God staan! Die oculus moet perfect rond zijn, want Dionysius schreef dat de ziel een cirkelbeweging heeft. De roos zal de ziel van de kerk zijn! Alles zal in harmonie blijven en mooi zijn, om de schoonheid van God te eren. Dionysius schreef ook dat kunst naar het bovennatuurlijke moet streven. Het bovennatuurlijke! Dus zullen we prachtig moeten bouwen. Bouwen met kleur en licht! We moeten hoger bouwen, opdat de mensen die komen bidden een gevoel kunnen hebben van de hemelen als ze naar boven kijken. Het licht moet gans het gebouw vullen. Dionysius schreef dat het Licht ons naar het Schone zal brengen en naar het Goede. In mijn nieuw koor zal ik daarom zeer lange, hoge, slanke vensters open houden. De ribgewelven laten dat toe, weten jullie! Dan zal ik ook in die vensters gekleurd glas steken, zodat het licht van God, ons geesteslicht, zijn kleurenstralen op het altaar kan gieten. Zoals God onze geesten met spiritueel licht vult om de onwetendheid en de fouten uit te drijven, zo zal het licht van God hier overweldigend schijnen! Sint Dionysius toonde ons de weg! En Sint Johannes in zijn Revelatie, zag het nieuwe Jeruzalem uit de hemelen dalen. Hij zag hoe het Jeruzalem gebouwd was van diamant en zuiver goud! De muren van de stad waren bedekt met edelstenen: diamanten, turkooizen, kristal, agaten, robijnen en saffieren, lapis lazuli, goudkwarts, met stenen van malachiet, topazen, smaragden en amethisten, en parels boven de poorten! En het Lam Gods was een lichtende toorts in die stad! Dus moet er licht zijn! En laat niemand me zeggen dat we geen edelstenen in onze kerk mogen hebben! De edelstenen bevatten het licht, het licht van God. God openbaarde aan Johannes dat beeld van edelstenen! God zelf!’

Terwijl hij sprak sprong Suger van het ene uiteinde van de tafel naar het andere. Hij nam velums op en wierp die ergens anders neer. Hij sprak zeer opgewonden. We moesten wel geboeid worden door zijn plannen. Wie zou niet enthousiast geworden zijn met zijn visie? We vroegen veel over zijn ontwerpen. Wie waren de architecten en meester metselaars van Abt Suger? Ik was er van overtuigd dat Suger al evenveel als die mannen aan zijn tekeningen had gewerkt. Ik dacht eerst dat hij slechts een visionair was, een dweper met grootse dromen die hij nooit zou kunnen verwezenlijken, maar hij had antwoorden op alle vragen. Hij wist dat hij het kon gedaan krijgen, en hoe. Hij zou tien jaar nodig hebben, misschien zelfs twintig. Hij citeerde ons de bedragen van de bouwwerken. Hij wist hoeveel kalkstenen hij nodig had, hoeveel houten balken gebruikt moesten worden.

Later hoorde ik hoe zijn metselaars en timmermannen met hem gediscussieerd hadden over de lengte van de houten balken die zouden nodig zijn om zijn kerkschip te overbruggen en om daarboven stenen te kunnen plaatsen. Houten balken die zo lang moesten zijn bestonden niet, zeiden ze. Abt Suger nam de mannen mee het bos in. Hij schreed met dikke laarzen, zijn monnikspij opgeheven, door de dode takken en de modder heen, diep in het woud van de abdij. Hij toonde hen één na één de eiken bomen die hoog genoeg waren.

Terwijl we onze vragen stelden stond Suger soms plotseling stil, trok zijn vingers door zijn haren, en riep uit, ‘ik had daar ook aan moeten denken! We moeten hier kolommen bijplaatsen om meer ruimte te creëren! Meer kolommen, anders zullen de gewelven het niet houden.’ En zo verder.

Het was moeilijk voor ons de kerk in te beelden die Abt Suger zou bouwen, want plannen op perkament stelden toch niet goed voor wat echt zou opgetrokken worden in lengte, breedte en hoogte. Suger had een beeld van zijn kerk in zijn hoofd. Hij vroeg aan zijn architecten plannen te tekenen volgens wat hij in zijn geest koesterde. Ik vroeg me af of zijn architecten zich uit de plannen werkelijk konden inbeelden hoe de nieuwe kerk er moest uitzien. Ik veronderstelde dat ze dat konden. Ik bewonderde architecten zeer. Ik had wel meekunde geleerd met Jacob, mathematica en grammatica, maar ik was een man van de grond, van platte vlakken. Ik kon me nooit goed inbeelden hoe een architecturale structuur er zou uitzien in de drie dimensies van de ruimte, en dat slechts op basis van de plannen van de funderingen. Abt Suger danste met ruimte. Door zijn woorden, zijn uitleg, zijn gebaren waarmee hij torens en muren optrok in de lucht vóór onze verbaasde ogen, begrepen we wel ook iets van wat hij zo vurig verlangde te verwezenlijken in steen en houten balken. Ik twijfelde er echter aan of we hetzelfde beeld in onze hoofden hadden als Suger, zijn visie ongetwijfeld veel grandiozer nog dan onze verbeeldingskracht kon opwekken.

Abt Suger kalmeerde zich uiteindelijk, en wandelde met ons rond zijn intieme kloostergang. De zon warmde zelfs de gangen op, en we bewonderden de slanke kolommen rond de groene binnenplaats. Suger stapte met grote schreden, zodat we verscheidene malen de ronde gingen. Hij stapte en kon niet wandelen, ging steeds verder, hield in en legde iets uit. Hij kruiste zijn twee armen achter op zijn rug en nam ons op sleeptouw. Hij praatte voluit, open met mijn vader.

Abélard vroeg hem of hij wel met ons zou meerijden naar Cluny hoewel de Abt zozeer in beslag genomen was door zijn werken.

‘Oh ja, natuurlijk wel,’ verzekerde Suger hem. ‘Ik zal mijn architecten, metselaars en timmerlui een tijdje alleen laten werken. Ze zijn aan het grommelen achter mijn rug. Ik oefen te veel druk uit op hen, zeggen ze, doe te veel van hun werk, en ben te autoritair. Het zal hen goed doen een tijdje alleen te zijn. En het zal goed zijn voor mij ook! Ik ben aan wat afleiding toe!’

Suger lachte luid en hij beviel me nog meer, want hij nam zichzelf niet te ernstig op. Hij was een man die plots ook kon uitbarsten in een redelijke portie zelfspot!

Abt Suger stopte en duwde een vinger op de borst van mijn vader.

Hij zei, ‘ik weet min of meer wat we gaan doen te Cluny. Ik ben de raadgever van de Koning. Ik moet weten wat er in het Koninkrijk gebeurt en ook daarbuiten, bijvoorbeeld in Iberië. Ik heb dus een onschuldig doel en een goede reden om naar Cluny te gaan. Tevens zal ik mijn goede vriend, Pierre le Vénérable, Pierre de Eerbiedwaardige, de Abt van Cluny, bezoeken. Er kan me geen kwaad overkomen door een vriend te gaan bezoeken en te horen wat er in de wereld gebeurt. Maar voor jou, mijn geleerde vriend, kan deze samenkomst gevaarlijk zijn. Realiseer je je dat wel?’

Mijn vader was echt verrast.

‘Neen,’ antwoordde hij. ‘Waarom zou het gevaarlijk voor me zijn te praten met andere mannen die God zoeken?’

‘Aha,’ antwoordde Suger. Hij trok zijn vinger niet weg. ‘Maar welke God zoeken die mannen? Je gaat Joden en Saracenen ontmoeten, de mensen die veracht worden door de Christenen. Ze zullen met je praten over een God die niet onze God is, niet over Jezus

Christus. De filosofen zullen hun bewijzen over het bestaan van God ontplooiën voor je, en vele onderwerpen behandelen slechts vanuit het gezichtspunt van de rede, en enkel de rede. Ik vrees de argumenten niet. Ik vrees de resultaten. Eigenlijk heb ik weinig angst, want ik ben redelijk overtuigd van je onschuld en eerlijkheid, en ik ben ook redelijk zeker dat jullie niet ver zult geraken in het begrijpen van het immense mysterie van God.

Pierre de Eerbiedwaardige is een zeer rechtvaardige, eerlijke, eerbare en wijze man, zeer begripvol en vergevingsgezind. Ik vrees Pierre dus niet. Je hebt echter ook Bernard de Clairvaux en Hildegard von Bermersheim uitgenodigd. Hildegard is een echte mystieke persoon. Ze zal handelen uitsluitend volgens haar gevoelens, niet noodzakelijk volgens de rede. De Heer alleen weet hoe ze zal reageren!

Bernard van Clairvaux is al evenzeer een verheven man. Hij is wel intelligent en hij heeft een praktische geest, maar hij heeft noch het geduld noch de kracht tot abstractie en verbeelding die nodig zijn om je argumenten lang te volgen. Hij is mogelijk onbekwaam je subtiliteiten te begrijpen. Hij ook zou wel eens emotioneel kunnen reageren en je afwijzen en veroordelen wegens duistere gedachten bij je. Bernard is een heilige man, die ademt en leeft door het geloof in Christus, en slechts in dat geloof. Hij reist, maar is geen man van de wereld. Hij is een fanatieke dweper. Hij kan je theorieën en bewijzen verwerpen, enkel al omdat hij ze niet begrijpt en ze niet nodig heeft. Hij is echter een zeer machtige man in de Kerk. Hij heeft het oor van de Paus en het oor van de Legaten van de Paus, mannen die meer zijn zoals Bernard dan ik of Pierre de Eerbiedwaardige. Bernard kan mij niet raken, want ik ben de Raadgever van de Koning, en hij kan ook niet raken aan Pierre de Eerbiedwaardige, die Abt van Cluny is en het hoofd van honderden abdijen. Maar hij kan wel jou raken en je breken. Hij kan je een boel kwaad berokkenen. Heb je daar al aan gedacht?’

‘Ja,’ antwoordde mijn vader, zijn wenkbrauwen fronsend. ‘Ik heb niet gedacht aan alles wat Bernard me zou kunnen aandoen, maar ik heb wel nagedacht over zijn mogelijke reacties. Je hebt gelijk. Maar ik kon toch ook niet Bernard en Hildegard uitsluiten, de grootste Christenen van Frankrijk en Duitsland. Ik kon hen niet uitsluiten uit de unieke gelegenheid de grootste denkers van onze eeuw te ontmoeten! We konden niet weigeren deze mensen te ontmoeten, en natuurlijk drong ik evenzeer aan hen te spreken. Ik was zelfs bereid naar Iberië te reizen. Maar zij ook wilden leren, en zij stelden voor naar Cluny te komen. De roem van Cluny heeft zelfs hen bereikt. De Saracenen en de Joden zijn theologen en filosofen, geen radicale fanatiekelingen. Het zijn verstandige mensen, mannen van de rede. Ze benaderen God met de rede. Ze zijn diplomaten, dokters en rechters in hun land. Ze zullen niet agressief zijn. Ze zullen het Christendom niet beledigen en wij zullen hen niet uitdagen!’

Mijn vader pauzeerde en zei dan nog, ‘ik heb dit in de handen van God gegeven, Abt Suger. Ik bid tot God elke dag opdat iets goeds uit onze gesprekken zou komen. Beeld je in: de beste kennis van onze landen en de beste kennis van het zuiden en het oosten zullen samenkomen om de oude teksten van de Griekse filosofen, van de Arabische Mutakallimun, van hun theologische scholen, van de Joodse en Christelijke denkers te bespreken, met als enige doel de aard van God en de aard van Zijn schepping te begrijpen. Door al onze kennis, onze boeken, onze ideeën, onze hypothesen bijeen te zetten en door samen oplossingen te zoeken, moeten we toch een stuk dichterbij een waar begrip van God komen!’

‘Mijn vriend,’ zuchtte Suger. Hij plaatste een hand op de schouder van Abélard. ‘Ik heb een kathedraal van steen en licht in mijn geest. Jij hebt een andere soort van kathedraal in je hoofd. Je hebt geen duidelijk beeld, meen ik, van hoe mijn kathedraal er zou kunnen uitzien. En ik, ik heb ook geen duidelijk beeld van wat je wilt bouwen, uitiem. Ik zal er voor zorgen dat mijn kathedraal niet instort. Als ze toch ineens tuikt, dan zal ik mijn stenen weer opnemen en anders gaan bouwen, tot mijn kathedraal niettemin uit de grond rijst. Wees behoedzaam! Zorg er voor dat je kathedraal niet invalt, want jij kunt misschien niet de gelegenheid krijgen

je argumenten bijeen te rapen, ze aan te passen en een ander beeld van God te bouwen. Pierre de Eerbiedwaardige en ik zullen doen wat we kunnen om je te beschermen. Maar ik herhaal: wees behoedzaam! Je bent onstuimig en heftig. Je bent een fiere man. Dwing Bernard en Hildegard niet tot een directe confrontatie! Je zou kunnen verliezen! En als je wint, tegen hun gevoelens in, dan zou hun reactie verschrikkelijk kunnen zijn! Ze zouden kunnen proberen je te vernietigen, je uit de Kerk te drijven.'

Mijn vader knikte. Zijn humeur en obsessief geloof in zijn eigen argumenten en redeneringen zouden uiteindelijk zijn ondergang worden. Op een bepaald ogenblik, daar gebracht door Bernard of door zijn eigen verwaandheid, zou hij de wildste ideeën reveleren en dingen in het openbaar zeggen en schrijven die als ketterij tegen de Kerk konden aanzien worden, zelfs als ze niet werkelijk ketterij waren. Ik was niet de man die mijn vader kon weerhouden dat lot te vervullen. Ik was niet meer dan een wesp die naar de aandacht en het respect van mijn vader dong, geen geleerde maar een domme ridder. We wandelden verder in pijnlijke stilte, elk verzonken in zijn eigen gedachten.

Om de stilte dan toch te verbreken vroeg ik, 'welke onderwerpen, vader, zullen besproken worden te Cluny?'

Abélard haalde een stuk perkament uit een verborgen zak van zijn monnikspij en las, meer aan Abt Suger dan aan mij, 'ik heb hier een voorlopige lijst. Ik zou willen praten over: de bewijzen van het bestaan van God, de verhouding van de attributen van God tot zijn wezen, de aard van de materie en de vorm of van de substantie en de vorm van objecten en gedachten, het feit of de geschriften gecreëerd werden of niet, en de rechtvaardigheid van God versus de vrijheid van de mens. Misschien kunnen we nog meer punten behandelen, maar we hebben slechts twee weken te Cluny.'

Abt Suger zuchtte weer en schudde zijn hoofd, 'mijn vriend, ik bewonder je zo zeer! Maar ik vraag me dikwijls af wat de bedoeling van God was je naar ons te brengen. Je kunt ons zowel een glimp van de hemel laten zien als van de hel met die lijst!'

We stopten met wandelen in de kloostergang van de abdij van Saint Denis. Abt Suger zei dat hij moest terugkeren naar zijn plichten. Hij zou de reis voorbereiden, zodat we de derde dag konden vertrekken. We zouden niet per boot reizen, hoewel dat de snelste manier was. Suger beweerde dat er onderweg geen goede relais waren om van de ene waterweg naar de andere te komen. We zouden over het land rijden. Hij zou in een kar reizen, en mijn vader kon hem vergezellen. Vijf gewapende mannen en twee monniken zouden ons op paarden escorteren. We hadden aldus een kleine groep van ongeveer tien mannen, voldoende om zwervende bandieten af te schrikken. We konden snel reizen, in lange etappen van de ene abdij naar de andere, en in een zo recht mogelijke lijn Cluny bereiken.

Mijn verblijf te Saint Denis was aangenaam. Ik zwierf vooral rond in de omgeving, rond de werken aan de kathedraal, en sprak met de metselaars. Ze woonden met hun familie in kleine huizen, soms slechts hutten, ten noorden van de abdij. Het waren opgewekte mensen. Ze hadden harde tijden doorstaan. Ze zwierven van bouwwerf naar bouwwerf, op zoek naar werk. Allen waren zeer blij te Saint Denis te zijn. Abt Suger behandelde hen behoorlijk, en Suger kende hun werk. Ze konden ook lang hier blijven, vele jaren, zodat ze eindelijk ergens langtijdig gevestigd waren met hun familie. Ze lachten met Suger en vertelden hoe hij zich in hun werk mengde, hen zei hoe ze stenen op een andere wijze moesten plaatsen. Het gebeurde dat muren naar beneden vielen omdat Suger niet voldoende ervaring had. Suger luisterde daarom meer en meer naar hen. Ze zeiden me dat Abt Suger veel geld had, voldoende om wel

twintig jaar aan de kerk en de abdij te werken in het huidige tempo. Ze waren bijgevolg blij hier werk gevonden te hebben dat duurde.

Onze kleine expeditie zette zich inderdaad in beweging drie dagen later. We kwamen snel vooruit in het begin en aten en sliepen zelfs in de bossen. Na vier dagen al reden we Bourgondië in. Onze vooruitgang verminderde dan, want Abt Suger wou abdijen en kerken bezoeken. Hij begon met Sens.

Bisschop Henri Sanglier was te Sens vele jaren geleden begonnen een nieuwe kathedraal te bouwen. Hij had de oude Saint Etienne kerk afgebroken en bouwde een nieuwe op dezelfde plaats. Suger had de werken reeds bezocht in het verleden. Hij was toen zeer verrast geweest van de nieuwe ontwerpen om zeer hoge en toch lichte muren te bouwen. Hij wou nu meer zien, horen van de ervaringen met zulke architectuur, en hoe de werken vorderden. We draalden drie dagen alleen al te Sens. Bisschop Henri toonde ons de plannen van de kathedraal en Suger ondervroeg de architecten, sprak met de metselaars en klom zelf op de wankele houten stellingen van de werf naar de toppen van de muren. Hij bekeek lang en nauwkeurig hoe de puntbogen van de gewelven samengevoegd werden.

Ik klom naar boven met Suger, even nieuwsgierig als de Abt. Het was een heel zicht toen de Abt zijn monnikspij tot aan zijn knieën optrok om zoals een rat de ladders op te klimmen, zo hoog, en tot op nogal hachelijke hoogtes, zodat ik voor mijn leven vreesde. Ik heb geen angst voor hoogtes, maar toen ik de grond zo ver beneden zag door slechts enkele gebogen en dunne houten planken die echt ver uit elkaar lagen, nauwelijks sterk genoeg om ons gewicht te dragen, moest ik toch verscheidene malen achter mijn speeksel zoeken in mijn mond, en ik klom naderhand rugwaarts weer naar beneden met een heel droge keel.

Vanuit Sens wilde Suger langs de stad Auxerre rijden, naar de priorij van Saint Germain, een priorij van Cluny. We bleven daar een ganse dag. Dan reisden we traag naar La Charité-sur-Loire, waar een enorme kerk gebouwd werd. Van daar reden we naar Paray-le-Monial. Wij allen die te paard reden kende de weg niet. Onze gids was Abt Suger. Suger riep ons steeds vanuit zijn kar naar links of naar rechts te rijden. Hij had geen kaart. Hij kende de wegen van Frankrijk uit het hoofd!

Ik merkte echter op hoe Suger steevast de lijn van dochterhuizen van Cluny volgde. Hij vermeed de abdijen van de Orde van Citeaux. Ik vermoedde dat hij tenslotte toch niet zo een goede vriend was van Bernard de Clairvaux, de belangrijkste Cisterciënzer.

Te Paray-le-Monial wandelde ik met Suger in de werken en in de gebouwen die reeds opgericht waren. Hier ook werd de abdij heropgericht en vergroot. Het leek wel alsof gans Frankrijk één grote bouwwerf was! Hier, te Paray, vroeg Suger me wat ik wou doen in mijn leven. Ik had moeten wachten, maar vermits hij me dit zo openlijk vroeg bloosde ik en antwoordde hem openhartig. Ik vertelde hem van Marie. Ik legde uit aan Suger hoe ik steeds een ridder had willen zijn, en dat ik graag Koning Louis had gediend. Suger keek verbaasd naar me.

Hij zei, 'ik dacht dat je een theoloog wou worden, zoals je vader!' Hij lachte, 'je vader zou willen dat je een theoloog werd, en ook je moeder wilt dat. Abélard meent dat je daartoe bekwaam bent. Je oude Joodse vriend dankt dat ook. Een merkwaardige man is die Jacob! Bijna een Christen!'

Suger stapte verder, stopte even, dacht na, keerde zich naar mij en zei, 'mijn zoon, blijf bij mij! Je kunt Louis even zo goed dienen bij mij! Blijf bij mij op deze reis, wandel en rijd met mij! Ik moet je beter leren kennen, maar ik ben tevreden met je, met wat ik tot nog toe van je heb gezien. Ik beloof je te helpen.'

Abt Suger bemerkte hoe opgetogen ik was en hoe gelukkig ik plots werd.

Suger zei verder, ‘aha! Wat een macht toch de liefde heeft! Dat is goed, mijn zoon. Christus is liefde! Denk niet dat omdat ik een monnik ben ik de liefde zou willen ontzeggen aan de mensen. Ik ben een monnik omdat ik nooit iets anders geweest ben, maar de ware liefde tussen een vrouw en een man is ook gegeven door God. Bemin, mijn zoon, bemin je Marie, maar respecteer haar ook, zoals de Kerk verordende! En wat een mooie naam heeft ze, nietwaar? Kan dat een teken van God zijn? Kom met mij!’

Abt Suger maakte me gelukkig op een zeer onschuldige wijze, een wijze die hij niet kon begrijpen, want hij had me “zoon” genoemd, wat niemand voorheen me genoemd had, en toen we verder wandelden bleef hij zijn hand op mijn schouder houden. Dat verbaasde mijn vader toen hij ons de abdij zag binnenkomen.

We naderden Cluny vanuit het noorden, van over de lage heuvels en we zagen het complexe geheel van de abdij vóór ons liggen in een vallei. Het was een mooie, frisse maar zonnige dag. De lucht was koel want een lichte bries waaide over de top van de heuvel waar we stonden. Het bos was gerooid hier; weiden strekten zich uit tussen ons en de stad. We konden zelfs in het vroege zonlicht de massa mensen zien rond de abdij en ook op de wegen die naar de stad leidden. Ik was te voet en hield mijn paard bij de teugels. Ik wandelde langs Suger. Hij vertelde me wat Cluny voor de Kerk betekende.

‘De Abdij van Cluny werd ongeveer tweehonderd jaar geleden gesticht, hier in Bourgondië. We zijn niet ver van de stad Macon.’

Suger lachte en zei dat de monniken de plaats uitgekozen hadden omdat de wijnen van Bourgondië hier de beste van Frankrijk waren. Ik grinnikte met die grap, want ik geloofde hem natuurlijk niet. Ik dat het eerder de monniken waren geweest die hier de meeste wijnranken hadden gebracht.

‘De Abten van Cluny hervormden het leven van de monniken. Ze veranderden een beetje de regels vastgelegd door Sint Benedict van Aniane. Jonge mannen van belangrijke adellijke families werden aangetrokken tot de vernieuwing van spiritualiteit, tot de energie, het werk en later de faam van de abdij. Cluny was een buitengewoon goed georganiseerde abdij, die steeds uitstekende Abten had. De Abten trokken de beste jonge zonen van adellijke families aan. Als de abdij te veel monniken had, werden monniken uitgezonden om nieuwe abdijen te stichten.’

In onze tijd had Cluny reeds meer dan driehonderd priorijen gesticht. De macht en de invloed van Cluny groeide, samen met de nieuwe dochterhuizen. Met elke nieuwe abdij steeg de macht van Cluny. De Abten van Cluny bewaarden jaloers de trouw en afhankelijkheid aan Cluny van de nieuwe abdijen en priorijen. Alle dochters van Cluny aanvaardden als hun hoofd de Abt van Cluny. De dochterhuizen van Cluny waren ofwel abdijen of priorijen, zei Suger.

‘Abdijen hebben een Abt die heer en meester is van zijn abdij. Alle monniken van de abdij moeten gehoorzamen aan de Abt. Maar Cluny liet slechts in het begin van haar bestaan Abten toe in haar dochters. Na een tijdje stichtten de monniken van Cluny nog slechts priorijen, dochterhuizen zonder een Abt, zodat de heer en meester van de priorijen de Abt van Cluny bleef! Ongeveer dertig jaar geleden tekende Paus Paschalis II zelfs een oorkonde die stelde dat de priorijen die nog geen Abt hadden er nooit nog één zouden hebben, en dat werd ook toegepast op alle huizen die gesticht werden na de publicatie van dat decreet. Paus Paschalis was natuurlijk afkomstig van Cluny! Cluny vormt aldus een formidabele macht in de Kerk. Ook, de Abt van Cluny hangt niet af van enige Bisschop! Hij hangt slechts rechtstreeks af van

de Paus! Dat werd uitgevaardigd door Paus Gregorius V en opnieuw door Johannes XIX. De Abten van Cluny waren diplomaten en ze hebben geschillen geslecht tussen Keizers en Pausen. Cluny heeft drie Pausen aan de Kerk gegeven: de grootse Sint Gregorius VII die tegen Keizers en Koningen vocht voor de overheersing van de kerkelijke macht over de wereldlijke macht, Urbanus II en Paschalis II. Belangrijker dan al dat, als die macht, is dat de relikwieën van Cluny de machtigste zijn van het Christendom!

‘Kijk naar de schilden van Cluny op die grote vlaggen,’ wees Suger. We zagen monsterachtig grote vlaggen wapperen over de stad.

‘Het schild van Cluny is twee sleutels in Sint Andries kruis gezet, met de hoofden op en naar buiten, en met tussen de sleutels een zwaard van zilver op een rode achtergrond! Dat is omdat Cluny relikwieën bewaart van Sint Petrus en Sint Paulus! De sleutels zijn het symbool van Petrus, het zwaard van Paulus. Nu vraag ik je, Daniel, wie zou het durven twee sleutels in zijn banier te dragen, behalve de Paus? Slechts Cluny! Toch waren de Abten van Cluny meestal zeer wijze, nederige mannen!’

De huidige Abt van Cluny was Pierre de Eerbiedwaardige, Pierre le Vénérable, die Abt was sinds ongeveer zo lang als Suger Abt was van Saint Denis, meer dan vijftien jaar al. De twee mannen kenden elkaar goed.

De autoriteit van Cluny werd echter ook in vraag gesteld. Ongeveer veertig jaar geleden vertrokken een aantal monniken van de abdij van Molesmes uit hun abdij. Dit waren Prior Aubry en Robert de Molesmes en ook Etienne Harding, een Engelse geestelijke. Ze stichtten een nieuwe abdij op een plaats genoemd Citeaux, ook in Bourgondië, in een wildernis van bossen en moerassen, iets ten noorden van Cluny. Deze daagden de machtige Orde van Cluny uit. Ze vaardigden nieuwe handvesten uit en gaven de voorkeur aan meer ascetische regels van spiritualiteit, strenge devotie, meer toewijding aan God, hard werk, en een leven in abdijen en kerken dat vrij was van decorum. Ze verwierpen het overwicht van Cluny en lieten nieuwe abdijen toe met Abten aan het hoofd, elke Abt heer en meester in zijn abdij. De monniken van Cluny droegen zwarte pijen. De monniken van Citeaux kleedden zich in ruw linnen, dat bijna wit was, om zuiverheid van geest te beduiden.

Ongeveer vijftien jaar geleden kwam een jonge ridder aan te Citeaux, vergezeld van dertig jonge mannen. De naam van die jonge ridder was Bernard. De ridders werden monniken, maar ze verlieten Citeaux enige tijd later om een nieuwe abdij te stichten in de Champagne streek, dicht bij Parijs dan Citeaux en Cluny, te Clairvaux. Bernard noemde zich weldra Bernard de Clairvaux. Hij was een ontzagwekkende man, de ware leider van de Orde van Citeaux, de Cisterciënzers, vooral toen Etienne Harding, de Abt van Citeaux, nu enkele jaren geleden stierf, en niet opgevolgd werd door een leider die zoveel ontzag inboezemde als hij. Onder de impuls van Bernard stichtten Citeaux en Clairvaux tientallen, dan honderden dochterhuizen, maar elk van die huizen had zijn eigen Abten moest slechts weinig afhankelijkheid erkennen van Citeaux. Dit feit was natuurlijk één van de belangrijkste factoren van het succes van Citeaux. Bernard de Clairvaux alleen had al meer dan honderd dochterabdijen gesticht.

Dan, nu vijftien jaar geleden, schreef Bernard de Clairvaux een brief aan zijn vriend Guillaume, Abt van Saint Thierry nabij Reims. Hij viel daarin streng en scherp de Orde van Cluny aan, en ook, indirect, Abt Suger van Saint Denis. Ik begreep beter waarom Suger en Pierre de Eerbiedwaardige niet hielden van Bernard, vooral omdat ze aangevallen werden toen ze nog maar net Abt geworden waren. Bernard de Clairvaux schreef wat hij een apologie noemde ter verdediging van zijn ideeën over de Orde van Cluny. Guillaume had aan Bernard gevraagd de geruchten te weerleggen betreffende de veronderstelde vijandigheid van Bernard tegenover de monniken van Cluny. In het eerste en langste deel van zijn brief had de leider van Clairvaux niets dan lof over voor het bestaan van de Orde van Cluny.

Suger zei, ‘hij kon geen betere politieker en vleier geweest zijn. Het tweede deel van de apologie van Bernard had echter een andere toon. De monniken van Cluny aten teveel en ze dronken teveel. Ze namen vet bij hun groenten, verorberden teveel vlees en ze dronken teveel wijn, zelfs wijn van de sterke soorten. De monniken van Cluny droegen geen pijen van het ruwste linnen, maar van gekleurde zijde, en dierenvellen. Bernard verweet de monniken hun kerken te versieren met schilderijen die de vrome mensen verstrooiden uit hun spirituele devotie. Bernard hield niet van de gouden en zilveren kandelaars die gebruikt werden in de kerken van de abdij en priorijen van Cluny. Hij tuchtigde de Abten omdat ze reisden, gezeten op prachtige paarden en omdat ze fijne uitrusting meenamen, en vele dienstboden die hun haar lang droegen. Bernard schreef dat hij een Abt gezien had die gevolgd werd door zestig ruiters en die Abt leek op de heer van een kasteel of op de gouverneur van een provincie, niet op een schaapherder van Christus.’

Suger grinnikte naar mij, ‘die laatste opmerking was aan mij gericht. Bernard zag me inderdaad met een suite van zestig paarden. Dat was in Parijs. Probeer maar eens de Graven en Hertogen van Frankrijk te imponeren door nederig te voet te stappen achter de Koning, gekleed slechts in de grijze monnikspij! Je zou dan nooit autoriteit hebben over die bloeddorstige dieven en moordenaars van het Hof! Ze zouden me een onwetende, domme tovenaars genoemd hebben! Wanneer ik alleen reis, zoals nu, dan heb ik geen grote escorte van ruiters. Maar als ik me officieel moet tonen te Parijs, aan de zijde van de Koning, in een formele optocht, dan moet ik rijden en me kleden zoals een Koninklijke Raadgever!’

Suger pauzeerde en zei dan verder, ‘tevens, de apologie van Bernard werd geschreven juist voordat Pierre de Eerbiedwaardige Abt werd. De voorganger van Pierre liet inderdaad de regels van Sint Benedict verslappen. Pierre heeft direct meer gestrengheid ingevoerd. Hij riep al de belangrijkste monniken van Cluny samen. Meer dan twaalfhonderd monniken beantwoordden zijn oproep. Ze besloten allen strengere regels dan voordien na te leven. Maar de kritiek van Bernard werd openbaar gemaakt en bleef leven in de geesten. Ten slotte bewerkte Bernard Paus Innocentius II om in 1132 voor de abdijen van Citeaux de volledige onafhankelijkheid van Cluny te verklaren. Dit was de laatste open belediging, hoewel Pierre de Eerbiedwaardige nooit de heerschappij had opgeëist over de Orde van Citeaux.’

Ondanks de achteruitgang van Cluny in het uitzenden van monniken en in het stichten van nieuwe abdijen, was Cluny nog steeds de grootste orde van abdijen in het Christendom. Tengevolge haar centrale organisatie oefende ze veel meer directe macht uit dan Citeaux. Ik verwachtte dus de grootste abdij van het Christendom als een reusachtig en prachtig geheel te zien. De vele gebouwen in het onmetelijk grote complex van abdij en stad, die majestueus beneden ons lagen in de brede vallei, bewezen dit al. We reden de Abdij van Cluny binnen vanuit het noorden. We moesten helemaal langs een hoge, eindeloos lange, goed onderhouden muur rijden tot aan de zuidelijke zijde, waar de hoofdingang van de abdij was. Jacob verliet daar onze groep. Hij was een Jood en kon de abdij niet betreden. Hij zou onderdak vinden in één van de herbergen in de stad.

We reden het complex binnen langs de Porta Meridiana, de grote hoofdpoot, waar we ons aankondigden aan de monniken en aan de wacht die de mensen onderzochten die binnen wilden. We kregen toelating om verder te rijden tot in een grote binnenplaats, een plein. Een monnik van Cluny vergezelde ons. Hij deed ons onze paarden en kar in de stallen zetten, aan onze linkerzijde. Novicen zorgden daar voor hen. Ze brachten de paarden naar zuivere plaatsen. De stallen waren in steen gebouwd, afgewerkt met bogen, en ze waren langer in hun geheel dan de stallen van Hertog Conan. Ik had geen ogen genoeg om de grootsheid van de abdij in me op te nemen.

De monnik bracht ons mee te voet, rechtdoor, door een grote massa mensen die in het binnenplein wandelden. We gingen direct naar het einde van het plein, waar ons tehuis was, het hotel of gasthuis van de abdij.

Terwijl we stapten zag ik rechts de trappen van een verhoog en boven dit verhoog reusachtig, hoog, enorm, de kerk van Sint Petrus en Paulus van Cluny. Ik keek de hele tijd zijwaarts, volledig onder de indruk van de grootsheid van de kerk. Mijn vader duwde me naar binnen door de deur van het gasthuis, zodat ik bijna struikelde over de trappen aan de ingang. Een andere monnik deelde ons onze kamers uit. Ik moest samen met mijn vader slapen in een kleine monnikencel op de eerste verdieping. Vanuit een klein venster had ik zicht over de mensen in de binnenplaats, waar monniken en pelgrims, ridders en gewone mensen in en uit de abdijkerk gingen. Mijn vader wou rusten, maar ik was nieuwsgierig en verlangde er naar de abdij te ontdekken. Ik ging dus weer de trappen af, en ontmoette Abt Suger die hetzelfde wou doen als ik. Abt Suger vergezelde me. We verlieten samen het gasthuis en draaiden linksom. We stopten even aan de voet van het verhoog en keken naar het gigantische gebouw.

De kerk van Cluny was de grootste van het Christendom. Ze kon gemakkelijk de kerk van Saint Denis plus de kathedraal van Notre Dame in zich houden. Twee massieve, vierkante torens flankerden de enorme poort. We stonden op enige afstand van de kerk, zodat ik zes meer torens kon tellen. Al die torens waren hoog, elegant van vorm, maar dik, gebouwd in steen, met grijze of blauwe stenen daken. Ik zag tientallen vensters met ronde bogen. De poorten hadden ook ronde bogen. Beeldhouwwerken stonden rond die zware bogen en ook boven de eiken deuren was er een uitgehouwd tafereel met vele figuren. God de Vader en de Maagd Maria hadden hun troon daar met Petrus en Paulus, maar ik begreep niet goed de andere tafereelen van ineengevlochten planten, dieren en figuren. De standbeelden waren ook gekleurd, zodat de ganse ingang een wonder van tinten vormde dat de gelovigen die de kerk instapten verwelkomde.

We wandelden langzaam de kerk in. Ik verwachtte een bijzonder grote ruimte te zien die baadde in diffuus licht, een zeer grote en stille ruimte waarin de vromen zouden beïnvloed worden door de spiritualiteit van de kerk, zoals ik gezien had in de vele kleinere kerken van Bretagne. In de plaats daarvan wandelden we een zaal in die volgepropt was met mensen. We moesten soms mensen uit de weg duwen om naar het andere eind van de kerk te geraken. Honderden stemmen zongen Gregoriaanse hymnen, zodat de kerk gevuld werd door een overweldigende, luide atmosfeer van gezang. Terwijl we vooruit gingen hoorden we hoe andere psalmen gezongen worden elke paar stappen. Er waren tientallen kapellen in de kerk, en mensen baden in elke kapel. Verscheidene missen hadden tegelijk plaats in het middenschip. De kapellen belemmerden het zicht en verborgen de grootsheid van de ruimte van de basiliek.

Ik moest naar boven kijken van Suger, naar de enorme halfronde bogen in het gewelf, om zo een idee te bekomen van hoe werkelijk immens het binnenschip was. Er was veel licht in de kerk, maar het meeste licht kwam niet van de zon maar van honderden waskaarsen en toortsen die in de kapellen brandden. Een dichte, grijze nevel hing in de ruimte, waarschijnlijk afkomstig van de vele kaarsen die vette, grijze dampen afgaven, en ook van de vele wierookvaten die in de kerk gebruikt werden.

De muren waren bedekt met schilderijen, met tafereelen uit de Evangelies en de Bijbel. Dergelijke schilderijen wou Bernard de Clairvaux niet meer zien in zijn abdijkerken. Ik vond ze schitterend. De vierkantige en ronde kolommen waren eveneens gekleurd, vele met spiraalmotieven, maar niet één kolom was versierd met dezelfde patronen. Banieren stonden en hingen aan alle zijden. De kerk was een explosie van kleuren. Onder onze voeten was de ganse kerk geplaveid met mooi versierde tegels, ook al verschillend gekleurd, maar meestal in bruin aardewerk.

Er stonden weinig banken in de kerk. De gelovigen stonden, wandelden, baden, knielden, namen deel aan de missen in de zijkapellen, of wandelden gewoon in de kerk, keken naar de schilderijen aan de muren. We gingen door het hoofdtransept. Dit dwarsschip alleen al, met zijn vleugels weerszijden van de kerk, kon de kerk van Saint Denis volledig in zich houden. Buiten had ik drie kolossale torens boven dit dwarsschip gezien: één toren in het midden en twee aan de beide kanten. De middelste toren was vierkantig, en zo waren ook de twee andere torens, maar deze droegen rechthoekige tweede torens boven op hen, mooi afgelijnd door rijen vensters met ronde bogen. De middelste toren was zo hoog dat wanneer ik naar boven keek ik duizelde van het kijken met mijn hoofd in mijn nek, hoger en hoger en hoger. Aan het einde van het transept wierpen nog meer torens hun verticale lijnen naar boven, maar deze structuren waren kleiner, zodat ik hen niet opgemerkt had van buiten: een vierkante toren en twee ronde torens aan de kanten. Deze ook waren gevuld met kapellen. We wandelden voort voorbij dit eerste dwarsschip en ontdekten een tweede, iets kleiner transept. De kerk had dus de vorm van een kruis, maar een kruis met twee armen. Het tweede dwarsschip was eveneens een wonderbaarlijke ruimte, met nog een toren in het midden en hoge gebouwen aan elke zijde. Verder dan dit dwarsschip, in het middenschip van de kerk, stond dan het hoofdaltaar. Boven dit altaar troonde een enorme koepel, die volledig beschilderd was met een reusachtig beeld van God de Vader als de Autokrator, de Schepper van het Universum, en langs Hem stonden Sint Petrus en Sint Paulus. We wandelden rond het altaar en vonden daar nog zes ronde kapellen, allen overkoepeld zoals het hoofdaltaar.

Ik wandelde terug met Abt Suger naar het eerste dwarsschip. We spraken niet, keken slechts met ontzag, volledig onder de indruk van de atmosfeer en de vorstelijke pracht van dit gebouw. Suger wandelde de zuidelijke vleugel van het dwarsschip in, en opende een deur die naar de kloostergang leidde.

Monniken met kappen over het hoofd gingen in stilte in de gang tussen de muren van de abdij en de kolommen, rond een groene tuin. We begaven ons naar links, voorbij de kapittelzaal waarvan Suger me zei dat daar de besprekingen zouden plaatsvinden. We wandelden voorbij een kamer. Verder nog lag een kapel, de kapel van de Heilige Maria, en daarachter, legde Suger uit, bevonden zich de verpleegzalen. We gingen die niet in, maar Suger talmde in de overwelfde kapittelzaal. Waarschijnlijk beeldde hij zich al in hoe de vergaderingen hier zouden gehouden worden.

Suger stapte dan door een kleine, lage deur in de kloostergang en toonde me de Camera waar de monniken werkten. Van daar gingen we trappen op naar het scriptorium. Ongeveer twintig jongere monniken zaten op houten banken en schreven in gebonden manuscripten. Een beetje verder nog was een kamer met honderden van dergelijke manuscripten, fluisterde Suger, de bibliotheek van de abdij. De titels van de boeken waren geschreven op houten tabletten die aan een muur hingen.

We verlieten het Camera gebouw en wandelden verder in het klooster. Aan de tegenovergestelde zijde van waar we naar binnen gekomen waren, lag een zeer grote refter, langs die volledige kant van de kloostergang. Suger zei me dat aan de andere kant van die refter een andere binnenplaats lag, een tweede kloostergang, de baden, latrines, de slaapkwartieren en de bakkerij.

Aan de westelijke zijde van het klooster gingen we de keuken in en zagen de kelders met de stockeerruimten. Suger was tot nog toe de kamers binnen geslenterd zonder tegengehouden te worden; hier protesteerde een monnik tegen onze intrusie in de werkplaats, waar vele mannen reeds in elkaars weg liepen. We stapten dus terug in het klooster.

Suger vertelde me nog over veel meer gebouwen binnen de muren van Cluny, over de reusachtige kerkhoven en begraafplaatsen, de schuren voor hooi en stro, de vele stallen voor

het vee, de graanschuren, en zelfs een huis waar boter en kaas gemaakt werd. Ik was erg onder de indruk van de grootsheid van de site.

We gingen op onze stappen terug, door het middenschip, door het zuidelijke transept, langs de kapellen, en we verlieten de kerk. Toen we door de poort naar buiten gingen viel het licht van de zon op me zoals een hamer en ik werd verblind. Ik wankelde de trappen af van het verhoog. Toen we bijna het niveau van de binnenplaats bereikt hadden, terug in het centrale plein, naast het gasthuis, duizelde ik plots.

De kleuren rond me verschoven naar groen, de hemel was in vuur, de vormen vervaagden. Ik struikelde en viel met één knie op de grond. Veel verder kon ik niets meer onderscheiden. Ik moest een arm op de stenen van de trappen houden om niet te vallen. De tijd stond stil. Ik trok mijn zwaard uit de schede, plantte het met volle kracht tussen twee stenen van het plein en leunde mijn hoofd tegen het heft. Die bewegingen zag ik zeer vertraagd, maar ik was me er bewust van. Ik greep mijn zwaard met beide handen en sneed mijn handpalmen aan het scherp, zodat druppels bloed langs het blad vloeiden. Ik herinner me niet meer hoelang ik op die manier geknield bleef. Ik verloor alle gevoel van tijd en ruimte.

Ik kwam slechts tot mezelf doordat Abt Suger aan mijn schouders trok en me weer tot de werkelijkheid bracht. Hij zei me later dat hij me een lange tijd zo geschud had.

Ik hoorde Suger zeggen, 'ben je weer goed, Daniel? Wat gebeurde er?'

Ik aarzelde, trok mijn handen van mijn zwaard, voelde nu de pijn zeer scherp, keek onzeker naar Suger en antwoordde, 'ja, Vader, ik ben weer in orde.'

Ik wou opstaan maar kon niet. Ik moest geknield blijven. Een zwaarte in mijn ledematen paralyseerde me nog steeds. Beelden bleven vóór mijn ogen bewegen.

'Wat gebeurt er?' drong Suger weer aan.

Ik moest nog een hele tijd wachten tot de duizelingen min of meer wegtrokken. Ik kon het plein nu weer duidelijk zien en de normale kleuren begonnen weer te keren.

Ik wachtte nog even, en zei dan, kijkend naar Abt Suger, 'ik zag een verschrikkelijk tafereel, Vader. Eerst zag ik een man die elegant gekleed was. Het was een vriendelijke, knappe jongeman en hij kwam naar me toe in het plein. Hij was alleen en ik zag niet meer de pelgrims hier op het plein. De man zei me hem steeds te volgen, maar ik was terughoudend. Hij zei me dat als ik hem zou volgen weelde, eer en beroemdheid me zouden te beurt vallen.

Hij wenkte me met zijn hand, lachend, en toonde me als een ridder, een tweede ik, gekleed in een prachtig witte wapenrok over mijn maliënkolder. Ik droeg het rode kruis van de Tempelridders op de wapenrok. Ik zwaaide een lang zwaard in één hand en droeg een grote torenhelm op mijn hoofd. Ik had een lange dolk in de andere hand. Ik was te voet en vocht tegen iets. Ik was nog steeds terughoudend. Ik ging niet vooruit, maar bleef geknield.

De man wenkte me en toonde me schatten van goud en edelstenen, en veel mensen die ineens verschenen en in de handen klapten voor me. Ik bewoog nog steeds niet. Dan toonde hij me Marie die bijna naakt was. Ik zweer, Vader, dat ik nooit Marie naakt zag; we bleven kuis te Provins. De man wenkte en wenkte, maar ik weigerde naar hem toe te gaan. Ik had het koud, zo erg koud! Dan stapte de man vooruit, naar mij, zeer snel, en ik zag weer Marie. Dit maal wierp ze haar armen in de hoogte, hoog, en ze was omringd door vlammen, hoge oranje vlammen. Ik bleef het koud hebben, en de vlammen ook waren koud. Marie brandde in het vuur en ik zag haar vlees smelten en in bellen openbarsten. Dan werd haar lichaam zo zwart als houtskool. Het was verschrikkelijk! Marie brandde en haar vlees verdween; enkel een zwart skelet bleef over. De man stapte dan door de vlammen, en doorheen Marie, en hij bleef naar me toe komen zonder me ooit te bereiken, tot ik zijn adem kon ruiken. Zijn adem was

solfer en uitwerpselen. Dan voelde ik U aan mijn schouder. De man verdween zeer plots, Marie ook, en dan begon ik weer het plein hier te zien.'

Abt Suger keek ontsteld naar me, in afgrijzen. Hij stond als aan de grond genageld.

Dan zei hij, wie ben jij, Daniel? Wat ben je? Begrijp je wat je gezien hebt? Je zag de duivel Satan, mijn zoon. Christus zou verschenen zijn als de Man van Smarten, lijdend en gekroond met doornen. Hoe durft hij te verschijnen, de duivel, in deze gewijde omgeving, in deze Heilige Abdij, binnen de muren van het centrum van onze geestelijke wereld?'

De lippen van Suger verdunden tot een kwade lijn. Hij knielde naast me op het plein en, in weerwil van de mensen die nieuwsgierig naar ons kenen, riep hij luid, 'vade retro, satanas! Vade retro Satanas! Pater noster qui es in caelis, sanctificetur nomen tuum, adveniat regnum tuum, fiat voluntas tuo sicut in caelo et in terra. Panem nostrum quotidianum da nobis hodie et dimmite nobis debita nostra, sicut et nos dimmittimus debitoribus nostris. Et ne nos inducas in tentationem sed libera nos a malo.'

Abt Suger reciteerde met luide stem het "Onze Vader" gebed in het Latijn, met uitgestrekte handen, naast me. De mensen op het plein zonken op de knieën. Halverwege het gebed vergezelde een tweede stem Suger luid en vastberaden in zijn gebed. De mensen rondom ons en ik, besloten met een donderend 'Amen!'

Aan het einde van het gebed trok Suger me terug op mijn benen en hij keek naar de trappen van de kerk, achter hem, naar de man die samen met hem geciteerd had. Een monnik stond daar, boven ons, gekleed in een grijs-witte, ruwe linnen pij, kap ver over zijn hoofd getrokken. Ik zag slechts brandende ogen in een zeer bleek gezicht, een hoekige neus, een dunne mond, geen baard, vel over de beenderen getrokken. De monnik duwde zijn kap weer op zijn schouders met één hand en met de andere bleef hij een groot houten kruisbeeld vasthouden. De man was groot, slank en indrukwekkend daar op het verhoog. Hij leek op een man van gezag die gewoon was te bevelen, en gewend om in eerbied naar geluisterd te worden.

Hij zei, 'wel, wel! Abt Suger! We ontmoeten elkaar in de vreemdste plaatsen! Wat gebeurde hier? Ik was in de kerk, maar voelde dat ik naar buiten moest gaan. Ik kon niet blijven. Ik greep een kruisbeeld om te weerstaan aan de drang, maar de drang was sterker. Ik voelde een koude in mijn beenderen ondanks de warmte van de zonnestrallen en ik was plots zeer bevreesd! Ik, bevreesd! Ik voelde de aanwezigheid van de Grote Verleider, Suger. Ik loop uit de poort, en wat zie ik hier op het verhoog? Abt Suger die luid uitschreeuwt tegen de duivel! Waarom is er bloed op het zwaard van die jongen? Waarom trok hij een zwaard in een abdij?' Abt Suger antwoordde niet, keerde zijn gezicht weer naar mij en zijn ogen bevalen me stil te blijven. Dan draaide Suger zich weer naar de monnik en zei, zowel voor hem als voor mij, 'mijn zoon, maak kennis met Bernard, de Abt van Clairvaux. Bernard, dit is Daniel du Pallet.' Suger wendde zich dan uitsluitend tot Bernard, 'gegroet, Bernard. Hoe gaat het met je? Mijn jonge vriend hier, was even duizelig. Hij had angst en viel. Alles is in orde, nu!'

Bernard de Clairvaux keek achterdochtig naar ons en hij bleef iets spottend staan. Hij bekeek ons sarcastisch, terwijl ik met pijn in mijn handen en met grote moeite mijn zwaard uit de stenen van het plein trok. Bernard keek naar mijn gewonde handen. Hij geloofde geen woord van wat Suger hem gezegd had. Hij wist dat hier meer gebeurd was, vreemde dingen. Toch drong hij niet aan en liet de zaken zijn. Hij trok zijn rug recht. Hij glimlachte, en zijn vreemde ogen bleven op mij liggen. Hij kwam de trappen af, zeer langzaam, en verborg het kruisbeeld in de vouwen van zijn pij.

‘Ja,’ zei hij, en grinnikte. ‘Wat branden ze daarbinnen als wierook? Men is snel overweldigd door de dampen en de dikke atmosfeer in die kerk. Ik zou het gebruik van teveel wierook ook in mijn kerken moeten verbieden.’

Hij klapt zijn handen samen alsof hij daarmee een einde wou maken aan iets, keek rond alsof hij opgelucht was slechts kalme mensen rond hem te vinden, en bleef me onderzoekend aankijken. Bernard wist veel meer over wat er gaande was geweest dan Suger wou toegeven. De sarcastische trek verscheen weer op de lippen van Bernard, maar dat stopte bijna even snel, maar niet snel genoeg opdat ik het niet zou bemerkt hebben.

‘Wel,’ zei hij, kijkend naar de mensen die zich rond ons verzameld hadden, ‘indien niets ernstigs hier gebeurd is, dan zouden we weer naar onze kamers kunnen gaan.’

Bernard trok ons beide bij de schouders en begon te stappen. We moesten wel onze schouders vasthouden, alle drie, want geen van ons was sterk op zijn benen. Suger en ik begeleidden Bernard naar het gasthuis, waar hij klaarblijkelijk ook een kamer had. Binnen in het huis zeiden we geen woord, en we scheidten ons in de gang.

De samenkomst van de geleerden in de Abdij van Cluny had niet plaats voordat twee weken meer nog verliepen. Slechts dan kwamen de gasten van buiten Frankrijk aan. Ik hoorde van mijn vader en van Jacob wie al de mannen waren, de theologen en filosofen die zouden deelnemen aan de besprekingen.

Onder de Christenen waren de Abt Suger van Saint Denis, de Raadgever van de Koning van Frankrijk, Abt Bernard van Clairvaux en Abt Pierre de Eerbiedwaardige van Cluny. Deze waren theologen en Prinsen van de Christelijke Kerk.

Bernard had aangedrongen dat ook een vrouw zou deelnemen, de enige vrouw, Hildegard von Bermersheim vor der Höhe. Hildegard was een vroegere gezellin van Jutta von Sponheim (maar Jutta was een paar jaar eerder gestorven), de zuster van de Graaf van Sponheim. Hildegard was een geleerde en een Magistra, een lerares voor nonnen en leidster van de vrouwengemeenschap van de Benedictijnse Abdij van Disibodenberg nabij Odernheim en Mainz in Duitsland, niet zo ver ook van Koblenz, de plaats waar de Rijn en de Moezel samenvloeiden.

Mijn vader en Abt Suger waren bijna zestig jaar oud; Bernard was ongeveer vijftig en Hildegard ongeveer veertig.

Ook uitgenodigd was een Duitse Bisschop genaamd Otto von Freisingen. Otto was een Cisterciënzer monnik en een man met een merkwaardig verleden. Hij was de zoon van de Oostenrijkse Markgraaf Leopold II van Babenberg. Zijn moeder, Agnes, was een keizerlijke Prinses, dochter van Keizer Hendrik IV. Zijn oom, Hendrik V, was Keizer geweest en zijn jongere halfbroeder Conrad III was thans Keizer van Duitsland. Otto was opgevoed in de Abdij van Klosterneuburg nabij Wenen. In 1126, slechts dertien jaar oud, was hij naar Parijs gereisd om daar te studeren. Hij leerde bij Hugues de Saint Victor, een vriend van Bernard de Clairvaux. Mijn vader had Otto in Parijs ontmoet en kende hem goed.

Zes tot zeven jaar geleden vond Otto dat hij zijn studies in Parijs kon beëindigen. Hij wou terugkeren naar Klosterneuburg en vertrok met vijftien geestelijken. Hij verbleef op zijn reis echter in de Cisterciënzer Abdij van Morimond in Bourgondië, en Otto was zo zeer onder de indruk van de spiritualiteit van die plaats dat hij in de abdij bleef. Zijn vijftien metgezellen werden alle Cisterciënzer monniken.

Anderhalf jaar geleden was Otto, die tot de hoogste adel van Duitsland behoorde, de aangewezen man om Abt van Morimond te worden. Hij was slechts Abt sinds enkele maanden toen hij naar Cluny kwam. Een jaar geleden werd hij benoemd tot Bisschop van Freisingen in Beieren.

Bernard de Clairvaux had gevraagd dat ook Otto zou aanwezig zijn te Cluny, waarschijnlijk omdat Otto een overtuigde Cisterciënzer was en een zeer machtige, nuttige bondgenoot voor Bernard. Mijn vader kende Otto als een intelligente, briljante, knappe, eerlijke man, één van de meestbelovende Bisschoppen, een Duitse theoloog en geleerde.

Pierre de Eerbiedwaardige had voor meerdere vertalers gezorgd. Hij bracht Robert of Ketton mee, een Engelse monnik, en ook Hermann von Carinthia, een Duitse geleerde. Die twee waren samen naar Constantinopel gereisd, naar het Heilig Land, en zelfs naar Damascus. Ze kenden de Arabische taal. Robert had gestudeerd aan de kathedraalschool van Parijs en hij kende mijn vader.

Uit Italië kwam Gerard van Cremona, die Abt Suger kende. Gerard was een eminente Lombardische geleerde, die ook Arabisch kende.

Gerard van Cremona was iets ouder dan vijftientig; Robert van Ketton was rond de dertig en Hermann ongeveer veertig.

Van de Joodse gemeenschap in Iberië kwam de filosoof Jozef ben Jacob ibn Zaddik, de Dayyan of Rechter van de Joodse gemeenschap in de stad Cordoba. Hij was ongeveer vijftig jaar oud. Hij had met zich mee Judah Halevi, een beroemde dokter in zijn land, een dichter, een man die meestal te Toledo woonde, maar die ook te Cordoba geweest was en die Jozef ibn Zaddik kende. Een andere Jood uit Toledo was Abraham ibn Ezra, die weliswaar veel gereisd had, maar minder werk geleverd had in de filosofie. Hij was echter een vriend van Judah Halevi en had gevraagd om mee te komen, meer uit nieuwsgierigheid dan uit interesse. De laatste Jood was Abraham ibn Daud, een jonge man van ongeveer dertig jaar oud, ook uit Toledo, en ook een vriend van Judah Halevi, al had hij totaal verschillende filosofische zienswijzen dan zijn vriend.

Twee mannen kwamen van de Saraceense Moslims. Abu Bakr Muhammad ibn 'Abd al-Malik ibn Muhammad ibn Muhammad ibn Tufail was de volledige naam van de enige echte Saraceense filosoof die naar Cluny kwam. Hij was een dokter in Granada. Hij onderhield contacten met de Joodse dokter Judah Halevi, zodat deze laatste zowat de centrale persoon was van die delegatie, en die iedereen kende.

Ibn Tufail was ongeveer dertig jaar oud. Hij werd vergezeld door een Saraceense jongen van dertien. De jongen was afkomstig uit Cordoba, en hij was een student van ibn Tufail. Hij leerde om dokter te worden, zoals zijn meester, en die had het moeilijk gehad eerst om de jongen mee op reis te krijgen. Er waren relletjes in Cordoba in die periode. De vader van de jongen was de Hoofdrechter van de stad. De ouders hadden uiteindelijk beslist dat het goed was voor de jongen gedurende enkele maanden mee te gaan met ibn Tufail. De volledige naam van de jongen was Abu al-Walid Muhammad ibn Ahmad ibn Muhammad ibn Rushd. Ibn Rushd, ondanks zijn jeugdige leeftijd, kende reeds vele onderwerpen van de filosofie.

De Joden en Saracenen van Iberië kwamen aan te Cluny op een avond, en kregen onderdak in de stad. Bernard de Clairvaux had er op aangedrongen dat ze niet in de abdij zouden slapen, maar er waren herbergen in de stad, rond het Christelijke complex van de abdij, die voldoende comfortabel waren, zodat dit punt niet zo moeilijk op te lossen was. Pierre de Eerbiedwaardige liet ook de Christelijke vertalers buiten de abdij slapen.

De aankomst van de Joden en Saracenen lokte een sensatie uit in de stad Cluny, want de mannen droegen andere klederen dan wat de mensen van Cluny gewoon waren. Maar de Joden en Saracenen, hoe rijk ook hun klederen er uitzagen, waren zo vuil als wij geweest waren. Ze waren per schip tot in Marseille gevaren, en vandaar noordwaarts getrokken, langs de vallei van de Rhône rivier, tot in Cluny. Ze waren rijke dokters en rechters die regelmatig opgeroepen werden om aan de hoven van hun Prinsen te dienen. Ze waren dus rijk gekleed en ze bereden zeer mooie paarden. Ze waren ook bewapend, en reden vergezeld van gewapende sergeanten die er ook al exotisch uitzagen, en die ook reden op elegante zwarte paarden. Maar belangrijker: deze mannen trokken achter zich vijf muilezels mee, beladen met manuscripten!

Otto von Freisingen bracht zijn eigen verassing naar de besprekingen van Cluny. Hij was niet direct van Beieren naar Cluny gereden. Hij had eerst Parijs bezocht en beraadslaagd in de Abdij van Saint Victor. Met hem, van die abdij, kwam de monnik en geleerde Hugues de Saint Victor, de vroegere leraar van Otto. Hugues was thans het hoofd van de abdijschool. Hugues was ook een Duitser, geboren in Halberstadt. Zijn echte naam was Hugo van Blankenburg. Zoals mijn vader had hij de heer van een leengoed moeten zijn, Heer van Blankenburg, maar zijn ouders hadden hem als kleine jongen naar de Abdij van Sint Pancras in Hamersleben gestuurd, een huis van de Augustijnen, en hij was daar gebleven. Het contemplatieve leven te Sint Pancras beviel Hugues zo zeer, dat hij een monnik werd. De oom van Hugues, Reinhard, Bisschop van Halberstadt, stelde voor dat Hugues naar Parijs zou gaan toen hij achttien jaar oud was, om te studeren in de school van Saint Victor. Hugues werd snel de Meester van de school. Hij was een zeer aangename monnik en een ware filosoof, een geleerde in merg en beenderen.

De naam van Saint Victor deed mijn vader opschrikken, want die abdij en school was opgericht door zijn vroegere vijand in de leer, Guillaume de Champeaux. Maar Hugues en Abélard konden goed met elkaar opschieten.

De besprekingen zouden plaats hebben in de kapittelzaal. De abdij had verscheidene ingangen naar het klooster, en van het klooster kwam men in de kapittelzaal. De gewone ingang naar het klooster was via de kerk, maar Pierre de Eerbiedwaardige liet iedereen uitzonderlijk toe langs de keukens te gaan, en dat beviel zeer goed aan de Joden, de Saracenen en mij, want we konden een droge pruim, een stuk brood, druiven of koekjes op onze weg meeroven. De jonge ibn Rushd maakte daar een sport van, en toonde me telkens lachend en triomfantelijk wat hij bemachtigd had. We lachten ons een weg door de broeder-koks. We waren niet erg populair in de keukens van Cluny!

De monniken van Cluny plaatsten speciaal voor ons banken en tafels in de kapittelzaal, maar we wandelden dikwijls rond en praatten terwijl we bewogen. Ik had me afgevraagd of ik werkelijk zou deelnemen, want noch mijn vader noch Jacob had me gezegd wat te doen. Van de eerste dag af, echter, nam Abt Suger me mee en zei me naast hem te blijven.

Suger praatte dikwijls en heftig met mij alleen na de vergaderingen van de dag. Ik begreep voldoende Arabisch en fluisterde tijdens de gesprekken soms een andere vertaling in zijn oor, een alternatief voor wat Robert of Gerard gaven, en in het Frans dan, niet in het Latijn.

Suger en ik wandelden ook dikwijls samen in de tuinen van de abdij of tussen de schuren, en we bekeken de mannen die daar werkten, de dieren en de groenten. Suger hield daarvan. Hij was heel nieuwsgierig naar alles. We wandelden soms ook buiten de poorten en gingen op ontdekkingsstochten in de stad. Suger kon niet blijven zitten en spreken; hij bewoog steeds,

zijn gretige ogen sprongen van het ene voorwerp naar het andere, moesten steeds iets nieuws opnemen, en hij was steeds verbaasd een nieuw wonder van de natuur of van de mens te ontdekken, hoe klein ook, al was het maar een barst in de stenen van een muur. Suger had een zeldzame gave om voorwerpen te ontdekken waarin hij dan iets bijzonders vond dat andere mensen totaal misten. Hij bleef verrast bij de kleine dingen van de wereld, alsof hij ze voor de eerste maal zag, zoals een pasgeboren kind. Hij leerde me een goed oog te hebben voor details. Die empathie met de dingen vond ik in geen andere man zo ontwikkeld als in Suger. Veel, veel later, wanneer iets speciaals me trof in een stad of in een landschap, hoewel niemand anders daarnaar keek, zou ik denken, 'Suger zou dit ook opgemerkt hebben!' Suger vroeg mijn mening over het één of het ander, of praatte honderduit. Ik werd een raadgever van de raadgever, maar begreep dat Suger zich meestal verheugde om iemand aan zijn zijde te hebben opdat hij luidop zou kunnen denken. Ik was er bijna zeker van dat hij luid tegen zichzelf sprak in zijn werkkamer van Saint Denis.

Ik herinner me niet alles waarover de geleerden praatten tijdens de besprekingen. Ik zou evenveel dagen nodig hebben om een rapport te geven van de werkzaamheden als ze te Cluny duurden, want de nieuwe ideeën werden voorgesteld en behandeld aan een tantaliserend tempo. Ik herinner me nog stukken van discussies, delen van de vloed van bewijzen en gevolgtrekkingen om tot resultaten te komen. Ik herinner me natuurlijk nog het best de onderwerpen die me het meest interesseerden, of die me het meest verrastten. De besprekingen brachten vooruitgang in onze standpunten over filosofie en theologie, in meerdere aspecten. Bewijzen en redeneringen werden uitgewisseld op open wijze.

Er waren twee groepen aan het werk.

Bernard de Clairvaux spande samen met Hildegard en met Judah Halevi om het overwicht van het Geloof over de Rede te benadrukken. Het was vreemd, soms lachwekkend, die drie nader naar elkaar te zien schuiven, ook fysisch, vanaf de eerste dag. Ze vormden een merkwaardig stel. Ik had het niet voor mogelijk gehouden twee Christenen te zien samenspannen met een Jood, een Franse monnik de zijde te horen kiezen van een Duitse non en een Iberische Jood, maar dat was wel wat er gebeurde. Ook later leken ze niet meer van elkaars zijde te wijken. Wanneer ze voelden dat ze een argument moesten op tafel werpen, dan keken ze naar elkaar in een onuitgesproken maar ogenblikkelijke verstandhouding over wie het idee zou uitdrukken.

De rest onder ons bewoog. Groepen vormden, braken weer op en vormden zich met anderen. De meest hoofse was zonder twijfel de Saraceen, ibn Tufail. Hij was diegene die steeds de nadruk legde op de vrede, zou vragen dat de discussies positief en beleefd zouden blijven. Hij brak agressieve gesprekken af, vooral wanneer mijn vader niet snel genoeg reageerde om passionele discussies te verzachten. Met Pierre de Eerbiedwaardige was ibn Tufail de diplomaat van de vergadering.

De Christenen spraken Latijn onder elkaar en Hebreeuws met de Joden, hoewel ze het soms erg moeilijk hadden hun argumenten correct te verwoorden in die talen. De vertalers kwamen dan tussen in de besprekingen om het beste woord of zin te vinden, en het betoog het meest exact weer te geven. Ibn Tufail en de jonge ibn Rushd spraken Arabisch. Robert Ketton of Gerard van Cremona vertaalden dat dan in het Hebreeuws of het Latijn. Ik hielp daarin, en dat trok verbazing in het begin. De mannen respecteerden me daardoor, en ik kwam soms ook tussen in de gesprekken zonder dat iemand me zei te stoppen. De ultieme referentie bij vertalingen was echter Jacob, hoewel die zeer zwijgzaam bleef over het algemeen, en zelden tussenkwam. Hij was de observator van de vergaderingen. De vooruitgang op een onderwerp was dikwijls langzaam maar gestaag.

De Saracenen en Joden verrasten ons door ongeveer dertig gebonden manuscripten en zware rollen in het Hebreeuws en Arabisch op de tafels te gooien. Ze gaven die aan ons, Christenen, ten geschenke, en vroegen er geen geld voor. De ogen van mijn vader, en vooral van Pierre de Eerbiedwaardige, openden wijd. Ze waren beide zeer gebrand op teksten. Ibn Tufail stelde boeken voor die niet gekend waren in Frankrijk, werken geschreven door de beste Moslim Perzische filosofen van de vorige eeuw, boeken geschreven door Abu Hamed Mohammad ibn Mohammad al-Ghazzali en Abu 'Ali al-Husayn ibn 'Abd Allah ibn Sina. Ze gaven ons niet alleen manuscripten over filosofie, maar ook over geneeskunde en andere wetenschappen. Ze brachten manuscripten mee in het Arabisch of het Hebreeuws van de oude Griekse filosofen, zoals de zeer oorspronkelijke werken van Aristoteles. Pierre de Eerbiedwaardige legde zijn handen direct op de papieren en perkamenten en nam ze in zijn bezit. Hij stak ze in de bibliotheek van Cluny. Hij was ontroerd door het gebaar van de vreemdelingen. Hij zei dat hij de Joden en de Saracenen naar zijn bibliotheek zou meenemen en hij beloofde hen de teksten te laten kopiëren waarin ze geïnteresseerd waren, en die kopieën naar Toledo en Cordoba te zenden. Gerard van Cremona moest met de mannen meegaan naar de bibliotheek, de titels vertalen, en nota nemen van welke werken Joden en Saracenen een kopie wilden.

Mijn vader leidde de eerste bespreking in. Hij zei, 'beste en voorname vrienden, ik wens U allen welkom in deze mooie kapittelzaal van de Abdij van Cluny. Ik dank Abt Pierre de Eerbiedwaardige om ons toe te staan in zijn gewijde zaal te vergaderen. Dit is de eerste van onze besprekingen. Waarom zijn we hier samen in deze heilige gebouwen? De mens moet als doel hebben God te zoeken. Dus moet de mens God imiteren en proberen te begrijpen wat de dingen zijn, waaruit ze gemaakt zijn, hoe ze zich gedragen, en waarom. Om het verschil tussen Goed en Kwaad te kunnen onderscheiden, en te doen wat correct is in de ogen van God, moeten we leren. Dat is onze plicht. Als we die plicht vervullen en proberen onze omgeving steeds beter te begrijpen, zullen we door God beloond worden. Kennis en filosofie zijn de wegen naar God. Laat ons dus samenwerken in de volgende dagen en onze kennis open leggen, zodat we allen voordeel zouden halen uit de laatste vooruitgangen op dat gebied. We zullen onze standpunten bespreken. Om dat te doen moeten we hoofs blijven. Ik stel daarom voor dat één geleerde een onderwerp zou inleiden, waarop de anderen, elk om beurt, zijn tegenargumenten of zijn akkoord zou uitspreken. Op die manier vermijden we discussies die gedomineerd worden door uiting van emoties, beschimpingen en polemieken, en ook vermijden we zo beledigingen.

Ik stel voor dat we zouden uitgaan van enkele eenvoudige concepten van de waarneming van onze wereld.

Eerst, de materie bestaat uit stof, of substantie, en vorm. Deze tafel is van hout, haar stof, en ze heeft de vorm van een tafel. Alle voorwerpen hebben stof en vorm.

Ten tweede, de vorm verandert. Op een dag kunnen de vaders van deze abdij de tafel in twee zagen en er twee andere tafels van maken; daarbij veranderen ze de vorm van het voorwerp.

Ten derde, de vormen veranderen en alles is aldus in beweging, in verandering, in transformatie. Deze tafel kan opbranden en daarbij getransformeerd worden. Maar elke transformatie en elke beweging hebben een agent van beweging of transformatie nodig.

Ten vierde, de mens kan abstract nadenken over voorwerpen en veralgemenen. Vermits er tafels bestaan die op verschillende wijze voorkomen, kleine en grote, spreken we van het concept of idee "tafel" als een veralgemening. Of dit idee werkelijk slechts een veralgemening in ons hoofd is en enkel daar, dan wel of de universele ideeën ook werkelijk bestaan als aparte entiteiten, is iets waar we kunnen over debatteren.'

Iedereen vroeg het woord. De besprekingen begonnen volop.

Ik herinner me hoe Jozef ben Jacob ibn Zaddik pleitte, ‘er bestaan vele bewijzen over het bestaan van God. Hoor mijn nederige versie. We weten dat stof en vorm bestaan. Ze hebben ofwel zichzelf tot bestaan gebracht, of ze werden door iets of iemand gecreëerd. Het eerste is onmogelijk, want wat iets tot bestaan brengt moet reeds daar zijn op het ogenblik van zijn creatie of niet. Als het bestaat, dan is het er reeds. Als het niet bestaat, dan is het niets en niets kan ook niets doen. Er moet dus iets geweest zijn dat het universum tot bestaan bracht. Dat iets noemen we God.’

De mannen begonnen aldus de besprekingen met bewijzen over het bestaan van God. Ik hoorde zoveel bewijzen als er mannen aanwezig waren in de kapittelzaal.

Ibn Daud, de Jood, legde uit dat God de stof, de materie had geschapen direct met vorm. Vorm, in zijn Aristoteliaanse analyse, was de verschillende fazen waarin stof transformeerde. Bijvoorbeeld, wanneer water gekookt werd, bleef de stof van dat water, maar de vorm ervan veranderde. Voor ibn Daud bestonden slechts de combinaties van stof en vorm, niet het ene zonder het andere, onafhankelijk van elkaar, in tegenstelling tot wat Plato dacht. Hij herhaalde wat mijn vader kort had aangehaald in zijn inleiding. De verandering van stof en vorm noemde ibn Daud beweging, eender welke graduele verandering. De oorzaak van de bewegingen, de transformaties, moesten de vormen zijn, want dezelfde stof kon verschillende bewegingen ondergaan. Elke beweging, of verandering, had een oorzaak. Een ding kon niet de oorzaak zijn van zijn eigen bewegingen, transformaties, omdat een ding dan de mogelijkheid, het potentieel om zich tot een ander ding te veranderen – terwijl een ding dat beweging veroorzaakte eigenlijk actueel was in respect tot de relatie tussen het ding dat bewogen werd of transformeerde tot een ander ding. Als dus een ding zichzelf bewoog, transformeerde, zou het tegelijk actueel zijn en potentieel, wat een tegenstrijdigheid was. Elke beweging moest een beweger hebben.

Ibn Daud leverde ook bewijzen dat het universum niet oneindig kon zijn, maar anderen waren niet noodzakelijk akkoord met die bewijzen.

Het bewijs over het bestaan van God dat ibn Daud vermeldde was het bewijs van Aristoteles. Een voorwerp kan zich niet zelf bewegen, herhaalde hij. Alles wat bewoog werd in beweging gezet door iets anders. Ook, een eindig voorwerp kon geen oneindig grote macht bezitten. Dus moest God oneindig zijn, maar oneindige stof is onmogelijk. Dus kon God geen stof zijn. Ibn Daud herhaalde aldus sommige van de argumenten van mijn vader. Ibn Daud zei dat God de stof gecreëerd had, maar hij gaf geen bewijs van deze bewering. Hij probeerde wel. Alle dingen die bestaan werden uit iets anders gecreëerd. Er kan geen oneindige keten in dit zijn. Dus moest er iets bestaan dat bestaat en bestond en dat niet door iets anders tot bestaan werd gebracht. Dat was God, God als de Schepper. Deze God kon slechts één zijn, niet een samenstelling, want anders zouden de delen moeten gecreëerd zijn.

De geleerden bespraken dan in detail het bewijs van ibn Daud over het bestaan van God, gebaseerd op de notie van de beweging. Ze kwamen tot het volgende bewijs.

De beweging kan gemakkelijk geobserveerd worden, zei ibn Daud. De beweging van voorwerpen bestaat. Elke beweging moet een beweger hebben, iets dat de beweging veroorzaakt. Deze beweger moet een andere beweger hebben om hem in gang te zetten, en zo verder. Dat zou leiden tot een oneindig lange keten van bewegers, wat onmogelijk is. Alle bewegingen op aarde eindigen met de beweging, de transformatie, van de hemelen. De hemelbol moet ook een beweger hebben. Die beweger kan buiten de hemelbol zijn of er buiten.

Als de beweger buiten de hemelbol was, dan was het ofwel een lichaam, zoals de hemelen zelf, of een ding zonder lichaam, een afzonderlijke intelligentie.

Als de beweger binnen in de hemelbol was, kon die kracht een kracht zijn met lichaam of een kracht zonder lichaam.

Er waren dus vier mogelijkheden.

De beweger van de hemelen kon onmogelijk een lichaam zijn buiten de hemelen, want dan zou het ook in beweging zijn en een ander lichaam zou het bewegen, wat weer tot een oneindige keten zou leiden, en dat was onmogelijk.

Een lichamelijke kracht binnen de hemelbol was eveneens onmogelijk, want de hemelbol was eindig en zijn kracht dan ook eindig. Het kon dus niet oneindig bewegen.

Een onlichamelijke kracht binnen de hemelbol was ook niet mogelijk, want een onlichamelijke kracht – zoals de ziel- zou in beweging zijn, en die beweging zou ooit stoppen en dan zou het ding dat zich zelf in beweging zou gezet hebben ook stoppen.

Er bleef dus één enkel alternatief over, namelijk dat een onlichamelijke kracht bestond die buiten de hemelbol heerste, en die zelf niet onderhevig was aan beweging of transformatie. Die kracht moest dan ook één zijn, ondeelbaar en onveranderbaar. Die kracht zou God zijn. En dus ook zou God één zijn, onlichamelijk en onveranderlijk.

God was dus uniek en één, en God had voor ibn Daud geen verschillende vormen. Hij was één. God had daarom geen attributen of eigenschappen. De attributen van God waarover de mensen spraken waren slechts een aanduiding voor hoe wij de dingen waarnamen en hoe we over de dingen die van God afkomstig waren nadachten, en die slechts menselijke concepten waren. De attributen in de Bijbel moesten dus metaforisch verstaan worden.

Ik herinnerde me een andere discussie over de aard, de natuur van God.

Mijn vader zei, ‘we kunnen nog vele dagen discussiëren over de attributen van God. Er zijn vele scholen en standpunten over dit onderwerp. Laat ons echter eerst praten over de meest belangrijke eigenschappen van God – zoals wij, mensen, die zien -, eigenschappen die we al direct kunnen afleiden zuiver uit het bestaan van God, zoals dat bestaan bijvoorbeeld bewezen werd door Jozef ibn Zaddik, en natuurlijk door Aristoteles.’

Hij pauzeerde, stond recht en stapte rond, zeggende, ‘God bestaat. We weten dat Hij eeuwig moet zijn, want anders zou Hij geschapen zijn en kan dan niet God zijn. De eerste, onweerlegbare eigenschap van God moet dus zijn dat Hij eeuwig is. Dan weten we ook dat hij het universum, de hemelbol, tot stof geschapen heeft. Hij moet dus een grote kracht hebben, onnipotent zijn. Hij is de Schepper, een tweede eigenschap van hem. Scheppen is een handeling, dus is God geen passief element maar een element dat handelt, en handelt met een doel, wat ook een eigenschap is die we “leven” kunnen noemen. Dus is “leven”, actief zijn, een derde eigenschap van God, een naam om het actieve aan te duiden van Hem. God creëerde het universum. Hij creëerde de stof, de materie, en we bewezen dat stof niet eeuwig kan zijn. Dus kan Hij geen stof zijn, maar moet Hij vorm zijn – iets wat geen stof is, welke naam we er ook aan geven. Een ander woord kan “geest” zijn. We hebben dus al aanvaard dat God eeuwig moet zijn, een krachtige Schepper is, leven heeft en Geest moet zijn. In het Christendom noemen we dat de Drievuldigheid, maar we hebben geen goddelijke openbaring nodig gehad om deze attributen te kennen, te herkennen, enkel de Rede! In de Christelijke Drievuldigheid is de Vader de alomtegenwoordige Schepper, Christus is God tot leven gebracht, en de Geest is het feit dat God geen materie is!’

Bernard de Clairvaux knarste zijn tanden, trok zijn mond tot een zeer dunne lijn, en was duidelijk heel erg kwaad.

Judah Halevi stelde dan dat het probleem van de attributen van God, zoals gebruikt in de Heilige Boeken, zoals de ogen en de voeten van God en vele andere, boven het begrip van de menselijke Rede stond. Deze attributen, zei hij, moeten wel slechts namen en noties zijn, bedacht door mensen, want mensen zouden ze niet echt kunnen begrijpen. Mensen konden de natuur van God niet begrijpen.

Mijn vader ging snel akkoord met dit standpunt, maar hij was het oneens met Judah Halevi toen die verder beweerde dat de Openbaring in de Geschriften alleen moest en kon leiden tot elke kennis van de eigenschappen van God.

Ik bemerkte toen hoe kwaad Bernard was met mijn vader. Abélard had een vijand voor het leven gemaakt door God te benaderen uitsluitend met de Rede, vermoedde ik, terwijl Bernard naar de Jood, Judah Halevi, keek met dankbare blikken.

Abraham ibn Ezra benadrukte dat de attributen van God zoals die in de Bijbel vermeld werden als metaforen moesten begrepen worden. De Bijbel was geschreven in menselijke woorden, en gericht aan mensen. Hoe konden de mannen die de Bijbel schreven hun ideeën overbrengen, zelfs ingegeven door God, anders dan sprekende in menselijke termen? De Bijbelschrijvers, zei hij, maakten een menselijke persoon van God en ze gaven dus menselijke eigenschappen of attributen aan God. Verscheidene onder de aanwezige geleerden stemden hiermee in, maar niet allen.

De discussies over het bestaan van God en over zijn eigenschappen nam vele dagen in beslag. Nadien werden wat diverse, lichtere onderwerpen behandeld.

Ik hoorde Hugues de Saint Victor stellen dat filosofie de discipline was die de ideeën en modellen van alle dingen, menselijke en goddelijke, moest onderzoeken. Filosofie was het zoeken naar wijsheid, en wijsheid was de bemiddelaar van al onze handelingen. Hij zei dat er goed en kwaad was in de mens. Het goede was onze natuurlijke aard, maar het goede was onderhevig geweest aan corruptie. Het kwaad was dus een corruptie, een ontbreken van het goede. Corruptie, die niet de aard van de mens was, kon verwijderd worden. De mens kon zijn staat van integriteit bereiken met twee middelen, met kennis en met deugd. Het was dus belangrijk te onderzoeken wat kennis betekende, wat het eigenlijk was, en welke de disciplines van de kennis waren. Een ander belangrijk onderwerp was te weten hoe men best zou leren, zou studeren. Hugues had daarom een boek geschreven, de "Didascalicon", dat de kunsten opnoemde, en dat ook enige inlichtingen gaf over hoe men kon studeren.

Hugues zei dat filosofie in vier disciplines kon onderverdeeld worden, de Theoretische, de Praktische, de Mechanische en de Logische disciplines.

De Theoretische wetenschappen konden onderverdeeld worden in het Trivium van Theologie, Fysica en Mathematica. De Mathematica hield het Quadrivium in van Aritmetica, Muziek, Meetkunde en Astronomie. Het Trivium en het Quadrivium vormden de zeven Liberale Kunsten omdat ze open geesten vroegen, geesten die vrij gemaakt waren van vooroordelen.

De Praktische wetenschappen bevatten de Persoonlijke, de Private en de Publieke vakken. De Persoonlijke Kunst was de Ethiek of de Moraal. De Private Kunst was de economische of de beheerskunst, en de Publieke Kunst was de politieke kunst of de civiele kunst.

De Logische Kunsten waren dubbel in de Grammatica en de Kunst van Argumentatie. Die laatste moest onderverdeeld worden in Dialectiek en Retoriek.

Ten slotte erkende Hugues de Saint Victor zeven Mechanische Kunsten, zo genoemd omdat ze sloegen op het eindproduct. Dit waren Handel, Jacht, het produceren van Doek, Bewapening, Theaterkunst, Landbouw en de Medicinale Kunst.

Volgens Hugues was zo alle menselijke kennis samen de filosofie. Zijn lijst van kunsten kon gebruikt worden om de studies te definiëren aan abdijscholen en aan kathedraalscholen.

Van al de geleerden die deelnamen aan de vergaderingen van Cluny was het de Jood Abraham ibn Daud die het meest qua ideeën op mijn vader geleek. Ibn Daud was een echte filosoof, zeer helder en beknopt in zijn uitleg. Hij gebruikte weinig maar pertinente woorden en citeerde zelden uit de Bijbel. Hij sprak veel over de teksten die door Aristoteles geschreven werden, en die niet alle door de Christenen gekend waren. Ibn Daud bracht uitstekende, volledige vertalingen van Aristoteles in de Arabische taal mee. Hij verzekerde de groep dat de filosofie van Aristoteles de leer van Plato overklaste, inclusief de concepten van Plato betreffende God. Hij gaf de geschriften van Aristoteles ten geschenke, en stelde voor dat de Christelijke, Joodse en Saraceense filosofen en theologen meer de argumenten van Aristoteles zouden bestuderen, indien alleen al om met een open geest kritiek te leveren op het werk van de Griekse filosoof.

Ibn Daud zei dat hij, zoals de Moslim Mu'tazilah, geloofde in de vrijheid van de menselijke wil. Hij dacht dat de vrijheid van wil niet bewezen kon worden zonder een diep en volledig begrip van de attributen van God, maar om die te begrijpen moest men de kennis van de fysica en de metafysica ontwikkelen, kennis die zo goed was bestudeerd door Aristoteles. Het doel van de filosofie moest daarom de kennis van God zijn.

Ibn Daud definieerde de ziel als de vorm van de materie van de mens. De ziel was onafscheidelijk van het lichaam. De ziel stopte te zijn wanneer de mens stierf. Velen waren niet akkoord met deze standpunten. Maar de ziel had de capaciteit tot denken, het was een rationele ziel, benadrukte hij. De ziel leerde en groeide via de zintuigen; ze ontwikkelde van een potentiële staat naar een actuele staat. De ziel was geen materie, dus moest er een substantie zijn, een agent, die het potentieel tot realisatie bracht. Ibn Daud noemde die substantie het "Actieve Intellect".

Het lichaam bestond tengevolge de ziel. Ibn Daud bewees dat de ziel niet eeuwig was. De ziel bestond niet voordat het lichaam bestond, en hij gaf daarvoor een bewijs. Hij geloofde dus in een individuele ziel. De menselijke ziel en haar rationaliserend potentieel groeiden vanaf de kindsheid, beweerde hij.

De ziel had drie krachten volgens ibn Daud, de vegetatieve, de dierlijke en de rationele. De vegetatieve kracht dekte dingen zoals reproductie en voeding, gerelateerd dus tot de begeerte. De dierlijke ziel had te doen met sensaties en emotie, zodat hij dit ook de geestelijke ziel noemde. Inderdaad, vele van deze eigenschappen hingen af van de sterkte of zwakte van de ziel.

De rationele kracht was gericht op het leren en op de kunsten, en die ziel werd ook gebruikt om de begeerte en de geestelijke zielen te beheersen. De deugd was het midden tussen de extremen van het resultaat van die beheersing. Ibn Daud behandelde in veel details die rationele ziel en haar eigenschappen.

Hij sprak ook over de profetieën. Hij zei dat de eerste soort van profetieën een droom was, wanneer alle zintuigen stil waren, maar niet de verbeelding. Het Actieve Intellect had kennis van het verleden, van het heden en de toekomst, en dus kon het rationele intellect, de rationele ziel, ook kennis verwerven van verborgen zaken, zelfs van de toekomst, via het Actieve Intellect. Profetische dromen konden voorkomen. De ware profeten echter, konden de verborgen informatie gewaar worden zelfs terwijl ze wakker waren.

God kon de mens er toe brengen de correcte dingen te doen door het Actieve Intellect. De Heilige Boeken waren op die wijze geschreven. Ibn Daud ging dan met Judah Halevi akkoord om te beweren dat enkel Joden profetische visie hadden, tengevolge hun speciale relatie met God. Er was echter geen filosofisch bewijs voor deze verklaring, en dus wezen de Christenen

naar de Heiligen, en ook de Saracenen waren niet akkoord met de beweringen van ibn Daud – natuurlijk.

Ibn Daud bewees dat God geen slechte handelingen kon doen, geen kwaad. Want anders zou er kwaad zijn met goed in God, en dus zou God een samengestelde natuur hebben, en dat kon niet zijn, zoals voorheen al bewezen. Kwaad, zei hij, is de afwezigheid van het goede. In menselijke termen betekende dit dat wanneer een man ontzegd was van het goede, hij slecht was. Het kwade was het ontbreken van het goede, het kwade was een negatieve eigenschap, niet een eigenschap op zich. Een mens kon kwade dingen doen uit onwetendheid. Dat was waarom God de Tien Geboden gaf, opdat zelfs de meest eenvoudige mens zou weten wat het goede is. Toch had de mens de vrijheid te kiezen tussen het kwade en het goede. De vrijheid van keuze was gegeven door God, maar als God niet het resultaat van de menselijke keuzes kon bepalen, dan was dat niet hetzelfde als onwetendheid op dat gebied, dus niet een imperfectie van God. Judah Halevi had ook al voordien gesteld dat God het resultaat van de keuze op voorhand wist, zelfs als de mens vrij was. Ibn Daud was niet erg overtuigend in zijn argumenten waarin hij stelde dat het gebrek van voorkennis geen onwetendheid was van God.

De Saraceense filosoof, ibn Tufail, sprak niet veel. Hij beweerde slechts dat hoewel Abu Yusuf Ya'qub ibn Ishaq al-Kindi, een Saraceense filosoof die lang geleden geleefd had, geschreven had dat én religie én rede nodig waren om de ultieme kennis te verwerven, hij, ibn Tufail, meende dat de mens niet voldoende rationele capaciteiten had om de waarheid der dingen te ontdekken en het bestaan van God te kennen. Religie en de Koran waren nodig voor de meer eenvoudige mensen om niet op een dwaalspoor te geraken. Ibn Tufail meende dat er methoden bestonden om het Actief Intellect, waarvan ibn Daud gesproken had, te reveleren. Hij wees naar de toestanden van de extase.

Hildegard von Bernersheim werd plots heel wakker, en ze scheen het eens te zijn met deze bewering.

Ibn Tufail benadrukte toch het feit dat God begrijpen praktisch onmogelijk was. Bijvoorbeeld, als God de wereld geschapen had, wat bracht Hem dan ertoe die schepping te doen? Er kon geen actieve agent daartoe bestaan in of buiten God, want dan kon God niet één zijn, geen eenheid meer zijn, en God zou niet meer God zijn wanneer iets Hem die actie had doen nemen. Waarom dus de schepping, vroeg hij, en bij die vraag gingen al de hoofden van de filosofen naar beneden en hun ogen keken slechts naar het tafelblad.

Ibn Tufail erkende slechts dergelijke tegenstellingen. Hij loste ze niet op. God is geen materie, zei hij, dus hoe zouden wij, mensen, God met behulp van de zintuigen kunnen kennen, of door rationeel denken en door onze verbeelding? Hij was eerder van mening dat de rede niet voldoende was om de schepping van de wereld te begrijpen. Hij keerde zich dus naar de extase als een methode om de werkelijkheid van God waar te nemen. Ibn Tufail was daarmee de eerste om te praten over de rede aan de ene zijde en de intuïtie aan de andere zijde, over de perceptie van het Actieve Intellect door middelen zoals de extase.

Ibn Tufail leek te willen zeggen dat zelfs als God zich niet gereveleerd had in de Heilige Geschriften, de mens niettemin Hem zou ontdekt hebben door de rede, en door sommige van Zijn eigenschappen. In andere woorden, de filosofen konden sommige waarheden zelf bereiken, de filosoof kon de godsdienst ontdekken, maar niet de essentie van God.

Terwijl de besprekingen duurden, stelde Bernard de Clairvaux een namiddag voor met hem te gaan wandelen in de botanische tuin van de abdij. Ik begreep niet waarom hij aandrang en

met mij wou praten. Het weer was betrokken; zware wolken bedrukten de hemel en ik verwachtte regenvlagen, maar ik ging naar de tuin, waar Bernard naartoe zou komen. Ik wandelde tussen de rosmarijnstruiken, de laurierstruiken en het angelicum, de kamomille en de basiliek, koriander en dille, dragon, look en vingerhoedskruiden, munt, oregano en peterselie en allerhande soorten netels, maar ik vond Bernard niet. Ik vond wel plots een non die achter een bocht van een haag stond te rieken aan een takje tijm. Het was Vrouwe Hildegard waar Bernard me naartoe had gezonden!

Ze keek even verbaasd op als ik, maar ze knikte een groet met een glimlach en wenkte me naar haar toe te komen. Ze keek naar me, begon te praten, maar ik was nog niet overtuigd dat ze werkelijk tot me sprak. Ik had snel de indruk dat ze meer tot zichzelf sprak dan tot mij. Ze praatte een lange tijd met me, zoals vele vrouwen graag doen, en ik luisterde beleefd. Ze zei, 'goede namiddag, Daniel. Hoe gaat het met je? Je bent een goede jongeman. Bernard de Clairvaux vertelde me dat je visioenen ervoer. Ik heb ook visioenen. Ik bereikte God meestal door meditaties, en mijn geest verheft zich daardoor regelmatig tot de hemelen. Ik was zeer bevreesd de eerste maal dat dit aan mij gebeurde, wanneer ik door meditatie een hogere toestand bereikte en de zaken van de wereld overduidelijk zag. Ik wist niet waar mijn visioenen vandaan kwamen. Ik had schrik om als een ketter of een heks met de vinger gewezen te worden. Bernard de Clairvaux, die ik in vertrouwen nam, was zeer gereserveerd. Hij hielp me niet veel. Ik moest dus mijn eigen mening vormen van wat er met me gebeurde. Ik heb nu geen angst meer! Ik leerde hier dat mijn ziel slechts de grotere wereldziel gewaar wordt, hoort en voelt. De besprekingen, hier te Cluny, leerden me mijn ongewone ervaringen beter te begrijpen. Ik zal dus verder de toestanden van de grote ziel zoeken en ik hoop op die manier nieuwe wegen tot God te ontdekken. Maar ik ben een praktische vrouw, en God vergeve me, ik ben zo nieuwsgierig!

Ik begon te leren wat ik kon van de wetenschappen en de kunsten waarover Hugues de Saint Victor het had. Hugues leerde me veel, hier. En ook de filosofen van de andere landen onderwezen me. Ik heb een schema nu, een schema om kennis in klassen onder te brengen! Ik zal de vrouwen en jonge meisjes in onze school onderwijzen in dat schema. Ik ben een Magistra, weet je! Er is zo veel te leren! Ik zal alles wat ik leer moeten neerschrijven, en ook alles wat ik reeds weet. Dat zal mijn doel zijn, mijn levenswerk.

Men heeft een doel nodig in het leven, Daniel, iets dat men wil doen of zoeken gedurende zijn leven, een groot werk of een grote weg om te betreden, om God te eren. Natuurlijk moet ik oppassen. De wetenschappen kunnen niet geleid worden door visioenen. Ik moet verzekeren dat wat ik zag de waarheid is en niet een mening, een overtuiging slechts, fantastische dingen die ik geloof, of persoonlijke verzinsels. Ik heb niet geleerd bij de filosofen. Ik heb niet, zoals Otto von Freisingen, de lessen bijgewoond aan de kathedraalscholen. Ik ben een vrouw! Ik zal alles dus zelf moeten leren.

We krijgen wel veel teksten in onze abdij van Bisschop Siward van Uppsala, die een lange tijd bij ons verbleef. Hij gaf me zeer mooi geïllustreerde manuscripten over kruiden. Ik ben dikwijls ziek, weet je. Siward toonde me hoe het hooi af te snijden in onze weiden en de goede planten uit het hooi te zoeken. We vonden meer dan vijftig verschillende planten in het hooi. Ik drink aftreksels van die planten en onze abdij mengt ze in distillaties. De planten verlichten mijn pijn. Hoe groot is het werk van God!

Ja, we hebben veel teksten te Disibodenberg, en God zal me leren wat te onderwijzen en wat te schrijven. Ik zal over de elementen praten. De vier elementen waar God de mens uit schiep zijn vuur, aarde, water en lucht. Van het vuur hebben we ons zicht; van de lucht hebben we het gehoor, van water de beweging en van de aarde onze vaste gang. Die zijn er om bestudeerd te worden! Ik moet beginnen met over de schepping te schrijven, ja, en dan over de val van de engelen, de komst van de mens en de komst van Christus. Er is zoveel te doen!'

Plots greep Hildegard mijn mouw. Ze groef bijna haar lange nagels in het vlees van mijn arm. Ze keek recht in mijn ogen en zei, 'en wanneer dat alles gedaan is, Daniel, dan zal ik over de liefde schrijven. Over de liefde van God en over de liefde tot God. Want God is liefde. Mijn lofzang aan de liefde zal een lofzang van vreugde zijn. God is de vreugde in de wildernis. Vreugde is de betekenis van het leven, het grootste geschenk van het leven, het grootste geschenk van God. Laat de vreugde je nooit verlaten, Daniel! Ik zal bidden daarvoor!'

Hildegard sprak me eens te meer aan, 'Abt Suger zei me dat je een meisje lief hebt dat Marie heet. Het is goed je Marie lief te hebben, Daniel. God heeft samen gebracht wat zwak is en wat sterk is met man en vrouw. Als je Marie lief hebt en haar bemint, fysisch, ben je een wonderlijke constructie aan het oprichten, waarin de lust zal komen zoals het vuur dat in de herfst de bergvelden kaal vreet en daardoor vruchtbaarheid brengt. In jullie relatie zullen jullie samenhangen, jij en Marie, warm aan elkaar hangen en naar elkaar verlangen zoals een jong hert verlangt naar een bron van koel water in een hete zomer. Marie zal je spiegel zijn en jullie zullen zo verenigd zijn dat de ene het werk van de andere zal zijn. Wat een mooie naam heeft je geliefde! Maria, de mooiste onder de vrouwen, de lieflijkste naam op aarde! God nam zoveel vreugde in Maria dat hij haar het vuur van zijn liefde zond. Zijn zoon nam Zijn voedsel aan haar borst. In haar zong de muzikale harmonie van de hemelen! Ze is de bloeiende in de rode gloed van de morgen, de glorie van het heldergroene van de weiden onder de toppen van sneeuw-beladen bergen. Ze is de Kerk, de jonge moeder van alle Christenen!'

De non deed me echt blozen. Spreken over het beminnen op zulk een terloopse wijze stoorde haar niet in het minst. Ze had natuurlijk gelijk, want wat kon er meer natuurlijk zijn tussen man en vrouw?

Hildegard zweeg een tijdje, plukte nog steeds her en der aan de kruiden, en drukte dan weer haar gedachten uit.

'Vóór alles echter zou ik willen schrijven over de rechtvaardigheid van God, een thema dat tot nog toe niet erg behandeld werd in de kapittelzaal. Iedereen schijnt zijn eigen wetten te willen uitvaardigen deze dagen! Iedereen spreekt over rechtvaardigheid en over het recht, zonder te lezen wat God daarover zei in de Geschriften. Men is blind en stom geworden voor de wegen van God. De mensen zingen ook niet meer de lof van God, en ze oordelen niet meer volgens de rechtvaardigheid van God. Ik zie hebzucht, verwaandheid, egoïsme en wreedheid in de mensen, en ook in de Kerk.

Je bent nog jong, Daniel, en verwaandheid en hebzucht hebben je nog niet bewogen. Ik zie dat in je. Je bent onschuldig. Moge je zo blijven! Maar de orde in de wereld en in de Kerk is verduisterd! De Kerk van God, van de Heer Jezus Christus, wordt gestolen, in fout gesteld, beschimpt! Waarom is onze Kerk zo lam, zo vaal, vermoeid, onbekwaam om te tonen hoe de mensen in de vreugde en in de liefde van God zouden moeten leven? De mensen zijn rijk geworden de laatste jaren, en daarom denken ze dat ze God niet meer nodig hebben. De muren van hun steden beschermen hen niet alleen van hun vijanden. De mensen geloven dat de bastions hen ook beschermen tegen de duivel en tegen God. Ze denken dat ze niemand meer moeten gehoorzamen! Dat is echter de verkeerde manier van leven. Wat zullen we doen wanneer God zijn vuur zal zenden, zijn ziekte, zoals Hij Zijn verdoemenis bracht over Sodoma en Gomorrah?

De Kerk draagt die naam maar ze doet het werk van God niet meer! En daarom heeft de vreugde de mensen verlaten, de vreugde die me zo lief is, de vreugde die een persoon volledig vult met geluk wanneer hij of zij het werk van God volbrengt. Ik wil dus schrijven over de schepping en over de verhouding van de schepping tot God. Misschien brengt dat wel de vreugde weer in de mensen. Je vader vertelde me dat hij een boek wou schrijven genaamd

“Scito te ipsum”, ken jezelf. Ik zal een boek schrijven, “Scia vias Domine”, ken de weg naar de Heer!’

Hildegard praatte nog steeds honderduit, ‘we zouden zoals de jonge herten en de hinden in de bossen moeten zijn, prachtig, vreugdevol, onschuldig, steeds vindend wat God voorziet voor hen, de lelijke dingen in de wereld verzakend.

De Franse filosofen zijn koud en droog. De liefde is het leven. Als je de liefde niet hebt, heb je niets. God is ook licht. Abt Suger heeft gelijk. God is het licht dat leven geeft. De ware Drievuldigheid in een ware Eenheid. Ik geef je mijn zegen, Daniel. God moge van je een tempel van leven maken. God is een Drievuldigheid. Door zijn Woord, Zijn zoon, Christus, realiseert God Zijn werk, de wereld en de mensheid. Maar Christus kon slechts bestaan door de macht van het leven, door de waarheden van de Heilige Geest. God gaf de mens vrijheid van geest. Lieg nooit, Daniel, want als je liegt verlaat je het domein van de menselijkheid. Je zult dan de liefde en de vreugde verliezen!’

Hildegard liet haar hand zachtjes de kruiden in de tuin aanraken; ze voelde de sensuele streling van de donzige bladeren.

Ze zei, ‘ik houd van deze groene weelde van de natuur. Groen moet de kleur zijn van onze levenskrachten. Groen is in de vlam van het vuur en groen kleurt de tinten van de planten. De ziel moet groen zijn, de levenskrachten moeten groen zijn en de krachten van de eeuwigheid zijn groen! Het symbool van gezonde wezens is groen. Het is geen wonder dat de kleur van de Islam groen is!’

Bernard de Clairvaux had Hildegard naar me gezonden opdat ik met iemand zou praten over visioenen en extase. Hildegard toonde me in de tuin hoe extase en rede samen konden leven in een monnik. Hoopte Bernard dat ik een Franse Hildegard kon worden? Ik had respect voor Hildegard, maar we waren niet uit dezelfde klei gemaakt. Hildegard zweeg even, dan wandelden we samen weer naar de kapittelzaal.

Het was merkwaardig hoe, zoals Hildegard, de heilige mannen en de geleerden regelmatig ontsnapten uit de witte maar koude muurstenen van de afgesloten abdij en stad, om te wandelen en te mediteren buiten, in de tuinen en de parken er rond. Tijdens één van de laatste dagen van de besprekingen van Cluny namen we allen samen een lange pauze. We slenterden in de grote moestuinen van de abdij. Die keer bevond ik me in het midden van de groep.

Plots keerde Bernard de Clairvaux zijn doordringende, sluwe ogen naar mij en vroeg, ‘wel, jonge Astralabius, wat hebben de sterren je verteld over de Rede en het Geloof? Kunnen we met de Rede alles bewijzen wat God gereveleerd heeft?’

Ik aarzelde te antwoorden. Bernard dwong me een zijde te kiezen, voor of tegen mijn vader. Toch antwoordde ik, ‘Eerbiedwaardige Vader, ik ben geen filosoof maar een ridder. Ik ben geen geleerde. Ik kan me niet meten met de mensen die hier te Cluny vergaderden. Ik kan wel een nederige mening geven, maar niet meer dan een mening.’

De groep stopte met wandelen, en ik zag alle ogen gretig naar me keren.

Ik zei verder, ‘ik geloof dat de mens twee intelligenties heeft. De eerste is onze intelligentie van deducties, onze intelligentie van de logica. Wanneer we een probleem hebben dan denken we er over na met onze rede en zoeken naar een oplossing. Onze rede vordert in stappen die we kunnen uitleggen aan anderen en definiëren. We kunnen uitleggen waarom we dit doen eerder dan dat, wat we eerst deden en waarom, en waarom we een tweede ding nadien deden.

Die intelligentie noemen we de Rede, en de Rede werkt volgens de regels van de logica. Ik hoorde ook hier de rationele ziel genoemd worden. Jullie weten dat.'

Ik wachtte even, zocht mijn woorden, en zei, 'ik geloof echter dat er een tweede intelligentie is, een intelligentie die onmiddellijk is, en niet werkt door deducties. Een steenhouwer ziet een standbeeld in een ruw blok, zonder redeneringen. Een strijder ziet zijn arm bewegen en zijn zwaard in een gevecht zwaaien waar het moet, zonder dat hij kan uitleggen waarom hij tot die handeling kwam op dat ogenblik, tot een handeling die nochtans zijn leven redde. De mensen noemen dat intuïtie. Dit soort intelligentie heeft geen regels van deductie. De mechanismen van die intelligentie zijn door ons helemaal niet gekend of begrepen. Het zou echter dom zijn te beweren dat ze niet bestaat, of ze te negeren als een soort van minderwaardige intelligentie. Het is door deze intelligentie dat we zeggen dat we geloven in God.

Rede en Geloof zijn natuurlijk verschillende dingen. Redenering, Rede, is het proces van de ene intelligentie. Geloof is één van de resultaten van een ander soort intelligentie, van de tweede intelligentie. Misschien kunnen we tot een bewijs van God komen door de Rede. Dat zou prachtig zijn. Maar wat als we dat niet kunnen? Wat indien betere filosofen bewijzen dat onze argumenten fouten in zich dragen? Zullen we mensen veroordelen die tot het Geloof komen enkel door hun intuïtie, door het bestaan van de tweede intelligentie te weigeren? Ik geloof dat zo iets doen ook dom en eenzijdig zou zijn, het product van een gesloten geest.

Rede sluit Geloof niet uit.

Misschien ben ik een vreemde persoon, maar wanneer ik de Rede alleen gebruik, dan twijfel ik aan het bestaan van Christus en van God, en dan zou ik een agnosticus moeten genoemd worden! Mijn Rede is niet krachtig genoeg om te beweren dat een God bestaat, en vooral dat er een God is voor mij, die zich bezig houdt met mij. Ik kan echter met de Rede ook niet bewijzen dat God niet bestaat. Ik moet met de Rede toegeven dat ik het niet weet.

Maar met mijn tweede intelligentie, met mijn emoties, mijn intuïtie, weet ik wel dat God bestaat en tot me spreekt. Ik heb het Geloof.'

Ik voegde toe, 'ik aanvaard niet dat iemand me mijn tweede intelligentie, die ik waardevol vind, weigert. Door intuïtie, door emoties, niet door studie en rede, geloof ik dat God bestaat. Ik ben een agnostische gelovige. Ik ben een agnosticus door Rede, een gelovige door intuïtie.' De Abten zeiden niets en bleven naar me kijken. Bernard keek triomfantelijk naar mijn vader.

Ik vervolgde, 'legt niet Dionysius de Areopagiet uit dat intuïtie de eigenschap is van de engelen en de Heiligen, terwijl de Rede de voorziening is van de natuurlijke mens? Ik geloof dat ook de natuurlijke mens een sprankel heeft van de intelligentie van de engelen, een vorm van intuïtie. Met de Rede, zegt Dionysius, kunnen we slechts rond de waarheid der dingen draaien. Dat is zeer de waarheid! Aan de andere zijde wordt God het Woord genoemd of zelfs Rede in de Heilige Geschriften. Vermits Hij de Gever is van de Rede aan de mens, waarom de Rede niet gebruiken? Zelfs als we rond de waarheid draaien, dan kunnen misschien de cirkels zoals een spiraal toch naar het centrum toe verkleinen, naar God. Ultiem kan de Rede slechts incirkelen op God. Maar slechts de meest intelligente mensen kunnen de spiraal leiden naar de Waarheid. Naast de Rede echter, zou God niet een mogelijkheid kunnen gegeven hebben Hem te kennen, door intuïtie en Geloof, in de meest eenvoudige van de geesten? Als jullie dat de invloed van het Actieve Intellect noemt, dan is dat goed voor mij.'

Abt Suger was openlijk blij omdat ik Dionysius gelezen had, zijn Saint Denis, waarvan ik een boek gelezen had in de enkele dagen dat in zijn abdij gebleven waren. De glimlach was nu op zijn gezicht, maar ook Bernard was nog steeds gevleid. Ik keerde me dan tot de filosofen en tot mijn vader.

Ik zei, ‘jullie allen, wijze en gelovige geleerden, hebben geprobeerd met de Rede de vraagstukken op te lossen die geschreven werden door eenvoudige, nederige mannen in de Bijbel, de Koran en de Evangelies. Ik ben zeker dat jullie nu bewijs na bewijs gegeven hebt van het bestaan van God, Zijn eigenschappen hebt gevonden en uitgelegd, en zo verder. Maar kunnen jullie alles bewijzen met de Rede? Kan één onder jullie bewijzen door te redeneren dat de Rede alle waarheden in het universum kan bewijzen? Veronderstel dat er meer waarheden in het universum zouden zijn dan jullie kunnen bewijzen met de logica. Heeft iemand van jullie een bewijs dat men met de logica alle waarheden kan vinden? Indien niet, zou het dan niet een goede zaak zijn te beginnen te zoeken naar zo een bewijs? Want als er meer waarheden zijn in het universum dan men kan bewijzen met de Rede, dan is er meer in het universum dan jullie ooit zullen kunnen bereiken met de Rede!’

Mijn vader reageerde onmiddellijk, en ik wist natuurlijk wat hij ging zeggen.

‘Daniel wat goed zou zo een bewijs ons bijbrengen? Ofwel kan de logica alle waarheden bewijzen, of er zijn meer waarheden in het universum dan de logica kan bewijzen. We moeten echter slechts bewijzen vinden voor wat we geloven dat belangrijk is, voor de punten die we op handen hebben, hier, te Cluny.’

‘Ja, je hebt zeer gelijk, vader,’ antwoordde ik. ‘Maar de stelling die ik vroeg te bewijzen of te weerleggen, als er meer waarheden in het universum zijn dan wat logica kan bewijzen, zou betekenen dat er meer is in het universum dan louter de Rede. Kan de mens dan niet functioneren met iets anders dan de Rede? Weiger je aan te nemen dat een gewone man begrip kan hebben van de waarheden? Waarom werden de Boeken geschreven voor eenvoudige mensen, eerst en vooral, en waarom zijn de Heilige Boodschappen zo eenvoudig?’

Ik zei, ‘ik ben akkoord dat alles wat bewezen is als totaal waar door de deducties van de logica afgeleid van absolute, fundamentele waarheden, ook echt de waarheid is, natuurlijk. Maar ik heb niets in de Bijbel of in de Evangelies of in de Koran gevonden dat is bewezen als zijnde fout door de Rede.’

‘Ik stem daarmee in,’ viel Judah Halevi me bij. ‘De Rede lost niet alle problemen op en zal dat wellicht nooit doen. Er zijn punten van de theorie, van de filosofie, die buiten het domein van de menselijke Rede vallen. De filosofen kunnen die waarheden niet bereiken met de logica alleen. We moeten naar de Openbaringen in de Heilige Teksten kijken om die waarheden te benaderen!’

Judah Halevi gaf slechts een mening, zoals ik had gedaan. Dat was ook een evidente evolutie in de gesprekken geweest. De eerste dagen had iedereen bewijzen gegeven uitgaande van basis waarheden die niemand contesteerde. Nadien gaven de filosofen meningen over het universum en God. Wat waren die meningen waard? Ik vond de beweringen van Judah Halevi nogal inadequaat, en wat hij zei was niet wat ik had willen beweren. Maar niemand gaf tegenargumenten. Allen bleven zwijgen toen we wandelden tussen de groenten en het fruit en de geurende kruiden van de abdijtuin.

Later nam Jozef ibn Zaddik me terzijde en hij riep uit, ‘weet je, Daniel, veel van wat je gezegd hebt is Arabische Mu’tazilah theorie. De Mu’tazilieten ook zegden dat we slechts iets van God konden waarnemen met het oog van onze geest en Hem slechts konden kennen met het Hart!’

Ik vroeg hem dus wie de Mu’tazilieten waren en hij riep ibn Tufail erbij om ons dat uit te leggen.

Ibn Tufail vertelde, ‘de eerste Mu’tazilieten waren Arabische denkers die leefden onder de dynastie der Umaiyyaden van Arabische kaliefen, niet lang na de tijd van de Profeet Mohammed. Ze waren mannen die ontevreden waren met ogenschijnlijke contradicties in de Koran en die daarom die problemen in de Koran probeerden op te lossen met de Rede. De naam van de Mu’tazilah werd toegekend als volgt. Een vroege Arabische meester in de theologie heette al-Hasan al-Basri. Hij had twee studenten, Wasil ibn Ata en ‘Amr ibn ‘Ubayd. Die twee waren niet akkoord met de redeneringen van hun meester, tot Hasan zei, “i’tazala’ anna,” wat betekende niet alleen dat zijn leerlingen het oneens waren met hem, maar ook dat ze zich afgescheiden hadden van de rest van de school, en dat was min of meer hetzelfde als zeggen dat ze kettters waren. De twee studenten verlieten dan hun meester en gingen naar een andere hoek van de moskee om daar verder te praten. Ze vormden weldra hun eigen school, de Mu’tazilah.

Het eerste principe dat de Mu’tazilah stelde was dat de mens essentieel vrij is te kiezen. De mens is dus verantwoordelijk voor wat hij doet, en wat hij doet zou niet aan God moeten toegeschreven worden. God weet wel op voorhand welke beslissingen de mens neemt, omdat God alles weet, in het heden en in de toekomst, maar hij bepaalt de handelingen van de mens niet. Dit werd bekend als de doctrine van Qadar, zodat de eerste Mu’tazilah ook de Qadarieten genoemd werden. De Mu’tazilah bleef bestaan doorheen de eeuwen als een beweging die de rede toepaste op de Koran. Christenen zouden hen nu Moslim filosofen noemen. Ze geloofden in de eenheid van God, in goddelijke rechtvaardigheid, in vrijheid van wil en dus ook in de beloning en straf van God, in de verschillen tussen geloof en ongelovigheid, in de plicht het goede te doen en in het verbod het kwade te doen. Ze geloofden ook dat Mohammed de Koran creëerde, terwijl de mystieke Sufi’s bijvoorbeeld geloofden dat de Koran steeds bestaan had, in feite het Woord zelf van God was, en dus niet gecreëerd was.’

Ik was zeer verrast te horen van Arabische filosofen en van Joodse filosofen, en ook toen ik hoorde van Jozef ibn Zaddik hoe de Joodse filosofen beïnvloed werden door Mu’tazilah theorieën. Het leek er op dat de mannen van de drie godsdiensten dezelfde problemen aan het behandelen waren deze laatste tientallen jaren, en dat ze alle als uitgangspunten namen wat de Griekse filosofen, Plato en Aristoteles, hadden geschreven.

Terwijl de vergaderingen afgesloten werden, kondigden de geleerden concrete resultaten en resoluties aan.

De laatste dag, als resultaat van de uitwisseling van kostbare teksten, besliste Pierre de Eerbiedwaardige de Koran, waarvan uitstekende kopijen naar Cluny gebracht werden, te vertalen in zijn abdij. Hij gaf direct de opdracht aan Robert of Ketton en Hermann von Carinthia de vertalers te zijn. Ik hoorde later dat de volledige vertaling inderdaad een paar jaar later beëindigd werd. Aldus werd de eerste vertaling van de Koran in het Christendom gerealiseerd. Bernard de Clairvaux was niet al te gelukkig met die resolutie, maar hij protesteerde niet openlijk.

Gerard van Cremona was zo onder de indruk van wat hij gehoord had over de vele teksten van oude en nieuwe kennis die in de Hebreeuwse en Arabische talen in Cordoba en Toledo bestonden, dat hij besliste met ibn Tufail naar Toledo te reizen, om meer van die boeken te vinden en de meest interessante daarvan in het Latijn te vertalen.

De laatste dag gaf ibn Tufail me een mooi versierde Koran in het Arabisch ten geschenke, en een kopij van de “Metafysica” van Aristoteles. Dit waren de manuscripten die ik meenam naar het Heilig Land als herinnering aan betere tijden. De “Metafysica” was een tekst die nog

niet gekend was in het Christendom, dus liet ik het kopiëren en vertalen te Cluny, maar ik behield het origineel. Het was met delen van die tekst dat ik gevat werd in de wadi tussen Antiochië en Aleppo, de rollen die mijn leven redden en waar Usama ibn Munqidh zich over verwonderd had.

Abt Suger sprak ook nog met ibn Tufail om de toestand te kennen van de oorlogen tussen de Christenen en de Saracenen. De Saraceen aarzelde even, maar terwijl ik aan de zijde van de Abt stond, legde hij dan toch uit dat een nieuwe godsdienstige beweging aan de gang was in Iberië, een beweging van puritanisme in het geloof in God, zoals in de eenheid van God. In deze beweging werd wel de filosofie hoog geschat, maar niet voor het grote deel van het volk. Filosofie moest gereserveerd blijven voor de verlichte enkelen. Ibn Tufail zei dat de beweging corruptie en losbandigheid scherp veroordeelde en de Saraceense gemeenschap in Iberië wou transformeren naar een betere, meer gelovige gemeenschap. De leer was gesticht door een leider genaamd ibn Tumart. Ibn Tumart was al tien jaar geleden overleden, maar zijn ideeën werden opgenomen door de zoon van een pottenbakker genaamd 'Abd al-Mu'min al-Qumi en die beweging was thans goed onderweg de huidige Murabitische heersers van Saraceens Iberië omver te werpen. Suger zei me later apart dat dit geen goed nieuws was voor de Christenen, want de Christelijke Koningen van Castilië en Aragon zouden het moeilijker krijgen na de overname de Saracenen terug te drukken in Iberië.

Ibn Tufail en Abraham ibn Ezra waarschuwden ook Suger, Pierre de Eerbiedwaardige en Bernard de Clairvaux voor een ketterij in het Christendom die zeer succesvol werd in de streek van de Pyreneeën, aan de Franse zijde van de bergen. De leden van een nieuwe sekte daar noemden zich de Goede Mannen en Goede Vrouwen, soms de Zuiveren. Ze verkondigden dat Christus geen mens was geweest, want God zou nooit Zijn eigen zoon hebben laten kruisigen. Ze erkenden de Christelijke sacramenten niet, zoals het huwelijk en de Eucharistie. Ze vierden geen missen. Ze beoefenden slechts een soort van handoplegging ter vertroosting. De sekte geloofde dat de materie, de menselijke wereld, geschapen was door Lucifer of Satan. De mensen konden naar God stijgen door een reeks spirituele verheffingen. De sekte viel vooral de geestelijke en morele corruptie aan die in de Christelijke Kerk heerste. De leden verwierpen de Bijbel, doch aanvaardden het Evangelie van Sint Jan. De Joden en de Saracenen waarschuwden de Abten van de Christenen omdat zij ook de nieuwe religie gevaarlijk vonden. Ibn Ezra verafschuwde de verwerping van de Bijbel. De mensen van deze religie bevonden zich vooral in de steden, en ze waren in het geheim begonnen zich te organiseren in eigen bisdommen. Hun priesters noemde ze de Perfecten. Ze leken ook voorstanders te zijn van de vrije liefde, want ze weigerden de ceremonie van het huwelijk. Ibn Ezra zei dat die ideeën vruchtbare grond vonden in de regio's die al bekend waren voor hun liefdesdichters en liefdeszangers. De mannen van de sekte waren vredelievend; ze schenen oorlog en geweld te weren. Maar het gevaar van grote verspreiding was dreigend. De reactie van Suger en vooral van Bernard was er één eerst van interesse, dan van afgrijzen.

De besprekingen te Cluny werden besloten zonder grote ceremonie. De laatste dagen werd er niet veel nieuws besproken, al werden nog veel thema's behandeld. De geleerden zouden binnenkort vertrekken.

Pierre de Eerbiedwaardige drong er op aan gewapende begeleiding mee te geven aan de Joden en Saracenen die via Marseille zouden terugreizen. Jacob zou ook een deel van de weg met hen meerijden. Otto von Freisingen, Hildegard von Bernersheim en Bernard de Clairvaux

bleven nog enkele dagen te Cluny, maar vooral Otto en Hildegard wilden weerkeren naar hun werk in hun abdij en bisdom. De laatste dag was de atmosfeer treurig. We genoten samen een avondmaal de laatste avond, maar iedereen was in geest reeds weer thuis, ver van Cluny. We namen afscheid. We zagen de Joden en de Saracenen niet vertrekken.

Ik volgde de mis van Abt Suger in de kerk van Petrus en Paulus. Nadien wandelden we in de tuin van de abdij. We ontmoetten daar Bernard de Clairvaux. Bernard vergezelde ons even, en dat bleek een fout.

Bernard vroeg me wat ik vond van de besprekingen, en ik antwoordde dat ik ze eerder interessant had gevonden in de uitwisseling van ideeën. Ik zei ook dat de omruiling van oude teksten alleen al de vergaderingen de moeite waard maakte. Bernard gromde iets tussen zijn tanden met afgewende ogen, maar zei daarop niets. Ik bemerkte de minachting op zijn gezicht. Suger bemerkte de verachting ook, en hij was er door geïrriteerd. Abt Suger was in een slecht humeur, en ik ook, en waarschijnlijk ook Bernard, zoals mensen dikwijls zijn wanneer iets waarover ze grote hoop hadden over en uit is. Een soort van samenhang was toch gegroeid in de kapittelzaal, terwijl nu alles voorbij was en het afscheid genomen werd. Eenzaamheid werd weer ons lot.

Bernard zei bitsig, ‘dus, Abt Suger, je zult terugkeren naar de praal en pracht van het Koninklijk Hof van Parijs, neem ik aan, naar je dienstboden en paarden en rijwagens, en naar je goud en juwelen. Ik keer terug naar mijn wildernis in de Champagne, hoewel we fel aan het bouwen zijn en Clairvaux uitbreiden.’

Suger onderbrak hem dadelijk, ‘ik breid ook Saint Denis uit, en werk aan mijn kerk. Goud heb ik niet veel en het meeste van wat ik heb wordt uitbesteed om Christus en de Koning te dienen. Ik ga door met de versiering van mijn kerk ondanks wat jullie, Cisterciënzers, daar ook mogen over denken. Jullie van Citeaux weigeren verfraaiingen in kerken, en jullie weigeren alles wat niet overduidelijk vroom is en niet totaal toegewijd aan de geestelijke contemplatie. Jullie vergeten dat de mensen naar God komen door vreugde en liefde, en medelijden en sympathie. Jullie zullen de mensen uit de kerken jagen, ten langen laatste, omdat jullie al de vreugde wegnemen. Ik zal in mijn kerken verven met kleuren, en ik zal verder in schilderijen en beeldhouwwerken tonen hoe Christus en Maria en de Apostelen er konden uitzien. Jij bouwt troosteloze kerken, Bernard! Jullie vernietigen kunst, de meest prachtige voorwerpen die mensen maken in hun verrukking voor God, en jullie onderdrukken de kunst tot slechts één doel, geestelijke beschouwing. Ik geef toe dat contemplatie voor monniken de meest belangrijke taak is, maar de gewone mensen hebben wat anders nodig! Ik zal niet zo egoïst zijn met mijn kerk, en ze niet alleen voor mezelf bouwen. Mensen leven niet alleen voor geestelijke contemplatie.’

Bernard antwoordde ijskoud, ‘ik zal geen geld uitgeven – geld dat gewonnen werd door gebroken ruggen van monniken – aan juwelen en geglazuurde vensters, Abt Suger. Ik zal aan mensen geven in kerken wat ze slechts in kerken kunnen vinden, een glimp van de Heilige Geest, glimpen van het ware Rijk van Christus, en idee van hoe wonderlijk en nodig het geestelijke is voor de mensen. De Geest zal de mensen troosten in onze kerken. Ik verzeker je dat ook Christus en de Maagd Maria, aan wie ik een speciale devotie wijd, in onze kerken zullen aanwezig zijn, maar dan in eenvoudige standbeelden die hun ware aard zullen voorstellen, en in de ruimte gevormd door naakte stenen. Het geld van onze abdijen zullen we aan de armen uitbesteden, aan de uitbreiding van onze landerijen, en om meer voedsel te groeien, eerder dan aan gouden kandelaars.’

‘En ik herhaal,’ riep Suger heel kwaad, ‘dat de vreugde zal verdwijnen uit jullie gebouwen en dat jullie de kunsten van de mensheid zult vernietigen gedurende meerdere generaties lang. Ik zal dat bevechten! Je bent een monnik met een bekrompen, beperkte, obsessieve visie,

Bernard. De Cisterciënzers kennen succes omdat inderdaad de Orde van Cluny de rituelen en discipline te zeer verwaarloosd had, en de mensen die honger hadden zochten iets anders in jullie kerken. Dat is al lang geleden rechtgetrokken. Cluny dacht inderdaad niet genoeg aan de armen, maar jouw handelingen zullen meer pijn doen, veel meer pijn! Elke bekrompen visie is nadelig aan het einde van de weg. Ik zal tegen die visie blijven vechten, tot ik sterf!

Abt Suger schreeuwde die woorden uit, en hij wees met zijn vinger naar de borst van Bernard. Hij ging vooruit tot zijn vinger Bernard raakte. Ik was geschokt, en Bernard was evenzeer onder de indruk. Maar hij stapte niet achteruit en weerstond aan de druk van Suger. Ik vermoedde dat niemand hem tot nog toe zo onstuimig en openlijk had durven uitdagen, en hem in zijn gezicht had durven zeggen dat zijn overtuigingen verkeerd waren.

Bernard antwoordde langzaam en kalm, maar zijn stem beefde, 'ik zal zeer veel succes kennen, Suger, omdat ik aan de mensen kan bieden wat Cluny hen onthield en nog steeds onthoudt, geestelijke hulp en troost. De Cisterciënzers zullen de mensen helpen God te vinden. Onze kerken zullen geen beeltenissen hebben, opdat de mensen zich zouden kunnen concentreren op het beeld dat ze in hun geest hebben en zodat ze kunnen nadenken. Trouwens, de boodschap in de Bijbel is om beeltenissen te mijden. Cluny was slechts een fase in onze vooruitgang naar de geest van God. Men kan zich niet naar Christus verheffen door wereldlijks decorum! Jij bent het die zich vergist in je overtuigingen! Maar we zijn beide monniken en dienaars van God. We zouden niet mogen twisten, doch de grootsheid van God loven en onze mensen naar God leiden. Ik ben een worm en een nutteloze dienaar. Ik erken dat. Ik neem daarmee afscheid van jullie!'

Bernard boog naar Suger, wat Suger nog meer ergerde. De monnik van Clairvaux sloeg zijn kap over zijn hoofd en ging plots weg.

Suger keek de bedekte monnik verbaasd na. Ik dacht een ogenblik dat hij Bernard zou achterna lopen, maar hij wachtte en keerde zich naar mij.

'Een verraderlijke leugenaar is die man!' schreeuwde Suger naar mij. 'Hij wordt geleid door verwaandheid en arrogantie. Die man is zo geobsedeerd door wat hij meent dat zijn plicht is, dat hij de les van vroomheid spelt aan de ganse wereld! Nutteloze dienaar noemt hij zichzelf! Niemand in Frankrijk denkt over hem als over een nederige dienaar. Hij beveelt de Paus wat te doen! God beware ons van zulke mannen, die zo verblind zijn door hun ijver dat ze vergeten wat mensen werkelijk zijn. Je zegt niet aan mensen wat ze moeten doen: je vraagt, je stelt voor, je verleidt hen daartoe! Daniel, mijn zoon, houdt van mensen, niet van ideeën! Slechts door liefde en medelijden kun je groot worden! Dat is de boodschap van Christus!'

Suger was nog steeds kwaad en opgewonden na zijn heftige woordentwist. Hij stapte verder met lange schreden, snel, zonder te spreken, zonder om te kijken, en ik moest bijna lopen in het begin om hem te volgen. Suger mompelde tussen zijn tanden terwijl hij ging, en ik betwijfelde of hij keek naar waar hij liep. Ik volgde Abt Suger uit de abdij en uit de stad. Hij nam energieke, krachtige schreden. Hij zweeg en keek nog steeds niet om. We gingen op een pad de heuvels in. Met een krachtige ruk trok Suger een droge tak af van een kleine boom en gebruikte dat als wandelstok. Hij stopte niet en sprak niet, tot we vóór een groot woud stonden, op de top van een heuvel, ten zuidwesten van Cluny. Dan stopte Suger. De vermoeidheid toonde zich in zijn ledematen. Zijn kwade energie was opgebruikt. Zijn woede bedaarde.

Abt Suger draaide zich om en keek aan me voorbij, naar beneden, naar de vallei van Cluny, naar het grootse zicht van de abdij en de kerk en de stad in de rijke, groene natuur van Bourgondië. Hij was verbaasd dat hij zo ver geklommen was. Hij leunde op zijn houten stok. 'Hoezeer heb ik dit alles gemist!' riep hij uit. 'Ik heb tussen stenen geleefd deze laatste jaren. Ik reisde veel, snel, sliep in tenten met de ridders van de Koning, dacht steeds na, zwoegde steeds voor ons land en de Koning! Hoezeer houd ik van dit groen, van deze weiden en vruchtbare velden, Daniel! Houdt van het land, Daniel, want het land werd gegeven door God, en houdt van de mensen. Doe alleen het goede! Geef je niet over aan hebzucht en arrogantie en haat en afgunst! Ik werd geboren en gevormd in het rijk van die krachten en ik heb ze bevochten, meer dan enige monnik van Citeaux. Maar jij, jij kunt ze volledig ontwijken, Daniel! Bernard verzinkt in die machten. Niet in weelde, want ik ben er zeker van dat hij geen geld voor zichzelf houdt. Maar hij is verloren in al die andere machten, en dat is veel erger! Dat is het lot, veronderstel ik, dat ons allen in verzoeking brengt, ons Abten ook. Ik zoek vrede en rust, Daniel, zoals er hier is, ver van de stad, maar waar ik ben zal ik ze nooit vinden. Ben je zeker dat je met mij weer naar Parijs wilt terugkeren? Ben je zeker dat je niet verkiest terug te keren naar Le Pallet, daar een lief meisje wilt vinden en een leven leiden van nederig geluk?'

Ik dacht wel een tijdje na, keek naar de vallei waar de zon begon onder te gaan en haar bloedrode stralen van achter ons over het landschap goot. Ik zag ook God in dat landschap. 'Nee,' antwoordde ik. 'Nee! Ik ook, Eerwaarde Abt, heb mijn lot. Mijn lot is met Marie. Met haar te zijn, met haar verenigd te zijn, is wat ik wil en moet zoeken. Ik moet nu Parijs kiezen, zoals U ook ooit hebt moeten kiezen voor Parijs.'

Suger sloeg zijn stuk hout in de aarde. Het bleef daar steken, en hij liet zijn handen los van het hout. De stok bleef recht staan.

'Wel dan,' zei hij na een pauze, 'de eerste staf is in de aarde, de teerlingen zijn geworpen, is het niet?'

Hij plaatste een hand op mijn schouder.

'Ik zal blijven mijn mooi versierde kerken bouwen ondanks alles wat de Cisterciënzers mogen zeggen. Mijn kerken zullen groots zijn ter ere van Christus, zo groots dat de mensen zich zullen verwonderen, en zullen toedragen tot de verering van God. Dan zullen ze in mijn kerken komen en zien hoe het Koninkrijk der Hemelen kan zijn. We moeten God loven met onze kunst en God behagen met het beste dat we Hem kunnen bieden, zodat God zou kunnen zien wat wij, mensen, kunnen doen met de dingen die hij ons gaf. Droeg Mozes geen offerandes op aan God? De Cisterciënzers nemen alles weg van God en van de mensen. Ik geloof echter dat ik gelijk heb. Ik geloof dat de mensen uiteindelijk zullen begrijpen wat ik wil doen. Oh, velen zullen Bernard volgen en zich voelen zoals wormen in zijn lege kerken. Maar we zijn geen wormen, Daniel! We kunnen met opgeheven hoofd staan, fier zijn omdat we Zijn werk gedaan hebben, en God danken!'

Abt Suger lachte luid naar de vallei toe, en zei, 'weet je dat het in de strengste abdijen is dat de monniken het beste en zwaarste bier brouwen? Mensen blijven mensen. Het is niet goed slechts één zijde van de mensen te zien. Bernard wil slechts één zijde aan de mensen geven; ik zal hen alle zijden geven! En dan zullen we nog zien wie de mensen aan het einde zullen volgen!'

We gingen de heuvel af langs hetzelfde pad en bereikten onze kamers juist voordat de duisternis viel.

Diezelfde avond nog zocht mijn vader me op. Hij vroeg me wat ik de volgende maanden wou doen. Ik zei hem dat ik met Abt Suger naar Parijs zou reizen en in zijn dienst zou treden. Suger had me op de weg verteld dat hij een ridder nodig had om zijn groeiende groep wachters te bevelen. Saint Denis groeide uit tot een stad. Suger zou me ook voorstellen aan de koning, om me lid te laten worden van de Koninklijke Wacht van Frankrijk, de groep ridders die Koning Louis beschermde. Ik kon dat worden en toch te Saint Denis blijven, omdat ik de ridder van de Koninklijke Wacht zou zijn die de Oriflamme beschermde. De Oriflamme, de banier van Saint Denis en van Frankrijk, werd in de abdij van Suger bewaard. Ik hield van dat vooruitzicht, ter ere van Marie, maar ook omdat ik Abt Suger graag mocht. Mijn vader knikte. Hij wist al wel dat ik niet aan zijn zijde zou stappen en geen geleerde zou worden. Onze wegen zouden zich scheiden.

Hij vroeg me dan wat ik dacht over de besprekingen in de kapittelzaal. Ik antwoordde, ‘vader, ik hoorde heel wat goede meningen geopperd worden. Ik denk dat het zeer interessant zou zijn Aristoteles meer en beter te bestuderen. De teksten die we nu hebben vervolledigen de tweedehandse stukken die we eerder hadden. Maar in mijn perceptie stelde zelfs Aristoteles vele meningen voor betreffende het universum, en weinig bewijzen gebaseerd op harde, fundamentele waarheden. Ik was ontgoocheld de filosofen hier, te Cluny, zoveel verscheidene meningen te horen verkondigen. Sommige aspecten leken plausibel, maar dan slechts als mogelijke uitleg, niet als fundamentele waarheden, bewezen met de Rede. Jacob onderrichte me te goed misschien; hij leerde me de overheersing van de Rede. En toch, na enkele echte bewijzen die zuiver de logica gebruikten, keerden alle filosofen zich snel tot het vermelden van opinies. Dat is natuurlijk veel gemakkelijker dan bewijzen leveren, maar wat is de waarde van al die verschillende systemen gebaseerd op meningen? Wat is zelfs de waarde van de meningen van Aristoteles over de draaiende sferen die de sterren en onze zielen houden? Er is geen bewijs van die systemen! Jullie hebben wel allen met succes bewezen dat God bestaat, en ik luisterde aandachtig met bewondering naar de bewijzen over de eigenschappen van God. Dat was uitstekend werk. Maar Aristoteles en Plato bereikten praktisch even veel! Hoeveel eeuwen geleden leefden ze? Nadien hoorde ik slechts opinies geuit worden in de kapittelzaal. Opinies! Meninge! De logica op die meningen toegepast leverde natuurlijk een denksysteem op, maar wat is de waarde van een logisch opgebouwd systeem als de uitgangstellingen opinies zijn? De geleerden bouwden prachtige systemen op met de Rede, maar slechts nadat ze eerst meningen verkondigd hadden, en ze bereikten slechts conclusies over hoe we moeten leven wanneer ze verder bouwden op die meningen! Iemand zou eens het verschil moeten maken tussen wat mening is en wat bewezen is. Er is een God. Dat kan bewezen worden met de Rede. Maar sinds Aristoteles en Plato, en wellicht een paar filosofen meer, waaronder jij, Pierre Abélard, hebben de filosofen niets bewezen over de betrokkenheid van God met ieder van ons in het bijzonder! Toch is dat juist het belangrijkste, want wat zijn de mensen met een God die bestaat als een soort primaire kracht, maar zich niet in onze levens mengt? Het bewijs van het bestaan van God brengt ons niet ver vooruit!’

‘Je hebt natuurlijk gelijk,’ antwoordde Abélard. ‘Ik verwachtte ook niet alles te bewijzen, hier, te Cluny, wat er in de wereld kan bewezen worden, en elke waarheid van het universum te ontsluiten. Ik besef ook wel hoeveel werk er nog te doen is. We hebben eeuwen de tijd om te werken! Het was echter een grote openbaring en een grote troost voor mij alleen al te weten hoe filosofen van de wereld, of ze nu Christenen, Joden of Saracenen zijn, vast geloven in dezelfde bewijzen betreffende het bestaan van God en betreffende zijn attributen, en zich allen verder dezelfde vragen stellen. Ik dacht dat iedereen eigenlijk bezig was met iets anders,

met andere onderwerpen. We zijn allen met hetzelfde bezig, Daniel! Dat sterkt onze vastberadenheid verder te studeren en meer antwoorden te zoeken!’

‘Dat is goed, vader,’ zei ik. ‘Maar ik heb slechts één leven. Ik kan niet wachten tot wanneer nog een geniale filosoof geboren wordt, elke paar honderd jaar, om dan nog enkele waarheden te horen bewezen worden. Toch moet ik leven volgens waarheden om geen monster te worden, geen dief, moordenaar, geen slechte man. Ik vind mijn wegen slechts in de Openbaring van de Heilige Boeken, en nog niet voldoende in de Rede! Dus, alstublieft, begrijp dat het Geloof het enige is wat ik heb om naar te leven. De Rede is niet voldoende voor me. Het geloof beantwoordt niet al mijn vragen op dit ogenblik. Ik moet meer ontdekken en meer zien van de wereld, de wereld me laten leren. Ik moet uitvissen hoe de wereld echt werkt. Ik moet de wereld ondervragen. Daarvoor kan ik niet in een kamer blijven zitten en op één plaats blijven. Ik moet leven en door te leven hoop ik mijn antwoorden te vinden. Dat is een andere wijze dan jouw wijze, maar het is mijn eigen wijze, de enig mogelijke voor mij. Twijfel er echter niet aan dat ik mijn antwoorden ook zal zoeken!’

Ik verliet Cluny twee dagen later en reed naast Abt Suger. Ik zag mijn vader nooit weer.

Hoofdstuk Zeven. Parijs en Vitry 1140-1142

Abt Suger hield me bezig met de disciplines van de geest, maar dan in de praktische disciplines, even intensief als Jacob me de theoretische wetenschappen had geleerd en Gormond de wetenschappen van oorlog, gevechten en bewapening. Suger stelde me direct aan het hoofd van de wacht van Saint Denis, een groep van ongeveer twintig strijders. Ik was ook zijn persoonlijke, gewapende escorte. Aan zijn zijde kwam ik aan het Hof van de Koning van Frankrijk. Ik schreed aan zijn rechterhand, iets achter hem, maar steeds aan zijn zijde, steeds klaar om hem een bevel of een commentaar te horen fluisteren. Ik was zijn bescherming, zijn vertrouweling, zijn persoonlijke raadgever in alle wereldlijke zaken, en zijn boodschappenjongen. Ik wist zowat evenveel over zijn teksten, rekeningen en plannen, als hij.

Abt Suger was een reus van een man.

Hij tiranniseerde zijn architecten, voormannen, metselaars en beeldhouwers. Hij trok zelf nieuwe muren van nog vochtig metselwerk met zijn twee handen omver, omdat de plaats van de muur of de patronen ervan hem niet bevielen. Hij was zo koppig als een ezel, en zo sterk als een os. Wanneer hij een muur hier wou, en niet daar, dan stampte hij met zijn voeten op de aarde van kwaadheid, en dan durfde geen architect een muur ergens anders bouwen. Wanneer Suger stenen wilde geplaatst zien op een bepaalde manier, dan riskeerde geen metselaar één steen op een andere te zetten in een verschillend model. Deden ze het toch, dan kwam de muur naar beneden, en konden de metselaars opnieuw beginnen op eigen kosten. Toch verwonderde Suger zich steeds over het talent van zijn ambachtslui en beeldhouwers, zo zeer dat hij met plezier een goede kunstenaar zou opgesloten hebben, zodat de man Saint Denis niet meer kon ontsnappen en niet meer naar een andere bouwwerf kon lopen. Wanneer Suger zei dat ginder een eiken balk moest komen om een ruimte te overbruggen, dan konden de timmerlui wel beweren dat er geen balk bestond, lang genoeg voor die afstand. Suger nam de timmerlui bij de oren, bracht de mannen naar de wouden van Parijs en vond de eiken die hoog genoeg waren.

Suger was edelmoedig met de armen. Hij gaf menige arme man die hem om steun kwam vragen graag een werk in de abdij. Zeker wanneer die mannen hun armzalig geklede vrouw en kinderen meebracht. Suger bouwde huizen voor de armen. Hij citeerde dan telkens aan mij de woorden die Christus aan Matheus zei, 'ik was hongerig en je gaf me te eten; ik had dorst en je gaf me te drinken; ik was een vreemdeling en je heette me welkom; ik had te weinig kleren en je hebt me gekleed; ik was ziek en je bezocht me; toen ik in de gevangenis was bracht je me troost.' Suger leefde volgens die woorden.

Abt Suger beminde echter edelstenen boven alles. De juweliërs van Parijs en er rond vleiden hem en kwamen regelmatig op bezoek in de abdij om Suger hun robijnen, smaragden, amethisten en diamanten voor te stellen. Ridders en Hovelingen brachten hem hun gekleurde, doorzichtige stenen als offerande. De Graven en Baronnen wisten wat ze moesten meebrengen als ze een gunst van de Raadgever van de Koning wilden bekomen. Suger had nooit geld genoeg om al de edelstenen te kopen die hij nodig had.

Twee maanden na onze terugkeer van Cluny, riep Abt Suger me op een avond binnen om met hem te eten. De avondmalen van Suger waren sober; hij at gewoonlijk alleen. Hij at weinig, een beetje brood en kaas, een ajuin en een wortel, zelden een stuk vlees, één enkele beker gekruide wijn. Toen ik hem groette gooide hij een wapenrok in mijn handen, een linnen vest dat boven een maliënkolder werd gedragen en waarop het schild van de ridder geborduurd was. Ik opende het doek. Het was de blauwe wapenrok met de gouden lelies van Frankrijk.

Suger zei met een grijns van tevredenheid, ‘je bent vanaf nu lid van de Koninklijke Wacht van Frankrijk. Je bent toegewezen aan de Raadgever van de Koning, dat betekent aan mij, om hem te allen tijde in vreedstijd te beschermen en te dienen. Wanneer de Koning ten oorlog trekt moet je natuurlijk met de Wacht meegaan.’

Mijn hoofd spon. Pierre de Vitry zou tevreden zijn me te zien in een wapenrok met het Koninklijke schild.

‘De wapenrok komt met maliën, haubergeon, helm en schild, en zo verder natuurlijk,’ zei Suger nog. ‘De volledige panoplie van harnas, zwaard en lans is bij Broeder René. Je kunt de rest daar gaan halen.’

We aten en praatten. Suger deed me de wapenrok aandoen en hij bleef er maar naar kijken. Hij was ontevreden over iets.

Een maand later riep Suger me opnieuw op een avond in. Hij smeedt weer een wapenrok naar me. Het was eenzelfde wapenrok als voordien, maar deze was rood met goudgele vlammen en een grote gouden zon achteraan.

‘Ik was niet erg blij met die andere wapenrok,’ zei hij. ‘Saint Denis bewaart de standaard van Frankrijk, de standaard van Saint Denis, die rood is, omdat volgens de overlevering de vlag gedoopt werd in het bloed van Sint Dionysius. Er is natuurlijk een Koninklijke Standaard, de blauwe standaard met de gele lelies, en een Koninklijke Standaarddrager, maar jij bent de Beschermmer van de Oriflamme van Saint Denis, en dus de “Porteur d’Oriflamme”. Je kleur moest wat beters zijn dan dat gewone blauw! Je mag beide dragen, natuurlijk, maar als je naast mij stapt en gewapend bent, draag dan de rode!’

Hij grinnikte, ‘zoals de Spartanen met hun rode mantel zal je vergoten bloed niet zichtbaar zijn op die rode wapenrok van Saint Denis!’

Ik grijnsde naar hem, ‘ja, ik begrijp wat je bedoelt, Abt Suger!’ want de gouden vlammen op een rode achtergrond vormden wellicht de meest opzichtige wapenrok van Frankrijk. Ik was echter ook zo fier als een reiger. De Heer alleen wist hoeveel blauwe wapenrokken de Koning van Frankrijk al uitgedeeld had. Er was slechts één rode wapenrok met gouden vlammen in de wereld!

Suger zei nog, ‘de Koning gaf me geld voor tien wachters meer. Je mag ze inhuren. Wanneer de koning zijn oproep doet, moeten de wachters deel uitmaken van zijn leger, en jij moet ze leiden in de gevechten.’

Ik vroeg, ‘kan ik vijf gewone wachters en vijf speciale wachters hebben?’

‘Wat bedoel je met speciale wachters?’ gromde Suger. ‘Ik neem aan dat je me nog meer geld gaat vragen!’

‘De jongens van Parijs die we te Saint Denis hadden zullen langzaamaan wel goede wachters worden,’ antwoordde ik. ‘Ik heb ze allen anders geoefend. De sergeant is een goede man, maar hij is geen vechter zoals Gormond. De jongens hadden wat meer druk nodig. Ik heb henzelf meer oefeningen gegeven.’

‘Dat weet ik,’ gooide Suger tussen. ‘Ik heb je bezig gezien en ik heb ook het paard gezien dat je kreupel maakte en de gebroken beenderen op twee van de jongens.’

Ik haakte maar best niet in op het paard en de beenderen; Suger hield niet van excuses.

‘Ik wil vijf van die jongens,’ zei ik. ‘Ze volstaan wel als wachters. We kunnen hen in het begin zelfs minder betalen, nadien meer, als ze geoefend zijn. Maar ik wil vijf mannen die ik zelf zal uitkiezen uit dieven, wegrovers en misschien zelfs uit moordenaars. Die betalen we meer. Je zult ze echter weinig zien. Ze zullen geen maliën en geen wapenrok dragen, hier niet oefenen, en ze zullen ook niet naar de abdij komen. Slechts jij en ik zullen weten dat we ze betalen.’

Suger kruiste zijn armen en was verbaasd. ‘Je wilt eigenlijk spionnen hebben!’ riep hij verbaasd en met enig ontzag uit.

‘Je mag ze noemen hoe je wilt’, zei ik. ‘Ze zullen niet veel meer doen dan langs de wegen rijden, elk pad in de bossen leren kennen en elk huis en boerderij in de omgeving weten liggen. Ze zullen uitkijken voor eender welke beweging van mannen, vrouwen en kinderen rond en verder dan de abdij. Ze moeten ons verwittigen voordat iets gewelddadigs gebeurt, wat dan ook, van een huisruzie tot een gewapende groep die zich in de bossen verbergt om een aanval voor te bereiden op de abdij. Die speciale wacht zal veel geld kosten, want ze zullen ook een paard hebben. Ik zal hen ontmoeten op geheime plaatsen in de bossen. Ik wil niet verrast worden door aanvallen op de abdij of het dorp, door gewelddadige gevechten en ruzies nabij Saint Denis. Ik wil op voorhand weten wie een probleem kan worden rond ons, hier. Het is goed ons te verdedigen, maar het is veel beter de gevechten te kunnen voorspellen en ze te vermijden.’

‘Akkoord,’ stemde Suger in, waarschijnlijk denkend aan zijn kostbare stenen. ‘Die mannen moeten een speciaal teken dragen, een ring of een kruisbeeldje, zodat wanneer ze dat tonen aan de wachters van de abdij ze onmiddellijk naar jou of naar mij gebracht zouden worden.’ ‘Onze smid kan een speciaal kruisbeeldje maken. De mannen kunnen dat dragen onder hun hemden. Dat is een goed idee.’

‘Misschien zal ik af en toe één of andere van die mannen nodig hebben,’ zei Abt Suger, ‘om na te gaan wat gebeurt op andere plaatsen dan Saint Denis. Misschien zelfs op de Isle de La Cité. En ik kan ze nodig hebben om speciale boodschappen in het geheim te laten afgeven.’

‘Goed,’ antwoordde ik. Ik aarzelde. ‘Ze zullen je kosten!’

We kibbelden over een loon, maar Suger was geen vrek.

Ik huurde mijn vijf kelensnijders in. Ik vond ze niet allen in één keer. Het nam maanden in beslag om ze te vinden. Twee waren veroordeelde dieven, een andere een moordenaar die voldoende verstand en sluwheid had om te ontsnappen uit zijn gevangenis vóór hij opgehangen werd, en die zich verborgen hield in de bossen van Saint Denis. Ik kreeg een brief voor hem die stelde dat hij een speciale gratie had gekregen van de Abt van Saint Denis. Ik veronderstel dat Suger een paar nachten zweette vóór hij die brief ondertekende, en ik moest hem twee maal vertellen dat de man slechts gedood had in een plotse opwelling van woede nadat hij zijn vrouw in het hooi gevonden had met een andere man. De twee laatste waren huurlingen uit Picardië, mannen van over de vijftig die in te veel veldslagen in Italië gevochten hadden en nu op weg naar huis waren om zich terug te trekken. Eigenlijk wisten ze niet goed meer waar hun thuis was. Ik haalde hen over te blijven voor een gemakkelijk werk en een goed loon.

Ik liet deze vijf mannen niet toe te leven in Saint Denis. Ik stuurde hen uit om hutten te vinden in andere dorpen of in de bossen, elk in een andere sector rond de abdij. Ik betaalde voor hun onderkomen. We ontmoetten elkaar elke twee weken bij een verlaten toren die in ruïnes lag, om informatie uit te wisselen. Abt Suger en ik wisten nu snel welke boer zijn vrouw sloeg, welke dorping zijn kinderen geweld aandeed, welke herbergwaard van zijn cliënten stal en hoeveel, welke vrouw waar sliep en met wie, welke groep van bandieten rond de abdij sloop om ergens kwaad te doen. Suger beval me soms een geheime brief door één van de mannen te doen brengen naar een plaats slechts gekend door de Abt en zijn boodschapper.

De tijd ging snel voorbij. Ik verlangde meer en meer naar Marie met een smachtende hoop die aan me vrat en mijn zenuwen langzaam aan stukken reet. Ik verbeeldde me het ergste in. Was Marie me vergeten? Had Pierre de Vitry haar naar andere jonge mannen gezonden, jongens die veel rijker en knapper waren dan ik? Was Marie verleid? Hoe standvastig was haar besluit van Provins? Waren niet alle vrouwen wispelturig?

Ik had Marie niet meer gezien gedurende meer dan zes maanden. Ik was gemakkelijk geïrriteerd en boos. Ik begon vriendelijke mensen sarcastisch en hard te antwoorden. Zelfs Abt Suger merkte mijn nors humeur op.

Op een dag, toen we aan het praten waren in zijn bureau, duwde hij plots zijn plannen weg over de grote tafel, en riep, 'goede God, Daniel, scheer je weg van hier en ga haar zien! Je bent toch geen nut voor me in die toestand! Je kunt twee weken wegblijven, maar geen dag langer!'

Het was midden in de winter. Het weer was triestig buiten, met sneeuw in de velden; snijdende winden bliezen over Saint Denis en hielden de mensen in hun huizen, rond hun haard. Ik zou echter in veel slechter weer gereisd hebben om Marie terug te zien. Ik sprong uit de deur, maar Suger riep me terug.

'Wacht!' riep hij, 'neem het geld dat je nodig hebt van de Schatbewaarder, met mijn toestemming. Neem één dan die mantels gemaakt uit vellen die ik toch niet meer gebruik.' Hij aarzelde. 'Een laatst woord. Herinner je het visioen dat je had op de trappen van Sint Petrus en Paulus te Cluny? Je zei toen dat je een ridder zag met een witte wapenrok waarop een rood kruis geschilderd was. Dat was een Tempelier. Ik houd niet van Tempeliers. Ik weet niet waarom in niet houd van Tempeliers, maar ik houd niet van hen. Misschien zijn ze te fier, te ijverig, te arrogant, te rijk, te hooghartig, te edel en te veel bezig met Citeaux!'

Het laatste woord kwam sissend van tussen de tanden van Suger.

'Daniel, je hebt hen gezien, begeleid en getoond door de duivel! Ik weet niet waarom, Daniel, maar blijf uit hun buurt!'

Ik was verrast en verward, maar ik antwoordde, de half geopende deur nog in mijn handen, ongeduldig om te vertrekken, 'dat zal ik doen, Vader! Dank U voor de waarschuwing!'

Ik liep naar de Schatbewaarder van Saint Denis, en dan naar de stallen.

Ik reed weg uit Saint Denis in een ijzige stormwind die in mijn oren hilde. Mijn paard kreunde hoewel het dekens over het lichaam droeg, en de koude sneed zelfs door mijn pelsmantel. Ik doodde bijna mijn paard onderweg, maar drie dagen later, in de late namiddag, zag ik de torens van Vitry in de verte.

De stad leunde tegen een heuvel en bovenop die heuvel stond een kasteel met zijn versterkte toren. Ik kwam eerst aan bij het dorp Couvrot. Een boer wees me het laatste stuk weg aan. Ik zag geen poort in de donkere muren. Dus reed ik voorwaarts langs de versterkingen. Vitry was goed verdedigd. De stenen muren waren machtig zo ver als ik kon zien, al staken slechts weinig torens uit. Vóór de versterkingen lagen echter grachten, gevuld met water. De grachten waren thans bevroren, langs de ganse lengte van de muren. Ik zag de rivier de Saulx in het zuiden, een langzaam vloeiende rivier, die achter de heuvel in het oosten verdween. De stad leek me praktisch onneembaar, want de grachten lagen direct onder de muren. Ladders konden slechts heel moeilijk tegen de muren geplaatst worden, tenzij de grachten opgevuld werden of bevroren waren, maar wie zou zo dom zijn ladders op glijdend ijs te zetten?

Terwijl ik naar het noorden reed stopte ik even, en trok mijn maliën aan alsook mijn wapenrok van blauw en goud. Ik zou beter herkend worden voor wat ik was in de kleuren van de Koning van Frankrijk dan in het nieuwe rood van Saint Denis.

Ik bereikte de noordelijke poort van de stad. De mensen daar noemden dit de Sabbat Poort, een Joodse naam. De wacht aan de poort was te verrast mijn kleuren te zien om me te stoppen. Ik zei hem dat ik Pierre de Vitry wou vinden. De wacht wees me zonder een woord te zeggen naar het kasteel. Een weg recht voorruit ging naar de versterkte toren, dus reed ik

die weg op. De vesting was een lelijke bouw, oud, overgroeid met struiken en boompjes in sommige plaatsen, maar voldoende ontzagwekkend als versterkt fort. Toen ik dichterbij reed bemerkte ik dat het kasteel slechts een zeer dikke, stenen muur was rond een verzameling gebouwen. De muren waren niet zeer hoog, maar wel zeer dik, voldoende massief om elke aanval af te slaan. De muren waren ook opgericht op een heuvel met steile hellingen, zodat eender welke belegerende troepenmacht het zeer moeilijk zou hebben dit monster in te nemen. Binnen de muren stonden stenen huizen, waarvan ik de gevels en daken boven de muren zag uitsteken, de vierkantige ouderwetse versterkte toren, en een kleine kapel.

De weg naar het kasteel steeg scherp. Mijn paard gaf het op. Ik liet het dier zich langzaam naar boven slepen. Ik keek naar de stad beneden me, en naar het kasteel hogerop. De wind sneed hier nog meer door mijn lichaam. In de straten onder me liepen veel mensen. Ik vermoedde een grote Joodse gemeenschap nabij de poort, want gedurende een lange tijd zag ik bijna alleen Joden. Vóór mij gingen ook enkele mensen het kasteel in, en anderen daalden op een drafje uit het kasteel naar de stad. Eén van de wachters van de Sabbat poort, een jongen nog, liep me te voet voorbij en keek me angstig zijwaarts aan. Hij liep naar het kasteel. Pierre de Vitry zou een waarschuwing krijgen van de aankomst van een Koninklijke Wachter.

Twee grote, ronde bastions verdedigden de poort van het fort. De deuren stonden open en de hangbrug lag naar beneden, maar twee wachters in het livrei van Champagne blokkeerden mijn doortocht. Ik zei hen dat ik Pierre de Vitry wou spreken. Het was bijtend koud op de heuvel. De wind blies door mijn maliën en bevroor me. IJs had zich afgezet op mijn schouderpels. Ik verlangde naar een warm vuur en naar iets warm om te drinken. Ik had dus niet veel geduld met mannen die me wilden tegenhouden. De wachters begrepen dat snel. Ze deden me van mijn paard stappen en brachten het uitgeput dier onmiddellijk naar de stallen. Eén van de wachters nam me mee naar de versterkte toren.

Toen ik de grote toren bereikte, openden de deuren zich daar, en drie jongelui wandelden lachend naar buiten. Ze waren gekleed in zware pelsmantels. Eén van hen was Marie. De andere was een ietwat grotere Graaf Henri dan de Henri die ik te Provins ontmoet had, en de derde was een knappe jonge ridder die ik niet kende, maar die met schaaachtige ogen vol bewondering naar de vuurrode Marie keek. Marie was duidelijk aan het flirten met de jongens.

Ik was in staat een moord te begaan, maar mijn hart zonk in mijn laarzen. Marie was nog mooier dan ik me herinnerde, voller nu, meer vrouw. Ze blaakte van vreugde en gezondheid. Ik voelde me machteloos. Mijn knieën beefden. Ik kon niet verder gaan. Ik bleef staan. Een jongen van vijf had me kunnen omver duwen.

Dan zag Marie me. Ze hield haar hoofd even schuin. Dan gingen haar ogen wijd open. Al de weg had ik me haar verbeeld in de armen van een rijke, knappe minnaar. Ik vreesde haar te zien terwijl ze me lachend bespote, me verwelkomend met een hatelijke schimpscheut, koud en afstandelijk. Maar Marie slaakte een rauwe kreet van pijn en verbazing toen ze me herkende. Vóór de verbaasde wachter en de verraste jongemannen sprong ze voorwaarts, gooide zich in mijn armen en drukte zich volledig tegen me aan en perste en perste. Ik groef mijn hoofd in de witte pels die haar schouders bedekten, en weende. Marie was nog steeds mijn Marie. Dan, in het midden van het kasteel van Champagne, kustte ze me hartstochtelijk en lang.

Over de schouders van Marie heen zag ik Pierre de Vitry uit de toren stappen, gevolgd door de jonge wachter die ik naar het kasteel had zien lopen. Ik trok Marie weg en hield haar even terzijde, zodat Pierre mijn wapenrok kon zien. Zijn gezicht opende tot een blijde lach. Hij

wandelde naar ons toe, stapte sneller en drukte mijn hand, trok ons naar de toren. Hij leek echt blij me te zien. Ik opende mijn armen breed om hem beter mijn wapenrok te tonen.

‘Ziet U,’ zei ik triomfantelijk, ‘ik hield mijn belofte! Ik ben lid van de Koninklijke Wacht van Frankrijk en Beschermer van Saint Denis, van de Koninklijke Abdij, en Drager van de Oriflamme!’

‘Dat is goed, mijn jongen,’ lachte Pierre en trok ons binnen. ‘We hoorden dat al! Toch verwachtte ik jou niet toen net een Koninklijke Boodschapper aangekondigd werd. Onze Graaf en zijn Baronnen zijn te Reims. Ik ben meester van het kasteel en de stad. Kom in, wees welkom!’

Een tijdje later, binnen in de versierde zaal van de toren waar, God zij gezegend, een zeer groot vuur vlammen hoog en oranje schoot in een reusachtige haard, zei Pierre de Vitry, ‘ik ben blij met je bezoek! Marie is het kasteel aan het afbreken, steen na steen, met haar wenen en geschreeuw en slecht humeur. Die vrouw doet pijn aan mijn oren als ze schreeuwt, en ze schreeuwt bijna elke dag. Ze is me langzaam aan het doden met haar gekweel! Probeer haar wat te kalmeren, wil je? En ja, wij hebben ook onze beloftes gehouden. Henri en zijn vriend uitgezonderd, weigerde Marie enige jongeman zelfs maar aan te kijken!’

Ik sloeg een plaats bij het vuur niet af, en ook niet een beker hete wijn met kruiden, en nog minder de gesprekken nadien.

Ik bleef tien wondermooie dagen bij Marie te Vitry. We wandelden heel vaak samen. Ze toonde me elke uithoek van de stad en van het kasteel.

Vitry lag bij de rivier Saulx. Veel boten meerden aan de beide zijden van een reeks watermolens die pal over de waterloop gebouwd waren, en die de rivier blokkeerden net onder het kasteel. Het blok van molens had een klein meer gevormd ten zuiden van Vitry, een meer waarin veel vissen zwommen. De rivier liep ten zuiden en ten oosten van de kasteelheuvels, zodat er geen muren waren rond de stad aan die zijden. De belangrijkste versterkingen, diegene die ik gezien had toen ik aankwam, stonden aan de westkant. Er waren bijna geen muren aan de noordzijde, slechts een gracht die naar de rivier liep. De gracht beschermde de stad langs de heuvel, maar er was daar ook een aarden dijk en de heuvel steeg zeer steil omhoog aan die kant. Vitry had aldus slechts hoge muren aan de westkant, hoopte op zijn natuurlijke bescherming aan de andere windrichtingen. De vicus, de oude stad Vitry, lag aan de voet van de citadel, verborgen achter de westelijke versterkingen, vele huizen zelfs gebouwd tegen de muren. De noorderpoort was de poort langs waar ik binnengereeden was. Ze werd de “Porte du Sabbat” genoemd omdat het Joodse kwartier daar lag, tussen de muren en de hoofdstraat van Vitry, die trouwens toepasselijk de “Rue de la Juiverie” heette. Die geplaveide straat leidde naar de kerk van Saint Memmie en verder zuidwaarts, nabij de rivier de Saulx, naar de tweede poort van de stad, de “Porte Abbé”.

Vitry had zich ontwikkeld aan de voet van het kasteel. Het kasteel was oud, maar het werd goed onderhouden. Het had de vorm van een ruwe cirkel, een erg grote cirkel zelfs, omringd door dikke muren op de top van de heuvel. Binnen die omheining lag een geplaveide binnenplaats, een vierkantig versterkt fort en enkele elegante huizen. Pierre de Vitry leefde in één van die huizen, een huis dat gebouwd was tegen de vestingmuren. Dat huis was van steen en het had een stenen dak. Een kleine kapel bevond zich in het midden van het kasteelplein. De heuvel van Vitry was langer dan breed; de lange richting was rond de noord-zuid as. Het kasteel stond niet ver van de rivier, maar dan hoog boven het water. Aan het meest noordelijke punt van de heuvel, bijna tegen de noordelijke gracht, rezen de resten van een nog

veel oudere en kleinere vesting. Ik zou daar een versterkte toren gebouwd hebben om die uiterst noordelijke flank te beschermen.

Buiten de stad, nabij de Porte Abbé, trokken een groot huis en een kapel mijn aandacht. Dit was het "Maison Dieu", gebruikt door pelgrims op weg naar Santiago de Compostela.

Zoals zo veel andere steden in die tijd was Vitry snel aan het groeien. Nieuwe huizen werden opgetrokken aan beide zijden van de rivier. Langere versterkte muren zouden weldra moeten opgericht worden om de nieuwe wijken te beschermen.

Te Vitry leefden veel Joden, wel veertig tot vijftig families. Deze vormden ongeveer één vijfde van de totale bevolking.

Vitry was een prope stad, een mooie stad. Ze leefde van handel en landbouw. De vrede werd er gehouden door Pierre de Vitry. Hij beheerde de stad goed, geholpen door zijn raadsheren. Pierre deelde landerijen uit voor de Graaf, besprak de oogsten met de boeren, legde taksen op de handel, op de verkoop van laken, en hij organiseerde regelmatig markten. Vitry was een marktstad van de Champagne, zoals Provins. Het was één van de weinige steden en kastelen waar de Graaf graag en dikwijls verbleef. De bossen rond Vitry boden de Graaf een uitstekend jachtterrein.

Marie toonde me alles. Liet ze me de stad zien of liet ze mij aan de stad zien? Ze weigerde mijn hand los te laten, zelfs wanneer we ons een weg moesten boren door de menigte in de Rue de la Juiverie. Ze was fier om met haar verloofde te pralen, en ik moest van haar mijn blauwe wapenrok met de gouden lelies dragen. Ze stelde me voor aan verscheidene Joodse handelaars die we tegenkwamen, en aan elke man en vrouw in de stad die ze kende, en dat leek me zowat iedereen te zijn. We wandelden die hoofdstraat van Vitry af op elke dag van de tien dagen, en dat was telkens een feest voor Marie. We wandelden dan naar de Porte Abbé, verlieten de stad langs die poort en slenterden langs de oevers van de lieflijke Saulx rivier, langs de velden en de bossen. We hadden het koud want de winter was hard, maar we waren gelukkig.

Mijn enige zorg was dat ik niet rijk was. Ik vertelde dat aan Marie. Abt Suger gaf me wat geld, maar niet veel. Ik ontving geld van de Schatbewaarder van de Koning, maar dat was ook niet veel. Ik had aan geen enkele veldtocht van de Koning deelgenomen. Geen campagne had me goud opgebracht van enige oorlogsplundering. Frankrijk was een land in vrede, dus kon ik geen leengoed winnen en ook geen buit in veldslagen of belegeringen. We konden na ons huwelijk natuurlijk naar Le Pallet gaan.

'Knies daar niet over,' troostte Marie me. 'Ik ben het enige kind van mijn vader en hij heeft al verscheidene malen geweigerd opnieuw te trouwen. Hij heeft me gezegd dat hij oud begint te worden. Ik was een laat kind; meerdere kinderen stierven vóór ik geboren werd en er kwamen geen jongens of meisjes meer na mij. Je bent een geleerde. Vader heeft me vragen gesteld over hoeveel je weet over rekenen, en of je landerijen zou kunnen beheren. Ik denk dat je hem bevalt. Hij zou je als assistent kunnen aannemen en later misschien zijn opvolger van je maken!'

'Dat zou ik inderdaad graag worden,' zei ik. 'Dan kon je ook in Vitry blijven. Ik bemerk wel hoeveel je van deze plaats houdt.'

Onze toekomst leek gebouwd op rozen.

'Nu, mijn liefste,' fluisterde ik met een rauwe stem, en bracht mijn vingers onder haar kin, 'hoeveel lippen heeft dit mooi mondje gekust in mijn afwezigheid?'

Ze sloeg me bijna tegen de grond, niet met haar hand, maar met haar vuist. Ik zag een paar sterren fonkelen vóór mijn ogen.

‘Heer Daniel,’ riep ze, ‘durf nooit te twifelen aan de deugd van Marie de Vitry! Wie denk je wel dat je bent? Ik ben niet uit flirten gegaan achter je rug! En hoeveel lippen heb jij dan wel gekust? Zeg dat maar eens!’

Ze stond uitdagend met haar handen in de zijde vóór me. Ik moest zweren dat ik in een abdij woonde en slechts monniken en ridders groette. Dan tilde ik haar op van haar voeten, droeg haar naar de rivier terwijl ze me met haar vuistjes en voeten bewerkte, en stelde voor haar in de rivier te gooien om af te koelen. Ik had dat waarschijnlijk in de zomer ook gedaan, maar niet in het vrieswater van die winter. Toch schreeuwde ze moord en verkrachting. Dus zette ik haar neer op een rotsblok en snoerde haar de mond met kussen.

In de drie jaar die we moesten wachten om te huwen keerde ik drie of vier maal per jaar terug naar Vitry. We beleefden die dagen de zuiverste liefde, en we waren tevreden. Ook Pierre de Vitry opende zich naar me. Hij stelde me veel vragen over de Abdij van Saint Denis, over hoe de boeken daar werden gehouden, hoe het inkomen van de abdij geteld werd. Ik bewees hem dat ik heel wat wist over het beheer van een goed, zoals Abt Suger me leerde.

Abt Suger en ik gingen samen door de rekeningen van Saint Denis. We gebruikten mijn spionnen om te bepalen wanneer het de beste tijd was om onze goederen te verkopen en om andere goederen te kopen. We konden op elk ogenblik zeggen hoe hoog de prijzen stonden in Parijs en zelfs in de ganse streek van het midden van Frankrijk. Mijn mannen zwierven ver, in opdracht. We dachten aan schema's om de prijzen te manipuleren, zonder de mensen pijn te doen of ze uit te hongeren. De koffers van Suger vulden zich met meer goud. Hij kocht meer edelstenen.

Abt Suger vroeg me bij Pasen van het jaar 1140 hem te vergezellen naar het paleis van Koning Louis de Jonge. Ik ontmoette aldus de Koning en Koningin van Frankrijk, en met hem sponnen de Schikgodinnen een nieuwe draad voor me. Suger had gehouden van zijn vroegere Koning en vriend, Louis de Vette, Louis VI. Hij had die vriend ook bewonderd. De nieuwe Louis VII noemde Suger nooit bij een andere naam dan Louis de Jonge. Hij was de enige om dat te doen, de enige die het mocht doen. Suger had me al meerdere malen naar het paleis meegenomen, maar ik bleef steeds buiten wachten, terwijl Suger met de Koning praatte. Dit maal had Louis veel ridders uitgenodigd op het feest van de Verrijzenis van de Heer, en Suger zou een plechtige mis opdragen voor de Koning in de paleiskapel. Ik zou aldus voor de eerste maal het paleis van het Hof van Frankrijk betreden.

Suger stapte zelfverzekerd door de gangen naar de ontvangstzaal, met mij in de sleep. Geen wachter stopte ons. Ze wisten wie Suger was, en vreesden hem, vooral wanneer hij prachtiger gekleed ging dan een Bisschop. De zaal was gevuld met feestelijk geklede mensen, met de ridders, Baronnen en Graven van Frankrijk, en hun echtgenotes. Verscheidene Bisschoppen wandelden ook in de zaal. De zaal was mooi versierd met banieren en tapijten aan de wanden. De rest van de muren was bedekt met schilderijen, zodat toen we binnentraden ik verbaasd rondkeek, onder de indruk van de weelde en van het contrast tussen de saaie, streng uitzierende buitenmuren van het paleis en deze prachtige binnerversiering. De mannen en vrouwen stonden te praten, of ze bewogen zich rond de dubbele vergulde troon van de Koning en de Koningin.

Louis en Aliénor waren beide nog zeer jong. Koning Louis VII was een jongeling met een zeer bleek gelaat, een ietsje te zwaar van leden. Hij zakte in zijn brede troon door alsof hij

geen ruggengraat bezat. Zijn gezicht was pafferig en niet merkwaardig, zelfs al vlogen zijn bruine ogen constant van de ene Hoveling naar de andere. Hij was prachtig gekleed in een lang vest van donkerblauwe zijde, dat versierd was met de lelies van Frankrijk. De Koning was nauwelijks negentien jaar oud, maar de blik in zijn ogen was steeds bevelend en verachtend. Louis was het gewoon gediend te worden en hij was niet gewoon weerstaan te worden. Hij hield zijn hoofd recht en arrogant. Hij sprak zelden. Suger had me verteld dat Louis voor de kerk voorbestemd was, en daarom in zijn jongere jaren opgevoed werd in de abdij van Notre Dame. Toen hij negen jaar oud werd, stierf zijn oudere broeder Philippe, de Philippe die Koning had moeten worden. In 1130 dus, werd Louis gekroond tot Koning van Frankrijk, door Paus Innocentius II. Louis VII was dan samen Koning met zijn vader. Zeven jaar later, nu drie jaar geleden, stierf ook Louis de Vette, en Louis de Jonge werd de enige en ware Koning. Ik observeerde Louis een tijdje. Hij bewoog praktisch nooit een ledemaat in de troon. Hij sprak tot de mensen zonder bijna ooit zijn hoofd te draaien, alsof hij angst had dat de kroon van zijn hoofd zou vallen. Hij antwoordde ook niet aan iedereen die hem een vraag stelde. Hij negeerde sommige mensen gewoon, en deed alsof hij niets gehoord had. Die mensen dropen dan onthutst af.

Naast Louis zat zijn Koningin, die nog jonger dan hij was. Ze was slechts zestien jaar oud, en ze was een verbluffende schoonheid! Aliénor d'Aquitaine was de dochter van Hertog Guillaume X van Aquitaine, de heerser over uitgebreide en rijke gebieden die veel groter waren dan zelfs de Koninklijke domeinen, landen in het midden en het zuiden van Frankrijk. De enige zoon van Guillaume was vroeg gestorven, en de Hertog had slechts twee dochters, Aliénor, de oudste, en Pétronille. Guillaume overleed op een pelgrimstocht naar Santiago de Compostela, maar hij had juist vóór zijn dood voorgesteld aan Koning Louis VI de Vette zijn dochter Aliénor te laten huwen met de toekomstige Koning van Frankrijk, zodat het Hertogdom van Aquitaine zou kunnen toegevoegd worden aan de kroongebieden. Aliénor en Louis de jonge trouwden snel te Bordeaux in 1137. Tijdens hun terugkeer naar Parijs, toen ze nog te Poitiers waren, hoorden de jonggehuwden van de dood van Louis de Vette. In een tijdspanne van twee maanden was Louis de Jonge getrouwd, hoorde hij van het overlijden van zijn vader en van de dood van zijn schoonvader, en werd hij zelf gezalfd tot enige Koning van Frankrijk.

Aliénor was alles wat Louis niet was. Ze was niet opgevoed in een strenge abdij tot een leven van vroomheid en meditatie. Haar vader had haar bij zich gehouden aan het frivole Hof van Aquitaine. Ze was gewoon aan een hofleven van muziek, dansen, gedichten en flirten. Ze was een levendige jonge vrouw en een merkwaardige schoonheid. Dik, kastanjebruin haar omringde haar gezicht en viel tot beneden haar schouders. Sterke wenkbrauwen, even bruin als het haar, stonden boven haar grote, gretige, donkergrijze ogen. Haar gezicht was lang en toonde delicate trekken weerszijden van een kleine, perfect rechte neus. Men vermoedde ogenblikkelijk de voorname vrouw in haar, hoewel haar houding geanimeerd was met een permanente zenuwachtigheid. Ze droeg een zwaar zijden, rood, met brokaat afgezet gewaad met zeer lange mouwen. Ze was zo levendig als Louis stijf was. Ze onderhield haar eigen gesprekken vanaf de troon, wenkte mensen nader te komen, en had een woord met iedereen. Haar mond was vol; haar lippen zwollen vochtig; haar wangen bloosden bijna steeds; haar ogen fonkelden warm en flirtend. Ze groette iedereen met lange, elegante, welgekozen zinnen, ondanks haar jeugd. Ze was de drukte aan het Hof gewend, en ze was gewend bewonderd te worden. Ze stond zelfs nonchalant op uit haar troon, en zonder Louis, wandelde ze rond en mengde zich onder de gasten. Aliénor was groot, gratievol wanneer ze bewoog, zeer bewust van haar waardigheid, en ze hield er duidelijk van het centrum van alle aandacht te zijn. Ze zocht steeds iemand anders op om tegen te praten. Haar figuur was vol: een zeer smal middel,

zware borsten, lange benen verborgen onder een zijden kleed dat haar heupen nauwelijks verdoezelde en haar minste lichaamsbeweging onmiddellijk verraadde. Ze sloeg steeds op de vouwen van haar kleed, alsof het hinderde op haar lichaam.

Abt Suger en ik mengden ons ook in de menigte. Suger groette, zegende zelfs hier en daar, en sprak tot de edellieden die aanwezig waren. Hij introduceerde me aan enkele Baronnen. Zijn ogen vlogen over de drukte. Ze gingen naar de weinige mannen die echt belangrijk waren, en waarvan hij wilde weten met wie ze praatten en hoe ze praatten, vriendelijk of geïrriteerd. Suger sprak met graaf Thierry van Vlaanderen, een sluwe, niet erg sympathieke, hooghartige man, die gekleed ging in bijzonder rijke dracht en een overvloed van juwelen. Hij groette Graaf Robert, de broeder van de koning. Robert fluisterde in het oor van Suger en Robert fronste zijn wenkbrauwen naar mijn rode en gele wapenrok, tot Suger de uitleg gaf. We ontmoetten ook vele anderen: Enguerrand de Coucy van Picardië, Evrard de Breteuil, Geoffroy de Rancognes, en de zeer knappe en aangename Hugues de Lusignan.

De mensen schoven plots uiteen rondom ons, en Aliénor stond dichtbij, net vóór ons. Ik merkte op dat Suger niet gans tevreden was met haar, want zijn ogen trokken tot een streep en hij stopte met lachen. Hij trok zijn rug recht om groter te worden, en duwde me naar voor. Ik was groter dan de Koningin, maar niet veel. Haar ogen gingen direct naar de mijne. Een bekoorlijke glimlach kwam op haar gezicht en transformeerde het in een straal van warmte. Haar ogen glimlachten echter niet mee. Ze was nog zo erg jong, maar al een experte diplomaat in deze omgeving, haar wereld.

‘Dag Abt Suger. Ik hoop dat U gezond en wel bent,’ zei ze in een iets rauwe stem. ‘Is dit uw nieuwe beschermeling? Wie hebt U meegebracht?’

‘Mag ik U voorstellen, Majesteit, Daniel du Pallet, Beschermmer van Saint Denis en Drager van de Oriflamme, tot uw dienst!’

‘Oh, tot mijn dienst?’ vroeg ze, ‘misschien zal ik uw diensten wel ooit gebruiken, Heer Daniel. Du Pallet. Du Pallet. Bent U afkomstig uit de Bretagne?’

Ik veronderstelde dat Aliénor al zeer goed wist wie ik was, dus antwoordde ik naar waarheid, ‘ja, inderdaad, Majesteit, ik ben geboren nabij Nantes.’

‘Ik ben nog niet in Nantes geweest, maar ik heb gehoord dat het een mooie stad is, een haven, is het niet? Bent U getrouwd, Heer Daniel?’

Ik werd direct bloedrood, en dat amuseerde haar zeer want ze sloeg even haar ogen neer en lachte ietwat spottend, opende haar lippen en toonde een rij zeer witte tanden.

‘Neen, Hoogheid,’ antwoordde ik, ‘maar ik ben verloofd.’

‘En met wie bent U dan verloofd, beste ridder?’

‘Met een vrouw die Marie de Vitry heet, de dochter van de Prévôt van de Graaf van Champagne voor die streek.’

‘Je bent verloofd met een meisje uit de Champagne,’ stelde ze verbaasd vast, of ze deed alsof ze verbaasd was, en irritatie blonk plots in haar ogen. ‘Mijn Koning heeft heel wat problemen met Champagne!’

Zonder een verder woord draaide ze haar rug naar ons. Ze wandelde naar een andere groep. Abt Suger keek haar verrast achterna.

In de zaal hingen veel mensen rond een man van vijftig jaar of meer, een grijzende man, zeer robuust gebouwd, die macht letterlijk uitstraalde, en volledig in het zwart gekleed ging. Ik vroeg Suger wie die man was. Suger bewoog omzichtig in de richting die ik hem aanduidde, keek dan naar het plafond alsof hij de banieren die daar hingen bewonderde. Terwijl hij dat deed gingen zijn ogen naar de man.

‘Dat is Graaf Raoul de Vermandois,’ fluisterde Suger. ‘Hij is de neef van de Koning. Ik ben verrast hem weer aan het Hof te zien. Hij was in een intrige verwickeld met de moeder van de Koning, met Koningin Adelaïde, en die beide probeerden mijn invloed op de jonge Louis te ondergraven. Vermandois bracht Adelaïde er toe te wensen dat ik zou verwijderd worden van het Hof. Gelukkig hield Aliénor ook niet veel van Raoul, en nog minder van Adelaïde, dus spanden we even samen, Aliénor en ik. Ze zei aan Louis Koning te zijn in plaats van het schoothondje van zijn moeder en haar minnaar. We konden Adelaïde weg van het Hof duwen, deden haar trouwen, en we zonden de Graaf weer naar zijn eigen landen. Raoul is getrouwd met een nicht van Graaf Thibaud de Blois van de Champagne, een vrouw genaamd Eléonore. Vermandois is een onverschrokken intrigant, een cynische onheilstoker. Vermandois aan het Hof betekent problemen op komst!’

Ik zag een andere man, eveneens gekleed in rijk grijs, in de groep van Raoul de Vermandois. Ik vroeg Suger ook wie die man was.

‘Je pikt al mijn vrienden uit!’ grijnsde Suger. ‘Ze worden naar me aangetrokken zoals bijen naar honig. Die man is de geestelijke Cadurc. Ik noem hem een geestelijke, maar die man is aartsgevaarlijk! Hij bouwt plannen van zuiver kwaad, met evenveel enthousiasme als Vermandois. Niemand weet hoe hij aan het Hof verscheen. Hij is een geestelijke van lagere rang. Hij geniet enige steun van Aliénor. Cadurc arriveerde met de mannen van de Koningin uit de stad Bourges. Bourges is een stad van de Koninklijke gebieden van Louis, maar de status van die stad is niet zo duidelijk, en Bourges kan ook wel beschouwd worden als een stad die tot Aquitaine behoort. De Bisschop van Bourges is eveneens Aartsbisschop van Aquitaine. Cadurc werd aangesteld door de koning om Kanselier van Frankrijk te zijn, de Houder van het Zegel van Frankrijk, verantwoordelijk om de documenten van de Koning officieel te maken, zelfs wanneer ik wat anders voorstel. Koningin Aliénor, Kanselier Cadurc en nu blijkbaar ook Raoul de Vermandois, zijn de informele maar belangrijke raadgevers van de Koning. Ze ondermijnen mijn invloed op de Koning, al is er wel een onuitgesproken pact tussen mij en Aliénor. Cadurc en Vermandois zijn de ergste intriganten die ik me kan inbeelden. Hun raad aan de Koning is ingegeven door hebzucht, verwaandheid en onverzadigbare honger voor macht en praal, en dat kan in de toekomst rampzalig worden. Als Louis de Jonge half het verstand heeft van zijn vader, zal hij zijn fouten wel inzien en weer naar mijn hulp kruipen, maar dan is het wellicht al te laat. Kijk hier naar wat de verdoemenis van Frankrijk kan worden! Maar kom, laat ons niet te bitter en te pessimistisch worden! Geniet van het feest! Maar blijf uit de buurt van Vermandois en Cadurc en Aliénor!’

Ik sprak niet met de Koning die dag, maar Suger deed dat wel. Ik zag Suger de Koning iets toefluisteren, redetwisten met hem, maar Louis fronste zijn wenkbrauwen, draaide zijn ogen van Suger weg, en was geërgerd.

De verzameling van het Hof voor het feest van Pasen kwam snel tot een einde. De Koning en Koningin gingen te voet naar de kapel van het paleis. Suger leidde daar een mis, samen met de Bisschop van Parijs.

Na de mis reden Abt Suger en ik weer te paard naar Saint Denis. Op de weg vroeg ik hem wat het probleem was met de Champagne waar Aliénor op gewezen had.

‘Het is een lang en dom verhaal,’ antwoordde Suger. ‘Twee jaar geleden kwam de stad Poitiers in opstand tegen Louis de Jonge. Poitiers sleurde nog meer steden van de Poitou streek mee in de opstand. Poitiers is een stad van Aquitaine, maar door zijn huwelijk is Louis ook Heer van Aquitaine, hoewel de landen het eigendom blijven van de Koningin, de Hertogin van Aquitaine, en slechts zij draagt die titel. Louis riep een leger bijeen. Alle leenheren van de Koning moeten dan voor minstens veertig dagen assistentie verlenen. Graaf

Thibaud van Champagne weigerde botweg Louis met geld en ridders te helpen. Thibaud is een vazal van Louis, maar hij beweerde eerst dat hij geen geld had, wat een grote leugen was, en dan dat hij de Koning van Frankrijk slechts moest helpen wanneer Frankrijk van buitenaf aangevallen werd, niet om Louis te helpen zijn macht uit te breiden over zijn persoonlijke domeinen. De Graaf van Champagne is zo rijk als Croesus ooit was, en als hij enkele ridders gezonden had was de Koning tevreden geweest, maar Thibaud is een koppige domkop en een vrek wanneer het om geld gaat. Ik reed zelf naar de Champagne, zei aan de Graaf dat het toch in zijn eigen interesse was om vriend te blijven met Louis de Jonge, maar Thibaud bleef mordicus weigeren, recht in mijn gezicht. Sindsdien houdt Louis niet erg veel van de Champagne!

Suger aarzelde, en zei dan scherp, 'die vrouw, Aliénor, vindt wat ze moet weten uit alle stenen van het paleis! Wist ze al vóór ze je ondervroeg dat je verloofd was met Marie de Vitry? Er is geen twijfel mogelijk! Die vraag diende alleen maar om me dwars te zitten! Ze wilde mijn positie verzwakken, hoe weinig ook, door me te verbinden met Champagne. Die jonge meid van zestien houdt nu de koning bij de neus met haar pink en haar rokken, Daniel. De Koning heeft nog slechts ogen voor haar. Hij is smoorverliefd, verdwaasd. Hij werd opgevoed om monnik te worden, dus was hij totaal verloren toen hij voor het eerst zijn ogen op haar legde te Bordeaux. Ze is inderdaad een prachtige figuur. Louis de Jonge volgt haar als een poppetje. Ik heb er voor gezorgd dat hun huwelijk plaatsvond. Ik geloof nog steeds dat het één van mijn meesterlijke zetten was voor Frankrijk. Maar Aliénor is te slim. Ik zou blij moeten zijn omdat de Koning verliefd is op zijn vrouw. Waarom heb ik het gevoel dat iets niet pluis is of niet pluis zal worden?'

Ik zei niets. Ik dacht dat als Marie een havik was, een lieve sperwer, Aliénor een machtige arend was. De mannen rond Aliénor leken me slechts mussen op het feest van Pasen. Arenden aten mussen op.

In dat jaar van 1140 ook braken de wrevels van Bernard de Clairvaux tegen mijn vader openlijk los. Geprikkeld door de besprekingen van de filosofen te Cluny, had Bernard gewrokt en gewacht op het juiste ogenblik om snel en efficiënt toe te slaan. Bernard stelde Pierre Abélard aan de kaak bij de Bisschoppen van Frankrijk. Hij kloeg mijn vader aan voor ketterij.

Mijn vader bereidde zijn verdediging voor, vroeg om de Bisschoppen te ontmoeten, en om zijn standpunten over wat in geschil werd geplaatst uit te leggen. Hij noemde de beschuldiging van Bernard grotesk. De Bisschoppen reageerden door een Concilie bijeen te roepen te Sens.

De Raad der Bisschoppen zou starten op een afgesproken dag. Maar de avond vóór de Raad zou zetelen, vroeg Bernard de Clairvaux een uitzonderlijke zitting van de Bisschoppen, zonder mijn vader daarover in te lichten. Bernard legde aan de Bisschoppen een reeks aanklagen voor, bewijzen van de ketterijen van mijn vader, en hij spoorde de Bisschoppen aan deze daar en dan te veroordelen. De Bisschoppen, opgewonden door de onstuimigheid van Bernard en door zijn vurige argumentatie, gingen akkoord om mijn vader ogenblikkelijk te veroordelen. Mijn vader werd veroordeeld over negentien capitulae of argumenten, voor ketterij. De redenen voor de veroordeling werden zorgvuldig voorbereid door Bernard en zijn assistenten van Cîteaux, allen monniken.

De volgende dag, verondersteld de eerste dag van het Concilie te zijn, toen de eerste sessie in ernst begon in het bijzijn van mijn vader, lazen de Bisschoppen eenvoudig de veroordeling

aan hem voor. Er zou geen debat komen. De Raad beval mijn vader niet meer te schrijven, en zijn boeken werden in de haard van de zaal verbrand, vóór zijn ogen.

Bernard de Clairvaux had mijn vader in een hinderlaag gelokt. De Bisschoppen lieten zelfs niet toe aan Abélard zich te verdedigen. Hij weerhield zich daar trouwens ook van, want hij besefte goed dat alles al over was. Hij realiseerde dat Bernard hem niet zou laten uitspreken, want de grote Abélard kon wel eens de Bisschoppen in laatste instantie toch nog overtuigen van zijn onschuld, en hen overhalen met zijn pleidooi en zoetgevooisde zinnen. Bernard kon niet op tegen de snelle intelligentie en de geestige spot van mijn vader. Bernard had dus niets aan het toeval overgelaten.

Mijn vader zag in hoe nutteloos een verdediging na een veroordeling was. Hij zei dus slechts dat, en kondigde aan de verzamelde Bisschoppen aan dat hij zich naar Rome zou begeven om in beroep te gaan bij de Paus. Bernard had echter ook al voorzien dat mijn vader een beroep zou doen op de Paus. De avond voordien al had Bernard snelle ruiters naar Rome gezonden met de copies van het verdict van de Franse Bisschoppen.

Mijn vader nam zijn tijd voor de lange reis. Hij draalde, ging laat op weg naar Rome. Hij was niet verder dan Cluny gevorderd om te spreken met Pierre de Eerbiedwaardige, toen al een decreet van de Paus dat de veroordeling van Sens bevestigde, op de abdij aankwam. Pierre de Eerbiedwaardige was even geschokt als Pierre Abélard, niet zozeer door het oordeel als door de middelen die Bernard aangewend had om zijn doel te bereiken. Pierre wist dat in een open discussie Bernard de Clairvaux nooit mijn vader zou hebben kunnen verslaan, omdat Bernard niet slim genoeg was in de theorieën en in de argumentaties.

Mijn vader, aldus getuchtigd door Bernard, wanhopig en verlaten, bleef te Cluny. Pierre de Eerbiedwaardige beschermde hem, en Abélard werd een monnik van Cluny. Pierre liet mijn vader onderricht geven aan de abdijschool van Cluny, en mijn vader leefde in vrede maar gebroken in een kleine priorij nabij de stad. Pierre Abélard was een oude man van meer dan zestig jaar oud, volledig gebroken in zijn aspiraties.

Tijdens die gebeurtenissen was mijn leven heel prettig te Saint Denis. Ik woonde in een klein maar knus huis van het dorp. We pakten dieven en rovers op in de buurten, maar niet veel. We hadden geen gevangenis, geen gepaste kelder voor die mannen. We gaven hen bijgevolg een aangepaste pandoering en lieten hen bloedend ergens achter in het woud met de boodschap niet meer naar Saint Denis terug te keren.

Eens namen we een moordenaar gevangen, een man die in een boerderij binnengebroken was en de boer gedood had. De vrouw van de boer kloeg hartverscheurend bij mij. Ze stond tussen haar kinderen en weende. Suger zorgde voor onderkomen voor haar, en hielp haar met de boerderij. Onze wachters achtervolgden de boosdoener tot ze hem in de bossen te pakken kregen. Het waren mijn spionnen die hem vonden. Abt Suger weigerde de man in het bereik van zijn abdij op te knopen. Ik bracht de moordenaar dan maar naar de Baljuw van de Koning te Parijs. De Baljuw keek naar de misdadiger en grijnsde omdat er al niet zoveel meer van de man overbleef nadat hij in onze handen gebleven was. Hij riep zijn wachters en zei eenvoudigweg, 'hang die man!' En dat was dat. Het oordeel kwam snel en duidelijk.

'Dank U,' zei de Baljuw. 'We kennen dat vuil. Hij verkrachtte de dochter van één van mijn mannen. Hij is al veroordeeld, maar ontsnapte. Ik weet wat jullie doen te Saint Denis. Ik ben het daarmee eens. Als je nog andere vindt zoals deze, zullen we er met plezier voor zorgen!'

In de lente van 1141 keerden de getijden zich voor me. Louis de Jonge maakte oorlog, en Abt Suger beval me met de Koning mee te gaan. Suger had Louis de Vette op elke veldtocht begeleid, maar nu was de Abt veel ouder, jichtig, en vermoeid. Suger bleef in zijn abdij en overzag verder zijn bouwwerken. Koning Louis zou op Toulouse marcheren met zijn leger. Hij moest eens te meer een probleem oplossen ten behoeve van zijn vrouw, Aliénor. Toulouse was een ingewikkelde geschiedenis.

Aliénor was de kleindochter van Hertog Guillaume IX van Aquitaine. Guillaume was eerst getrouwd met Ermengard, dochter van Foulques de Rechin, Graaf van Anjou. Guillaume verveelde zich echter grondig met de verbeeldingloze Ermengard. Hij liet dat huwelijk snel verbreken wegens redenen van bloedverwantschap. De Kerk verbood bloedverwantschappen in huwelijken, maar dat had Guillaume er niet van weerhouden met Ermengard te trouwen. Zodra hij vrij was, huwde Guillaume de jonge weduwe van de Koning van Aragon, Sanchez Ramirez. Hij trouwde met deze Philippa niet zozeer omdat ze bijzonder mooi of pittig was, maar omdat ze de enige erfgename was van Graaf Guillaume IV van Toulouse, die gestorven was op een kruisvaart naar het Heilig Land.

Het graafschap Toulouse was een groot domein, hoewel kleiner dan Aquitaine, en het bezat rijke havens aan de oevers dan de Zee. Toulouse werd beheerd door de broeder van Guillaume IV, Raymond de Saint Gilles. Deze Raymond verliet Toulouse op zijn beurt voor een kruisvaart, maar hij gaf zijn landen van de Provence en Gasconje aan zijn zoon, aan Bertrand de Saint Gilles, en ook Toulouse.

Guillaume IX van Aquitaine was razend kwaad, want de wettelijke erfgename van Toulouse was zijn vrouw, Philippa. Hij bracht een leger samen en nam prompt Toulouse in. Nog later wou ook Guillaume IX op kruisvaart gaan. Om die expeditie te bekostigen verkocht hij Toulouse aan Bertrand de Saint Gilles. De kruisvaart was een fiasco en Guillaume IX keerde snel weer naar Frankrijk. Philippa, die zijn zaken handig had beheerd in zijn afwezigheid, trok zich terug in de Abdij van Fontevraud. Guillaume bleef zonder echtgenote, maar dat deerde hem niet veel want hij nam een minnares. De Hertog verzamelde zijn ridders, belegerde Toulouse, dat nochtans niet meer rechtmatig van hem was, en veroverde de stad weer. Hij nam ook de Quercy streek in, en overhandigde die aan de vrome Philippa, de wettelijke erfgename van die landen, dat is aan zichzelf.

De minnares van Guillaume was een Vicomtesse de Chatellerault. Guillaume IX dwong zijn zoon, de toekomstige Guillaume X van Aquitaine, te trouwen met Aénor, de dochter van zijn minnares met haar echtgenoot. Uit dit huwelijk tussen Guillaume X en Aénor kwamen Aliénor en haar zuster Pétronille voort.

Guillaume IX verloor later Toulouse weer, nu aan Alphonse Jourdain. Deze laatste was de zoon van de kruisvaarder Graaf Raymond van Toulouse. Die Graaf Raymond had als Graaf van Toulouse zijn broeder Bertrand de Saint Gilles opgevolgd toen die Graaf van Tripoli werd in het Heilig Land. Alphonse Jourdain werd naar de rivier de Jordaan genoemd omdat hij geboren was in het Heilig Land, nabij die rivier.

Koningin Aliénor was dus de wettelijke erfgename van het Graafschap Toulouse vanwege Philippa, maar Alphonse Jourdain bezette de stad en de landen er rond, en beschouwde het Graafschap als zijn eigendom. Koning Louis vond het gepast plezier te doen aan zijn vrouw en wou het Graafschap voor haar recupereren. Hij kon ook aldus weer tonen dat hij wel degelijk de Koning van Frankrijk was, en dus machtiger dan zijn vazallen. Sommige van zijn Graven bezaten meer land en rijkdommen dan de Koning, maar hij was hun leenheer! Ook

Abt Suger vond dat het Graafschap Toulouse een rijke en grote streek was die volgens het recht aan de Koninklijke Domeinen zou moeten toegevoegd worden. De laatste maal dat Louis de Jonge uit Parijs had moeten rijden met zijn leger was nu drie jaar geleden, bij de opstand van Poitiers. Het werd tijd dat Louis zijn macht weer eens liet gelden.

Abt Suger beval me het leger van de Koning te vervoegen, vergezeld van een symbolisch contingent van tien strijders, onder wie vijf mannen te paard. De rest van de wachters en mijn spionnen van Saint Denis bleven rond de abdij. We reden met twee lastpaarden en voldoende tenten om comfortabel te slapen. Voor mijn mannen die te voet waren hadden we een kar getrokken door een oud ros. Ik kreeg genoeg geld van de Abt mee om drie maanden te overleven.

Het Koninklijk Leger bestond uit vijfhonderd ridders en twintig maal zoveel voetvolk. Het leger verzamelde zich buiten Parijs. Ik wachtte om af te reizen tot het allerlaatste ogenblik. Ik was op de hoogte door mijn spionnen van de samenstelling van het grootste deel van het leger. We wachtten toch nog twee weken te Parijs, voordat Koning Louis het bevel gaf voor de veldtocht. Ik en mijn mannen sloten ons aan met een selecte groep ridders die allen gekleed waren in de kleuren van de Koning. We reden en stapten bijna de ganse maand vooraleer we Toulouse bereikten. We zouden daar moeten aangekomen zijn in half die tijd, maar de Baronnen van Louis waren lange, vermoeiende marsen niet gewoon. Ze hadden moeilijkheden om voldoende eten te vinden voor hun mannen, en genoeg voer voor hun paarden. De karren die volgeladen waren met tenten en kruisboogpijlen en lansen en maliënkolders konden niet sneller vooruitkomen. En er waren nog veel meer excuses te vinden voor de vertragingen. Ten slotte reden we voorbij de laatste heuvel, en zagen de muren van Toulouse in de verte uit de vlakke rijzen.

Naarmate we de stad naderden verstomden we. Het leger van Koning Louis stond beneden aan de muren van de stad. Het deed weinig meer dan daar te staan. Ik had al in ontzag gefloten toen we voldoende dichtbij kwamen om de versterkingen te kunnen zien in al hun glorie. Had Koning Louis verwacht dat Toulouse een stad zou zijn zoals Parijs, nauwelijks verdedigd, voorzien van invallende versterkingen? Had hij verwacht de mannen van Alphonse Jourdain in open terrein te vinden en met zijn leger een chevauchée te kunnen lanceren tegen zijn vijand in een roemrijke veldslag? Dat had hij dan verkeerd geschat.

De stad Toulouse was reusachtig groot, zo groot als Parijs, maar de vestingen van Toulouse, de muren rond de stad, waren zo goed als die van Provins, zelfs dikker, hoger, en met nog meer torens langsheen de muren, en de muren liepen helemaal rond de stad. Een brede gracht gevuld met modderig, vuil en ongezond water omringde de ganse stad. De muren waren nieuw, de stenen zorgvuldig afgeschuind en gelegd zonder gaten tussen de stenen te laten. De poorten stonden tussen vier massieve torens, en de gangen tussen die torens waren lang, te lang! De poorten vormden een ruimte waar aanvallers slechts de dood konden vinden. Op alle muren zagen we kantelen en borstweringen, en aan iedere opening stonden mannen van de stadsmilitie en wachters, ten minste zo veel als wij, Fransen, mannen hadden in ons leger. De verdedigers van Toulouse waren bewapend met zwaarden en speren en kruisbogen. Waarschijnlijk waren niet de helft van die mannen geoefende strijders, maar ze stonden in voldoende aantallen, gereed om elke aanval af te slaan. Hun vlaggen wapperden met honderden uitdagend in de wind.

Ik reed langzaam rond de stad, en keek, en dat nam me bijna de volledige dag. Ik kon geen enkel zwak punt in de verdedigingsmuren ontdekken. Een plotse stormaanval van het

volledige Koninklijk Leger met hoge ladders kon misschien werken, maar ik twijfelde er sterk aan. Alphonse Jourdain had ervaren raadgevers gehad. Hij had niet oog in oog willen staan met Koning Louis in open land. Hij had al zijn ridders en krijgers binnen Toulouse gebracht, en hij had de stad tot het uiterste versterkt. Alphonse had Toulouse omgevormd tot een onneembare vesting. Ik had gehoord van belegeringstorens, gemaakt uit hout en leder. Om in de stad te geraken zouden we vijf tot tien van die torens nodig hebben en ze alle samen, plus de ladders, tegen de muren moeten gooien om een massa effect te forceren. We moesten de grachten opvullen, en dan de torens naar voor trekken. Maar we hadden geen belegeringstorens. We hadden zelfs geen tuigen om stenen tegen te muren te gooien, zoals katapulten. Dus stond het leger van Koning Louis daar, en wachtte.

We plaatsten onze tenten niet ver van een weelderig complex van grote, kleurige tenten van de Koning. Elke dag zagen we de Graven en Hertogen van Louis de situatie vurig met hem bespreken. De Koning sprak met zijn Sénéchal en met zijn Connétable, en met alle andere baronnen. Ze bespraken en bespraken en bespraken.

Dat alles duurde lang. Het voedsel begon ons te ontbreken. Dag na dag kwam minder en minder voedsel het kamp in. We wisten niet wat er met de bevoorrading gebeurde, maar elke dag hadden we minder te eten. De troepen die zorgden voor het proviand brachten geen voedsel binnen, maar wel gewonde en zieke mannen. Eén van de gewonde jongens vertelde me hoe de troepen die zorgden voor het proviand constant en sluw aangevallen werden in het platteland. Alphonse Jourdain had krijgers achtergelaten die verkleed als bandieten het land onveilig maakten. Plunderende ridders van de Koning werden aangevallen, hun leven lastig gemaakt aan alle zijden. De boeren rond Toulouse verborgen hun voorraden. Onze troepen moesten steeds grotere cirkels maken rond Toulouse om iets te eten te vinden, en wat ze vonden stonk en maakte ziek. Op de terugweg werden de transporten in hinderlagen gelokt. De nabije steden zoals Narbonne en Montpellier stonden slechts het minimum geëiste af, en dan nog zeer langzaam. De prijzen schoten de hoogte in. In het zuiden lag ruw bergland. Hoewel daar enige schapen gevonden werden, kostte elke kudde schapen mannen. Ganse Franse plundergroepen van tien of twintig krijgers en ridders verdwenen eenvoudig in de beboste heuvels. Het zuiden van Aquitaine en de zuidelijke delen van het Graafschap Toulouse hielden niet van het beleg van de stad die ook voor hen een garantie van handel was. Koning Louis kon de stad uithongeren, maar hij liep het risico zijn leger eerst te voelen verhongeren.

Ik zag Koningin Aliénor verscheidene malen in die periode. Ze was met vele Hofdames meegekomen in de karavaan van Koning Louis. Ze reed in het begin zijwaarts op een paard. Daarna kleepte ze zich zoals een man, en reed zoals een ridder. Ze droeg soms zelfs een lichte lans. De Amazones reden dikwijls aan onze tenten voorbij, en Aliénor vroeg ook af en toe een escorte van onze gewapende wachters.

Op een dag reed ik alleen naar Toulouse en bestudeerde maar weer eens de muren, me afvragend hoe eender welk leger door die versterkingen kon breken. Ik hoorde een groep ruiters achter me. Ik keek rond en zag Aliénor naar me toe galopperen met ongeveer twintig bewapende mannen in sleeptouw.

‘Heer Daniel du Pallet, gegroet!’ riep ze. ‘De Beschermmer van Saint Denis en van de Oriflamme! Wat was U aan het bekijken?’

‘Ik vroeg me af hoe in de stad te geraken, Hoogheid!’

Ze vroeg spottend, ‘waarom, Daniel, zou je Toulouse eigenhandig willen veroveren?’

Ik lachte grim, ‘nee, Hoogheid! Ik kan wel alleen binnen geraken, in enige verkleeding, maar wat voor goed zou dat doen? Ook, ik kan misschien wel binnen geraken, maar hoe kom ik weer buiten?’

De poorten van Toulouse bleven al die tijd open en enkele mensen, waarschijnlijk handelaars, gingen de stad in. Karren passeerden niet door de poorten. Af en toe kwam een man of vrouw naar buiten, maar veel minder dan er mensen naar binnen gingen.

‘Waar zou jij de stad aanvallen, en hoe?’ vroeg ze.

‘We zijn met te weinig voor een frontale aanval, Hoogheid. We riskeren de slag te verliezen als we aanvallen. We zouden veel meer mannen kunnen samenroepen om een massale bestorming te plannen, maar dat zou maanden in beslag nemen. Weet U dat ons voedsel opraaft? Het ontbreekt ons aan tijd. We kunnen een belegering in de regel rond de stad leggen, maar ook dat kan maanden duren vooraleer de stad door de knieën gaat!’

‘Als het leger toch zou aanvallen, waar zou je de troepen dan concentreren?’

Ik was verrast een zo jonge vrouw die vragen te horen stellen. Ik antwoordde echter zonder mijn verbazing te tonen. Ik was wel geïrriteerd. Had ze me niet gehoord?

‘Dat is wat ik aan het uitzoeken was. Neem eender welk punt, Hoogheid, elk punt niet te ver van een poort. Het leger zou daar moeten aanvallen, misschien laat in de namiddag, trachten met klimladders daar binnen te geraken, en dan een poort openen langs de binnenkant.’

‘Waarom niet een poort aanvallen, of meerdere poorten tegelijk?’

‘De poorten zijn de plaatsen die het best verdedigd worden. Het zijn niet de zwakste punten! Tussen de dubbele poorttorens zullen planken en balken weggenomen zijn en kokende olie in gereedheid gebracht. Toulouse heeft voldoende olie voor een lang beleg; dit is olijfolieland hier! Eender welke groep die de plaats tussen de torens bereikt zal daar verbrand worden, gedood, afgeslacht.’

‘Kan een massale verrassingsaanval bij zonsondergang, nabij een poort, door gebruik te maken van ladders, dan lukken?’

‘Ik vrees van niet, Hoogheid. De mannen die daarboven achter de borstweringen staan zijn ook ridders, niet slechts gewone strijders of stadsmensen. Beeldt U zich uw Baronnen in die volledig gekleed in maliënkolders en helmen en schilden naar boven moeten klauteren op wankelende, haastig gebouwde ladders. Met vijf zulke ridders op de sporten zullen de ladders het begeven. De ridders zullen slechts zeer langzaam op de ladders kunnen klimmen, zodat ze gedood zullen worden door kruisboogschutters voor ze halfweg gekomen zijn. Dus moeten onze ridders klimmen zonder malië, zonder bescherming, om snel genoeg boven te geraken, maar om daar dan afgeslacht te worden, bovenop de muren, door echte veteranen van ridders, gekleed in malië en harnassen, gewapend met speren en lange zwaarden en strijdbijlen. Ik geloof nooit dat de Baronnen zoiets zouden willen riskeren. Neen, er is geen zwak punt in de verdedigingen. We zitten vast. Alphonse Jourdain is een zeer wijze man geweest! Hij weigerde ons in open terrein te ontmoeten, waar hij het risico liep verpletterd te worden. Hier zitten we vast!’

Aliénor was niet kwaad, maar geduldig. ‘Wat moeten we dan doen? We kunnen toch niet slechts hier blijven?’

‘Ik veronderstel inderdaad dat we niet kunnen blijven zitten. Nu terugkeren zou veel gezichtsverlies betekenen voor de Koning van Frankrijk en zijn leger. Er zijn dus slechts twee alternatieven. We halen veel meer strijders op één of andere manier, bouwen bestormingstorens, wachten dus enkele maanden, en lanceren dan een frontale aanval, verliezen zeer veel strijders in een bloedbad, en riskeren dan nog afgeweerd te worden. Of we gaan toch weg, ondanks alles!’

‘Nu weggaan, nadat we van zo ver gekomen zijn? Dat zou lafhartig zijn, Heer Ridder!’

‘Ja, natuurlijk laf, maar ook wijs. Te veel mannen zullen hier sterven, aan beide kanten, maar veel, veel meer aan onze zijde. En wanneer onze krachten verspild zijn tegen de muren, kan Jourdain nog altijd een uitval wagen met zwaar bewapende ridders te paard en ons verpletteren tussen hun ijzer en de muren. Wees er echter van overtuigd, Hoogheid, ik en mijn mannen zullen tot het einde vechten om U te dienen!’

‘Je bent onbeschaamd! Men spreekt zo niet tegen een Koningin!’ riep Aliénor verstoord, maar er was geen venijn in haar stem. ‘Er moet een andere manier zijn!’

We zwegen beide gedurende een tijdje. Onze paarden stonden naast elkaar. We keken naar de reus van stenen en banieren vóór ons.

‘Praten,’ fluisterde ik.

‘Wat?’

‘Praten. Ja, praten,’ herhaalde ik. ‘We vrezen veel mannen in een aanval te verliezen, maar Alphonse Jourdain kan enkele angsten ook aan zijn kant hebben. Wat indien we zouden beginnen de stad plat te branden? We kunnen enkele mangonels en trebuchets bouwen, katapulten, en de stad in brand zetten, zelfs al zouden dat slechts de delen net achter de muren zijn. Uw stad kan vernietigd worden, en dat is niet uw bedoeling, natuurlijk, maar Alphonse Jourdain zal daar ook niet van houden en de goede, rijke, vette burgers van Toulouse nog minder. Hun opslagplaatsen liggen gevuld tot de nokken met goederen en voedsel. Als die in brand opgaan, zullen de burgers beginnen te kwijlen! Spreek met hen, niet slechts met Jourdain, en misschien zullen ze de poorten openen voor de koning zonder een gevecht. Maar de Koning zal toegevingen moeten doen!’

‘Heer Daniel,’ zei Aliénor, ‘je hebt wel een zeer vuile geest!’ Ze lachte echter, trok haar paard rond en galoppeerde terug naar het tentenkamp.

Op een dag, ongeveer een maand later, terwijl we kampeerden in een stikkende hitte – de zomer was vroeg begonnen dat jaar –, reed een delegatie ridders van Toulouse naar de tenten van de Koning. Nadien zagen we gedurende twee weken delegaties, groepen, komen en gaan. Het leek alsof er gijzelaars uitgewisseld werden. Franse ridders reden de stad in en kwamen niet terug. Ridders van Toulouse kregen een tent van de Koning en bleven in ons kamp. Dan werd een nieuwe reeks van mooie tenten opgezet middenin de ruimte tussen het Franse leger en de stad. Een groep van rijk geklede ridders reed de stad uit, naar die tenten. We veronderstelden dat dan toch Alphonse Jourdain en de Koning aan het praten waren over de overgave van de stad. Mijn achting voor Jourdain steeg. De besprekingen duurden langer dan een week.

Dan, zeer plotseling, werden de bevelen geroepen voor de terugtocht van het Koninklijk Leger. Koning Louis reed terug naar Parijs. We vroegen ons af wat dat allemaal betekende. Eigenlijk was het eenvoudig. Noch de Koning noch enige Baron had een doenbaar plan gevonden om de stad Toulouse in te nemen. De stad had zich te goed voorbereid op een beleg. Verrassingsaanvallen konden niet lukken. We hadden niet voldoende strijders voor massale bestormingen. De Franse Baronnen hadden noch de zin noch de moed voor onafgebroken aanvallen die een bloedbad zouden veroorzaken onder de muren van Toulouse. Koning Louis vreesde een uitval van de ridders van de stad terwijl zijn leger aan de muren plakte. Belegeringstorens bouwen zou te lang duren. We hadden geen tuigen om bressen in de muren te slaan, en de muren konden zeer lang stand houden, voldoende tijd zelfs om de stadsmensen van Toulouse toe te laten een tweede muur achter de eerste te bouwen. Dus praatten Louis en Alphonse.

Alphonse beloofde het Graafschap Toulouse een leen te beschouwen van het Hertogdom Aquitaine, en dus van de Koning van Frankrijk. In ruil daarvoor konden Alphonse Jourdain en zijn nakomelingen Graven van Toulouse blijven, en de gebieden voor zichzelf houden. De gezamenlijke eden werden op perkament geschreven en verzegeld met de zegels van Frankrijk en Toulouse. Vermits Alphonse nu erkende een vazal van de Koning te zijn, zou hij ridders en strijders aan de Koning brengen wanneer het Koninkrijk in gevaar was. Toulouse zou onderhevig zijn aan Koninklijke taksen. Met die genoegdoening keerde Koning Louis

terug naar Parijs. Hij reed zelfs niet Toulouse binnen om daar als Koning ontvangen te worden.

Ik had gehoopt me als een held te onderscheiden met mijn mannen in de dienst van de Koning. We hadden niets anders gedaan dan rijden en wachten, en ons geld uitgegeven. Er was geen echt beleg geweest en geen veldslag. Weinig mannen waren gedood. Dat was goed, natuurlijk, maar veel ridders in het leger waren teleurgesteld. De ridders hielden van enige actie, dachten nooit aan een mogelijke dood – toch niet hardop -, en ze betreurden bitter de rijke buit die hen had kunnen te beurt vallen in de stad. We waren allen armer na deze veldtocht dan te voren. We waren jong en dapper en onstuimig en luidruchtig, en zeer kwaad. Iemand die ook kwaad was met Koning Louis, was zijn vrouw. Ik zag haar rijden op een zwart paradepaard, op een dameszadel, maar ze weigerde Louis een blik te gunnen. Haar gezicht was langer nog dan gewoonlijk, haar mond dunner, haar lippen binnenwaarts getrokken, en ze sleurde hard aan de teugels van haar paard. Toen we dicht bij de Koning reden, omdat we toch zijn Koninklijke Wacht waren, wierp ze me gemelijke blikken toe. Ze hield haar hoofd in de hoogte, deed of ze me niet zag, maar wanneer ik daarmee grijnsde, bemerkte ik een korte glimlach op haar gezicht die even snel verdween als hij gekomen was, en daarna gaf ze me een nieuwe koele blik.

Na enkele dagen mars beval Louis de Koninklijke Wacht hem te volgen. De Koninklijke karavaan vorderde dan veel sneller. We lieten de rest van het leger achter ons. Toen we Parijs in de verte zagen, galoppeerde ik weg met mijn mannen en we gingen onze eigen weg, terug naar Saint Denis.

Ik keerde weer naar Saint Denis, naar wat ik dacht een kalm leven zonder speciale wederwaardigheden te worden. De drie jaar wachten die ik beloofd had aan Pierre de Vitry zouden het volgend jaar eindigen. Ik dacht er over Marie naar Saint Denis te brengen en daar te trouwen.

Maar dan, in het begin van het jaar 1142, verslechterden plots de relaties tussen Koning Louis de Jonge en – onder alle mogelijke vorsten – de Graaf Thibaud de Champagne. Er waren twee redenen daarvoor.

Cadurc, de lagere geestelijke die Koninklijk Kanselier was geworden, verantwoordelijk voor de Koninklijke zegels en voor de officiële correspondentie van de Koning, begeerde het Bisdom van zijn geboortestad Bourges. De Bisschop van Bourges was gestorven en Cadurc wou niet alleen Kanselier zijn, maar ook Aartsbisschop van Aquitaine, die de Bisschop van Bourges was. Zijn positie aan het Hof zou danig versterkt worden, alsook zijn schatkist, en zijn greep op Aliénor zou strakker aangetrokken worden. Aliénor zag wel een gunsteling in Cadurc. Dus benoemde Koning Louis hem inderdaad tot Bisschop van Bourges.

Abt Suger protesteerde hevig bij de Koning, en hij verweet de Koning geestelijke benoemingen in te palmen. De invloed van Suger op de Koning was met dit conflict bijna verleden geschiedenis. Het Hof hoorde nog, maar luisterde niet meer naar de argumenten van Suger.

De Raad van Bisschoppen van Frankrijk echter, bijeengeroepen om een opvolger voor de Bisschop van Bourges aan te duiden, weigerde het voorstel van de Koning te volgen. Ze benoemden een zekere Pierre de la Châtre en lieten die beslissing goedkeuren door de Paus. Toen Pierre de la Châtre Bourges wou binnenrijden, weigerden de ridders en het garnizoen van de Koning hem de grenzen van de stad te laten overschrijden. Pierre moest voor zijn

leven vluchten. Hij zocht daarom onderdak in het enige Graafschap dat het aandurfde Koning Louis te weerstaan. Hij galoppeerde naar het Hof van Champagne, en van in de nabijheid van Graaf Thibaud deed hij beroep op de Paus.

De Paus schreef een minzame maar verontwaardigde brief aan Koning Louis, waarin hij sprak over Louis als over een kind dat nog enkele lessen nodig had in kerkelijke zaken. Koning Louis de Jonge vloog in een Franse woede. Louis wou zo graag ernstig en belangrijk genomen te worden. Hij zwoer een eed op alle relieken van de Heiligen in zijn kapel om nooit Pierre de la Châtre Bourges te laten betreden. De Paus hoorde van de eed en excommuniceerde prompt de Koning. Louis werd razend kwaad op de enige man die hij kon treffen, op Graaf Thibaud de Champagne.

Er was een tweede probleem. Raoul de Vermandois, de Sénéchal van Frankrijk, het Hoofd van het Koninklijk Huis en van het leger, had Pétronille, de zuster van Aliénor, verleid. Pétronille, een meisje van slechts vijftien jaar oud, was volledig verdwaasd door de vleiende woorden van de veel oudere en ervaren Hoveling. Raoul was over de vijftig! Raoul wou trouwen met Pétronille, en Pétronille liep naar haar zuster, de Koningin. Ze smeekte het huwelijk toe te staan. Aliénor verweet eerst haar zuster nog een kind te zijn en gek, maar Pétronille weende en liet zware, zoute tranen lopen, en riep dat ze zich zelf zou doden als ze Raoul niet kon hebben. Aliénor gaf allengs toe aan de constante, knagende schreeuwen van haar zuster.

Het probleem was dat Raoul al getrouwd was. En hij was getrouwd met Eléonore, de nicht van Graaf Thibaud de Champagne. Aliénor overhaalde de koning Raoul te helpen. Louis kon niets weigeren aan Aliénor. Hij vroeg niets liever dan Graaf Thibaud te kwellen. De Koning verzamelde dus een groep van Bisschoppen die loyaal gebleven waren, Bisschoppen die wachtten op hun beloning, om het huwelijk van Raoul en Eléonore te ontbinden op basis van bloedverwantschap. De bloedverwantschap was gekend vóór het huwelijk, maar was geen hindernis geweest voordien voor de Kerk. Bloedverwantschap was echter verboden in adellijke huwelijken. Nadat zijn vorige huwelijk ontbonden was, kon Raoul de Vermandois trouwen met Pétronille, en dat gebeurde ook in het begin van het jaar 1142. Graaf Thibaud de Champagne voelde zich natuurlijk beledigd in de eer van zijn familie en van zijn nicht. Hij deed beroep op de Paus. Innocentius II veroordeelde Raoul en Pétronille, annuleerde hun huwelijk en excommuniceerde beide.

Koning Louis de Jonge, verbitterd over de beledigingen aan zijn Koninklijke waardigheid, terneergedrukt maar razend omdat hij geen oplossingen vond om uit de hoek te geraken waarin hij geduwd werd, en geërgerd door de zure opmerkingen ' ik heb het U gezegd!' van Abt Suger, hoorde in al die gevallen slechts één gemeenschappelijke naam vermeld, de naam van Graaf Thibaud de Blois van Champagne. Louis besloot een leger bijeen te roepen om zijn vazal een les te leren.

Ik had met Marie de Vitry willen trouwen in de herfst van 1142. Ik had haar voor het laatste gezien in de lente van dat jaar. We hadden angst voor het groeiende dispuut tussen de Koning en Graaf Thibaud. Het was een gebeurtenis die we helemaal niet verwacht hadden. Ik kon niet meer naar de Champagne reizen, want Abt Suger beval me het leger van de Koning te vervoegen. Ik protesteerde heftig tegen Suger. Ik wou niet deelnemen aan een veldtocht gericht tegen het Champagne van Pierre de Vitry. Ik wou niet op mars gaan tegen Troyes of Provins. Ik wou geen deel hebben aan de hostiliteiten tegen gebieden die beheerd werden door Pierre de Vitry. Suger luisterde geduldig terwijl ik raasde, en ik had nog nooit zo wanhopig geschreeuwd in zijn aanwezigheid.

Abt Suger was zo kwaad als een hongerige rat, maar niet op mij. Hij had de Koning raad gegeven en hem gewaarschuwd tegen de stijging in macht van Cadurc. Suger was in het geheim een voorstander van Pierre de la Châtre als Bisschop van Bourges. Hij had sterk geadviseerd tegen het huwelijk van Vermandois en Pétronille. Drie prominente figuren van het Hof van Frankrijk, waaronder de koning, waren geëxcommuniceerd door Innocentius II. Suger gaf zich verbitterd zelf de schuld. Hij kon niet begrijpen hoe het mogelijk was voor een Koning zo zeer zijn raadgevingen in de wind te slaan. Suger was de levenslange raadsman geweest van de vader van Louis de Jonge. Louis de Vette had steeds naar Suger geluisterd. Suger begreep niet hoe de intriganten hem hadden overtroefd. Maar dat was nochtans wat er gebeurd was. De Koning gaf zelfs de blaam aan Suger voor de excommunicaties! Suger had geen voldoening gevende oplossing voor de problemen gevonden.

Abt Suger zei aan me, ‘je kunt één van twee dingen doen. Eerst, kun je het bevel van de Koning naast je neerleggen. De Koning zal je niet missen onder zijn ridders. Maar twijfel er niet aan dat één of andere jaloerse snoodaard hem wel zal melden met een grote glimlach op zijn snuit dat je niet meegegaan bent. Het bevel van de Koning weigeren is een vergrijp. Je zult in ongenade vallen voor de rest van je leven. Ik kan niet argumenteren dat je nodig bent te Saint Denis omdat ik je naar Toulouse liet gaan. Erger: je hebt gezworen de Koning te dienen en te beschermen toen je aanvaardde lid te worden van de Koninklijke Wacht. Ik nam die eed zelf af! Weigeren die eed na te komen is doodzonde voor de Kerk. Je kunt je al even goed in een put gaan verdrinken, want je geestelijk en wereldlijk leven zou ten einde zijn. Je zou je ergens kunnen verstoppen in Duitsland of in Engeland, als een afvallige ridder zonder eer. Geen huwelijk dan voor je!’

Suger zag mijn gezicht en het afgrijzen in mijn trekken. Hij liet de verslagenheid in me inzinken. Dan vervolgde hij, ‘of, tweede keuze, je kunt de Koning gehoorzamen en hem vergezellen naar de Champagne. Meng je in, verdwijn in de massa, en maak je onzichtbaar. Als Pierre de Vitry een redelijke, verstandige man is, kan hij slechts begrip opbrengen voor je dilemma. Wie weet, als Louis Provins of Troyes aanvalt, waar Graaf Thibaud thans is, kunnen we een nieuw Toulouse verwachten. Geen veldslag, geen belegering, en gesprekken om af te ronden. Louis de Jonge is exact zoals de Paus schreef, een bedorven en bijgevolg arrogant kind. Zou hij wel ooit een veldslag willen zoeken tegen een leger dat zo groot is als het zijne? Je kunt hopen op die uitkomst!’

Ik deed dus het enige redelijke, hoewel ik het haatte. Ik reed met de Koning mee in de Koninklijke Wacht, gekleed in de blauwe wapenrok met de gouden lelies. De Koning bracht zijn leger echter niet tegen Provins of Troyes! De geruchten die gefluisterd werden, waren dat Pierre de la Châtre zijn toevlucht had gezocht bij de Graaf. Beide zouden zich in het kasteel bevinden dat de voorliefde had van Graaf Thibaud, in het kasteel waarin de zoon van de Graaf geboren was. Koning Louis de Jonge richtte zijn leger naar Vitry!

In de maanden waarin ik verondersteld werd te trouwen, was ik dus mijn mannen aan het voorbereiden voor een veldtocht tegen Vitry, tegen de stad en het kasteel waarin mijn enige liefde woonde, en Marie en haar vader waren niet op de hoogte van het verschrikkelijke gevaar dat tegen hen in beweging gezet werd. Ik was in doodsangst.

De banieren van Frankrijk verzamelden zich opnieuw buiten Parijs. De Koning had nooit voorheen zo veel gekleurde tenten in de velden rond zijn stad samengeropen. De vlaggen die boven het kamp wapperden waren die van Aquitaine, van Anjou en Maine, van Vlaanderen, Vermandois en Nevers, van Bourgondië, Bourbon en Forez, en zelfs van het Graafschap Toulouse, tussen vele meer. Champagne, Reims, Noyons en Châlons waren niet in dit leger

aanwezig. De Oriflamme had Saint Denis niet verlaten, want Frankrijk werd niet aangevallen door een ander land. Abt Suger stemde niet in met het Koninklijk bevel tot de mars. Suger had gesmeekt om te praten, om te onderhandelen. Hij was bereid de tussenpersoon te zijn, maar de Koning weigerde naar Suger te luisteren. Suger bleef te Saint Denis en kniesde, maar kon niet weigeren zijn symbolische macht te zenden naar de Koning, en dat was ik, Daniel du Pallet.

Het Graafschap Champagne was vet en rijk. De vlaggen van Frankrijk verzamelden zich meer rond de Koning in de hoop buit binnen te halen dan omdat de Koning zijn Baronnen oproepen had hem te helpen. De Champagne streek was fier op zijn grootste, meest levendige markten van Frankrijk. De voorraadschuren en schatkamers van de Champagne waren tot de nokken gevuld met goederen en goud, goederen die op de doortocht waren tussen noord en zuid, oost en west. In haar platteland lagen zeer veel voorspoedige herenhuizen, kastelen, abdijen, dorpen en kleine steden, waarvan het overgrote deel weinig versterkt was en dus open voor plundering. Ridders die gevangen genomen werden konden voor zeer hoge bedragen aan losgeld vrijgekocht worden. En de vrouwen van de Champagne waren de mooiste van Frankrijk! Een verwoestend leger dat op een breed front door de Champagne trok, zou veel ridders rijk maken. De Baronnen die eigenlijk het goud en de buit niet nodig hadden, maar die steeds hebzuchtig waren, reden het dichtst bij de Koning. Het Koninklijk leger bestond uit mannen die zichzelf ridders noemden, maar die slechts begerig waren naar eender wat van waarde dat kon gestolen worden. Koning Louis VII leidde de beste en de slechtste mannen naar het land dat hem respect verschuldigd was, maar hem beledigd had. Of zo deed zijn verwaandheid hem toch geloven. Hij moest een les leren aan zijn vazal, zoals zijn vader vóór hem lessen had moeten leren aan zijn leenheren.

Ik kreeg nog een verrassing te Parijs, voordat we naar Vitry reden. Gormond, mijn vroegere leermeester in wapens, en sergeant van Le Pallet, verscheen uit het ijle plots in het kamp en stond aan mijn tent op de laatste dag van de verzameling. Ik was blij mijn vriend weer te zien, en Gormond bracht nieuws van mijn thuis. De Heer van Clisson had min of meer officieel Le Pallet ingepalmd.

Mijn zuster en haar echtgenoot hadden zich verzoend. Dionysia had waarschijnlijk alle hoop opgegeven me ooit weer te zien in het kasteel van Bretagne. Ik kon haar niets verwijten. Wanneer ik maar even vrije tijd kreeg van Abt Suger was ik naar Vitry gereden, naar Marie. Ik had nauwelijks enig teken van leven gegeven aan mijn tante. Had ze zich verlaten en gekwetst gevoeld? Ik had wel aan Jacob gevraagd haar mijn groeten te geven, maar Gormond vertelde me dat Jacob slechts twee maal te Le Pallet geweest was sinds ik vertrok, en de laatste maal dat Jacob nog Le Pallet bezocht had was nu meer dan een jaar geleden. Mijn tante werd ouder. Ze voelde zich niet meer goed beschermd te Le Pallet. Ze had die bescherming gevonden bij haar ook al ouder en dus vriendelijker wordende Heer van Clisson. Clisson had steeds Le Pallet willen toevoegen aan zijn landen. Le Pallet grensde aan Clisson. Gormond zei dat Clisson dikwijls verbleef bij mijn tante sinds ik vertrokken was, en dan voor langere periodes.

Ik had die ontwikkeling kunnen verwachten. Mijn vader had zijn geboorterecht aan Dionysia afgestaan. Mijn tante kon bijgevolg Le Pallet geven aan wie haar voorkeur genoot. Ik was dom geweest. Ik had haar liefde, haar huis, haar dorp verlaten, en nauwelijks nog interesse in haar betuigd de laatste jaren. Ik had Le Pallet verloren. Ik nam deel aan een veldtocht tegen Marie en ik had haar niets meer te bieden.

Ik vroeg aan Gormond waarom hij in Parijs was. Hij keek verbaasd op bij die vraag, een beetje gekwetst ook.

Hij antwoordde, 'Clisson is te Le Pallet met zijn mannen en sergeanten. Het kasteel en dorp zijn overbevolkt. Ik word oud. Clisson heeft me niet nodig en hij heeft geen respect voor me. Hij was vriendelijk genoeg om te doen alsof ik niet bestond. Ik heb geen plaats meer in Le Pallet. Dus ben ik vertrokken!'

Hij aarzelde, 'eigenlijk wou ik je weerzien. Ik dacht dat we vrienden waren. Wat kunnen we doen?'

Ik hoorde bitterheid in zijn stem. Gormond wou dat ik iets deed in verband met Le Pallet. Hij had de enige vriend opgezocht die hij nog dacht te hebben. Maar wat konden we doen?

Denken dat Le Pallet nog ooit van mij kon zijn was een illusie. Ik was een ridder zonder een goed, en ik betwijfelde of Abt Suger met een idee voor de dag kon komen om die situatie te veranderen. Ik had echter geen vrienden, buiten de Abt, en ik verlangde erg naar een vriend naast me. Dus lachte ik naar Gormond, en ik schudde zijn hand. Ik vroeg hem of hij geld nodig had. Hij zei neen; hij had voldoende munten gespaard. Ik legde hem langzaam en volledig uit dat het praktisch onmogelijk zou zijn Le Pallet nog terug te winnen. Gormond zei dat hij begreep. Ik zei hem echter met een diepe, bijna smekende stem dat ik een vriend wanhopig erg nodig had. Hij knikte en glimlachte. Gormond bleef bij mij. We sliepen in dezelfde tent en spraken 's avonds veel over de betere jaren van mijn jeugd.

De volgende morgen schetterden de trompetten en de trommels rolden hun slagen. Het Koninklijk Leger van Frankrijk zette zich in beweging.

We reden en stapten naar het zuidwesten en volgden praktisch dezelfde wegen die ik met Abt Suger genomen had toen we naar Cluny reisden. Het leger kwam langzaam vooruit naar de stad Sens, die nog in de Koninklijke Gebieden lag, dan gingen we de Champagne binnen in de richting van Troyes. De Koning en de Koninklijke Wacht reden diep in de grote massa van het leger, niet in de voorhoede. De mannen die het meest begerig waren naar buit vormden het eerste deel van de veldtocht. Overal waar het leger in de Champagne doortrok zagen Gormond en ik slechts verwoeste streken, brandende boerderijen, vernietigde dorpen, lijken die rottend op de grond lagen, kleine kastelen met ingebeukte poorten en rokende daken, vestingen die zich ofwel overgegeven hadden zonder weerstand, of die ingenomen waren met geweld. In de twee gevallen zagen we lichamen opgeknoopt hangen in de bomen, of lijken onbegraven liggen in de greppels. Verkrachte en verminkte vrouwen weenden op onze weg en vervloekten ons. De vrouwen verwensten ons wanneer we langs de huizen van de dorpen reden. Veel hadden ze niet meer te verliezen, want de Fransen hadden hun al alles afgenomen, en hun levens verachtten ze nu. De Koning beval wel de doden te begraven, maar dat gebeurde slechts door het gros van het leger, op de plaatsen waar dat voorbij reed.

We bereikten Vitry tegen Kerstmis van het jaar 1142.

Koning Louis beval onmiddellijk het beleg van de stad. De huizen buiten de muren werden geplunderd, gedeeltelijk vernietigd, en dan bezet door het leger der Fransen. Graaf Thibaud II van Champagne was inderdaad in het kasteel van Vitry, met Pierre de la Châtre en met een deel van zijn Hof, waaronder natuurlijk Pierre de Vitry.

De stad werd goed verdedigd. De muren stonden gevuld met krijgers, ridders en gewapende mannen van de stad. Vitry weigerde zich over te geven aan de Koning.

De Koninklijke Wacht waarin ik diende zette zijn tenten op in het kamp van Koning Louis. Wij namen die winter geen deel aan de actie. We zagen van ver hoe verscheidene aanvallen

op de stad gelanceerd en teruggeslagen werden. Ik was ziek van de zorgen die ik me maakte over Marie.

Vermandois viel de westelijke muren aan met klimladders. Het leger had een paar trebuchets meegebracht, maar geen mangonels. Die konden geen bressen slaan in de oude maar stoere muren van Vitry. Vermandois deed eerst lange delen van de grachten met aarde vullen. De mannen van Vermandois liepen op die plaatsen gewoon recht naar de muren, overwinning schreeuwend, maar ze werden verwelkomd door een regen van pijlen, kruisboogpijlen en stenen. Ladders werden omhoog tegen de muren geplaatst ondanks de verliezen aan doden en gewonden. Ridders, gekleed in lange maliënkolders, met zware schilden op hun rug, probeerden de sporten van de ladders als eerste op te klimmen, begerig naar eer en plundering en met de dorst naar bloed duidelijk in hun ogen. Hun voetvolk klom achter hen omhoog. De verdedigers schoten pijlen naar de aanvallers en ze smeten zware rotsblokken langs de ladders naar beneden. De Franse ridders aarzelden, bleven op de ladders taan, en vielen. De meeste ridders braken ledematen, sommigen stierven. De gewonden werden in het begin aan hun lot overgelaten op de grond en in de grachten onderaan de muren. Ze kreunden, vloekten, schreeuwden van de pijn, maar ze werden zelden terug gedragen naar het kamp. De strijders die niet van de ladders geslagen werden door de vallende ridders klommen verder naar boven. De verdedigers van Vitry gebruikten lange ridderlansen, soms geïmproviseerde lange speren, om de aanvallers te doorsteken terwijl ze nog aan het klimmen waren. Korte speren werden naar beneden geworpen. De kruisbogen velden de mannen die nog geen speer recht in de borst ontvingen. Meer grote stenen werden naar beneden gesmeten. De ladders braken. De verdedigers duwden de ladders omver met haken aan houten stelen. Geen enkele van de strijders van Vermandois bereikte de borstweringen op de top van de muren van Vitry.

Ik volgde een andere zulke aanval op de Sabbat poort. De aanval had hetzelfde succes, of beter het gebrek daarvan. Het was ook reine domheid te menen dat een aanval op een poort zou kunnen lukken. Menige fiere ridder van Frankrijk stierf daar een oneervolle, miserabele dood. De belegeringsladders hadden niet meer effect aan de poort dan elders. De dikke eiken deuren vielen niet weg onder het geweld van de bijlen, of onder de kracht van de rammende balken die tegen hen gebonkt werden. De verdedigers wierpen zware stenen met kracht naar beneden. De stenen werden op de ramploegen geworpen, bijna verticaal naar beneden, vanaf de kleine ronde torens die aan de deuren stonden. Ze verpletterden de aanvallende mannen. Kruisboogschutters concentreerden hun pijlen daar. De speren velden veel aanvallers. In het zwaarste punt van het gevecht, wanneer de Fransen samen drumden tegen de poort, werd kokende olie naar de ridders en strijders beneden gegooid. De kreten van pijn rolden door de lucht tot in het tentenkamp.

De slag aan de poort duurde slechts een halve dag. Nog meer vechten daar was nutteloos. Vermandois blies de aftocht. De Franse ridders werden aldus beledigd. Ze dropen gefrustreerd en razend kwaad af. Ze lieten slechts een slachting van hun eigen krijgers achter.

Dezelfde soort van bestorming werd nog drie maal zonder verbeelding herhaald in een interval van twee weken, steeds zonder succes. Vitry gaf zich niet over.

Het Franse leger probeerde andere aanvallen. Het probeerde bestormingen met minder strijders op punten die leken op zwakkere verdedigingsplaatsen. Die ook lukten niet. De krachtige aanvallen die met steeds meer mannen op de stadsmuren losgelaten werden, werden ook elke keer teruggeslagen.

Een grote troep ridders en krijgers kwam aangelopen van over de brug op de rivier de Saulx nabij het Maison Dieu van Sint Jacob, net vóór de Abbé poort, waadde over een kleine waterweg en viel de molens aan die over de rivier lagen ten zuidoosten van de stad. Het idee

van de Franken was om door de muren van de molens met hamers en bijlen weg te slaan, en de Saulx daar te overschrijden om de stad binnen te geraken vanuit het zuiden. Onze strijders droegen ladders en balken naar de molens om over de plaatsen te klauteren waar de wielen van de watermolens een obstakel konden betekenen. Ongelukkig genoeg werden de molens zeer sterk verdedigd. De Fransen sloegen inderdaad bressen in de muren; balken werden in de waterwielen gestoken; planken brachten onze mannen naar open plaatsen, maar de doorgangen waren te smal. Slechts twee of drie ridders konden tegelijk aanvallen, en die waren een gemakkelijke prooi voor twee of drie kruisboogschutters. De doorgangen werden hardnekkig verdedigd met lansen. Twee of drie mannen van de Koning hadden steeds twee of drie mannen van Vitry vóór zich. De strijders van de Koning konden hun aantallen niet laten gelden op de stadsverdedigers. Kruisbogen werkten aan beide zijden. De verdedigers wierpen ten slotte brandende schepers op de aanvallers. De schermutseling op de watermolens van de Saulx duurde de ganse dag, maar het Franse leger kwam slechts een paar stappen vooruit in de molens. Laat in de avond braken de Koninklijke troepen ook dit gevecht af en keerden terug. De verdediging van Vitry daar verrassen bleek evenzeer onmogelijk.

Het leger van Frankrijk wachtte vóór de muren van Vitry en verdroeg de zware wintermaanden ver in januari van 1142. Gelukkig was Vitry omringd door bossen, zodat we grote vuren konden stoken van eikentakken, en ons zo best als we konden probeerden te verwarmen. We vreesden de eerste sneeuwval.

Ik had Vitry en de aanvallen op de stad met Gormond geobserveerd. We geraakten er allengs van overtuigd dat het soort van eenvoudige frontale aanval en de aanvallen op de molens de Fransen nooit in de stad zouden brengen. Al die aanvallen waren zeer bloedig geweest. De Baronnen zouden meer en meer teruggeschrokken worden. We bespraken de situatie en konden ons drie andere, praktische manieren inbeelden die misschien wel konden lukken. Voor de eerste manier hadden we mangonels nodig om de muren stuk te slaan. Mangonels bouwen zou een paar maanden langer duren, en de Franse ridders waren al ongeduldig aan het schreeuwen en hardop aan het denken aan de terugtocht naar hun kastelen. De mannen waren zo erg gefrustreerd en kwaad, dat ze zo lang in het midden van de winter niet zouden willen wachten.

Een andere manier was boten te gebruiken, veel boten. De mannen konden de boten de rivier Saulx opwaarts roeien en veel strijders afzetten op de oevers van de rivier, binnen in de stad, aan de zuidelijke zijde. Er waren geen muren opgericht aan dat deel van de rivieroever, wist ik. Een verrassingsaanval kon daar lukken. De aandacht van de verdedigers moest eerst afgeleid worden van die plaats door een massale, frontale aanval op de muren en op de Sabbat poort. Wanneer die strijd volop bezig was, konden de boten aanvallen. Alleen: ons leger had geen boten. Boten naar de Saulx brengen zou ook tijd nemen. De grotere boten zouden over het land voorbij de brug moeten getrokken worden, naar het andere stuk van de rivier, dicht bij Vitry, of de brug zou ontmanteld moeten worden. Dat ook zou tijd vergen en wellicht de aandacht trekken van de verdedigers. Het zicht was erg open nabij de stad, in de vlakte van de vallei van de Saulx, en het kasteel lag zeer hoog, zodat de wachters daar ver konden zien. Het Frans leger kon veel boten aanbrengen, maar dan zonder verrassingseffect. Dat gebrek zou betekenen dat de oevers vol verdedigers zouden staan, vooral met kruisboogschutters, en dat houten muren daar in haast konden opgetrokken worden om de Franse aanvallers te onthalen.

De laatste mogelijkheid was nog meer risicovol, maar bij deze aanval kon de verrassing lukken. Aan de noordoostelijke kant van de stad waren geen muren, slechts grachten en lage aarden beschuttingen. Natuurlijk, de flanken van de heuvel waarop het kasteel stond waren

zeer, zeer steil aan die kant, en maakten een grote aanval met veel mannen onmogelijk. Maar als een groep mannen te voet de gracht kon oversteken, en een lijn van strijders aan de flank doen vooruit komen, hangend aan de struiken en bomen, en zeer langzaam vorderen, dan kon die in de stad binnendringen. Eén groep kon dit proberen aan het meest westelijke punt, waar de muren tegen de heuvel eindigden, en een andere groep kon dit tegelijkertijd proberen aan het verste, oostelijke punt, nabij de oostelijke bocht van de Saulx. Een voldoende sterke groep kon de stad zo binnendringen, zich een weg vechtend banen naar de poorten en de deuren openen van binnenin, of ook de molens aanvallen en meer Fransen binnenloodsen door de muren heen van de watermolens. Enkele kleine boten konden tegelijk meer mannen aanbrengen, daar.

Hoe konden we veel mannen aan de andere kant van de gracht brengen zonder voorafgaand de aandacht te trekken? Eén idee was te wachten totdat de gracht bevroren was. De enige andere praktische oplossing waar we konden aan denken waren vlotten. De vlotten hoefden niet erg gesofistikeerd of zelfs niet zeer stabiel te zijn. Ze konden snel samengesteld worden. We moesten slechts enkele boomstammen van licht hout aan elkaar binden, en ze tijdens de aanval naar de gracht brengen. Niet veel vlotten waren trouwens nodig, want eenmaal een vlot aan de andere zijde, konden de vlotten met touwen naar de andere oever getrokken worden, en weer terug. De vlotten konden ook het ene achter het andere gelegd worden om de gracht te overbruggen. Dat zou meer vlotten nodig maken. Het eerste schema vonden Gormond en ik het beste. Maar dit soort verrassing kon ook slechts één keer geprobeerd worden. Er zou geen tweede kans gegund worden.

Ik stelde deze plannen helemaal niet voor aan de Baronnen van de koning. Ik was best tevreden om buiten de stad te slapen, wetende dat Marie knus in het kasteel zat. Ik wou met veel plezier de ganse winter in de open vallei doorbrengen en stijf bevroren in de koude en de sneeuw. Ik hoopte dat Koning Louis snel het beleg van Vitry zou opgeven en nog wat meer de landen rond Vitry verwoesten om misschien een andere stad van de Champagne in te nemen. Ik hoopte dat zulke verwoestingen Graaf Thibaud er toe zou brengen toch besprekingen te beginnen met Koning Louis.

Het leger van Frankrijk bleef vastberaden wachten vóór Vitry. Het leger wachtte, en het bevroor. De Baronnen discuteerden. Ze sloegen met hun vuisten op de tafels van de Koning; we hoorden de vloeken en de schreeuwen en de twisten in de Koninklijke tent, maar de machtige mannen waren machteloos om een oplossing te vinden. Zoals voorheen te Toulouse kwam het leger geen voet vooruit. Maar onderhandelingen met de vijand begonnen ook niet. Thibaud zat in zijn kasteel en in zijn stad en hij weigerde er uit te komen. Hij wachtte tot Louis dit oorlogspel beu was. De Koning groef zich in vóór Vitry.

Naar het einde van januari toe duwde een page onbeschaamd de zeilen van de opening van mijn kleine tent weg en riep me toe me te melden bij de Koning. Ik had niets gevraagd aan de Koning, en vroeg me dus af wat Louis mogelijk van me wou, maar ik ging. Ik moest drie wachters voorbij en moest drie maal uitleggen waarom ik naar de Koninklijke tenten moest, vóór ik naar de officiële tentenkamer van de koning gebracht werd. Ik was dan slechts in het openbare deel van een verzameling van meerdere ruime, weelderig ingerichte tenten. Ik moest wachten bij een zware, eiken tafel waarrond zes stoelen stonden in een grote ruimte zonder enige andere meubels. Ik veronderstelde dat dit de plaats was waar Louis de Jonge met zijn raadgevers vergaderde, en met zijn Graven in oorlogsraad zat. Ik bleef alleen in de tent. Hoe lang moest ik hier wachten vóór ik op eigen initiatief weer naar buiten kon lopen? Een gordijn

opende echter aan de andere kant, en Koning Louis stapte de tent in. Met hem kwamen Aliénor, gevolgd door Raoul de Vermandois. Er kwamen geen andere wachters of ridders de kamer in, maar dan: ik was ook een Koninklijke Wachter, en dus vertrouwenswaardig.

Koning Louis nam me op van top tot teen in korte, verachtende blikken. Ik boog hoofs en groette de Koning en Koningin.

Zonder verder verzuim van tijd, zonder me te groeten, zei de Koning, ‘Daniel du Pallet, jij bent de man van Suger, nietwaar? Protocol is overbodig. Men heeft me verteld dat je Vitry goed kent. Hoe geraken we binnen?’

Louis spat die woorden uit en wou overduidelijk het gesprek over en gedaan hebben in de kortste tijd.

Ik trachtte inschikkelijk te zijn aan de Koning door te antwoorden, ‘Sire, ik ben wel een paar keer in Vitry geweest, maar ik wil me niet aanmatigen de stad beter te kennen dan eender wie anders in het leger. We verblijven hier nu al langer dan een maand. We hebben allen naar Vitry staan kijken gedurende dagen en weken; we kennen de verdedigingsmuren uit het hoofd, het landschap, het terrein, de vallei, alles wat we kunnen zien van de stad. Ik kan U niet meer vertellen dan wat we allen al gezien hebben!’

‘Dat dacht ik ook al,’ antwoordde de Koning schamper, opgelucht en tevreden. Hij wierp een blik naar Aliénor en naar Vermandois.

‘Wel,’ besliste Louis, ‘dit brengt ons ook niet verder, Raoul!’

Koningin Aliénor viel snel in, ‘Heer Daniel, jij hebt niet Vitry slechts gezien zoals wij allen, is het niet?’

Ik werd rood tot achter mijn oren en vervloekte mijzelf daarvoor, maar zei snel, ‘met mijn excuses, Majesteit!’

‘Je hebt Vitry veel beter gezien dan wij allen. Je hebt Vitry van binnenin gezien. Wij hebben de stad slechts kunnen bekijken van buiten uit en van op een afstand. We hebben staan staren op de verdedigingsmuren vóór ons. Hoe ziet de stad er uit langs de binnenkant?’

‘Ik denk niet dat Vitry van die kant gezien te hebben veel verschil uitmaakt, Majesteit,’ probeerde ik. ‘We staan aan deze kant van de stad. Ik ben slechts een nederige ridder. Ik kan geen aanspraak maken beter dan anderen te weten hoe in de stad te geraken.’

Koningin Aliénor drong aan, ‘jij hebt op de toppen van die muren gewandeld, daar ben ik zeker van. Je bent binnen in het kasteel geweest. Je hebt de watermolens van binnen gezien. Je hebt op de oevers van de rivier gewandeld, maar aan de stadzijde. Je kent elke straat. Je kent de heuvel van de citadel. Je kent al de ingangen die naar het kasteel en de poorten leiden. Ik wed dat je elk pad van en naar de stad kent, elk pad op die heuvel, elke boom en elke rots op de vesting!’

Aliénor stapte voorwaarts, dichterbij me toe, zo dichtbij dat ik haar parfum rook en het zwellen van haar borsten zag. Ze raakte me bijna aan met haar gewaad. Koning Louis had nog steeds een hooghartige blik op zijn gezicht, maar zijn mond viel open toen hij Aliénor naar me toe zag bewegen, en Raoul leek geamuseerd te zijn, maar was verbaasd en bekeek het tafereel gespannen. De Koning en Raoul spraken niet meer en keken hoe Aliénor naar me toe en rond me bewoog.

De Koningin sprak zeer stil, bijna fluisterend, zodat noch de Koning noch Raoul iets konden horen, ‘Daniel, jij kent meer van deze stad dan eender welke andere man in het leger. Realiseer je je wat hier op het spel staat? Het Koninkrijk Frankrijk staat op het spel! Het Franse Koninkrijk wordt rampzalig vernederd door één van haar graven. Deze Graaf heeft alle openingen tot onderhandelingen die we hem voorgesteld hebben afgewezen. Hij zit in zijn kasteel, spuwt op ons, en ziet onze ridders met plezier onder zijn muren sterven. Te Toulouse

startten onderhandelingen bijna onmiddellijk, al duurden ze nog een lange tijd nadien. Te Toulouse vonden we een eervolle oplossing. Hier worden we vernederd. Indien we ons nu terugtrekken zonder de stad in te nemen, kan Graaf Thibaud ons in onze gezichten uitlachen voor de rest van zijn jaren. Dan kunnen andere Baronnen respect voor de Koning weigeren en opstanden beginnen, en zich in hun kastelen en steden verschansen. Er zal geen orde meer zijn in dit land, veel minder dan er vandaag is. Ons land zal in chaos vervallen. Hoeveel mensen meer denk je zullen er dan gedood worden? Is het dat wat je wilt?’

Aliénor wachtte, liet haar woede bedaren, won weer controle over haar gemoed, en zei, ‘ik weet zo goed wat je vreest! Je vreest dat iets zou overkomen aan Marie de Vitry! Maar geen kwaad zal aan Marie de Vitry gedaan worden. Dat garandeer ik je, ik, koningin van Frankrijk! Marie slaapt veilig in het kasteel. Het is niet onze bedoeling dat fort in te nemen! We kunnen het kasteel niet veroveren, want het is te sterk verdedigd en we zullen ook Graaf Thibaud niet in zijn fort laten verhongeren. De Baronnen, de Bisschoppen en de Paus zouden ons dat nooit vergeven. Ik beloof je dat de koning het bevel zal geven dat niemand het kasteel mag binnendringen, zelfs met de poorten wijd open! Het zou ondenkbaar zijn de Graaf en zijn familie kwaad te doen, en dat betekent ook aan zijn Provoost. We veroveren de stad, gaan met al onze ridders onder het kasteel zitten, en isoleren Graaf Thibaud. We verwoesten het land rond Vitry. De Graaf zal dan wel moeten met ons praten!’

Aliénor liet haar politieke plannen inzinken in me, en zei dan weer, ‘vergeet niet je eden aan de Koning van Frankrijk en aan Saint Denis, heer Daniel!’

Aliénor ging verder met me te pleiten. Ze raakte bijna mijn gezicht aan met het hare. ‘Je bent niet zoals de andere mannen van dit leger, Daniel! Ik ken je! Suger heeft met me gepraat. Je bent veel slimmer dan de rest. Je bent sluw, al zit de sluwheid diep in je verborgen en toon je ze niet spontaan. Je hebt meer verstand dan alle ridders hier samen. Je voelt de toestanden aan en weet wat te doen. Herinner je je nog Toulouse? Je gaf me de enige raad die direct was, ruw, beledigend zelfs, maar ook voldoende correct om aan te werken. Dus, Daniel, hoe geraken we binnen Vitry? Welke is je mening, hier?’

Ik aarzelde. Deze vrouw, Aliénor, de Koningin, deze jonge vrouw, was een zeer krachtige figuur om iemand te beïnvloeden. Het was hard om haar iets te weigeren, tegen haar te liegen, moeilijk om de eden waar ze zich op beriep naast me neer te leggen. Misschien vleide ze me ook. Misschien bespeelde ze mijn ijdelheid. Misschien verleidde ze me. Misschien bedelde ze gewoon voor hulp in deze cruciale gebeurtenis voor haar Koninkrijk. Misschien paste ze elk register toe van charme, verleiding, dwang, macht en kracht die ze kon opbrengen. De macht in de tentenkamer die dag lag niet bij de Koning en niet bij zijn Sénéchal Raoul de Vermandois. Die beide bleven zwijgend in een hoek staan. Ze probeerden te luisteren naar wat Aliénor zei, gefascineerd door het buitengewone tafereel van een Koningin die pleitte met een lagere ridder. Ze begrepen waarschijnlijk wel hier en daar een woord, maar zeker niet de vloed van zinnen die Aliénor fluisterde, aan en aan.

Ik gaf toe. Aliénor zag de verandering in mijn ogen vóór ik zelf wist dat het ging gebeuren. Ik zei zachtjes, zodat slechts Aliénor me kon horen, ‘er is wellicht een middel, Majesteit. Misschien! Slechts één middel dat één maal kan gebruikt worden Eén maal. Geen twee maal. Misschien. Beloof me dat het kasteel niet zal ingenomen worden. Beloof me dat Marie de Vitry en Pierre de Vitry ongedeerd zullen blijven. De Koning moet dat bevelen. Ze moeten hun vrijheid behouden en geëerd worden.’

Aliénor antwoordde, ‘ik beloof het! Nu, Daniel, hoe komen we binnen?’

Ik legde haar het plan uit. Een massale aanval moest opgezet worden aan de muren met het volledige leger. Een bestorming moest gebeuren laat in de namiddag. Juist vóór zonsondergang moesten vloten over de grachten geworpen worden aan de noordwestelijke kant en vooral aan de noordoostelijke zijde. Lichtbepalende, snelle en behendige, uitgekozen mannen, gewapend met kruisbogen, speren en zwaarden moesten de grachten langs de heuvel oversteken. Dan moesten ze tegen de heuvel klimmen, klevend, hangend aan de rotsen van de helling, en vorderen naar een pad dat nauwelijks een voet breed was. Dat pad verbreedde later. Tezelfdertijd moesten veel kleine boten, vloten indien nodig, de zuidelijke rivieroeveren aanvallen op het punt tussen de muren en de watermolens. Mannen moesten daar afgezet worden, zelfs slechts als afleiding. De stad moest dus aan de vier kanten aangevallen worden. Wanneer voldoende mannen binnen de stad waren, moest een poort langs de binnenkant veroverd worden en geopend. Elke poort moest langs twee zijden aangevallen worden. Ik voegde toe, 'zelfs vóór de verovering van de poorten, wanneer de stadsmensen onze ridders en krijgers binnen in de stad zien, zal er paniek uitbreken, twijfel en angst in de stad, en die zullen de verdedigers ontmoedigen, hun energie en bereidheid tot vechten uitdoven. Er zal chaos heersen; de verdedigers zullen niet meer weten waar ze eerst naartoe moeten lopen en waar te vechten. De aanvallers kunnen van die chaos gebruik maken om de poort te openen! De stad zal zich overgeven.'

'Ik wist het,' zei Aliénor triomfantelijk. 'Ik wist dat je een weg gevonden had. Je zult beloond worden, Daniel du Pallet. Indien niet door de koning, dan door mij, Aliénor d'Aquitaine. En ik beloof opnieuw: we zullen het kasteel niet binnengaan, en alle orders zullen gegeven worden om niet te raken aan Marie de Vitry. De mensen in het fort zullen niet gekwetst worden. De Provoost zal zijn eer kunnen bewaren.'

Koningin Aliénor draaide zich om naar Koning Louis en naar Vermandois. Ze zei, 'het Frans leger moet aanvallen na vier dagen. Heer Daniel zal uitleggen hoe Vitry kan veroverd worden. Maar niemand mag het kasteel betreden! Het fort moet ongedeerd blijven, ongeschonden!' Koning Louis en Vermandois keken naar elkaar, verrast, ongelovig, nog steeds sceptisch, maar ze gaven geen commentaar.

Aliénor zei, 'er zal een algemene bestorming moeten ingericht worden na vier dagen. Dat zal slechts een afleiding zijn. Er zal een aanval plaats hebben over de grachten aan de noordkant, op twee afzonderlijke plaatsen. Ik beloofde Heer Daniel dat hij één van die aanvallen kon leiden. De andere aanval zal gebeuren over de grachten aan de noordoostzijde. Vermandois kan daar de leiding hebben, met een grotere macht troepen. Ik suggereer dat jullie nauwkeurig luisteren naar hoe Heer Daniel voorstelt aan te vallen, en jullie moeten zijn plan volgen. Het is de enige manier om de stad te veroveren!'

Dat waren de laatste woorden die dag van Aliénor. Ze schreed uit de tent en verdween achter een gordijn naar wat de private vertrekken van de Koning moesten zijn. Ik bleef alleen met de Koning en zijn Sénéchal. Ik legde de details uit van de aanvallen. Ze luisterden naar me zonder te spreken, zonder opmerkingen, maar ze hoorden genoeg zonder me te onderbreken om het schema uitvoerbaar te vinden. Vermandois verdeelde de troepen.

Vier dagen later, wel in de namiddag, verzamelde het Franse leger zich, zeer in het open zicht van de stad, alle banieren wapperend, alle ridders en voetvolk gewapend tot de tanden, vóór de westelijke muren van Vitry. Dit was de vierde wanhopige, totale bestorming op de stad met ladders, maar dit maal vielen de ridders en krijgers van de Koning aan met een overweldigend machtsvertoon. De stadsmensen stonden achter hun kantelen, goed beschermd, en eveneens gewapend met alles wat de stad kon vinden. Enkele mannen boven op de muren toonden hun bloot achterste naar de Fransen en bespotten de Koning en dit grootste en hooghartige leger van het Christendom.

‘Kom maar op,’ riepen ze, ‘kom maar sterven onder onze muren! We zullen jullie die dienst graag bewijzen!’

De trompetten schalden hun hoogste tonen en de trommels lieten hun dreigende ritmen over de vlakke van Vitry galmen. Dan renden de ridders en de strijders naar de muren met zwaaiende vlaggen en kreten van ‘Montjoie Saint Denis!’

Ik was eerst ook met het leger en rende met hen mee, maar verborgen in de massa droegen mijn mannen vloten mee. We liepen weg van de rest van het leger op het laatste ogenblik, en begaven ons naar de gracht juist beneden de meest noordelijke, hoogste piek van de kasteelheuvel van Vitry. Daar wierpen we de vloten in het water. We hadden slechts twee kleine vloten. We roeiden die met vijf mannen op elk vlot, tien strijders in totaal, naar de andere zijde. Zodra we aan de andere oever waren trokken de mannen de vloten weer naar hun kant, en tien andere strijders konden oversteken.

Aan mijn linkerkant, verborgen door de bocht van de heuvel, zou Vermandois hetzelfde doen. Er waren bomen nabij de heuvel aan zijn kant; hij kon dus beter gebruik maken van de verrassing, en de heuvel was daar iets minder steil dan aan mijn zijde. Vermandois kon mogelijk eerder in de stad komen dan ik, maar hij moest de volledige heuvel om lopen om de zuidkant van de stad te bereiken, waar de Porte Abbé was. Hij had ook veel meer mannen dan ik. Tien kleine boten, en enkele wankele vloten die elk een vijftal Franse strijders konden dragen, zouden nu naar de brug roeien, in het begin uit het zicht van de stad door een bocht in de Saulx rivier. Deze zouden later de rechteroever van de rivier bestormen, ten zuiden van Vitry, links van de roeiers, maar slechts nadat ze een sein kregen van Vermandois.

Het lawaai van het hoofdgevecht op de muren was overweldigend. Ik stond op het eerste vlot en bereikte in een korte tijd de andere zijde van de gracht. Natuurlijk werden we gezien en natuurlijk werden we beschoten met kruisboogpijlen, maar de verdedigers stonden ver van ons af op hun muren. Ze keken meer naar het aanvallende Franse leger, recht voor hen uit, en ik geloofde niet dat ze ons bekwaam achtten om de heuvel te beklimmen. Drie van mijn eerste tien mannen werden gewond tegen de tijd dat we aan de andere oever van de gracht stonden. We moesten de rotsen van de helling met beide handen vastgrijpen om niet te vallen. Onze kleine schilden hingen op onze ruggen. Gelukkig konden kruisboogpijlen ons hier minder raken. De pijlen vlogen rakelings langs de heuvel en vielen onschadelijk in het water. Ook de aarden dijk beschermde ons enigszins. We klommen voorzichtig voet na voet in een dunne lijn langs de heuvel, de ene man na de andere. Er was nauwelijks plaats om een voet te zetten langs de heuvel, en als we niets tegen de helling konden grijpen liepen we het risico naar beneden te glijden. Gormond was de eerste in lijn en ik volgde. Gormond was oud, maar hij had de sterkte van een os en had ik hem niet zien hangen aan de rotsen, zijn spieren zien werken en zijn lichaam zien vooruit komen, dan denk ik dat ik zou gefaald hebben. De moed van Gormond trok ons allen naar voren en naar boven. Ik slipte op een modderige steen, maar Gormond trok me op.

Het nam ons veel tijd om aldus langs de helling te klimmen. Te veel tijd. Op twee plaatsen moesten we echt naar boven klimmen op handen en voeten om het pad op de heuvel, boven de verdedigingsmuren, weer te vinden. We vonden het pad, bewogen langs het pad voorzichtig verder. Allengs werd het pad breder. We kwamen dan aan het pad dat Marie en ik ontdekt hadden op een keer toen we ons probeerden te verbergen voor de mensen van de stad. Struiken en bomen groeiden hier dikker, zodat onze lijn nu ook onttrokken was aan het zicht van de verdedigers. Niemand van Vitry gaf ons trouwens nog enige interesse. De strijd beneden ons woedde in alle hevigheid. We kwamen op het bredere pad, maar één van mijn

mannen viel naar beneden en brak zijn nek. Een andere man kreeg een kruisboogpijl in de rug. We moesten hem naar beneden duwen. Hij viel te pletter.

We stonden op het pad en wachtten tot voldoende mannen bij ons waren. De vloten waren al verscheidene malen naar de andere oever en terug getrokken; meer strijders volgden ons langs de helling. Met ongeveer twintig Fransen gingen we verder. De anderen kwamen nog steeds aan, één per één, langs de heuvel. Ik had ongeveer vijftig mannen. Ik telde dat ten hoogste veertig krijgers ons pad konden bereiken. We gingen langzaam vooruit om de anderen ons te laten vervoegen. We vorderden voorzichtig, onze schilden nu vóór ons geheven. We werden gestopt door een grote troep stadsverdedigers die van beneden in de stad naar ons toe liepen met veel uitdagende schreeuwen. Onze verrassing was thans al gebroken, maar de verdedigers vonden het blijkbaar niet nodig om nog veel meer strijders tegen ons te gooien. Hun eerste zorg bleef de verdediging van de muren. Dat was een fout. Ons gevecht begon hevig.

Slechts twee mannen konden tegenover elkaar staan op het slibberige, modderige pad. Het soort vechten dat volgde was vreemd. Gormond en ik wachtten op de verdedigers die tegen ons liepen met speren en zwaarden, geen schilden. Onze mannen duwden in onze rug, en dat gebeurde ook bij de strijders die tegenover ons stonden. Onze lichamen raakten elkaar, sloegen tegeneen. Er was geen plaats genoeg om een zwaard te zwaaien. We konden slechts stoten en trekken.

Ik ontweek een eerste speer. De stalen punt vloog voorbij me in de man achter me, maar die trok verder aan de steel zodat de verdediger nog meer tegen me geplet werd. Ik sloeg mijn schild naar boven, in zijn gezicht, en mijn zwaard stak een lange bloedige lijn in zijn zijde. De man liet de speer los en viel zijwaarts. Zijn bloed spoot uit zijn lichaam.

Ik zou nog veel meer bloed die dag zien. Ik bemerkte tot mijn verbazing dat onze tegenstanders geen maliën droegen. Ik stapte vooruit, en dat deed ook Gormond; twee zwaar gewonde verdedigers lagen onder onze voeten. Dit soort gevecht van man tegen man had ik zeer goed geleerd van Gormond, en zijn oefeningen kwamen nu tot hun recht. Ik stond hier niet in eervolle duels met ridders in een open ruimte. Dit was een woest, genadeloos gevecht op leven of dood, en we doodden en verwondden zonder twijfelen. We waren veel beter in dit soort gevecht dan onze tegenstanders, die slechts de militiemannen van de stad konden zijn, handelaars en ambachtslui, mensen die nooit zoals Gormond de energie en razernij van een echt gevecht konden opbrengen. Gormond had me goed geleerd. Ik hield me aan mijn zijde en vocht zoals hij. Ik stootte naar de nek van mijn tweede slachtoffer. Een speer brak tegen mijn maliën en bleef daar steken, maar trok slechts enkele druppels bloed. Ik sloeg de speer met een scherpe houw van mijn zwaard in twee stukken, zodat de verdediger tegen me aan viel, en dat bracht mijn zwaard opwaarts in zijn hals. Het zicht van die krachtige slag bracht rauwe angst in de ogen van de mannen vóór me. Ze deinsden even terug, maar vielen snel weer aan. Gormond en ik stapten nog steeds vooruit, maar we moesten dat voet per voet doen, langzaam, zeer langzaam. We verloren veel tijd op de heuvel en elk ogenblik betekende veel doden aan de Franse zijde, onder de muren, buiten de stad. Maar op de heuvel waren we onoverwinnelijk.

De avond viel. De zon zou binnenkort ondergaan. Het zou snel donker worden. Het pad verbreedde. Meer mannen konden tegelijk tegen elkaar vechten. Meer mannen liepen uit de stad naar ons toe. We bereikten het einde van het heuvelpad en stonden beneden aan het begin van een straat. Mijn kleine krijgsmacht hergroepeerde zich, stond nu schild naast schild en stapte vooruit in lijn. We vochten schild tegen schild dan, en we hadden meer ruimte om met zwaarden te hakken en te slaan. Veel mannen vochten samen. De weerstand was hardnekkig, al vielen veel verdedigers in onze furie. We kwamen slechts stap na stap vooruit.

Ik kon al de westelijke muren van de stad zien. Tientallen verdedigers van de Champagne weerden op de muren nog steeds het leger van Koning Louis af. Zoals voordien zag ik helemaal geen Franse ridders over de borstweringen van de muren komen. Een slechting was aan de gang aan de andere kant van de versterkingen van Vitry. Louis moest constant veel mannen verliezen en zolang we de poort niet konden innemen, zou die slachting doorgaan.

We kwamen niet erg vooruit in de straten. We geraakten wel van de heuvel af en stonden, vochten op de lagere grond. Sommige van de mannen op de muren keken bezorgd van boven naar ons. We stapten verder. Ik kon zien dat we niet ver meer waren van de Sabbat poort. Wat gebeurde er met de twee andere aanvallende groepen, met Vermandois en met de mannen in de boten? Wij waren veel te laat aan onze zijde. Die mannen konden al ver in de stad lopen en nabij de huizen vechten. Of hadden ze even veel weerstand als wij gevonden? Ik hoorde trompetten schallen in de stad, en ik keek op.

Een grote groep ridders te paard reed het kasteel uit, naar de stad beneden. Misschien waren toch meer mannen van Koning Louis al in de stad geraakt. Ik kwam niet verder vooruit. Te veel verdedigers vielen ons aan. Ik was moe. Mijn groep bestond nog slechts uit enkele tientallen strijders. We werden omsingeld. Verscheidene van mijn Fransen waren gesneuveld en lagen onder onze voeten. Toch gingen we verder met het gevecht en de doden begonnen het plein waarin we nu stonden te bedekken. Voor elke man van mijn groep vielen twee verdedigers. Terwijl ik zwaarden ontweek en het heft van mijn zwaard in een gezicht sloeg, begreep ik plots dat ik één ding vergeten had in mijn plan.

We stonden in de stad, maar er was geen weg terug. Als we ons omdraaiden en wegliepen, dan zouden we allen gedood worden. We moesten dus doorvechten en hier sterven, of zeker sterven in een onmogelijke terugtocht. We brachten de energie van de wanhoop op, en we vochten standvastig. We gaven geen terrein prijs. De mannen vóór ons leken dat te beseffen, want ze gaven ons plaats toe, en we stapten langzaam voorwaarts. We duwden onze tegenstanders naar de Sabbat poort. Plots was er chaos. Onze vijand gaf in. Mannen liepen terug naar huizen, achter hen. Andere verdedigers aarzelden, vielen ons nog steeds aan, maar begonnen meer en meer nog slechts zich te verdedigen. Ze keken af en toe angstig om.

Ik hoorde ook de reden van de weifeling van de weerstand. Naast de kreten en het wapengekletter op de muren hoorden we een gevecht aan de zuidelijke kant van de stad. Ik hoorde daar ook schreeuwen en de klanken van ijzer dat op ijzer sloeg. Vermandois was geslaagd! Hij had rond de heuvel kunnen lopen en hij was thans ook aan het vechten binnen de stad. De boten zouden daarmee ook hun strijders en ridders kunnen afzetten op de oevers. Konden we stand houden? Konden we vooruit dringen? We vochten verder. We vorderden nog steeds. We hadden bijna de Sabbat poort bereikt. Ik slaakte een overwinningskreet en duwde mijn mannen vooruit. We geraakten dicht bij de poort.

De ridders te paard die van het kasteel kwamen aangereden, sloegen echter op dat ogenblik met volle macht op ons in. De slag was verschrikkelijk. De zware paarden vertrappelden onze eerste rijen en de ridders hakten van boven ons met hun lange aanvalszwaarden. Ik werd bijna verpletterd tussen twee paarden. De ridders droegen volledige maliënkolders en grote schilden. Dit waren de ridders van de Champagne, mannen die wisten hoe te vechten. Mijn groep werd aldus gestopt op enkele passen van de poort. We konden de balken die de zware houten panelen gesloten hielden niet bereiken. We stonden daar, met vijandige ruiters in ons midden, en we verweerden ons zo goed en kwaad als we konden. We vergaten de tijd, de steeds donkerder wordende hemel, en we vochten wanhopig gedurende een eeuwigheid. We vochten bovenop lijken en boven kreunende, gewonde mannen. We vochten, staande op de

ruggen van de gevallen. We bemachtigden speren en stootten met die naar de ridders. Mijn strijders vielen, de ene na de andere. We staken meer naar de paarden dan naar de ridders. Het gevecht werd een chaotisch kluwen van gevallen paarden, van ridders die boven hun gewond paard rond zich sloegen, van bebloede strijders die hun speren door maliën poogden te steken. Ridders vielen van hun paard. Maar we moesten wijken. We zouden hier allen sterven. We vochten als razende mannen, maar dit gevecht was wel zeer ongelijk.

Dan hoorde ik kreten, ‘naar de poorten, naar de poorten!’ en de meeste verdedigers te voet vluchtten naar het zuiden langs de Rue de la Juiverie, de lange hoofdstraat die langs de heuvel lag. Ook enkele ridders reden weg. De meeste ridders van de Champagne te paard vochten nog steeds tegen ons, maar de groep tegenstanders vóór ons werd kleiner. We hadden onze handen vol met de ridders. Meer dan twintig van onze krijgers waren reeds gedood of gewond. Allengs konden we ons meten met de ridders van de Champagne, en het gevecht ging min of meer gelijk op. Enkele van de ridders dropen af, achteruit, uitgeput zoals wij. We vochten bijna aan de Sabbat poort, waar slechts enkele wachters van de stad gebleven waren. De ridders galoppeerden plots zuidwaarts. We vielen de wachters aan de Sabbat poort aan. Na een lang gevecht openden we de deuren.

Ik had al half verwacht het Franse leger verslagen onder de muren te vinden, maar hoopte toch op een massa Fransen die zouden te drummen staan aan de poorten. Er was bijna niemand buiten aan de poort! Enkele groepen strijders probeerden wel nog iets verder met ladders boven op de muren te geraken, maar het grootste deel van het Koninklijk leger was verdwenen! Hadden de Fransen zich teruggetrokken?

We schreeuwden dat de poort open was, en langzaam aan realiseerden de mannen op de ladders zich wel dat er een veel gemakkelijker manier gevonden was om hier in de stad te komen. Ik liep direct weer de stad in. Ik zag zware, zwarte rook opstijgen uit brandende rieten daken in het zuiden. De duisternis viel, maar de rode gloed van vuur kleurde de lucht. Ik begreep dan dat Vermandois de Abbé poort bereikt had en die poort open gezet had om het Franse leger binnen te laten, enige tijd al voordat wij er in slaagden ook de Sabbat poort te openen. Ik ging langzaam, behoedzaam verder, de Rue de la Juiverie af. De verdedigers van Vitry vielen ons nog steeds aan, opgeroepen door één of andere ridder van de Champagne. De stadsmilities werden echter afgeslacht, want meer en meer strijders van Koning Louis liepen door de Sabbat poort binnen, en hielpen ons. Strijders, gekleed met de lelies van Frankrijk op hun wapenrokken stampten de deuren van de Joodse huizen in aan mijn rechterkant. Niemand in die huizen werd gespaard. De plundering van Vitry begon. De Franse aanvallers kwamen nu ook van de andere richting naar ons toe gelopen. Het leger van Koning Louis was in de stad.

Ik nam geen deel aan de plundering. Tegenstanders vielen me nog aan naarmate ik naar het zuiden ging. De mannen van Vitry deden er nu beter aan zich over te geven, maar ze bleven vechten. Gormond en ik moesten verder vechten. Ik stapte voorwaarts. Tranen van bloed dropen van mijn zwaard. Ik keek op naar het kasteel, en zag tot mijn grote opluchting dat de hangbrug daar weer opgetrokken was, en de poort gesloten. De mensen in het kasteel en in het fort zouden veilig zitten, en beschermd. Er was echter geen bescherming voor de bewoners van Vitry. De mannen van de stad werden genadeloos gedood. Vrouwen werden uit de huizen getrokken en vóór mijn ogen verkracht in de straten. Franse krijgers verschenen in de deuren van de huizen, hun armen beladen met zilver en goud. Ik zag Franse strijders zelfs balen doek en houten gebruiksvoorwerpen wegdragen, alles wat maar waarde had. Vitry werd geplunderd. We gingen door naar het zuiden. Af en toe werden we nog wel uitgedaagd door een verdediger, door een strijder van de Champagne of door een ridder, maar die mannen

vochten slechts lafhartig tegen ons, werden direct omsingeld door veel Fransen, en afgemaakt. Dit alles gebeurde te midden een onbeschrijflijke chaos, in een wanordelijke massa van vrienden en vijanden die verder streden. Gormond en ik doodden onze tegenstanders snel. De overblijvende strijders van Vitry kregen geen kans meer. We waren nu onoverwinnelijk.

Meer en meer huizen brandden. Het was laat in de avond. We kwamen in een deel van de straten waar de vuren voldoende licht gaven. De hemels werden zwart van de rook. De stank van verbrand vlees overrompelde ons. Gormond stapte zwiingend naast me. We kwamen zo aan bij de kerk van Saint Memmie, de kerk waar Marie me had naartoe meegenomen elke keer dat ik Vitry bezocht. De kerk stond in brand. De kerk stond in lichterlaaie. Grote vlammen schoten uit de vensters. We hoorden gedempt zingen in de kerk, maar ook kreten en paniekerig geschreeuw. Er waren nog mensen in de kerk. We hoorden geweeklaag van pijn. Dan verstomde alle geluid uit de kerk, behalve het knarsen van het vuur en het vallen van stenen. Franse ridders blokkeerden de deuren van de kerk langs de buitenkant. Ze hadden flessen wijn aan de mond; ze waren dronken en lachten.

De Fransen waren nu overweldigend in de meerderheid in Vitry, maar in de zijstraten werd nog steeds gevochten. Uit een hoek van mijn ogen zag ik een jonge ridder, volledig in maliën gekleed, te voet vechten onder een overhangend balkon van een huis dat in brand stond. Iets trok me haar hem toe, naar de jongeman, en met een huivering herkende ik hem. Het was Henri, de jonge Graaf van Champagne, die me ooit geholpen had te Provins, en die ik dikwijls later, hier te Vitry, ontmoet had. Ik wierp mijn lichaam tegen de Franse strijder die Henri bevocht, zodat de man tegen de muur van het huis sloeg. Ik sloeg dan zijn hoofd tegen de stenen. De man viel bewusteloos neer zonder te zien wie hem aanviel. Henri haalde uit met zijn zwaard naar zijn nieuwe tegenstander, naar de Koninklijke Wachter, maar ik weerde de slag af op mijn schild en liet Henri tegen me aan botsen, zodat ik zijn arm kon grijpen. Ik wrong het zwaard uit zijn handen. Hij was uitgeput, stond hijgend vóór me, en wachtte op de dood. Hij boog het hoofd.

Ik riep, 'stop, Henri! Ik ben het, Daniel! Het gevecht is over! In Godsnaam, wat deed je hier? Waarom ben je niet in het kasteel gebleven?'

Henri keek me aan met wilde ogen. Zijn borst ging op en neer. Hij zocht naar adem. Hij viel bijna op de grond, maar ik hield hem recht. Ik duwde de Franse strijder weg van Henri en trok de wapenrok met lelies van de man. Dan ging ik weer naar Henri, scheurde zijn bebloede Champagne wapenrok af en trok de Franse wapenrok over zijn hoofd.

Ik zei weer, 'Henri, wat deed je hier? Waarom ben je niet in het kasteel gebleven? Houd die wapenrok aan en kom mee!'

Henri antwoordde niet. Hij keek naar mijn bebloed zwaard, naar de met bloed bespatte Gormond. Ik zag zuivere haat glimmen in zijn ogen. Hij zocht naar een wapen rond zich. De haat verdween echter met de bewustwording dat hij met een vroegere vriend stond. Ik zag de verandering over hem komen, van haat naar volledige vermoeidheid en wanhoop. Zijn armen zakten moedeloos naast hem.

Dan vroeg ik hem, 'Henri, waar is Marie?'

Henri antwoordde niet. Ik greep hem bij de schouders en schudde hem uit zijn verdwaasdheid. 'Waar is Marie?'

Henri antwoordde nog steeds niet. Hij bracht slechts zijn rechterarm omhoog en wees naar de brandende kerk.

Op dat ogenblik stortte het zware stenen en houten dak van de brandende kerk in, met een groot lawaai van barstende balken. Het dak viel naar binnen, binnen de muren van het oude

gebouw, en zond vuurgensters over gans de omgeving. De dronken Franse strijders lachten met het spektakel van de vlammen en de gensters die de val van Vitry aankondigden.

Hoofdstuk Acht. Vitry, Parijs en Vézelay. 1143-1146

Ik schreeuwde naar Henri dat hij een leugenaar was. Ik vervloekte hem. Marie was in het kasteel, niet in de kerk! Ik sloeg hem in zijn gezicht zodat hij achteruit viel. Henri schudde slechts zijn hoofd, viel op de grond, en wees naar de kerk, steeds naar de kerk, naar het brandende puin. De geur van brandend menselijk vlees overweldigde de stank van het brandende hout. Henri begon te wenen.

Ik riep naar Henri, ‘spreek! Wat gebeurde hier? Waar is Marie?’

Ik ging door met hem te schudden en sloeg hem tot hij begon te spreken.

Henri zei met een falende stem, fluisterend, hoofd gebogen, ‘Marie en ik en sommige van onze vrienden wilden niet in het kasteel blijven terwijl beneden de slag woedde en mensen stierven. We voelden ons lafaards. We moesten helpen. Ik was al gekleed in maliën en klaar om door de poort te rijden, toen mijn vader ons ontdekte. Hij sloot me op in een kelder, maar mijn vrienden openden de deur en ik kon ontsnappen. We verlieten het kasteel langs een zijpoortje. De vader van Marie had de leiding over de verdediging van de Porte Abbé. We dachten dat we naar daar konden gaan om te helpen. We waren met zijn achten, vijf vrouwen en drie ridders. Onze jongste vriend was slechts vijftien. Toen we in de hoofdstraat aankwamen hoorden we dat er in het noorden, binnen de stad, gevochten werd. We gingen verder naar de Porte Abbé.

Marie zag verlaten kinderen in paniek rondlopen in de straten. Ze verzamelde hen. We vroegen niet of ze Joden of Christenen waren. Veel vrouwen van de stad herkenden Marie, en ze vergezelden haar. Ze zochten troost bij iemand die hen kon zeggen wat te doen. Marie bracht iedereen in de kerk van Saint Memmie. Ze vertrouwde er op dat de kerk sterk genoeg was om de mensen te beschermen tegen de stenen van de trebuchets en de mangonels. De kerk kon het toevluchtsoord zijn voor velen. De priesters hielpen ook. Oude mannen liepen naar de kerk. Later kwamen nog mannen, mannen die niet konden vechten omdat ze ziek of invalide waren. Dan werden gewonden binnen gebracht. We organiseerden de ruimte. We riepen nog meer mensen in. Ik stond buiten, aan de deuren. De vrienden van Marie zochten voedsel in de stad. Handelaars brachten eten in. Marie en haar vrienden hadden alles goed in handen, dus beloofde ik naar Pierre de Vitry, de vader van Marie, te gaan zoeken. Ik was echter niet ver in de straat gekomen toen plots mannen van het Franse leger ons van achter aanvielen, van binnen in de stad! Ik werd gescheiden van mijn vrienden. Ik week achteruit in de zijstraatjes, en probeerde dan terug naar de bescherming van de kerk te gaan. Onze mensen werden gedood, overal, overal! Ze hadden alle hoop op ernstige weerstand opgegeven. Ze lieten zich doden. We werden aangevallen langs alle zijden. Veel mannen van de stad geraakten in paniek. Ik zag ook onze ridders de gevechten opgeven. Ze wierpen hun wapens weg en gaven zich over. Maar de Fransen waren gek geworden! Ze doodden en doodden, zonder te kijken of de mannen die ze doorstaken een wapen hadden of niet. Ze doodden iedereen, man, vrouw, kind of ouderling. Onze mannen vluchtten naar de kerk. Dit waren meestal slechts stadsmensen, geen echte geoefende strijders.

Ik verborg me nog steeds in een zijstraat, maar stond daar met mijn zwaard in de hand. Ik kon de kerk niet in. De Fransen hadden de kerk bereikt. Ze plunderden de huizen en staken ze daarna in brand. De Franse ridders sloten de deuren van de kerk. Misschien was dat eerst om de mensen daarbinnen te beschermen tegen het aanstormende leger, maar ik betwijfel dat! Andere strijders kwamen aan. Dit voetvolk en de Franse ridders liepen in een gekke razernij rond. Ze smeten toortsen door de vensters van de kerk. Ze lachten terwijl ze dat deden! Het dak van de kerk vatte bijna ogenblikkelijk vuur. De vlammen sloegen waarschijnlijk van de tapijten en gordijnen naar boven. Het was verschrikkelijk, en alles gebeurde zo snel! Ik

hoorde de mensen in de kerk schreeuwen, op de deuren bonken, maar de Fransen lachten slechts verder, en ze lieten de kerk branden achter de gesloten deuren. Ik viel de mannen aan die vóór de kerk stonden. Ik vocht, maar ik was alleen. De Fransen duwden me weer in de zijstraat, hier. Ik vocht tegen de ene man na de andere. Ik verwondde twee van hen, en doodde een derde. Dan kwam jij!

Jij smerige bastaard! Je verbrandde Marie levend! Waarom dood je mij ook niet? Oh ja, ik zie het al. Je wilt een losgeld. Ik zal een goede prijs opbrengen. Wel, doe dat dan, neem me gevangen. Ik ben zo blij dat er een interdict gelegd is op je Koning Louis en op zijn landen! Hij is een verdomde moordenaar! Kijk achter je naar wat de Koning Van Frankrijk gedaan heeft!'

Achter ons was het leger van de Koning aan het plunderen, stelen, verkrachten, martelen, verbranden en vermoorden. Niemand riep bevelen om de slachting te stoppen. Niemand hield de verwoesting tegen van wat eens een blijde en vredelievende stad geweest was. Mensen werden verder doodgeslagen in de straten. Mannen, vrouwen, jongelingen, meisjes, oude mannen en ambachtslui stierven, hoewel Vitry geen weerstand meer bood. Er waren in Vitry geen strijders meer met de schilden van de Champagne op hun wapenrokken.

Ik riep Gormond toe bij Henri te blijven. Ik liep naar de kerk, naar de Fransen die daar dronken, dansten en lachten. Ik trok hen weg en zei hen op te houden, maar ze wilden me niet horen. Ze hadden bevelen om Vitry in te nemen en te verwoesten, de stad te kastijden, de stad op te branden. Ze duwden me weg. Ik liep door de straten, schreeuwend dat het doden moest ophouden. Op een bepaald ogenblik stond ik met drie zwaarden op mijn keel. De mannen en ook de ridders, wilden niets horen over het stoppen van het stelen, het plunderen en verkrachten. De krankzinnigheid moest voortduren. Ik bereikte niets.

Ik ging dan weer naar Gormond en Henri. Ik was nog steeds onbekwaam de waarheid over Marie echt te vatten. Ik geloofde Henri gewoon niet. Ik had echter ook een plicht met Henri. Ik trok hem op zijn benen. Gormond en ik sleepten hem mee naar de Porte Abbé. Mannen van het leger van Koning Louis liepen nog steeds in de stad, steeds meer mannen, haat en dood schreeuwend. Ik duwde Henri tegen een muur achter een hoek en zei aan hem en aan Gormond daar te blijven. Ik moest Pierre de Vitry gaan zoeken. Ik vond de Provoost niet nabij de poorten, dus klom ik de trappen op naar de toppen van de muren. Hier lagen overal lichamen van verdedigers en aanvallers. De slag was hier hevig en bloedig geweest. Ik vond Pierre de Vitry boven op een muur, achter de borstwering. Hij lag daar, zwaard in hand, niet ver van zijn mannen. Zijn gezicht was naar de hemel gekeerd. Hij had een kruisboogpijl in zijn schouder. Ik zag veel bloed langs zijn linker been, waar een zwaard hem gesneden had. Hij was gedood door een speer die in zijn borst gestoken had, een speer die met grote kracht door zijn maliënkolder heen gegaan was. Hij lag met één arm open, boven op de verdedigers van Vitry. Zijn gelaat was niet vertrokken in pijn. Hij leek tevreden in de dood. Hij had tot het laatste zijn plicht gedaan. Ik kon hem niet bewegen. Hij was gekleed in lange malië, te zwaar voor mij alleen. Ik ging terug naar de poort, naar Gormond.

We verlieten de stad en liepen naar het kamp van het Franse leger. Henri was zwaar geschokt. Hij deed alles wat we hem vroegen, maar zonder een woord te uiten en zonder ons aan te kijken. Hij boog zijn hoofd. Hij zonk in een lethargie. Ik was tot een beslissing gekomen betreffende Henri. Ik zei hem dat hij moest vertrekken. Als een Franse Baron hoorde dat Henri bij mij was, zou Henri opgeëist worden en ofwel gedood worden of opgesloten worden in een donkere gevangenis, misschien gemarteld, gebruikt om Graaf Thibaud van Champagne tot overgave te dwingen, en zou hij in het beste geval als gijzelaar voor losgeld gehouden worden. Ik kon dat niet toelaten. Ik vroeg daarom aan Gormond of hij Henri kon vergezellen

naar Reims, naar de Bisschop daar. Gormond had er geen idee van waar Reims lag, behalve dan dat het ergens in het noorden lag, maar Henri wist de weg. Henri zou in veiligheid zijn te Reims, en vrij. Ja, antwoordde Gormond. Ja, hij zou Henri naar Reims brengen. Maar hij keek me ietwat spottend aan. Moest hij een losgeld vragen voor Henri? Neen, antwoordde ik, geen losgeld! Ik zei Gormond slechts de Bisschop te vinden en hem Henri te geven, of eenvoudiger zelfs, Henri tot in de omgeving van de stad te brengen en hem de stad zelf te laten binnenrijden. Gormond gaf geen commentaar. We duwden Henri op een paard en Gormond en Henri reden direct weg.

Toen Gormond vertrokken was en ik alleen achterbleef, begreep ik plots volledig de tragedie die mijn lot was. Ik ging naar een heuvel vóór Vitry en viel op mijn knieën. Ik sloeg mijn zwaard in de mulle aarde en keek naar Vitry langs het kruis dat gevormd werd door het lemmet en het heft van mijn zwaard. Ik leunde mijn hoofd tegen het heft, zoals ik ooit gedaan had te Cluny, en weende.

Ik weende en besepte dat ik Marie gedood had. Ik had in die kerk bij haar moeten zijn. Ik had niet de verovering van Vitry mogen overleven. Ik had aan de koning moeten liegen. Ik had nooit aan de Koningin mogen vertellen welke plannen ik uitgedacht had om de stad te veroveren. Vitry had me blij ontvangen. De mensen waren vriendelijk met me geweest en ik had ze allen verraden. Ik had diegene moeten zijn die de dood had moeten vinden. Waarom was ik niet in die kerk geweest? Wat was de betekenis van de slachting? Waarom had dit alles moeten gebeuren? Waarom had God me toegestaan verder te blijven leven? Waarom had God zo veel onschuldige mensen laten doden?

Ik vroeg Marie me te vergeven. Ik vroeg Pierre de Vitry me te vergeven. Ik sprak God aan en vroeg hem, smeekte hem, bad hem, beval hem zich te tonen. Ik vroeg uitleg. Hoe konden de mensen houden van iemand die hen zo pijn kon doen?

Dan stond ik recht, nam mijn zwaard, draaide het om met de punt naar mijn borst, en wou mijn lichaam op het scherpe lemmet duwen.

In dat ogenblik echter, herinnerde ik me de priesters en Abt Suger die zo veel gepredikt hadden tegen zelfmoorden. Ik kon mezelf niet doden. Ik moest uitvinden wat God was. Ik moest zoeken waar God was en hem een rechtvaardiging vragen, een betekenis voor de slachting van Vitry.

Ik keerde terug naar het tentenkamp en bleef ook de volgende dagen bij de Koninklijke Wacht. Ik zag Vitry tot puin verbranden. Zware, zwarte rook verduisterde lang de hemel boven de huizen, en het vuur vrat de stad op. Later doofden de vuren uit, en de rook verdween. Ik keerde terug naar de stad met enkele mannen en begroef Pierre de Vitry. Het leger vernietigde grote delen van de muren en liet grote bressen achter. Geen levende ziel bleef in de stad. De dag na de verovering hadden enkele honderden mensen, maar slechts vrouwen, kinderen en oude mannen, de stad verlaten langs de Sabbat poort in een lange sliert miserie. Niets en niemand deerde hen. De razernij van de voorbije dagen was beëindigd. Deze mensen hadden ook niets meer dat kon gestolen worden. Ze stapten slechts door, hun klederen hun enige bezit. Het Frans leger deed niets om hen te helpen. De Champagne, andere dorpen en steden, zouden zich om deze hulpelozen moeten bekommeren, of ze zouden sterven van honger en ontbering.

De geruchten maakten snel van de enkele honderden doden in de kerk van Saint Memmie duizend gesneuvelde, dan duizend driehonderd, en daarna duizend vijfhonderd. Niemand wist hoeveel mensen daar gestorven waren, maar duizend mensen konden geen toevlucht gevonden hebben in de kleine kerk. De kerk van Saint Memmie kon niet zoveel mensen

gehouden hebben, zei ik mezelf. Weinig mannen waren in de kerk gevlucht, had Henri gezegd.

De Fransen duwden de muren van de kerk omver. Het puin werd de begraafplaats van de doden.

De volgende dagen hing een vreemde stilte over het kamp van Koning Louis. Niemand ging nog Vitry binnen om resten van buit te zoeken. Het leger van Louis de Jonge leek beschaamd over de slachting, beschaamd en bevreesd voor de doden die over de stad waakten. Allengs werden excuses gezocht en gevonden. De mensen van Vitry hadden maar de eerste dag hun poorten moeten openen en het leger laten binnenrijden, om veilig te zijn. Als Vitry verwoest was, en zo veel mensen gedood, dan was dat hun eigen schuld. De verdedigers van Vitry hadden het verdiend te sterven.

Ik zag nadien de Koning en Koningin niet meer. Ze bleven meerdere dagen in hun tenten en toonden zich niet. Ik beeldde me in dat ze God om vergiffenis baden. De Koning reed niet uit om naar Vitry te kijken, om de verbrande puinhoop te overzien. Geruchten liepen dat Koning Louis verscheurd was door schuldgevoelens betreffende de doden in de kerk. Louis was terneergedrukt. De doden in de kerk knaagden aan zijn geweten. Zijn raadgevers stonden rond hem. Ze zeiden dat de stadsmensen het verdiend hadden gestraft te worden. Vermandois lachte ruw. Toch leek het alsof Louis beter wist.

Noch Louis noch Aliénor riepen me om me enige erkenning te geven betreffende het succes van mijn plan. Er zou geen beloning zijn voor mijn rol in de verovering van Vitry, hoewel mijn mannen ook de zwaarste tegenaanval hadden afgeslagen aan de Sabbat poort. Het was maar goed ook dat de Koning en Koningin me niet binnenriepen, want ik had in hun gezicht kunnen spuwen en daarvoor natuurlijk in de gevangenis geworpen worden. Het waren de bevelen van Louis geweest, of van zijn onmiddellijke omgeving, die Vitry in vuur en vlam hadden gezet. Het was op zijn bevelen dat de onschuldige stadsmensen gedood werden. Louis had geen enkel bevel uitgevaardigd om de plundering, verwoesting en slachting te stoppen. Hij had op een paard gezeten, boven op een verre heuvel, en passief naar de vernietiging gekeken. Zo erg was zijn haat tegen Champagne geweest. Hij moet geweten hebben wat er binnen in de stad gebeurde. Zijn berouw was huichelarij. Hij begreep echter lang vóór Raoul de Vermandois hoe de wereld over hem zou denken. Vermandois eiste natuurlijk de overwinning op door zijn moedige daden bij het oversteken van de grachten die rond de kasteelheuvel vloeiden en door bij verrassing de stadsverdedigers te hebben overrompeld bij de Porte Abbé. Raoul had de deuren eigenhandig geopend, en Cadurc en zijn ridders de stad laten binnenlopen. Hij vergat hoe wij al die tijd de ridders van de Champagne ophiielden aan de Sabbat poort.

Koning Louis liet zijn leger nog een hele tijd te Vitry kamperen. Hij zond troepen van daar om de Champagne streek verder te verwoesten. Zijn troepen vermeden de steden, maar geen dorp of klein kasteel was veilig voor het Koninklijk Leger.

De poort van het kasteel van Vitry bleef gesloten. Louis viel het fort niet aan. Ik bleef nog twee maanden langer te Vitry, tot in de loop van de lente. Koning Louis zond dan nog steeds groepen van zijn leger uit om de Champagne te kastijden. Dan ontbond hij het leger. De Graven hadden voldoende buit. Ze spoorden de Koning aan de veldtocht te beëindigen. De Koning en de Koningin keerden terug naar Parijs in de lente. De belegering van de citadel van Vitry werd opgegeven.

Ik keerde terug naar Saint Denis. Abt Suger sprak lang en veel met me. Ik vertelde hem alles wat er gebeurd was. Ik sprak hem over de bevelen Vitry te doden en te verbranden. Ik vertelde hem over de duizend mensen die verbrand werden in de kerk van Saint Memmie. Suger hoorde me aan in afgrijzen. Hij was geschokt en kwaad.

‘Herinner je het visioen dat je had te Cluny?’ vroeg Suger.

Ik herinnerde me dat zeer goed.

‘Het was Satan die je zag,’ zei Suger. ‘Hij was het die Marie in het vuur trok. Je liefde was te mooi. De duivel werkt steeds waar een grote liefde is. God zal Marie aan zijn zijde nemen, als dat een troost voor je mag zijn. Ik bid daarvoor.’

‘Als de duivel zo machtig is dat hij zulk kwaad kan doen gebeuren, waarom komt God dan niet tussen?’ vroeg ik.

Abt Suger antwoordde niet. Hij boog zijn hoofd en stak zijn handen in de brede mouwen van zijn pij.

‘Je mag niet blijven zoals je nu bent,’ zei hij na een tijd. ‘Je moet trouwen. Je leeft zoals een monnik. Dat is niet normaal voor een jonge, sterke jongeman zoals jij. Als je wilt, kan ik een mooie, jonge vrouw zoeken die blij zou zijn met je te trouwen!’

‘Nee, dank je,’ antwoordde ik. ‘Als ik zoals een monnik leef, dan leef ik zoals jij. Je schijnt niet slecht te leven. Je bent redelijk blij de meeste tijd. Je hebt echter nog iets dat ik verloren ben: gemoedsrust, vrede in je hoofd. Ik moet eerst gemoedsrust weervinden en dan, met de tijd, kan ik misschien Marie vergeten. Ik denk niet dat dit zal mogelijk zijn. Marie gaat met me mee, elke dag, weet je. Ik ben niet alleen!’

‘Gemoedsrust!’ riep Abt Suger. ‘Wie heeft gemoedsrust? Wie kan zo iets hebben? Denk je dat ik in vrede leef? Twee metselaars werden voor het leven kreupel tengevolge mijn verwaandheid om hoge torens te willen aan mijn nieuwe kerk. Bij elke raad die ik aan de Koning geef slaap ik niet ’s nachts. Ik slaap ook niet wanneer ik hem geen raad geef. Monniken hebben niet meer vrede dan jij, Daniel,’ antwoordde Suger.

Suger zuchtte en wachtte even, zonk in zijn stoel, bracht zijn hoofd in zijn handen, en zei dan, ‘je bent geen monnik, Daniel. Je bent een ridder. Je bent echt een ridder. Je bent ook een ridder die te veel nadenkt. Alles zou eenvoudiger zijn als je minder nadacht. Ik zou natuurlijk veel minder van je houden, maar de dingen zouden eenvoudiger zijn. Zoals je nu bent, ridder en denker, ben je rijp één van die riddermonniken te worden, een Tempelridder of een ridder van het Hospitaal van Sint Jan. De duivel toonde je die weg, is het niet, Daniel? Je had geen zin in die weg. Word niet een strijdende monnik, Daniel! Wees een ridder, een echte. Leef! Verberg je niet in een abdij of in een hospitaal!’

Abt Suger begon te bidden met gevouwen handen, en ons gesprek eindigde.

Zodra de Koning te Parijs was, kondigde Abt Suger zich aan het Hof aan. Ik begeleidde hem, maar ging het paleis niet binnen. Abt Suger vertelde me later hoe hij het hellevuur over het hoofd van Koning Louis de Jonge en zijn Koningin geroepen had. De Koning leek wel smart te tonen, en wroeging over de ramp die met de kerk van Vitry gebeurd was. Het Koninklijk paar wist dat Marie en Pierre de Vitry gevallen waren in de stad.

Tegen die tijd veroordeelde natuurlijk gans het Christendom de handelingen van het leger te Vitry. Suger zei me dat de Koning nu een wrak was, gekweld door schuldgevoelens. Dat waren Cadurc en Vermandois zeker niet, en ook blijkbaar niet Aliénor. De Koning wou iets goedmaken. Hij gaf geld en edelstenen aan Saint Denis. Maar Louis weigerde hardnekkig te onderhandelen met Graaf Thibaud van Champagne. Het Koninklijke Leger ging door met het verwoesten van de Champagne streek, zelfs al verhoogde de weerstand die Thibaud organiseerde.

De invloed van Abt Suger op Koning Louis leek groter te worden naarmate de verwijten van Suger tot de Koning door drongen. De politieke situatie van Louis was rampzalig. Frankrijk boog onder een Pauselijk interdict. Raoul de Vermandois en Pétronille waren geëxcommuniceerd. De slachting van onschuldige mensen in de verbrande kerk van Vitry werd universeel beschouwd als een schaamte, een eeuwige vlek op het blazoen van Frankrijk. De schuld van dat alles werd met recht aan Louis toegeschreven.

De Koning bleef de Champagne verwoesten met gewapende troepen, maar Graaf Thibaud gaf niet toe aan onderhandelingen. Na zeven jaar had het Koninklijk Paar van Frankrijk nog steeds geen kinderen gekregen. Aliénor had miskramen. Suger wijdde de problemen toe aan de fouten die de Koning gemaakt had in zijn verwaandheid en hebzucht, en aan de slechte raadgevers van de Koning, Cadurc en Vermandois.

Suger had een onverwachte bondgenoot in Bernard de Clairvaux. Bernard schreef een brief aan Koning Louis de Jonge, waarin hij de Koning de les spelde. Bernard had geprobeerd van Paus Innocentius II de opheffing van de excommunicatie van Raoul de Vermandois en Pétronille te bekomen, zonder hen toe te laten te huwen, maar hij had gefaald. De Paus had andere dingen aan zijn hoofd. Innocentius was gehard in zijn politiek gevecht tegen de vroegere anti-paus Anacletus II. De Paus had een nieuwe oorlog op handen toen hij weigerde het Verdrag van Mignano te erkennen, een verdrag dat hij onder dwang had moeten ondertekenen toen de troepen van Koning Roger II van Sicilië hem gevangen hadden genomen. Robert of Selby, de oorlogsleider van Roger, had tevens Benevento aangevallen, een Pauselijke stad. De Pauselijke Staten waren in gevaar.

Bernard waarschuwde de Koning over zijn slechte raadgevers, Cadurc en Raoul. Hij verweet de Koning de voorkeur te geven aan het gezelschap van dieven en moordenaars en geëxcommuniceerde personen. Louis volhardde echter koppig in zijn houding tegenover de Champagne streek. Hij antwoordde in zijn brief aan Bernard door Graaf Thibaud te beschuldigen van een samenzwering tegen zijn Koning. Thibaud zocht mijn autoriteit te ondergraven, schreef Louis. Thibaud vormde allianties door politieke huwelijken te plannen, huwelijken die direct gericht waren tegen de autoriteit van de koning van Frankrijk. De zoon van de Graaf, Henri, zou Lorette moeten huwen, de dochter van Graaf Thierry d'Alsace, Graaf van Vlaanderen. Eén van de dochters van Thibaud zou moeten trouwen met Yves de Nesles, Graaf van Soissons. Koning Louis kloeg deze huwelijken aan als bloedverwantschappen, verboden door de Kerk.

Bernard de Clairvaux was even verontwaardigd als Suger. Hij schreef een nieuwe brief, een brief die niet gericht was aan Louis maar aan Etienne de Préneste, een Franse Bisschop aan het Pauselijk Hof te Rome. Bernard merkte op dat Louis de Jonge en Aliénor ook in bloedverwantschap getrouwd waren, want ze waren familie in de derde graad. Hij verklaarde in dezelfde brief niet af te weten van enige bloedverwantschap echter in de voorgestelde huwelijken die Louis wou verhinderen, en Bernard zag bijgevolg geen probleem voor de Kerk om die huwelijken te verbieden.

In de late zomer van dat jaar stierf Paus Innocentius II. Guido di Castello volgde hem op en nam de naam Celestinus II aan. Paus Celestinus II luisterde naar Bernard en Bernard sprak met Abt Suger. Een compromis werd gevonden laat in de winter van het volgende jaar. De Koning aanvaardde de verkiezing van Pierre de la Châtre tot Bisschop van Bourges. Maar Cadurc bleef de Kanselier van de Koning. De Paus trok zijn interdict op Frankrijk in, en hij verzoende zich officieel met de Koning. De opheffing van het interdict kwam net op tijd, want Paus Celestinus stierf weinig later, in maart van 1144. Zijn opvolger was de Kanselier van

Celestinus, Gherardo Caccianemici dal Orso, die de naam van Lucius II nam. Celestinus was slechts Paus geweest gedurende vijf maanden en half. Lucius zou niet veel langer leven.

Ondertussen werkte Suger hard aan de eerste fase van de hernieuwing van zijn kerk. Zijn nieuwe westelijke voorgevel was bijna klaar. In die periode antwoordden de hamerslagen aan het glorievolle geschenk van de aanbidding van Suger tot God, zijn kerk, aan de mokerslagen in mijn hoofd. Ik voelde me elke dag slechter in mijn huid. De schuldgevoelens vraten aan mijn lichaam en ziel. Ik had verschrikkelijke nachtmerries. Ik voelde dat ik ook had moeten sterven te Vitry. En ik was ook gestorven te Vitry.

Op een dag slenterde ik met mijn paard in het woud van Saint Denis. Op een open plaats, tussen de eiken, stapte ik van mijn paard af en liet het alleen rondlopen. Ik ging verder tot ik een veld van blauwe klokjes ontdekte. De blauwe kleur van de bloemen trok me aan zoals een man die zich in een rivier wil verdrinken. Ik ging tegen een boom zitten en trok mijn dolk, plaatste die tegen mijn borst.

Ik hoorde een geluid, rechts van mij. Uit stapte Gormond. Hij hield mijn en zijn paard bij de teugels.

‘Wel, wel,’ zei Gormond. ‘Kijk wat ik hier vond. Ik zei tot mezelf, Gormond, dit is een fijne dag om een wandeling in de bossen te maken. Dus reed ik uit op mijn gemak, en zie, in het midden van de bomen vond ik dit paard dat ik herkende als het jouwe. Je zou beter moeten zorgen voor het dier en het beter vastbinden. Het trok de knoop van zijn teugels los en stapte maar weg. Het nam me een tijdje je te vinden. Mooie dag, nietwaar? Waar is die dolk voor? Wil je blauwe klokjes afsnijden? Klokjes snijdt men niet af. Kijk, je moet slechts aan hun stam trekken en de bloemen komen er af! Zullen we samen verder wandelen?’

Ik moest glimlachen. ‘Stop al maar, Gormond,’ zei ik, ‘waarom ben je hier? Waarom volgde je me?’

Gormond gaf toe dat hij me had beslopen.

Ik riep, ‘ga weg, Gormond! Laat me alleen!’

‘Dat kan ik niet,’ antwoordde hij.

‘Waarom niet?’ riep ik.

‘Ik beloofde voor je te zorgen,’ antwoordde Gormond. ‘De man die me vroeg naar je te kijken staat hoger in de hiërarchie dan jij. Sta dus nu op en kom met me mee.’

‘Ik veronderstel dat je Abt Suger bedoelt?’

‘Je weet er alles van,’ antwoordde hij.

‘Kijk, ik weet dat het hard was voor je,’ zei Gormond. Hij kwam naast me zitten. ‘Ik geloof eerlijk dat je de schuld niet aan jezelf moet geven. Volgens elke normale verwachting van de gebeurtenissen hadden alle edellieden, zeker de jongeren, in het kasteel moeten blijven. De jongeren waren koppig en zijn ontsnapt aan hun ouders. Het leven is aldus, opgemaakt uit onverwachte gebeurtenissen die ons lijden brengen. Alle mensen lijden. Sommige mannen verlangen de dood om een einde aan het lijden te maken. Het is echter moediger verder te leven en goed te doen in de wereld.’

Hij kletste honderduit in dezelfde zin, vond niet steeds de beste, troostende woorden. Zijn pogingen me te troosten overtuigden me niets. Toch was ik ontroerd door zijn zorg en ook door de zorg van de Abt. Ik legde dus mijn arm om de schouders van Gormond. We stonden

op en we wandelden verder. Ik had nood om iemand vast te houden. Ik weende en zonk ineen. Gormond klopte lichtjes op mijn rug.

Dit was de tweede maal dat ik alles had willen verlaten en weerhouden werd. Misschien was ook dat mijn lot. Ik zuchtte. Gormond en ik reden uit het woud, weer naar Saint Denis. Later, wanneer ik rondspookte in de bossen en in het platteland rond de abdij reed zoals een treurige dwaas, was ik me bewust dat ik steeds een schaduw had, zelfs wanneer het pijpenstelen regende. Gormond haatte regen. Beste Gormond.

In die tijd ontving ik twee pakken die mijn onafhankelijkheid van elke Heer garandeerden. De Koning zond me een beurs met dertig goudstukken. Er was geen brief bij de munten, geen uitleg. Het was echter een klein fortuin, meer geld dan ik ooit had bezeten. Ik veronderstelde dat dit mijn beloning was voor de verovering van Vitry. Ik had een leengoed willen hebben, maar de munten was alles wat Louis me wou gunnen. Een leengoed was een te publieke beloning geweest voor het opbranden van de mensen van Vitry, en de eer van de verovering van de stad was al toegekend aan Vermandois. Dertig muntstukken was een toepasselijke beloning, exact zoveel stukken als de zilveren munten waarvoor Judas Christus had verraden. Had Aliénor de munten uitgeteld? Ik smiet de beurs in een hoek van mijn kamer, eens te meer misselijk en kwaad.

Iets later bracht een boodschapper van de Champagne me een verzegelde, zware houten doos. Die boodschapper verliet Saint Denis zonder een woord te zeggen. In de doos zaten meer gouden munten en zeer veel edelstenen. De brief in de doos was eigenhandig geschreven door Graaf Thibaud de Champagne. De Graaf zei dat hij me steeds schuldig zou blijven. Hij bedankte me om zijn zoon gered te hebben. Ik zou steeds welkom blijven aan het Hof van Champagne. Die brief vond ik natuurlijk ook cynisch, maar Graaf Thibaud wist niets af van mijn rol in de verovering van Vitry. Henri wist daar ook niets van. De doos bevatte een echt fortuin. De schat was niet het losgeld voor de zoon van een rijke Graaf, maar ze garandeerde me wel een leven zonder zorgen. Ik bracht half de stenen naar Abt Suger, die me zeer dankte, en niet vroeg waar de stenen vandaan kwamen. Wist Suger niet steeds alles? Hij had een prettige dag. Suger zou de stenen plaatsen in nieuwe kandelaars op zijn altaar. Ik had ten minste op die manier ook iets aan God gegeven, en Suger weigerde de stenen niet, al wist hij wat ze voorstelden. De strenge, sobere, ontzagwekkende Abt Suger gaf me nooit enige schuld om Vitry.

In juni van 1144 had de abdijkerk van Abt Suger een nieuwe westelijke gevel, na meer dan twee jaar werk. De nieuwe kerk van Suger vormde een grandioos zicht. De voorgevel en de blok er achter waren niet radicaal verschillend van wat ik al aan andere kerken gezien had, maar toch gaf de gevel een heel ander gevoel. Hij was horizontaal verdeeld in drie delen, voor drie poorten. De twee portalen die langs het middelste portaal stonden waren iets kleiner dan de centrale poort. Aan de zijden, links en rechts, stonden twee torens. Langs de drie poorten waren beeldhouwde figuren geplaatst met uitgerekte silhouetten, zeer verschillend van eender welke andere beeldhouwwerken die ik voordien gezien had. De beeldhouwde versiering van de tympanums en de vousoirs van de portalen vormden een harmonische combinatie met de gesneden stenen wachters aan de poorten. Over hen hing een aura van stille waardigheid, van spiritualiteit en vrede, misschien zelfs van ernstige rouw, zodat ze naar de hemels leken te verlangen. De architecten van Suger hadden bogen over de portalen gebouwd zoals vele kerken hadden. Ronde bogen kroonden de vensters. Boven de poorten stonden drie vensters, die overeenkwamen met de drie poorten, maar het venster boven het middelste portaal was zeer groot en rond, doorlopen door delicate, beeldhouwde, dunne

stenen ribben die het gekleurd glas samenhielden. Vanuit de verte kon men boven dit rond venster nog de driehoekige voorgevel zien van het oudere deel van de kerk, vóór hetwelk de nieuwe voorgevel geplaatst was. Het was een mooi effect.

Het middelste portaal was breed en hoog. De boog daarvan moest zelfs in het midden ondersteund worden door een slanke kolom, een trumeau. Die kolom ondersteunde een horizontaal gelegde stenen balk, en ook het tympanum er boven. Dit tympanum was gevuld met beeldhouwde figuren. De tympanum bevatte een prachtig tafereel van God in alle glorie, vergezeld van zijn apostelen. Er waren geen lelijke figuren hier die de vrome mensen konden weg schrikken als ze de kerk binnentraden, en geen verwarrende, storende, grijnzende dieren in de beeldhouwwerken. Suger had een nieuwe generatie beelden uitgedacht voor zijn versieringen in steen, na honderden jaren van eenzelfde traditie in bouw, en hij was blij met het resultaat.

Abt Suger besliste een groot feest te organiseren aan het einde van de eerste fase van de werken aan de abdijkerk van Saint Denis. Suger was een autoritaire organisator. Hij riep de monniken en al de wachters en al de mensen van het dorp samen om aan het feest te werken. Over de bevelen van Suger kon niet gewrokt worden. We kenden allen goed de Abt. We wisten dat we zijn bevelen niet in vraag mochten stellen. Op zijn best aanvaardde hij suggesties. We bespraken en organiseerden aldus de inwijding van de nieuwe gevel vanaf Kerstmis van het vorige jaar. Het hield mijn hoofd bezig, en Suger legde me veel op om mijn hoofd te pijnigen.

Voor de grote dag nodigde Abt Suger veel Aartsbisschoppen en Bisschoppen uit van Frankrijk en Duitsland en Vlaanderen. Bernard de Clairvaux aanvaardde om deel te nemen, en voor één keer gromde Suger niet bij die naam. Ik geloof dat Suger tegen Bernard wou pronken met wat hij, Suger, kon verwezenlijken. De kerk van Suger zou waarschijnlijk direct Bernard in het gezicht slaan met de pracht en luxe van de beeldhouwde figuren en met de honderden kleuren die de zon door de magnifieke getinte vensters goot. Maar Abt Suger en Bernard de Clairvaux waren een heel stuk naar elkaar toegegroeid sinds hun dispuut te Cluny, hoewel ze dat beide niet wilden erkennen. Ze hadden laatst dezelfde mening over de Koning en de Koningin, en ze spanden samen voor een oplossing van het conflict tussen Frankrijk en Champagne.

Koning Louis de Jonge zou komen naar het feest, en zijn vrouw Aliénor, alsook veel van zijn Baronnen. Ik stapte mee in de processie die de beëindigde abdijkerk binnenschreed op de openingsdag. Abt Suger leidde de optocht. Hij stapte plechtig met zijn mijter en staf, en ik wandelde aan zijn zijde, zelfs vóór de vele Bisschoppen en priesters die hem vergezelden. Achter ons stapten de Koning en Koningin.

Ik ontmoette Louis en Aliénor al voordat de processie begon. De Koning keek zelfs niet naar me. Ik bestond niet voor hem, ik was een nulliteit. Aliénor ontweek mijn blik, maar later, in de kerk, zag ik hoe ze me in het geniep bekeek en bestudeerde. Ze was dan slechts twintig jaar oud, een schoonheid zo groot en zo koel, plechtig en waardig als de beeldhouwde figuren van het middelste portaal van Suger, waaronder we binnen gekomen waren. De mis duurde lang en ik moest ook het diner verduren op die feestdag, een diner dat de rest van de dag duurde.

Tijdens het verblijf van zo veel edellieden te Saint Denis, praatten Bernard de Clairvaux en Abt Suger en ook anderen druk met de Koning over Champagne. De troepen van Louis plunderden het land dan al niet meer, maar de oorlog was nog niet voorbij. Ik hoorde later van

Suger dat Aliénor Bernard de Clairvaux alleen ontmoet had, in het geheim. Ze kloeg aan Bernard omdat ze tot nog toe geen kinderen had gebaard in haar huwelijk met de Koning. Bernard greep die gelegenheid te baat om haar opstandige houding tegen de Kerk te verwijten, en ook haar slechte invloed op de Koning. Hij zag daarin een reden voor haar onvruchtbaarheid. Bernard zocht de vrede met Champagne te bestendigen, vrede tussen de Koning en de Kerk, en hij wou haar betere raad laten geven aan de Koning. Bernard las de les aan Aliénor en zei haar dat als ze deed wat hij vroeg, ze vooralsnog kinderen zou krijgen.

In de volgende weken leek het er op alsof Koning Louis de Jonge zijn houding tegenover Champagne en de Kerk inderdaad wijzigde. Pierre de la Châtre was Bisschop van Bourges en bleef dat, volledig erkend door de Koning, ondanks de eden van de Koning tot het tegenovergestelde. Raoul de Vermandois en Pétronille leefden samen als minnaars, ongehuwd en geëxcommuniceerd, maar de Koning en Koningin namen een zekere afstand van het koppel en stelden aan de Kerk niet langer open voorwaarden betreffende de scheiding van Raoul en hun huwelijk. Graaf Thibaud de Champagne zag af van de politieke huwelijksverbintenissen voor zijn kinderen. Belangrijker was dat iets later de Koningin zwanger bleek te zijn. Haar zwangerschap duurde dit keer. Ze leed geen miskraam. Aan het einde van het jaar gaf ze geboorte aan een eerste kind na zeven jaar huwelijk. Het kind was een dochter. Aliénor gaf haar dochter, haar eerste kind, de naam van Marie.

Tegen die tijd begon de Koning te praten over een pelgrimstocht naar Jeruzalem. Er was veel waarvoor hij de vergiffenis van God moest vragen. Hij had zijn eed verbroken om nooit Pierre de la Châtre Bisschop van Bourges te laten worden. De vijftienhonderd slachtoffers van de verbrande kerk van Vitry knaagden aan zijn geweten. Louis moest de Kerk danken voor zijn eerste kind. Louis de Jonge was Koning geworden omdat zijn broeder Philippe stierf, en Philippe had juist vóór hij stierf beloofd een pelgrimstocht naar Jeruzalem te ondernemen. Louis voelde zich gebonden door die belofte. De Koning dacht meer en meer na over de belofte van zijn broeder, en hij wou die vervullen.

Voor mij ging dat jaar snel voorbij. Het was een jaar ook zonder speciale gebeurtenissen. Gormond en ik beschermden Saint Denis, dat snel groeide. Ik zag Jacob nog af en toe. Ik reisde naar Le Pallet en Nantes, en bezocht mijn familie. Ik zei direct aan Dionysia dat de zaken zoals ze stonden te Le Pallet in orde waren voor mij. Ik daagde de autoriteit van Clisson over het leengoed niet uit. Ik vroeg of ik verder de naam en het blaoen van Le Pallet kon dragen. Dat was alles.

Ik leefde nog steeds in een waas. Weinig interesseerde me werkelijk. Hoe zeer was ik me werkelijk bewust van de dingen van het leven van elke dag? Ik probeerde niet na te denken. Marie stapte nog steeds naast me. Het was een obsessie waar ik niet aan kon ontsnappen. Ik zag haar in een vrouw die groenten naar de markt bracht. Ik zag haar in een vrouw die in de kerk bad, in een meisje dat danste, in een vrouw die linnen in de Seine rivier waste. Ik werd gek. Ik leefde en werkte, deed mijn gewone doen praktisch zonder na te denken.

Aan Kerstmis van dat jaar, in de stad Bourges, daartoe bijgestaan door de Aartsbisschop van Bourges, kondigde Koning Louis de Jonge aan dat hij naar Jeruzalem op pelgrimstocht wou gaan. Louis riep een verzameling bijeen van alle Baronnen en Bisschoppen van zijn landen te Vézelay in Bourgondië. De verzameling zou plaats hebben tegen Pasen van het volgende, nieuwe jaar, om daar het kruis op te nemen voor de pelgrimstocht. De tijd was goed gekozen,

of zelfs iets te laat. De Saracenen hadden de stad Edessa in het Heilig Land overrompeld en het volledige Graafschap van die naam heroverd, zodat het Frankische land tot enkele kleinere kastelen herleid was. Het leek er op dat de Saracenen ook de andere Frankische gebieden in Palestina zouden bedreigen. Louis kon slechts hebben gewild op een snelle pelgrimstocht te gaan. De Kerk wou hem op een kruisvaart zenden. Koning Louis plaatste zich fier in de geschiedenis, want het was te Vézelay dat Paus Urbanus II de eerste kruisvaart naar het Heilig Land had gepredikt. De Kerk was natuurlijk blij opgezet met de herleving van zulke glorievolle, vrome tradities.

Iets vóór Pasen van 1146 vertrokken de Koning en Koningin naar Vézelay. Als de Koning van Frankrijk met zijn Baronnen en Bisschoppen naar Vézelay reed voor zo een plechtige gelegenheid als de aankondiging van een pelgrimstocht naar Jeruzalem, dan moest de belangrijkste raadgever van de Koning, Abt Suger van Saint Denis, wel met hem meerijden. We verlieten dus de Abdij van Saint Denis, Suger en ik, vergezeld van Gormond en vijf monniken en vijf wachters. We reden in slecht weer en kwamen slechts in Bourgondië aan een paar dagen vóór Pasen. We reden de valleien in nabij Vézelay. Ik verwachtte niet plaats te vinden in de gasthuizen van de abdij, al zou wel Suger waarschijnlijk daar verblijven. We hadden dus lastpaarden mee, beladen met voedsel en tenten. We hadden ook voldoende munten om ons nog meer voedsel te kopen, hoewel Gormond ver zou moeten rijden met een monnik en een wachter om gepast brood, fruit, groenten en wat gevogelte te vinden. We zetten onze tenten enige afstand van Vézelay op, in een vallei naast een riviertje, en lieten Suger en drie van zijn monniken doorrijden naar de stad Vézelay zelf.

Ik wist niet wat Vézelay was, en ik begreep ook niet waarom de verzameling in die stad moest plaatsnemen. Suger kende alle geestelijke onderwerpen, hield er van zijn eruditie te tonen, en dus vertelde hij ons waarom.

Vézelay was vooreerst een abdij voor nonnen geweest, zei hij, gebouwd in de vallei van een plaats genoemd Vézelay, waar geen andere ziel woonde. Het klooster werd gesticht in het midden van de negende eeuw. Aan het einde van die eeuw hadden twee gebeurtenissen plaats die het lot van de abdij drastisch zouden veranderen.

Eerst werd de abdij vernietigd door Noormannen die stroomopwaarts roeiden op de rivieren. De nonnen werden vermoord. De abdij van de nonnen werd dan omgevormd tot een abdij voor monniken, en de monniken verplaatsten hun gebouwen naar de top van een heuvel om betere bescherming te genieten. Rond die abdij, op de flanken van de heuvel, groeide een kleine stad. De monniken bouwden een sterke muur rond de abdij en allengs de mensen van de stad ook rond hun huizen.

Als tweede gebeurtenis bracht één van de monniken van de abdij, een man genaamd Baudillon, relikwieën van Sint Maria Magdalena naar Vézelay. Die relikwieën haalde hij uit de stad van Saint-Maximin in de Provence. Maria Magdalena was de vrouw die de voorkeur van Christus wegdroeg. Ze was de bekeerde overspelige vrouw, de vrouw die de voeten van Christus zalfde tijdens het avondmaal in het huis van de Farizeeër Simon. Ze was de zuster van Martha en van Lazarus, de Lazarus die Christus uit de doden had opgeroepen. Maria Magdalena was ook de eerste vrouw aan wie Christus verschenen was na zijn Verrijzenis, en Christus had zoveel van haar gehouden dat hij toen gezegd had, 'Noli me Tangere', raak me niet aan opdat ik niet op deze aarde zou moeten blijven. Zo groot was de kracht der liefde, dat Christus de banden met Maria Magdalena gevreesd had hem in de wereld van de mensen te weerhouden.

Hoe was Maria Magdalena aangekomen in de Provence? Ongelovigen van het Heilig Land hadden Maximin, Lazarus, Martha en Maria Magdalena, en anderen, in een boot gezet zonder roeispanten, zonder zeil of roer, vertelde Abt Suger. De reis over Zee was miraculeus.

Bijvoorbeeld, toen de boot in de Zee wed geduwd, was Sarah, de zwarte dienstmeid van de twee Maria's nog op de oever achtergebleven, en ze wanhoopte in de boot te geraken. Maria, de moeder van de apostelen Jacob en Johannes, wierp haar mantel in de Zee en die diende als een vlot voor Sarah om de anderen te bereiken.

Een engel bracht de boot per mirakel naar een plaats waar nu de kleine stad lag van Saintes-Maries-de-la-Mer, in de delta van de Rhône rivier. Maria Magdalena en haar metgezellen bekeerden de Provence naar het Christendom. Martha ging naar Tarascon; Lazarus werd de apostel van Marseilles. Maximin en Cedonius evangeliseerden Aix-en-Provence, en Maximin werd de eerste Bisschop van Aix.

Maria Magdalena bleef in een dorp dat nu Sainte Baume genoemd werd, naar de zalven van Maria Magdalena, en die plaats was nog steeds het oord waar haar pelgrimstochten naar werden gehouden. Het dorp werd thans genoemd Saint-Maximin-de-la-Sainte-Baume en het pelgrimsoord daar was de grot waarin Maria Magdalena woonde. De twee andere Maria's en Sarah bleven in de Camargue, de monding van de Rhône rivier, en toen ze stierven bleven ook hun relikwieën in Les-Saintes-Maries. Die plaats bij de Zee werd eveneens een beroemd pelgrimsoord. De pelgrims droegen de relikwieën en de boot van de Maria's elk jaar in een processie.

Maria Magdalena woonde alleen in haar grot. Ze leefde een leven van boetvaardigheid. Ze stierf in de grot, maar Sint Maximin verzamelde haar beenderen en bracht ze naar het dorp dat naar haar genoemd werd. Sommige van die beenderen werden naar Vézelay gehaald, en Vézelay werd bijgevolg ook een beroemd pelgrimsoord voor de geliefde van Christus.

Vézelay had een bijkomende betekenis. Het was het startpunt voor Bourgondië en voor de noordoostelijke streken van Frankrijk voor pelgrimstochten naar Santiago de Compostela, naar de machtige relikwieën van Sint Jacob de Meerdere. De zeeschelpen, de symbolen van die pelgrimstochten, konden op vele plaatsen te Vézelay teruggevonden worden, op de gevels van de huizen die de pelgrims verwelkomden. De pelgrimstochten gingen verder door veel mystieke plaatsen na Vézelay, Le Puy-en-Velay, Aubrac, Conques en Moissac, allemaal plaatsen waar mirakels hadden plaatsgehad. Een zijtoer was langs Rocamadour, ook al een Heilige plaats. Ten slotte was het vanuit Vézelay dat de Paus de eerste kruisvaart had gepredikt.

De abdijkerk van Vézelay was gebouwd op het hoogste punt van de heuvel. De kerk brandde af in de zomer van 1120 toen duizenden pelgrims in de stad waren. De bouw van de nieuwe kerk nam twintig jaar in beslag, en Suger zei ons dat de narthex, het portaal van de voorgevel, slechts beëindigd werd in het jaar vóór we te Vézelay aankwamen. De Abten van Vézelay konden zich kleden zoals Bisschoppen, en de abdij werd ingeloodst in de familie van abdijen van Cluny. Voor Suger waren we dus op bekend terrein, en op het terrein van vrienden.

Ik vroeg aan Abt Suger of hij al te Vézelay geweest was, en hij zei van ja, hij was te Vézelay geweest drie jaar vóór ik te Saint Denis was aangekomen. Hij wou toen de bouw bekijken van de nieuwe kerk, en met de architecten en metselaars praten over hun ideeën betreffende de constructie van de gevel.

Ik begreep nog steeds niet wat er speciaal was aan de plaats. Elke kerk had relikwieën. Saint Denis had ook een belangrijke geschiedenis, en de Notre Dame van Parijs eveneens. Abt

Suger keek me geamuseerd aan. Hij zei dat Vézelay een Heilige plaats was, een bijzondere plaats, maar ik moest zelf ontdekken waarom. Ik was naar Vézelay gereisd met erg gemengde gevoelens. Hier was een kerk gebouwd op de resten van een oudere, verbrande kerk. Ik vreesde de plaats. Vuur en verwoesting leken me te vervolgen. De toevalligheden stoorden me. Wat zou ik vinden te Vézelay?

Ik reed het beroemde pelgrimsoord één van de volgende dagen te paard in, net vóór het feest van Pasen. Ik liet mijn paard in een stal in de vallei en wandelde te voet naar de abdij, boven op de heuvel. Ik zag de abdijskerk van ver beneden. Vézelay bood een spectaculair zicht aan alle zijden. Rond de heuvel van de stad lagen andere heuvels, alle zacht afgerond en bedekt met dichte bossen. De lente had jonge, groene tinten geschilderd op de bomen. De bladeren van de bomen ruisten en ritselden langzaam, lieflijk in de wind. De heuvels in het ronde waren voldoende hoog om de indruk te geven alsof Vézelay behaaglijk beschermd lag tussen vrienden. De stad of het dorp, want de stad was niet groot, was volledig gebouwd op één van die heuvels.

Vézelay was een plaats van oeroude devotie, en een plaats van licht in donkere wouden. Ik was gewend aan de regenvlagen van Bretagne, en aan de donkere, lage wolken van Saint Denis. De zon scheen wel dikwijls te Le Pallet en te Parijs, maar het licht was daar steeds iets onderdrukt, omfloerst, getint in zilverig grijs. Hier, te Vézelay, was de hemel helder en zuiver blauw, zo blauw als de meest zeldzame blauwe diamanten. De lucht voelde levendig droog aan. Het was fris die morgen. De bladeren van de bomen reflecteerden de stralen van de zon in verschillende andere kleuren: olijfgroen, jong groen, kopergroen, in schitterende, flikkerende schakeringen.

Rond de stad stonden muren, en deze verdedigingen waren hoog, maar niet versterkt met torens. Ik ging door de hoofdboort, waar slechts lage bastions de ingang beschermden. De muren hadden geen kantelen, zag ik. De wachters patrouilleerden op paden op de muren, beschermd door borstweringen. Wie zou een pelgrimsoord aanvallen, vroeg ik aan Suger toen hij de muren had vermeld, en zo mijn verrassing had uitgelokt. Och, antwoordde hij, de Graven van Nevers bijvoorbeeld, begeerden de rijkdommen van de stad en misgunden de privileges van de abdij. Maar in deze dagen was de faam van het pelgrimsoord zo groot dat de Paus en Koning Louis zouden ingrijpen in eender welk conflict om Vézelay, met bedreigingen van excommunicatie en gewapende troepen tegen wie de vrede van de abdij verstoorde.

Ik wandelde de heuvel op, door de hoofdstraat van Vézelay. De straat was niet geplaveid, maar wel goed afgevlakt. De huizen waren meestal uit steen gebouwd. De meeste woningen droegen rieten daken, maar sommige hadden grijze daken van platte stenen. Bijna elk huis was een winkel, en de handelaars wachtten geduldig om de laatste munten van de bestijgende pelgrims te innen in ruil voor allerhande goederen. De stad was een blijde plaats tengevolge de zoveel veranderende kleuren van de winkels, waar de handelaars hun goederen tot buiten tentoon stelden. Kaarsen werden hier verkocht, pelgrimsklederen, groenten en fruit, pelgrimstaffen, meubels, potten en pannen, juwelen, boeken zelfs, en vele andere dingen. Ambachtsslui werken aan alle hoeken van zijstraten. De vlaggen van Vézelay hingen uit aan veel vensters, blauwe vlaggen met de gouden lelies van Frankrijk, maar bovenaan met een band waarin het zilveren relikwieschrijn van Sint Maria Magdalena was getekend. De straat was lang en klom steil. Ik ging langzaam vooruit, nam de tijd, en moest wel de tijd nemen, want dat deed ook een lange lijn van vrome pelgrims die Sint Maria Magdalena opzochten, daarboven, en waarin ik constant mensen had moeten wegduwen om sneller te stijgen. Aan de andere kant van de straat gingen de pelgrims weer naar beneden, heel wat sneller dan ze stegen, trouwens. Het was vreemd om in deze godverlaten streek, in het midden

van uitgestrekte bossen, zo veel mensen te zien. Van waar kwamen al die mensen? Het verschil tussen de rustige en wilde omgeving en de drukte binnen in de stad was bijzonder opvallend. Enkele pelgrims droegen een staf met schelpen gebonden aan het uiteinde, het teken van pelgrims naar Santiago de Compostela. De straat was lang. Ik wandelde met een gebogen rug, mijn handen op de rug. Ik was niet uitgeput toen ik de top bereikte, maar wel vermoeid. Boven, vóór de kerk duwden de mensen zich samen op het plein, want velen rustten hier even.

De voorgevel van de kerk leek een beetje op de voorgevel van de nieuwe kerk van Suger te Saint Denis. Deze voorgevel had ook een drievoudig portaal en dubbele torens, maar de twee zijportalen en ook de torens waren kleiner dan die van Saint Denis. Er lag een grote, vlakke ruimte vóór de middelste poort, de portiek, die druk bezet was met pelgrims, monniken, ridders, ambachtslui, handelaars en vrouwen. Allen praatten of baden vóór de kerk, buiten, op dit voorplein.

Ik stond onder het tympanum van het hoofdportaal. De deuren die naar het schip van de kerk leidden stonden open, maar in het contrast met de verblindende helderheid van de zon, reveleerden ze slechts duisternis binnenin. Ik keek op. De kerk leek zeer hoog van op dat punt, de torens schoten de lucht in. De kerk was een basiliek in vorm, groter dan de oude Saint Denis - tenminste, zo leek me -, en volledig gebouwd in de traditionele Frankische stijl met ronde bogen. De beeldhouwwerken in het tympanum toonden Christus geplaatst in een amandelvormig mandorla, Christus in glorie tronend, met lichtstralen die uit zijn lichaam vertrokken. De apostelen van Christus stonden naast hem, in vier groepen van drie. Ik ontdekte reliëfs met de tekens van de dierenriem van sterren, en van de werkzaamheden in de velden door landbouwers, en gebeeldhouwde figuren die Christus voorstelden als de Heer van de Hemelen en van de Aarde. De figuren toonden allen een hoekige, brutale uitdrukking. Ze waren gesneden in de oude, Frankische stijl, zeer verschillend van de vriendelijke standbeelden van Abt Suger.

Ik ging de kerk binnen. Ik was ogenblikkelijk verrast en bleef gapend staan. De kerk zag er reusachtig groot uit. Ze was noch zo lang, noch zo breed als de kerk van Cluny, maar de kerk van Sint Maria Magdalena was één van de grootste kerken toch die ik ooit gezien had. Haar structuur was eenvoudig: een lange, gewelfde zaal waarin vele ronde bogen zeer hoog stonden en de ronde gewelven ondersteunden. De bogen stonden zo hoog als ik maar voor mogelijk achtte. De basiliek was lang. De kolommen waarin de bogen eindigden waren gekleurd in heldere tinten, maar de ribben van de bogen boven me hadden geen verf nodig gehad, want de metselaars hadden afwisselend donkere en witte stenen gebruikt, zodat het zicht, de herhaling van zo veel bogen de ene achter de andere, in steeds dezelfde schakering van wit en zwart, gewoon overweldigend leek in symmetrie. De herhaling van de donker en helder geschakeerde ronde ribben vormde een adembenemend, verbazingwekkend zicht. Tevens, nadat mijn ogen wendden aan het lichtcontrast met buiten, moest ik toegeven dat de basiliek ook baadde in het zeer heldere, bovenaardse licht van Vézelay. De kerk leek het licht te concentreren en het te veranderen tot het blanke licht van het spirituele. Deze kerk was zeer verschillend ook van de duistere ruimte van bijvoorbeeld de lusteloze, saaie Notre dame kathedraal van Parijs. Uit wierookvaten rezen walmen op die de ruimte parfumeerden, en missen werden gezongen in de kerk. De zachte hymnen stegen naar de bogen, vulden de ruimte met een vreemde atmosfeer van sublieme transcendentie. Men kwam in een heel andere wereld terecht wanneer men door de poort van Sint Maria Magdalena ging.

Ik was totaal verrast door het verschil tussen de witte kerk en de groene wildernis van bossen daar beneden, door het verschil tussen de drukte van de stad op de flank van de heuvel en de hemelse geluiden en geuren die de spiritualiteit benadrukten in het interieur van deze kerk. De gezangen waren slechts zacht, en de mensen zwegen hier, in tegenstelling tot het lawaai in de kerk van Cluny. Een vreemde stemming kwam dan over me.

Ik was zeer eenzaam gebleven sinds het beleg van Vitry, en in mezelf gekeerd gedurende meer dan een jaar. Hier echter, in dit hemelse rijk van de ziel, van de goddelijke, verheven wereld van de Apostelen en de Heiligen, van de geestelijke wereld van Jezus Christus en de Maagd Maria en van Maria Magdalena, raakte de spirituele wereld de menselijke aarde. Vézelay was een plaats waar de hemel naar de aarde reikte. De atmosfeer van de kerk bracht de ziel van de pelgrim tot ongekende hoogtes. Was dit de mysterieuze kracht van Maria Magdalena, die zo lang als een afgezonderde kluizenaarster in haar grot had gewoond, zo buitengewoon verheven tot hier gebracht? Was het de lange klim naar boven, naar de kerk in het verrukkende licht van Vézelay dat dit effect teweegbracht, of was het de vreemde kwaliteit van het licht dat gefilterd werd door het glas van de vensters, en van de herhalende patronen en lijnen van de witte en donkere dwarsribben van de architectuur van dit gebouw die de pelgrim in een wel zeer speciale stemming brachten?

Ik voelde aldus de onverwachte magie, het geheim van Vézelay, waarover Abt Suger me wel gesproken had, zonder het echter te reveleren. Hoe had hij me ook dit spirituele wonder kunnen uitleggen? Werden mijn indrukken gedeeld door alle pelgrims die hier kwamen om te bidden? Wanneer men dit ervoer, kon men dan wel deze stemming aan iemand anders verklaren? Ik erkende het unieke van deze plaats. Ik had zelden of nooit iets van de glorie van de hemelen ervaren; te Vézelay kwam ik er het dichtst bij. Hildegard von Bermersheim had me geprobeerd uit te leggen hoe ze haar extase en vereniging met God ervoer. Ik had me te Cluny niet kunnen inbeelden wat ze bedoelde, hoe haar toestand had kunnen zijn. Nu begreep ik haar, en ik realiseerde dat ik gedurende een korte tijd ook die toestand had bereikt door het effect van deze kerk in deze omgeving.

Ik knielde dan en sprak tot God. Ik vertelde Hem alles over Marie. Een volledige gemoedsrust kwam over me. Ik had het gevoel eindelijk, hier te Vézelay, me te hebben verzoend met God. God had me vergeven, dacht ik, en ik haatte God minder dan te voren, al begreep ik nog steeds niet waarom Marie niet meer was en waarom dat toegelaten was. Ik gaf me nederig over aan de aanwezigheid van God, aan Zijn medelijden en droevigheid. Was God ten slotte toch enkel een God van lijden en treurigheid? Werd men slechts één met God in verdriet?

Ik ontwaakte uit deze gedachten toen pelgrims me verder duwden. Ik stond op en werd gedreven naar de crypte, naar beneden in het diepste van de kerk, naar de vertoning van de gouden vaten die de relikwieën hielden van Maria Magdalena. Ik bleef kort in de crypte. Ik werd terug in de reële wereld geduwd, tussen de zwetende en opdringerige massa mensen. Mijn droom was ten einde. Ik ging de trappen van de crypte weer op en keerde terug naar de deuren van de portalen. Terwijl ik door het schip van de kerk wandelde keek ik op naar de kolommen. Elke kolom droeg een gebeeldhouwd tafereel. De beelden die uit de stenen kropen waren magisch mooi maar alle gruwelijk, minder zacht en minder gestyliseerd dan de figuren van Abt Suger langs de poorten van Saint Denis. De kerk van Vézelay was met deze beeldhouwwerken één met de wilde natuur, gebouwd door die natuur, terwijl Saint Denis volledig gemaakt was door mensen. De sculpturen hier waren ruw, minder delicaat, verschrikkelijk, angstaanjagend soms, beelden uit nachtmerries. Ze stelden het aardse lijden voor, de dieren en gebeurtenissen die de mensen pijnigden, niet het geestelijke leven in de hemelen. Ik stapte naar buiten op de portiek. Ik werd verblind door de plotse helderheid van

de zon en de warmte omringde we weer. Ik bleef lange tijd staan kijken naar de kerk, naar haar torens, naar de gebeeldhouwde beelden, en naar de ronde vensters boven de poorten, naar de azuurblauwe hemel. Dan keek ik naar op de stad en op de valleien rond de heuvel. Ik zag de lange lijn van mensen die in de straat naar de kerk klommen en de andere lijn die langzaam naar beneden slierde.

Ik slenterde langs de muren van de abdij, nog steeds boven op de heuvel van Vézelay, en langs het oude kasteel, ging onder een poort door en stond op een binnenplein naast de kerk, vóór het fort en de abdij. Ik zag links de indrukwekkende lengte van de basiliek. Enkele monniken wandelden in de binnenplaats, een groot groen veld tussen de kerk en de gebouwen van de abdij. Er was een muur rond Vézelay en een andere muur rond de abdij. Maar van hier, van op dit terras aan de top van de heuvel, had men een buitengewoon prachtig, wijd zicht op het landschap, op de zee van groen. Het zicht was grandioos. Men kon duidelijk in de droge lucht al de heuvels rond Vézelay onderscheiden en de valleien beneden, tussen de heuvels en de abdij. De groene wouden ontvouwdem zich aan mijn ogen. Ik kon bijna geen velden of weiden zien, enkel de bossen, en slechts een heel klein pad hier en daar, waarop trouwens noch dier noch mens ging. Het dorp van Asquins lag aan het noorden, verborgen door de basiliek. De meest spirituele plaats van Frankrijk bleef ook in zijn omgeving onaangetast door de mens en omgeven door de groene wildernis van de natuur. Vézelay lag te midden uitgestrekte bossen, maar domineerde met haar gebouwen het brede landschap. Hier ervoer ik de eenheid van mens en natuur, zoals ik in de kerk de eenheid van de mensheid en het geestelijke had ervaren. Vézelay was een plaats waar de spirituele wereld en de wereld der mensen en de natuur convergeerden tot een zeldzame harmonie, en waar de drie werelden elkaar raakten in vrede en in elkaar vloeiden. Ondanks de warmte van de middag rilde ik. Ik ging naar een houten bank en zat, en staarde en bleef staren naar het landschap. Ik nam het helle licht in me op, de lijnen van de wouden, al de details van de bomen en hun bladeren. Ik absorbeerde de warmte van de zonnestralen en sprak met de werelden. Ik zat daar een lange tijd, onbekwaam me weg te trekken van dat zicht. De zon zakte weg.

Ik voelde een hand op mijn schouder, keek op, en zag Abt Suger knipogen in het sterke licht. Hij zei, 'je bent hier nu al een lange tijd, Daniel. De abdij gaat binnenkort zijn poorten sluiten. Je moet gaan. Het zal snel donker worden. In de nacht zal je de tenten niet terugvinden. We zien elkaar morgen weer bij de afkondiging van de pelgrimstocht van de Koning.'

Ik stond dus op van mijn bank, vroeg of alles goed was met Suger, waarop hij antwoordde van ja, hij had onderkomen gevonden in de abdij, en alles was in orde. Ik nam afscheid van Suger, wandelde uit de abdij langs de Porte Sainte Croix, liep bijna helemaal tot aan de laagste poort van Vézelay, de Porte d'Asquins, vond mijn paard, en reed terug naar mijn klein kamp.

Op de dag van Pasen van dat jaar van de Heer 1146, verzamelde zich een grote horde mensen na de mis op de flanken van de steile heuvel van Vézelay in Bourgondië. Er was een grote, open plaats links van de basiliek, links van de voorkant van de kerk van Marie Magdalena. Die plaats lag buiten de muren van Vézelay. Op het hoogste punt stond een groot houten platform, daar opgericht opdat de menigte de troon zou kunnen zien van Koning Louis de Jonge van Frankrijk en van zijn mooie Koningin Aliénor, Hertogin van Aquitaine. De Koning en de Koningin zaten daar al nu, beschermd van de zon door een groot veelkleurig canvas dat aan sterke palen hing. Hun raadgevers, eerst en vooral de ontzagwekkende Abt Suger van de Koninklijke Abdij van Saint Denis, wachtten aan hun zijde naast een grote rode banier, de vlag van Saint Denis, de Oriflamme, de vlag die ooit gedrenkt werd in het bloed van Saint

Denis. De vlag wapperde moedig en lang in de wind. Wij en Suger hadden die vlag meegebracht.

Iets lager dan dat platform hadden de timmerlui een verhoog gebouwd waar Bernard de Clairvaux, de erkende geestelijke vader van Frankrijk, zou preken.

Een grote menigte had zich al verzameld toen ik met mijn metgezellen de weide inwandelde. De mensen, meestal de Baronnen en ridders van het ganse Koninkrijk, de Bisschoppen en priesters, maar ook veel pelgrims wachtten geduldig en in stilte. De Baronnen die te Vézelay verzamelden droegen de beste namen van Frankrijk, mannen die ik te Parijs en te Saint Denis al ontmoet had. Rond de Koning, maar lager op de heuvel, stond Pons, de eerbiedwaardige Abt van Vézelay, Simon Bisschop van Noyon, Godefroy Bisschop van Langres, Arnould Bisschop van Lisieux, Herbert Abt van Saint-Pierre-de-Sens, Thibaut Abt van Sainte-Colombe, Alphonse Graaf van Saint-Gilles, Thierry d'Alsace Graaf van Vlaanderen, Henri zoon van Thibaut de Graaf van Blois en Champagne, Guillaume Graaf van Nevers, Renaud Graaf van Tonnerre en broeder van Guillaume de Nevers, Graaf Robert de Perche en broeder van Koning Louis, Yves Graaf van Soissons, Guy Graaf van Ponthieu, Guillaume Graaf van Varennes, Archambaud de Bourbon, Enguerrand de Couci, Geoffroi de Rancon, Hugues de Lusignan, Guillaume de Courtenay, Renaud de Montargis, Itier de Touzy, Gaucher de Montjay, Evrard de Breteuil, Dreux de Monchi-le-Chatel, Manassé de Beuil, Anselme de Trénacel en zijn broeder Guérin, Guillaume le Bouteiller, en Guillaume-Agilon de Trie en nog veel, veel meer loyale vazallen van Frankrijk. Geen andere gebeurtenis kon zo veel dappere Heren van Frankrijk naast de Koning en Koningin brengen.

Toen de menigte groot genoeg was, kwam Bernard de Clairvaux van de heuvel en van het plein vóór de kerk naar beneden. Hij droeg een grote staf met een zilveren en gouden kruis. Hij groette de Koning, maar draaide dan zijn rug naar de Monarch en sprak de menigte aan. Hij keek plechtig over de hoofden, richtte zijn blik op de hemel alsof hij een goedkeuring verwachtte, opende zijn armen, en stapte dan terzijde op zijn platform opdat de menigte duidelijk achter hem de Koning en Koningin kon zien. Bernard stond daar, een lange en imposante figuur, nog langer gemaakt door het effect van het strakke, spierwitte gewaad van de Abt van de Orde van Citeaux.

Bernard opende eerst een perkamenten rol en las de brief van Paus Eugenius III. Die Paus was zeer recent opgevolgd op Lucius II. De Paus had een brief geschreven om de mannen van het Christendom aan te sporen een gewapende pelgrimstocht te ondernemen naar het Heilig Land. De Paus wilde een tweede kruisvaart.

Het was een korte brief. Bernard las luid, met een duidelijke stem. Hij articuleerde elk woord langzaam, en legde de nadruk op elke zin. Paus Eugenius herinnerde er aan hoe veel van zijn voorgangers tot de Pauselijke Troon gewerkt hadden aan de bevrijding van de Kerk in het oosten. Hij schreef hoe de dapperste strijders van Frankrijk en Italië de oproep beantwoord hadden van Paus Urbanus II, nu vijftig jaar geleden, om Jeruzalem te bevrijden van de ongelovigen. Jeruzalem was de stad waar de Redder der Mensheid was gestorven op het kruis, en dat Jeruzalem moest uit de handen van de ongelovigen gehaald worden. De stad Edessa, die de Franken Rohais noemden, en andere steden van het Graafschap van die naam, waren nu weer veroverd door de ongelovigen. Veel geestelijken, onder wie de Aartsbisschop van Edessa en zijn priesters, en veel andere Franken waren genadeloos vermoord in de stad. De relikwieën van de Heiligen werden vertrappeld te Edessa, of waren in heiligschennis weggegooid. Een groot gevaar, schreef Paus Eugenius, bedreigde dus de Kerk van God en het Christendom. Het grootste bewijs van onze edelheid was het verdedigen van de gebieden die

door de moed van onze vaders in Christelijke handen kwamen. De Paus hoopte, God beware, dat de waarde van de vaders niet verminderd was in de zonen.

Rohais was gevallen omdat we zondaars waren. Eugenius drong er dus op aan, vroeg, en smeekte om op kruisvaart te gaan. Hij beval vergelding van onze zonden als we, en in de eerste plaats de groten van deze aarde en de edellieden, onze gordels zouden aandoen om de Kerk in het oosten te gaan verdedigen. Hij wou dat we de Christelijke gevangenen zouden gaan bevrijden en dat we zouden triomferen over onze vijanden.

Paus Eugenius beloofde kwijtschelding van de zonden van eender wie die naar het Heilig Land zou reizen. De goederen, de vrouwen en zonen van die mannen zouden onder de bescherming geplaatst worden van de Aartsbisschoppen, Bisschoppen en andere prelaten van de Kerk. Hun bezittingen zouden niet aangeraakt worden tot nieuws kwam van hun terugkeer of van hun dood. De Paus vroeg om te vertrekken zonder rijkdom, bewapend slechts met toewijding en ijver en een zuiver hart. De Paus gaf de absolutie aan de mannen die onder zijn apostolische autoriteit zouden vertrekken. Hij liet ook toe aan diegenen die geld nodig hadden voor de kruisvaart en van wie de leenheer hun geen geld wou lenen, hun land in leen aan de Kerk te geven in ruil voor fondsen.

Ten slotte las Bernard de Clairvaux en herhaalde hij hoe de Paus kwijtschelding van gebiechte zonden beloofde aan wie de Heilige tocht zou beginnen en aan wie zou sterven op de tocht.

Bernard de Clairvaux legde dan de brief van de Paus neer, streek zijn gewaad van monnik en Abt glad, en begon aan zijn preek.

Bernard zei niet dat we oorlog moesten gaan voeren in het oosten omdat de Koning Louis de Jonge een eed had gezworen doch voor eigen profijt die eed niet had willen houden. Hij zei niet dat de Koning op pelgrimstocht wou gaan om absolutie te bekomen voor de vele mensen die vermoord werden in de kerk van Vitry. Hij zei niet dat de Koning beloofd had te gaan omdat zijn huwelijk zonder nakomelingen bleef. Hij zei niet dat Louis genoeg had aan een snelle pelgrimstocht en niet had gedacht aan een kruisvaart. Dus grinnikte ik eerst met wat de eerbiedwaardige Abt dan wel zei.

Bernard herhaalde dat de meeste Heilige plaatsen van het Christendom gevaar liepen verwoest te worden door de Saracenen. Hij sprak over de dood, de dood die kwam in gevechten met de Saracenen, en die een dood zou zijn zoals de dood van Christus. De pelgrimstocht naar Jeruzalem zou de zuiveren van hart volle glorie bezorgen in de hemel, en de slechte mannen straffen. De Christenen verdedigen betekende Christus te wreken van de mensen die de Heer pijn deden. De daden van kruisvaarders zouden ter ere van Christus gebeuren, en de dood van een ongelovige die Christenen kwetste, zou de glorie van God verhogen. Nochtans, zei Bernard, zou men ongelovigen niet mogen doden wanneer andere manieren konden gevonden worden om hen te doen stoppen de Christenen aan te vallen. Tot dan had Bernard gesproken met een eerder zachte stem, al konden we hem goed horen. Hij herhaalde zijn argumenten meerdere malen in andere bewoordingen. Zijn stem werd luider, tot hij zijn zinnen schreeuwde in zijn preek, en tot hij zijn woorden benadrukte met brede bewegingen van zijn open armen. Hij sprak steeds duidelijker, langzamer en luider. Hij bezwoer de ongelovigen die de bovenaardse rijkdommen van Jeruzalem stalen, die de Heilige plaatsen ontwijdden en die zich de Christelijke Heiligdommen toe eigenden, de Christelijke Graafschappen vrij te geven. De ongelovigen moesten teruggeworpen worden uit de plaatsen waar Christus geleefd en gesproken had, gestorven was en verrezen. De ongelovigen moesten de zwaarden van de Christenen over hun hoofden voelen, zodat ze niet meer zouden denken dat de God der Christenen zwak was. Bernard ging door met de hartstochtelijke zinnen te spreken die de mensen in de menigte opwonden. Mannen beneden begonnen te roepen en de armen in de hoogte te gooien. Vuisten balden. Bernard gebruikte geen woorden meer die beroep deden tot het hoofd en tot de rede. Hij gebruikte woorden die de passies deden

ontvlammen. Zelfs vóór hij stopte met spreken, groeiden de kreten in de menigte tot een overdonderende kreun, een overweldigend lawaai van stemmen die door elkaar riepen, ‘ja, God wil het! Dieu le veut! Dieu le veut! Kruisen! Geef ons kruisen!’

De Bisschoppen hadden een hoop kruisen voorbereid, witte lappen doek waarop een groot, rood kruis genaaid was. Bernard begon die uit te delen aan de mannen die rond zijn platform stonden. De ridders drongen plots in massa vooruit. Ze drumden naar het platform omdat ze allen verlangden een kruis te bemachtigen. Mannen sprongen op het platform en grepen naar de kruisen. Het gewicht van de massa was te groot, zodat de planken van het platform langzaam begaven. Het platform viel ineen. Gelukkig hield het verhoog waar de Koning en Koningin zaten. Bernard viel op zijn knieën maar had zich geen pijn gedaan, en ook de Bisschoppen waren niet gekwetst. Bernard sprong op het Koninklijk verhoog, recupereerde een hoop kruisen en ging door ze van nabij de Koning uit te delen. Koning Louis kneepte zich krampachtig vast aan zijn troonzetel. Abt Suger stond perplex. Zo veel ridders verdrongen zich aan Bernard, dat snel alle kruisen uitgedeeld waren. Bernard trok dan zijn witte, ceremoniële monnikspij uit, sneed er stukken af met een dolk, en deelde die stukken uit aan de laatste ridders en pelgrims.

Ik stond als aan de grond genageld door de preek van Bernard de Clairvaux. Noch ik noch Gormond gingen naar voor om een kruis te halen. We stonden met lege handen toen de vertoning op de flank van de heuvel van Vézelay beëindigd was. De mensen daalden de heuvel af en gingen uiteen. Ik bleef nadenken, verscheurd door tegengestelde gevoelens. Ik was nog steeds voldoende kwaad en cynisch en bitter om de preek van Bernard te willen bespotten. Maar Paus Eugenius en Bernard hadden absolutie en kwijtschelding van zonden beloofd, en er was inderdaad een zonde die erg zwaar in mijn geest drukte. Ik had Marie gedood. Ze had vertrouwen in me, maar ik had haar gedood. Ik had geholpen zo veel onschuldige mensen te Vitry te doden, Christenen en Joden. Ik had wel visioenen gezien, maar niets gehoord over redding in God. De schuldgevoelens knaagden elke dag aan mijn geweten, ze braken me langzaam maar zeker af. Misschien kon ook ik weer vrede vinden in het Heilig Land. En misschien, ja misschien, kon ik daar de antwoorden vinden op mijn zoeken hoe met God te leven, in de plaats waar Christus gewoond had, te Jeruzalem. Er was één vraag in het bijzonder die ook onbeantwoord was gebleven te Cluny, ondanks de vergadering van de theologen, en ondanks mijn gesprekken met Suger: hoe kon de wreedheid en pijn en huichelarij die ik meegemaakt had te Vitry en nadien, toegediend door mensen, worden toegelaten door een God die een God van liefde was. Waarom was dit kwaad mee geschapen en toegelaten? Een God die de wereld geschapen had en dan mensen aan hun lot overliet om zich zelf zo veel pijn te doen, zonder enige tussenkomst van die God, zonder dat die God zich daar nog om bekommerde, was ook geen God over wie ik me nog zou moeten bekommeren. Zo een God was een monster! Een God van liefde die de wreedheid in de wereld toeliet was geen God van liefde meer. Ofwel kon zo een God kon niet tussenkomen en de wreedheid vermijden, en dan was God een machteloos wezen, geen God. Misschien zou ik antwoorden vinden op die vragen in het Heilig Land. In elk geval, als er één plaats was waar ik nog antwoorden kon vinden, en ik had er geen gevonden in Frankrijk, dan leek die enige plaats op aarde toch Jeruzalem te zijn. Ik droeg al een rood kruis op mijn wapenrok: het rode kruis van het blazoen van Le Pallet op een lichtgrijs veld. Ik kon naar het Heilig Land rijden. Ik keerde me naar Gormond en zei, ‘ik wil naar het Heilig Land gaan. Ik moet dat doen!’ Gormond zuchtte, ‘ja, ik dacht het al. Ik zag je twijfelen en de opties afwegen. Ik ga met je mee. Ik voel de dood naderen. Ik ben een oude man. Ik heb hier geen familie. Ik heb niemand in dit land om voor te zorgen behalve jij, tenminste: als je me toestaat je vriend te zijn. Ik kan even goed te Jeruzalem sterven als hier. Wanneer vertrekken we?’

We lachten alle twee dan, en omhelsden elkaar tussen de mensen die de heuvel van Vézelay verlieten. Vézelay had zijn magie ook op ons uitgeoefend.

Vanuit de verte zag ik Abt Suger ons bekijken. Hij stond nog in vol ornaat naar ons te staren met een frons aan zijn wenkbrauwen, bezorgd en met een slecht voorgevoel duidelijk op zijn gezicht. Abt Suger wist al wat ik ging doen.

Zo kwam het, vertelde ik aan Usama ibn Munqidh, aan Salah al-Din Yusuf en aan Jadwa, dat ik besliste naar deze landen te reizen en te Aleppo belandde. De kruisvaarders van Vézelay beloofden te vertrekken, maar slechts een jaar later, want veel moest voorbereid worden voor een leger dat zo een lange weg zou moeten afleggen. Gormond en ik vertrokken bijna dadelijk.

We reden natuurlijk eerst terug met Abt Suger naar Saint Denis. Suger herhaalde me dikwijls dat hij niet hield van het idee van de pelgrimstocht en de kruisvaart. Hij hield er niet van de Koning zijn landen te zien verlaten. Frankrijk had een Koning nodig zei hij. Een Koning had al heel veel te doen in zijn eigen land. Hij moest dus niet gaan oorlog voeren in andere streken. Gedurende heel veel eeuwen, duizend jaar, had het Heilig Land bestaan zonder Frankische overheersing. Waarom moesten nu oorlog en verwoesting over die verre landen gebracht worden, terwijl al die jaren toch al de pelgrims naar daar waren gereisd en teruggekeerd? Suger hield er nog minder van dat ik, onder alle mannen, zou gaan. Christus was overal, zei hij, niet slechts in Jeruzalem, en Christus was overal zo nabij als te Jeruzalem. Had Christus niet gezegd dat zijn Koninkrijk niet van deze wereld was?

Wat Suger zei was zinvol. Misschien zou ik geen antwoorden vinden aan de andere zijde van de Zee. Misschien leefden de beste mensen die antwoorden konden geven hier, in Frankrijk. Maar als ik geen antwoorden vond in het Heilig Land, dan kon ik ofwel ginder sterven of naar Frankrijk weerkeren als dezelfde man, maar als een man zonder zonden. En als ik ginder antwoorden vond, dan zou ik weten wat voor een soort man ik was en hoe de wereld van God echt in elkaar zat. Ik vond mijn zoektocht de moeite waard. Ik moest vertrekken en voor mezelf uitmaken of er antwoorden bestonden. Beter kon ik niet doen. Ik moest vrede zoeken voor wat ik Marie had aangedaan. Anders zou ik maar keer na keer proberen me te doden, en op een dag zou ik daar nog in slagen ook. Wat voor een leven was dat?

Abt Suger zuchtte en zuchtte. Hij schudde zijn hoofd, en gaf op. Hij vertrouwde me toe dat hij nu een gelukkige man zou moeten zijn, en een fiere man, want Koning Louis de Jonge had hem gezegd dat wanneer het leger zou vertrekken hij, Suger, het land in de plaats van de Koning zou moeten besturen. Suger zou regent van Frankrijk zijn. Maar Suger toonde hoe bedroefd hij was.

We keerden dus terug naar Saint Denis en bereidden onze lange reis voor. Suger had kaarten. Hij gooide de perkamenten op tafel en riep mij en Gormond om ze te kopiëren in ruwe schetsen. Hij wou niet dat we over het land zouden reizen. Die weg was lang en gevaarlijk voor slechts twee mannen. Het was wellicht een doenbare weg voor een leger, niet voor eenzame reizigers. Hij stelde voor de rivier de Rhône af te varen per boot, en te rijden naar Marseilles. In die haven konden we wel een schip vinden naar Sicilië, naar de stad Messina. We konden ook te Marseilles een schip zoeken naar Genua of Napels, en van daar Messina proberen te bereiken, of rechtsreeks één van de havens van het Heilig Land. Messina was veiliger, want er leefden Saracenen daar. We konden een Saraceens schip gebruiken om naar Tyr of Sidon te zeilen, of naar Accra of Jaffa. Het was nu bijna zomer. Dat was goed, zei

Suger, want hij had in oude boeken gelezen dat in de zomer zeilen in de Zee veel beter was dan in de winter. De winterstormen konden geweldig zijn op zee en grote schepen opslikken. We moesten dus eerst snel naar Marseilles reizen te paard en met de boot. Als we niet te Messina konden geraken vóór het einde van de zomer, dan zouden we moeten wachten tot het begin van de volgende lente. Ten slotte gaf de Abt ons een koffertje met muntstukken. Ik weigerde dat geld aan te nemen, zei dat ik genoeg geld had en dat hij dit geld voor zijn kerk kon gebruiken, maar Suger smoorde mijn protesten met opgeheven hand. 'Jullie zijn mijn edelstenen, veel meer dan de mooie stenen die ik mijn kerk plaats,' zei hij. 'Ik hoop dat jullie nog meer helder zult schijnen. Zendt me nieuws, en laat me weten of jullie gevonden hebt wat jullie zochten. Ik kan die antwoorden ook gebruiken. Ik zegen jullie beide. Moge God jullie behoeden van alle kwaad, pijn, troosteloosheid en wanhoop!'

We verlieten Saint Denis te paard een week later. Ik nam al de muntstukken en stenen mee die ik bezat, en Gormond naaide die in de zomen van onze klederen. We droegen lichte maliën, plaatsten onze schilden op onze paarden, lieten de lansen te Saint Denis maar wetten onze zwaarden, namen elk een kruisboog en een handvol bijbehorende pijlen, en reden uit de abdij op een regenachtige namiddag naar de zon, naar het zuiden, naar een nieuw leven.

We volgden de route van Abt Suger. We vonden boten op de Rhône die dag en nacht de rivier afvoeren, maar we moesten vele malen van boot wisselen. Op veel strekken van de rivier moesten we langs de oever te paard verder rijden. We kwamen te Marseilles minder dan een maand later aan. Na twee weken wachten te Marseilles vonden we een Normandisch schip dat naar Messina voer. We kwamen in die Siciliaanse haven slechts enkele dagen later al aan. Weinig schepen vertrokken te Messina naar het Heilig Land. We zochten en vonden een kapitein die ons tenminste in de goede richting kon meenemen. Ik sprak Arabisch en dat zette een Saraceense zeeman op zijn gemak, de eigenaar van een schip dat direct naar Egypte zou vertrekken, en dat verscheidene havens zou aandoen langs de Zee tot in de haven van Suwaidiya in de Frankische gebieden van Outremer. Hoewel hij langs vele havens zou zeilen aan de kusten van de Zee, weigerde hij te stoppen in een andere haven van de Frankische gebieden dan Suwaidiya.

Het zou een lange, maar veilige reis worden. Hij wou van haven tot haven varen en de meeste tijd dicht bij de kusten blijven om zich in een haven of baai weg te steken als stormen dreigden. Eender welke plaats van het Heilig Land was in orde voor mij, voor zover we snel konden vertrekken, want ik was ongeduldig om Jeruzalem te bereiken. Ik aarzelde dus niet en we geraakten het eens over een prijs. Slechts veel later, aan boord van het schip, hoorde ik dat Suwaidiya door de Franken Saint-Siméon genoemd werd en de haven van Antiochië was, ver in het noorden van Jeruzalem.

We betaalden de kapitein en gingen aan boord. We zeilden wel gedurende twee maanden en half, want de boot was langzaam, en we legden inderdaad in veel havens aan. Het voordeel was dat noch ik noch Gormond erg zeeziek werden. Toch bereikten we Saint-Siméon, de stad van Antiochië en het Heilig Land veel, veel maanden vóór de Franse kruisvaarders zelfs maar vertrokken, en zoals we later hoorden ook vóór de Duitse kruisvaarders vertrokken.

Te Antiochië stelden we voor de Prins van die streek een tijdje te helpen. Ik vond het nodig het land en de mensen te leren kennen, voordat we naar het zuiden, naar Jeruzalem zouden rijden. Ons voorstel werd gretig aanvaard. We waren welkom, maar konden slechts toegevoegde strijders zijn totdat we ervaring met het terrein opgedaan hadden. De Frankische ridders van Antiochië waren nogal argwanend met nieuwkomers die niet in het land geboren waren. We werden gebruikt als hulpjes door de wachters van Antiochië. De Prins van

Antiochië zond ons naar het kasteel van Chastel Rouge, een versterkte plaats van de Franken nabij de Orontes rivier.

En zo gebeurde het, eerbare Usama, zei ik, dat op één van mijn allereerste patrouilles, nadat we uit Chastel Rouge reden over de Orontes rivier naar de nabije Tell al-Karth, aan de noordkant van de rivier, in de richting van Aleppo, dat ik in een hinderlaag viel in een onbekende wadi en daar gewond en gevangen genomen werd.

Op die wijze eindigde ik mijn verhaal van mijn laatste wederwaardigheden in Syrië. Ik had mijn verhaal besloten in het huis van Usama ibn Munqidh in de medina van Aleppo.

Hoofdstuk Negen. Aleppo en de Hauran. 1147

Ik bleef door het land van Syrië rijden met Usama. We bezochten veel plaatsen tussen Aleppo en Damascus, vooral de bergen en de bergpassen, maar we doolden ook rond in de vlakten en hun dorpen. We ontweken de nederzettingen niet meer wanneer ze ver in het binnenland lagen, weg van heuvelachtig terrein. Yusuf vergezelde ons op sommige van die uitstappen. Wanneer we niet reisden brachten we aangename avonden door in het huis van Usama. We aten dan samen in de patio, luisterden naar muziek, en vertelden verhalen. We hadden alle vier, Jadwa dikwijls uitgenodigd, Herodotus gelezen. We herinnerden ons de Grieks verhalen met genoeg. Yusuf vooral kon de geschiedenissen vertellen met grote gebaren en veranderingen in stem, en we lachten met hem, en zeiden dat hij een goede acteur was. Usama legde me uit hoe de Arabieren dachten, en ik zei hem hoe de mensen in Frankrijk leefden. We spraken bijna nooit meer over religie of filosofie. Ik vroeg me natuurlijk af wanneer die gelukkige dagen zouden eindigen, en hoe. Ik was er wel van overtuigd dat ik Aleppo elke dag kon verlaten, maar hoe moest ik aankondigen dat ik niet voor eeuwig een gast kon zijn bij Usama, en dat minstens één andere vriend op mijn terugkeer wachtte. Hoe zouden Usama en Yusuf reageren?

Aan het einde van de maand mei en in het begin van de maand juni veranderde de atmosfeer. Er was een periode van meer dan tien dagen waarin Usama ons niet meer voorstelde uit Aleppo te rijden. Ik zag nauwelijks nog een schaduw van Usama, en ik zag hem zelfs niet meer 's avonds. Hij leek me te ontwijken. De stemming van Jadwa en Yusuf was nogal gespannen.

Ik wandelde dan maar alleen in de straten en de markten van Aleppo, gekleed als een Arabier, maar in mijn eentje wandelen verveelde me snel. Er was ook iets veranderd in de stad, die dagen. Het was overal rustiger. Er liepen wel nog steeds handelaars en kopers rond in de marktstraten, als voordien, maar er liepen duidelijk minder mensen rond de markten. Minder krijgers patrouilleerden in de stad. Weinig Saraceense wachters verlieten nog het kasteel van Aleppo, terwijl vroeger steeds mannen in en uit de versterkte plaats reden. De wachters aan de poorten van het kasteel waren steeds dezelfde. Ten slotte gebeurde er iets waaruit ik dacht te begrijpen wat er gaande was.

Die avond zaten we op kussens in de patio, allen weer samen. We luisterden naar de klagende tonen van een lier en het trage ritme van een eenzame trommel. We hadden gedaan met eten. Niemand sprak veel en graag. De stemming was bedrukt. Jadwa wenste ons een goede nacht en ging uit het huis. Wij, mannen, bleven zwijgen en luisterden nog naar de muziek.

Ik zei plots, 'waar is de veldslag bezig?'

Als ik gezegd had dat het huis in vuur en vlam stond, dan waren Usama en Yusuf niet erger geschrokken. Ze keken naar elkaar in hetzelfde ogenblik, met paniekerige blikken. Ze schoven over hun kussens. Ze keken naar hun vingers. Usama won zijn normale houding het eerst weer. Hij vroeg, 'welke veldslag? Er gebeurt hier geen veldslag.'

'Toch wel,' drong ik aan. 'Ik weet niet waar, ik weet niet exact wanneer, maar een belangrijke slag wordt ergens gevoerd tussen de Syrische troepen en de Franken. Ik weet niet waarom. Wat gebeurt er? Wie heeft gewonnen?'

Usama zuchtte. Yusuf keek me indringend aan.

Usama vroeg, 'wat doet je denken dat er ergens een slag bezig is?'

Ik antwoordde, 'bijna alle krijgers zijn uit Aleppo verdwenen. In de stad zijn heel wat minder mannen dan gewoonlijk. De stad is rustig. De handelaars zijn zenuwachtig. Minder karavanen

vertrekken. Wij rijden niet meer uit. Jullie zijn gespannen. Waar is de slag? Wat is er gaande?’

Yusuf vroeg, ‘is het slechts omdat er minder mensen in Aleppo zijn dat je denkt dat er ergens een slag bezig is? Er kunnen daar veel redenen voor zijn. Ik denk dat je nog andere redenen hebt om over een veldtocht te spreken.’

Yusuf was een slimme jongen voor zijn ouderdom, en heel wat meer intuïtief met mensen dan Usama, ondanks de ervaring van deze laatste als diplomaat en dienaar van heersers.

Ik glimlachte dus en antwoordde, ‘je hebt gelijk, Yusuf. Ik heb de slag gezien. Waar is de veldtocht?’

Usama liet Yusuf niet antwoorden. Hij zei, ‘Jeruzalem heeft de Hauran aangevallen. Dat is waar de slag is. Wel, we weten niet of er wel een slag bezig is. Ik twijfel er zelfs aan of er wel een veldslag zal gevochten worden. Ik veronderstel dat er echter heel wat schermutselingen kunnen plaats hebben.’

‘Waar is de Hauran?’

‘De Hauran is de streek ten zuiden van Damascus,’ zei Usama. ‘Het is echt in het zuiden. Je hebt Damascus, dan de streek genaamd de Lega ten zuiden daarvan tot aan de stad Ezra’a.

Dan, nog verder in het zuiden, ligt de Hauran. Het is een rijke landbouwstreek. Veel graangewassen groeien daar, en druiven, hoewel er geen rivieren zijn. Het regent in de Hauran, de grond zuigt er al het water op, maar er zijn veel putten. Sommige delen van de Hauran zijn erg droog, andere zeer vruchtbaar. De Franken zijn de Hauran binnengetrokken met een leger, onder de Zee van Gallilea. Ze stoten door naar de steden Bosra en Salkhad.’

‘Dat is territorium van Damascus. Waarom zouden de Franken landen van Damascus aanvallen? Stopten de Franken en de leiders van Damascus niet elkaar te bekampen?’

‘Het is een lang en ingewikkeld verhaal,’ zei Usama. ‘De heerser van Bosra en Salkhad is een Armeense Amir genaamd Altuntash. Altuntash is een Armeniër, maar geen Christen. Hij bekeerde zich lang geleden tot de Islam. Hij werd een verrader die meester en vriend bedroog. Hij bedroog Mu’in al-Din Unur, de heerser van Damascus, en liep naar Jeruzalem om de Hauran aan de Franken aan te bieden. Mu’in al-Din wou Altuntash straffen voor zijn slecht gedrag, want hij stal van Damascus, bestal de karavanen, doodde de gelovigen en beledigde de Sultan. Altuntash moet gedacht hebben dat hij onder de Franken wel Amir van de Hauran zou kunnen blijven en verder rijk kon worden, en wellicht ook dat de Franken hem voor zijn landen zouden belonen. Hij liet dus zijn vrouw in de Hauran om verder over Bosra te regeren, en reed naar Jeruzalem. De Franken hebben Damascus al een lange tijd niet meer aangevallen, maar hun hebzucht is groter dan hun voordeel om vriendelijk te blijven tegenover Damascus. De Franken vielen dus de Hauran binnen. Die landen zouden een mooie uitbreiding zijn van hun eigen landen, want de Hauran is voorspoedig.’

‘Wat heeft dat te doen met Aleppo?’ vroeg ik. ‘Ik dacht dat Mu’in al-Din Unur de Atabeg van Aleppo, Nur al-Din Mahmud vreesde, en zelfs bevocht!’

Usama keek naar Yusuf. We bevonden ons op gevaarlijk terrein.

‘Niet echt,’ antwoordde Usama na enige aarzeling. ‘We zijn allen Moslims. We moeten ons Geloof verdedigen. Soms hebben we meningsverschillen, maar die verschillen zijn er om opgelost en vergeten te worden wanneer ongelovigen onze landen bedreigen.’

Waar had ik dat nog gehoord?

‘Het leger van Nur al-Din heeft zich dus aangesloten met het leger van Damascus,’ besloot ik.

‘Nur al-Din heeft inderdaad Aleppo verlaten,’ zei Usama. ‘Ik weet niet hoe zeer de twee legers samen vechten, maar ze zullen voorzeker beide de Franken willen stoppen.’

‘Wat heb je gezien?’ vroeg Yusuf nieuwsgierig.

‘Ik zag een veldslag. Ik zag een jonge Frankische man te paard vechten met een zwaard tegen Turkse strijders. Hij was nog zeer jong, prachtig gekleed, maar droeg ook zware maliën. Ik zag strijders hem aanvallen. Veel doden lagen rond hem, en zijn paard steigerde bovenop de lichamen van Franken en Turken. Ik zag bloed in een droge woestijn. Ik zag vuur opvlammen. De grond stond in brand!’

Ik zag steeds vuur! Ik huiverde bij de herinnering van het visioen.

Het visioen overviel me twee dagen geleden. Het was in de namiddag. Ik was rond het kasteel van Aleppo gewandeld. Het was zeer heet buiten, en zeer droog. Er was bijna geen wind. Ik dacht dat de zon me te sterk geslagen had, want ik verloor even het evenwicht en ik wankelde tussen de huizen. Dan, eens te meer, verschoven de kleuren van de hemel.

Het blauwe veranderde langzaam in rood. De hemel rimpelde in vlammen. In de rode hemel zag ik een jongen vechten met een zwaard. Hij zat op een steigerend paard. Hij was aan het verliezen. De strijders kwamen dichterbij. Ik zag dan de vlammen wijken, maar de hemel bleef zo rood als bloed. Ik keek naar de grond. Veel Frankische en Saraceense strijders lagen dood rond me. Ook veel paarden lagen daar dood. Ik verloor bijna het bewustzijn van afgrijzen, want de mannen waren verschrikkelijk verminkt en het bloed droop uit hun open wonden en kleurde ook de grond. Ik viel neer. Ik wierp me tegen de witte muur van een huis, maar het visioen duurde voort. De vlammen keerden terug en ik zag een witte ridder op een wit paard door de vlammen rijden, in het midden van het gevecht. Maar dan snel, eindigde het gevecht. De figuren vervaagden, verdwenen, en de hemel werd weer blauw.

Het duurde een hele tijd voor ik weer bij verstand kwam. Mensen staarden naar me, maar durfden niet naderbij te komen. Ze konden gelukkig niet weten dat ik een Frank was, want ik was gekleed zoals zij, en ik had een baard en was verbrand door de zon, maar ze vreesden waarschijnlijk één of andere lelijke ziekte. Ik dwong mezelf op mijn voeten en strompelde verder. De witte ridder die door de vlammen had gereden was ik geweest.

Ik wist toen niet wat ik gezien had. Had ik het verleden gezien of de toekomst? Had ik slechts gedroomd die dag, of me dingen op een te hete dag ingebeeld? Ik had in elk geval erge angst, zo zeer dat ik bijna moest overgeven. Ik wou die visioenen niet! Ze joegen me schrik aan tot in mijn ingewanden. Ik wou een gewone mens zijn. Ik wou niet een geest hebben die soms in aanraking kwam met dingen die ik niet begreep. Welke machten vochten in mijn hoofd? Werd ik gek? Paniek nam van mijn wezen bezit en ik voelde me droevig, eenzaam en angstig.

‘De jongen,’ zei Yusuf. ‘De jongen. De Koning van Jeruzalem, Boudewijn III, is bij het Frankisch leger. Hij is slechts zestien jaar oud. Je zag Jeruzalem slag leveren!’

‘Ja. Ik herinner me dat de jongen een gouden kroon droeg,’ antwoordde ik.

Ik had eerst geen aandacht gegeven aan dat detail. Ik wist dat Boudewijn nog steeds een jongen was. Ja, ik had de Koning van Jeruzalem zien vechten. Ik was tot hetzelfde besluit gekomen. Ik zei niet aan Usama en Yusuf dat ik mezelf ook gezien had in de slag. Was er al een slag gebeurd? Neen! Ik had een gevecht gezien dat nog moest komen. Nochtans vroeg ik hopen, ‘wat was het resultaat van de veldslag?’

‘Er was geen veldslag,’ antwoordde Usama, ‘tenminste, geen slag waar we van gehoord hebben. Zoals ik je zei, denk ik niet dat het tot een grote slag zal komen. Er is te veel te verliezen in een veldslag. Onze machten moesten snel verzameld worden. Als Aleppo verliest zal Mosul de landen van Nur al-Din aanvallen. Als Damascus verliest zal Damascus door Nur al-Din ingenomen worden en dan zal het rijk van Damascus ophouden te bestaan. Aleppo en Damascus verenigd kunnen niet verliezen. De Franken zijn machtige strijders, maar ze zijn ver verwijderd in de Hauran van hun steden en kastelen. Als zij verliezen, verliezen ze hun

Koninkrijk. Er is te veel te verliezen en te weinig te winnen voor een veldslag. Er zullen schermutselingen plaats hebben, grote bewegingen van troepen, maar indien niemand te dom is, zal er geen slag gevochten worden. We hebben nog niet van een veldslag gehoord, en ik verwacht niet dat één zal plaats hebben!

Ik was daar niet zo zeker van. In deze oorlog leek er me in veldslagen evenveel te winnen als te verliezen zijn.

‘Ik zal moeten gaan,’ zei ik.

De stilte duurde lang.

Usama zuchtte dan en stelde een vraag die klonk als een bevestiging, ‘je hebt jezelf in de veldslag gezien, is het niet?’

‘Ja, ik was in de slag,’ zei ik, ‘of in de schermutseling. Ik moet gaan!’

‘De weg naar de Hauran is lang,’ probeerde Usama.

Ik twijfelde over wat ik moest doen. Ik kon in Aleppo blijven, of verdwijnen, of naar Antiochië gaan. Ik kon mijn lot negeren. Kon ik dat?’

‘Laat hem gaan,’ zei Yusuf. Zijn stem klonk al sterk en bevelend voor een dergelijke jongen.

‘Geef hem een paard en geef hem ‘Aqil als gids. Ze zullen snel moeten rijden. ‘Aqil moet hem tot bij de Franken brengen.’

‘Waarom zouden we dat moeten doen?’ vroeg Usama aan Yusuf. ‘Wanneer hij daar aankomt, kan het al te laat zijn. Zijn leven zal zeker in gevaar zijn als hij naar de Hauran gaat. Waarom hebben we hem gered? Als hij de Franken bereikt, hoeveel Moslims zal hij dan doden? Ik zeg, laat hem hier blijven, voor zijn eigen goed. Later kan hij terugkeren naar Antiochië, wanneer deze domme veldtocht beëindigd is.’

‘Nee. Je begrijpt het niet,’ fluisterde Yusuf. ‘Het is de wil van Allah! Slechts Allah kan iemand in de toekomst laten kijken. Zelfs onze Sufi’s kunnen dat niet. Hij had vroeger ook visioenen, steeds over de toekomst. Hij is een buitengewone man. Hij staat dicht bij Allah. We mogen niet handelen tegen de wil van Allah in. Hij moet gaan. Allah is groot en medelijdend. Allah wil het, Usama, mijn vriend!’

Die laatste woorden van Yusuf brachten rust in Usama, en ze deden hem plezier. Hij keek nog steeds met argwaan naar mij. Hij bleef lange tijd denken, en ik zag warme gevoelens in zijn ogen toen hij naar me keek, me woog, mijn droevigheid schatte. Hij voelde hoe ook ik de wil van God al had aanvaard.

Dan gaf hij toe. ‘Als Allah dit wil dan kunnen we niet handelen tegen wat Allah geschreven heeft in zijn boek voor Daniel. Ik zal hem dan een paard geven, en een gids, en klederen. Hij kan naar de Hauran rijden!’

‘Hij zal snel moeten rijden,’ zei Yusuf nog. ‘De schermutselingen in de Hauran kunnen geen eeuwigheid duren. Hij moet rijden bij zonsopgang.’

En zo werd over mijn lot beslist. We spraken niet verder die avond. We gingen slapen.

De volgende morgen ontwaakte ik vroeg, at snel en zocht Usama op. Usama was al op mij aan het wachten, nam me bij de arm en trok me mee.

Hij zei, ‘je kunt niet zoals je bent naar een veldslag rijden. Kom met me mee!’

We gingen door verschillende deuren en stopten bij een kleine kamer. Klederen en wapens en bepantsering lagen in deze kamer, die het persoonlijk arsenaal van Usama leek te zijn. Ik zag prachtige maliënkolders, fijne gekromde zwaarden met heften afgezet met zilver en edelstenen, dolken, Arabische schilden, lansen en speren, witte wapenrokken, en lederen borstbeschermingen en nog veel meer.

‘We wisten dat je op een dag zou wegrijden,’ legde Usama uit. ‘We hebben bijgevolg je klederen gekopieerd. De hemden en de wapenrok die je droeg waren bevlekt met bloed en gescheurd. We wierpen ze weg, maar we maakten exact dezelfde. Je zult ondervinden dat het

doek en de zijde die we gebruikten veel beter, lichter en koeler aanvoelen dan wat je had. We naaiden een rood kruis op je wapenrok, net zoals op wat je droeg. Je had ook een korte maliënkolder van ringen, maar die was verroest en doorstoken. We maakten je een nieuwe. Ik denk, zoals jij blijktbaar, dat een halve kolder voldoende bescherming is in onze landen, en veel beter om snel te reizen. Zware malië, volledige malië, zouden je vertragen.

Je kunt echter in onze landen niet rijden, gekleed als een Frankische ridder. Dus meenden we dat het beter was, Yusuf en ik, je als een Arabier gekleed te doen rijden. Later kun je je wel omkleden als een Frank, maar draag nu de witte boernoës van de Moslim onder je wapenrok en draag boven je wapenrok een breed, lang, wit Moslim kleed. Je moet lijken op een Moslim strijder zo lang als je in onze streken blijft. We hebben een Turkse puntige helm voor je. We vonden ook een goede Frankische helm voor je, die je kunt dragen als je het Frankisch leger bereikt, en je kan dan de lange, witte Moslim rok van boven je eigen wapenrok wegtrekken. Ik vond je een mooi zwaard, een gekromd zwaard, zwaarder dan de zwaarden die wij gewoonlijk gebruiken, maar gekromd zoals onze zwaarden. Het heeft een zilveren heft en het is mijn geschenk aan je. Het zwaard komt uit Damascus. Het is gesmeed uit ijzererts dat uit Indië komt. De smeden van Damascus smeden zulke zwaarden wel tot vijftig maal heen en weer. Ze slaan en plooiën het lemmet vijftig maal op zichzelf vóór ze deze vorm hebben, en dan branden ze het resultaat af met een zuur tot deze prachtige patronen van zwart en grijs van hun werk zichtbaar worden. De punt is erg gehard en kan door en door malië steken! Dit zwaard werd me gegeven door Mu'in al-Din Unur zelf! Nus is het voor jou.

Je schild is ook nieuw. Kijk, er is een dunne lederen huid op het schild getrokken, beschreven met Arabische karakters. Trek die huid af, vanaf hier, en je zult je eigen blazoën vinden op het metaal, je rood kruis. Ten slotte geven we je ook een lans mee. De houder van de lans, in het midden, is ook van zilver. De banier op de lans is rood. Eigenlijk is dat de vlag van Shaizar. Het kan echter ook voor een Frankische banier aanzien worden. Ons leger, onze mensen, zullen het erkennen als een vlag van Shaizar, tussen Aleppo en Damascus. De vlag zal je op de reis beschermen. Ten zuiden van Damascus is de vlag minder gekend. Als iemand beweert dat er een vlag van de Shaizar in het Frankisch leger zit, dan zullen Yusuf en ik zeggen dat zoiets onmogelijk is. Leg de Franken uit dat je de lans gestolen of gewonnen hebt. Maar draag de lans met eer. Ze is me dierbaar.'

Ik was ontroerd. Het was één ding me te laten gaan, een andere zaak om me aldus te helpen naar de Franken weer te keren. Ik wou Usama overvloedig bedanken, maar hij waaide mijn woorden weg met zijn handen.

'Neen, geen dank, mijn vriend,' zei hij. 'Mijn plicht is te doen wat Allah wil. Het paard is van Yusuf. Ga naar de stallen!'

Ik kleepte me aan zoals Usama gezegd had, nam zwaard, lans en schild, en ging mijn paard en mijn gids zoeken.

Yusuf wachtte me op in de stallen. Hij hield een prachtige witte hengst bij de teugels. Een grote, lenige man met een dikke, lange zwarte baard stond bij hem. De man was volledig in het zwart gekleed.

'Dit is 'Aqil,' zei Yusuf. 'Hij is een dienaar van Usama. Je kunt hem vertrouwen. Hij zal je in de Hauran brengen, tot bij de legers. Hij spreekt Arabisch. Hij is een Bedu. Hij kent de weg. Hij weet wie je bent, maar zal eerder sterven dan jou of ons te verraden. Hier is je paard.'

Yusuf toonde me de hengst. Ik kreeg een schok, want ik realiseerde me dat in de witte gewaden van Usama en met dit wit paard ik exact was zoals de ridder die ik in mijn visioen had gezien.

Ik nam de teugels van het paard aan, bekeek het goed, en zag dat het een onschatbaar dier was. Het was een paard van een Amir, een paard gefokt in de woestijn uit generaties van Arabische raspaarden, dieren die voor lange periodes konden galopperen en duren. 'Het paard is van jou,' zei Yusuf. 'Voedsel en water zijn bij 'Aqil. Er is genoeg voor tien dagen. Er is een beurs met munten in de zak op je paard. Dank me niet. Ik moet dit doen, dat weet ik zeker!'

Ik zei tot Yusuf, 'de hengst is een prachtig dier. Het is zelfs veel meer waardevol dan de muntstukken. Ik zal je nooit kunnen terugbetalen.'

Yusuf glimlachte. Hij antwoordde, 'er zijn slechts drie manieren om een Arabisch paard zoals dit hier te krijgen. Ofwel steel je het in de oorlog en win je het. Je kunt het erven, of je kunt het krijgen als een geschenk. Neem het aan als een geschenk.'

Usama ibn Munqidh verscheen achter ons op dat ogenblik en hoorde ons laatste gesprek. Hij voegde toe, 'in de legenden van mijn volk bezat Isma'il de zoon van Abraham, een prachtige hengst die Awaj heette. Hij liet het dier na aan zijn zoon en zei hem steeds de nakomelingen van dit paard te eren. Na vijf generaties bezat Suleiman, de afstammeling van Isma'il, zo veel paarden die van Awaj kwamen, dat hij ze niet allemaal kon voeden. Hij bracht daarom zijn paarden naar de woestijn en liet ze daar, tot de dieren bijna gek van dorst werden. Dan dreef hij alle paarden naar een rivier. De paarden galoppeerden om te drinken, maar op dat ogenblik deed Suleiman oorlogstrompetten schallen. Eén hengst en vier merries draaiden zich om en liepen naar de trompetten, eerder dan naar de rivier. Suleiman behield slechts die dieren en liet de anderen wegdwalen. Onze Arabische paarden stammen van die vijf af.'

'Dan zal ik deze hengst Awaj noemen,' antwoordde ik, en zo bekwam mijn paard zijn nieuwe naam.

Ik hield Awaj bij de teugels om de hoofdboort van het huis van Usama uit te gaan. Usama stond aan een venster, en Jadwa was ook daar. Ik wuifde een laatste vaarwel naar hen, en ze wuifden terug. Dan wou ik op het paard stijgen. Yusuf hield me tegen. Hij raakte mijn arm aan.

Yusuf zei, 'je bent op zoektocht. Je zoekt naar antwoorden op vragen, antwoorden die ook fundamenteel voor mijn leven zijn. Als je antwoorden vindt, of denkt ze gevonden te hebben, zelfs indien ze onvolledig en ontoereikend zijn, dan zou ik graag ook de antwoorden horen. Misschien ken je het antwoord al. Misschien zal je niets nieuws ontdekken. Ik wil vooral weten waarom de mensen, mensen die in Allah geloven, elkaar pijn en wreedaardigheden aandoen.'

Ik nam de tijd om Yusuf te zeggen wat ik op dat ogenblik dacht.

'Ik heb nog geen volledig antwoord,' zei ik. 'Ik moet verder zoeken. Misschien moet iedereen zoeken en nooit vinden. Misschien is de zoektocht de geliefkoosde weg van Allah voor een mens om door het leven te gaan. Ik geloof dat het allemaal te maken heeft met de vrije wilsbestemming die Allah ons gaf. De schepping van Allah gaf vrijheid van keuze aan de mensen. Ons los te laten, ons vrijheid geven, was de daad van liefde van Allah. Is het niet altijd een daad van liefde om mensen niet aan ons te binden zoals slaven, maar ze vrijheid te geven? Allah schiep de wereld aldus. Het probleem of hij dat kan veranderen of niet, tussenkomen of niet tussenkomen, is niet dat Allah niet zou bekwaam zijn dat te doen, en ook niet dat Hij dat niet zou willen, maar omdat de vrijheid zijn wil is, ingebakken in de schepping. Allah is eeuwig, en dus is de wereld zoals hij is, en de wereld zal niet veranderen, omdat de schepping zo is. De vraag of dat kan veranderd worden stelt zich niet, want de schepping is gewoon zo. Als Allah tussenkomt zou er een andere schepping zijn. We hebben vrijheid. Met die vrijheid kunnen we het kwade doen, zowel als het goede. Anders zouden we niet vrij zijn. Natuurlijk is het onze plicht goed te doen, maar veel mensen kunnen kiezen het

kwade te doen. Het kwade moeten we bevechten. Dit alles betekent echter, dat wat ook de mensen zeggen, Allah liefde is en dat Allah groot is, zoals Mohammed en Jezus zegden.’
‘Ja, dat begrijp ik,’ antwoordde Yusuf, ‘maar als ik opgroei om een oorlogsleider te worden zoals mijn vader en oom willen, dan kan het zijn dat ik veel mensen zal moeten doden.’
‘Dat zul je dan waarschijnlijk moeten doen,’ zei ik. ‘Je kunt echter een zuiver hart bewaren en niet uit hebzucht doden of uit verwaandheid of ambitie. Je kunt doden wanneer je moet doden, wanneer je meent dat je je mensen moet verdedigen en wanneer je gelooft met grote zekerheid dat je de juiste dingen aan het doen bent ter ere van de vrijheid en de liefde. Dan zul je een grote man zijn. Heb medelijden en vermoord geen onschuldige!’
‘Ik zal dat onthouden, Daniel. Allah is groot. Allah zij met je, mijn vriend. Misschien zullen we elkaar ooit weerzien.’

Ik sprong in het zadel. De dienaars van Usama openden de poort. Ik wuifde een laatste maal naar Usama en dacht, ‘vaarwel, mijn vrienden. God zij steeds met jullie ook!’
We reden in galop uit het huis van Usama. Ik keek voor de laatste maal naar Aleppo. Ik was in alles, in klederen en in houding, misschien zelfs ook grotendeels in geest, een Arabische Amir en een strijder van Shaizar, die een dienaar en gids aan zijn zijde had.

We reden van Aleppo naar Shaizar, dan naar Hama en Homs, en van daar naar Lebwé en Ba'albek. We dreven onze paarden snel langs die steden, maar we vermeden te dicht bij de bevolkte streken te komen. We reden door open terrein, ten oosten van Damascus, en staken de rivier Barada over. Dan keerden we ons naar Kiswe en gebruikten de brug over de rivier Nahr-el-Awaj. We reden door de streek die de Lega genoemd wordt, tot aan de stad Ezra'a. Van daar uit wilden we Der'a bereiken en Bosra, zoals Usama me voorgesteld had.

Mijn gids, 'Aqil, zei nooit veel meer tegen me dan die plaatsnamen. Hij stopte dan slechts zijn paard, wees naar links of rechts, en meldde Damascus of Ezra'a. Het was niet nodig meer te zeggen. We kregen zware regens te verduren na Aleppo, en vorderden later moeilijk in zeer heet en zeer droog weer in de streken tussen Homs en Lebwé. Ik zag prachtige tuinen nabij Damascus, maar we reden ook in rotsachtige heuvels waar nauwelijks enig gras groeide om voor onze paarden aan te kauwen.

We kwamen in de Hauran slechts na vijftien dagen aan, want we hadden geen reservepaarden en we wilden ook niet van paard veranderen. We aten wat 'Aqil bij zich had. We stopten slechts één maal een ganse dag, nabij Lebwé, omdat we fruit en groenten nodig hadden. We kochten die in het toevallige dorp dat we voorbijstaken na Lebwé. We sliepen steeds onder de open hemel. Ik leerde te leven, eten en slapen zoals de Bedu. Ik nam het land op in mijn hoofd zoals Usama me geleerd had steeds te doen, in wegen, paden, rivieren, en aard van het terrein.

Nabij Ezra'a, ten zuiden van de stad, zagen we in de verte de eerste Saraceense troepen. We kwamen geen groot leger tegen, slechts groepen van ongeveer honderd strijders, allen te paard. We vermeden hen, hoewel sommigen ons zagen. We reden verder naar het zuiden. Ik wist niet of steeds maar naar het zuiden rijden het juiste was om te doen hier, dus vroeg ik aan mijn Bedu gids of we de strijders konden vragen waar het Frankisch leger was. De Bedu keek me aan, scheen enigszins verdwaasd uit zijn gewoonte te komen steeds maar in dezelfde richting te rijden dag na dag, gaf me een teken te stoppen en hier te blijven, en hij reed weg. Hij spoorde zijn paard aan naar beneden, naar een vallei waarin een kleine groep Saraceense strijders kampeerde. In de avond kwam 'Aqil terug en wees naar het oosten, naar de tegenovergestelde kant van de ondergaande zon.

De volgende morgen reden we oostwaarts. Usama had me gezegd dat de Hauran een rijk landbouwland was, maar we reden door volledig uitgedroogd gebied. De graangewassen stonden laag, tot stro geworden. Slechts lage heesters en hoog gras groeiden elders. De regens van de lente hadden deze gronden gemist, en we vonden slechts weinig putten die niet uitgedroogd waren. We reden tot de vroege namiddag. Dan zag ik zwarte rook aan de horizon opstijgen. We reden verder tot we dicht bij de reusachtige rookwolken kwamen. Kort daarop zagen we de eerste vuren. De grond stond in vlammen! Misschien hadden kampvuren zich verspreid door het droge gras, of misschien hadden de legers de vuren aangestoken. Ik bemerkte hoe de hel hier oplaaide en zich vooruit joeg, aangewakkerd door de wind die veroorzaakt werd door de hitte zelf. Een lange, brede band van hoge vlammen trok aldus vooruit. Saraceense troepen, honderden ruiters, volgden de vlammen van op een respectabele afstand. Ik begreep dan dat de Saracenen de grond in brand gestoken hadden om de Franken uit te roken. De vlammen werden door de sterke wind naar het noordoosten geblazen. We bevonden ons achter de Saraceense strijders, de Turkse ruitery en vele Syrische krijgers en boogschutters te voet.

In de verte, aan de andere kant van de rook, kon ik het Frankisch leger zien. De rook en de vuren bewogen zich in hun richting. Ik kon niet de Franken onderscheiden die het dichtst bij de vuren reden of gingen, want de rook bouwde een dik scherm op dat mijn zicht belemmerde. Maar ik zag wel de verste groep Franken nog steeds in de richting van de vuren komen. Andere mannen liepen nu in die richting. Dat kon enkel betekenen dat de Franken naar het westen waren vooruit gestoten en dat ze niet meer naar Bosra gingen, maar terug naar de Jordaan, in de richting van de kuststeden. De Franken waren op terugtocht, maar ze werden tot staan gebracht door het vuur. Ze waren gevangen tussen vijandig gebied in het oosten en het nieuwe Saraceens leger dat de vuren volgde.

Mijn Bedu gids had de Franken ook gezien. Hij maakte me een teken van groet en draaide zonder veel vertoon zijn paard om. Ik knikte. Zijn opdracht was me naar de Franken te brengen, en ik kon dat leger met mijn eigen ogen zien. De Bedu kon gaan. Ik liet 'Aqil op zijn eigen weg, weer naar Aleppo. Ik had gevonden wat ik zocht. Terwijl hij noordwest reed in galop, keek ik naar wat er in de verte gebeurde met de Franken.

Ik kon niet in de gloed rijden. Ik woog af langs de ruggen van de hoge heuvels langzaam te rijden, rond de vuren in een grote boog, naar de Franken. Ik besloot even te wachten en te volgen wat er gebeurde. Ik bracht mijn paard naar een strook gras op lagere grond achter mij, en ging liggen bovenop een zachte heuvel om de legers te observeren. Ik bleef daar liggen tot laat in de namiddag. Tegen die tijd stopte de wind. Dan plots, nam de wind weer toe in kracht, maar blies van het oosten naar het westen. Nu waren het de Saracenen die de rook in hun ogen kregen! Een huivering van paniek rimpelde door de Saraceense gelederen toen hun eerste troepen zich westwaarts wierpen met kreten en gedonder van versnellende paardenhoeven. De ruiters reden uit de vlammen naar hogere grond, terwijl de Saracenen die te voet waren schuin wegliepen om het vuur te vermijden. De rode, gloeiende gensters vlogen naar deze zijde en kwamen dan terecht op terrein waar de vlammen al alles verteerd hadden wat brandbaar was, en dus, naarmate de zon onderging, verminderden de vuren in intensiteit. De vlammen werden kleiner en de rook ging liggen, trok daarna bijna helemaal weg. Ik zag dan een vreemd tafereel.

Ik kon de voorhoede van het leger van Jeruzalem onderscheiden. Juist vóór de verbrande aarde reden Bisschoppen met mijters en zware ceremoniële gewaden. Ze droegen reusachtige

staven met kruisen. Tussen die kruisen, in het midden, was een kruis dat vele stralen uitzond in verschillende kleuren. Het kruis glinsterde in de zon door de edelstenen die de laatste zonnestrallen recht vóór zich uit reflecteerden. De stenen flitsten hun stralen in mijn ogen. Ik veronderstelde dat dit het Ware Kruis was, de meest beroemde relikwie van Jeruzalem, de relikwie die steeds de Koning van Jeruzalem op een veldtocht vergezelde. Abt Suger had me over dat kruis verteld. Het bevatte de resten van het kruis waarop Christus gestorven was, gevonden door Keizerin Helena van Constantinopel. Ik moest toch ook lachen, want de gewaden van de Bisschoppen waren zwart geworden van het roet en de rook, en de mannen daar, vooraan, zagen er allemaal uit als zwarte mannen in hun gezicht.

Het leger van de Franken stopte, hoewel de vuren bijna opgehouden hadden. De voorhoede plooidde zich in de middelste groep, en de achterhoede verenigde zich met dat geheel. De Franken stopten om hun kamp op te zetten. Ze voelden er niets voor hun paarden door de resten van de brandende struiken en de verhitte grond te leiden. Het was laat voor mij om daar te rijden, en ik was ook niet gehaast mijn paard te doen stappen door de stervende maar nog steeds gloeiende resten die in de avond rood oplichtten. Ik wou het niet riskeren, komende van de Saraceense zijde, Frankische nachtwachters te ontmoeten. Ik wandelde dus mijn heuvel af, nam mijn paard, zocht een aantal grote rotsblokken die bijeen lagen, hoog genoeg om ons in te verbergen, en probeerde te slapen.

Ik werd vroeg in de morgen wakker, dronk het laatste water dat ik nog had, en reed behoedzaam over de naaste heuvel. De vuren van de vorige dag waren volledig uitgedoofd. Pluimen van blauwe rook rezen hier en daar nog uit de grond, vanuit geïsoleerde struiken, maar er was geen rode gloed meer lager op de aarde. Het Frankisch leger was vóór me ontwaakt, en de ridders waren al op weg, hoewel veel mannen ook nog bezig waren op hun paard te stijgen. Een voorhoede van zwaar bewapende ridders in lange maliënkolders, met helm en lans, reden langzaam vooruit door de zwarte grond. Ik liet hen voorbij rijden. Ik zag dan ook een groep ridders die prachtige wapenrokken droegen. In hun midden reden mannen die geen speren maar kruisen droegen, en ook het meest verbazingwekkende, reusachtige kruis was daar, het Ware Kruis, het embleem van Jeruzalem. Ik veronderstelde dat dit een groep van ridders en baronnen was van de Koning van Jeruzalem, een groep die zich direct achter de voorhoede bewoog.

Ik zou verwacht hebben dat de Franken kleine groepen ridders link en rechts en vooraan zouden gezonden hebben om te zoeken waar de Saracenen zich bevonden, en om de beste en meest veilige weg te zoeken om verder voorwaarts te stoten, maar ik vond geen dergelijke verkenners. Het Frankisch leger was slechts één reusachtig blok dat zich langzaam bewoog. De Turkse ridders volgden ver achteraan.

Honderden Saraceense ridders zwermde overal rond de Franken, op een verre afstand echter van de kolom op mars. Ze bestookten de Franken. Een groep van tot tien strijders, zelden meer, reed naar de Franken, liet enkele pijlen uit hun bogen los en trok zich dan weer terug, om even later ergens anders opnieuw te beginnen. Ik zag veel van dergelijke kleine Saraceense groepjes ridders. Troepen van veel meer Saracenen, honderden ridders samen, verzamelden zich op een afstand. Het plan van de troepen van Damascus was niet moeilijk te raden. De Turken bestookten de vijand met enkele snelle ridders en hoopten aldus enige Franken te verleiden hun hoofdkolom te verlaten, om iets verder door een overmacht te worden aangevallen en vernietigd. Elke groep ridders die uit het blok reed zou geïsoleerd worden, hun weg terug afgesneden vinden door een grote groep Saracenen, en een gevecht moeten toestaan tegen een overweldigende meerderheid vijanden. Maar de discipline in het

Frankisch leger was zeer sterk. Ridders werden wel gewond door pijlen, maar de Saraceense strijders moesten daarvoor wel zeer dicht bij de Frankische kolom komen, zodat zij ook mannen verloren. De Franken hielpen hun gewonden. Geen Frank verliet de rangen. Het leger duwde zich zeer langzaam vooruit in de groeiende hitte dan de dag, koppig aan dezelfde trage cadans, recht vooruit, in één massief blok. Ik besloot naar hen toe te rijden.

Om het leger van Jeruzalem te bereiken moest ik echter door de Saraceens aanvallers rijden. Ik koos een plaats uit waar minder Saracenen rondreden, en spoorde mijn paard aan tot een razende galop. Als er Saraceense strijders in mijn weg reden, zou ik op hen zijn vóór zij op mij. Ik had bijna de Frankische rijen bereikt, toen ik een groep van vier Turkse ruiters in mijn weg zag die net de kolom van hun vijand aangevallen hadden. Ze riepen beledigingen in het Arabisch, noemde de ongelovigen lafaards en kruisenbeminners. Ze maakten nog obscene gebaren. Ze waren rijk gekleed. Hun gewaden waren van witte zijde, en hun lederen borstbeschermingen waren uitvoerig bewerkt. De zwaarden die ze zwaaiden hadden zilveren heften, afgezet met kleurige stenen. Eén van de ruiters droeg een lans met een groene vlag waarop witte Arabische karakters genaaid waren. Ik was bijna aan die groep, naderde hen van achter, zodat ze me niet eerst zagen. Plots reed een Saraceense ruiter uit het blok van de Franken. Ik veronderstelde dat dit één van de mannen van de Hauran was, één van de strijders van Amir Altuntash, waarvan de cliënten nu, wellicht tegen hun zin, de bondgenoten van de Franken waren. De man riep iets in het Arabisch en reed in op de ruiters van Damascus. Ik reed ook in op de groep, maar zou te laat komen voor de eerste impact.

De Turken werden verrast. Ze aarzelden voor de aandrivende Saraceen, en die tijd werd hen fataal want de Amir van de Hauran was op hen. Hij had geen lans, maar reed met verbazingwekkende snelheid op zijn Arabische merrie, vertraagde niet, en hield zijn gekromd zwaard ter hoogte van zijn ogen. Hij stak zijn zwaard recht door de borst van de meest voorwaartse Turkse Amir. Hij stopte dan bruusk zijn paard in een wolk van stof, trok zijn zwaard weg terwijl hij draaide, en liet bloed uit de Turkse borst vloeien. De Turk zakte ineen op zijn zadel en viel dan zeer langzaam van zijn paard naar beneden. De Haurani had dan al zijn paard gekeerd en hij reed terug in galop naar de ridders van Jeruzalem.

Ik veranderde licht de richting van mijn paard en reed iets achter de man. Alle ogen waren op de Haurani gericht, niet op mij, zodat ik de Franken kon bereiken zonder al te veel aandacht te trekken. De Haurani werd me wel gewaar, achter hem, en keek met verbazing om, naar mijn vlag, naar mijn witte klederen, maar hij reed dan snel verder. Hij reed recht in de rangen van de kolom van Jeruzalem, en die openden zich om hem veilig op te nemen, met mij op sleeptouw. Ik stopte mijn paard enige passen van de Franken en trok mijn wit gewaad weg, zodat mijn wapenrok met het rode kruis zichtbaar werd. Ik trok ook de huid van mijn schild af, zodat ook daar het rode kruis verscheen, en duwde dan mijn hengst weer naar voor. Ik verwachtte elk ogenblik een kruisboogpijl door mijn maliën, maar de Franken waren zo verbaasd door het plotse wapenfeit van de Haurani en door mijn transformatie, dat ze vergaten doel te zoeken. Ik reed ook tot in het midden van de Frankische rangen, waar de Amir van de Hauran kreten van glorie riep.

Ik schreeuwde hem toe in het Arabisch, ‘dat was zeer wel gedaan! Allah is groot! Je bent een moedige strijder!’

De man keek even snel naar me, verbaasd een kruisvaarder Arabisch te horen spreken.

Hij antwoordde, ‘waar kom jij vandaan? Ben je een Turkse spion?’

‘Geen spion,’ lachte ik. ‘Ik kom van ver, maar ik ben een Frank, een ridder.’

‘Dat is de vlag van Shaizar die je draagt,’ riep hij weer argwanend.

‘Ja! Ik won die lans. Ik liet de vlag er op,’ zei ik. ‘Het is een eervolle Arabische vlag, en het is een goede lans ook!’

De Haurani lachte. Hij lachte niet om mij. Hij wees voorbij me, naar zijn Turkse vijanden. De drie Turken stonden rond hun gevallen metgezel. Ze klaagden over zijn lot. Ze trokken aan hun baarden, begonnen te wenen, sneden haarlokken af met hun dolken, en sneden ook aan de staarten van hun paarden ten teken van rouw. In de Frankische rangen werd er gejuicht echter, want het duel was eervol gewonnen. Noch de Amir van de Hauran noch ik riepen mee met hen.

De rangen van de strijders openden zich en ongeveer tien ridders, gekleed in zware maliën, die felgekleurde wapenrokken droegen, en waarin ik zowel ridders van de Tempeliers als ridders van het Hospitaal herkende, reden naar ons toe. Onder hen bevond zich een jongeman die alsmaar bleef schreeuwen met een bevelende, kwade stem, over het hoofd heen van zijn grijs, gevlekt paard, 'wie durfde hier de kolom te verlaten? De straf om een bevel van de Koning te negeren is de dood! Wie verliet de kolom?'

De Saraceen van de Hauran verstond de Frankische taal niet. Ik antwoordde, 'de Amir van de Hauran, hier, brak uit de rangen. Hij kon echter een daad van grote dapperheid en kunde verrichten, en hij keerde direct naar het leger terug!'

Een Bisschop reed naast de Koning. Later hoorde ik dat dit Aartsbisschop Robert van Nazareth was. De bisschop zei sussend, 'we hebben die bevelen enkel in het Frans gegeven, Majesteit. De Saraceen kent onze taal niet. We moeten hem vergeven. Hij won een mooi gevecht.'

De jonge Koning aarzelde en gaf dan toe, 'dat is waar. De Haurani kan mijn bevel niet gehoord hebben. Dus eren we hem.' Hij grijnsde, 'dat was inderdaad een verrassende en mooie overwinning!'

De mannen in het ronde juichten.

De Koning keerde zich naar mij. 'Wie ben jij? Ben je een Saraceen in de wapenrok van een Frank, of een Frank in de klederen van een Saraceen? Ik zag je van klederen veranderen!' Ik antwoordde lachend, 'ik ben een Frank, Majesteit! Mijn naam is Daniel du Pallet. Ik ben Frans. Nog niet zo lang geleden was ik een Koninklijk Wachter en de Beschermmer van de Abdij van Saint Denis en van de Oriflamme. Ik kom van ver, van Antiochië, om het leger van Jeruzalem te vergezellen. Ik ben nieuw in deze landen. Ik was te Vézelay toen Bernard de Clairvaux een nieuwe kruisvaart uitriep, en ik ben gekomen!'

Enkele mannen rond de Koning maakten een kruis toen ze dit hoorden, en dat deden ook de Bisschoppen rond de Koning. De Franken fluisterden mijn naam aan elkaar en het gerucht rimpelde door de rangen. Ik was de eerste ridder van een nieuwe Franse kruisvaart, een Koninklijke ridder van Frankrijk!

De Koning van Jeruzalem begon te spreken, maar zijn woorden stokten, en hij zweeg. Hij keek me ongelovig aan, draaide en draaide in zijn zadel, keerde zijn paard weer om, keek over zijn leger heen, en zei dan, 'wat was je aan het zeggen tegen de man van Bosra?'

Ik antwoordde naar waarheid, 'ik wenste hem geluk met zijn wapenfeit, Majesteit.'

'Je bent nieuw hier, maar je spreekt Arabisch?'

'Inderdaad. Ik leerde Arabisch met geleerden in Frankrijk.'

'Ken je de wegen naar de Jordaan rivier?'

'Ik reed uit het noorden, Heer, van in het binnenland. Ik ben nooit in deze streken geweest.'

De Koning besloot ontgoocheld, 'dan kun je ons ook niet helpen de beste en veiligste weg te vinden langs waar we kunnen terugkeren.' Hij zuchtte.

De Koning draaide zijn paard weer om en wou terug naar de voorhoede rijden, maar ik sprak hem toch weer aan.

Ik riep, 'ik ken de wegen hier niet, maar de Hauranis kennen ze!'

De Koning stopte zijn paard met een plotse snok en keek me doordringend aan. ‘Spreek je voldoende goed Arabisch om ons te leiden? Ben je slim genoeg om te onderscheiden wanneer ze liegen en wanneer ze de waarheid spreken? Ze kunnen ons in een hinderlaag lokken.’

‘Ik denk wel dat ik dat kan doen,’ antwoordde ik.

De Koning onderzocht mij en de Haurani, woog ons. De Haurani was zich nog steeds aan het afvragen wat we allemaal aan het bespreken waren, maar hij bleef bij ons staan.

‘Goed dan,’ zei de Koning. ‘Probeer het maar, en laat me weten als het lukt.’

De Koning was een jongeman van weinig woorden. Hij was zo wanhopig dat hij me zijn vertrouwen gaf. Hij reed weg in galop, langs het leger, en zijn Hovelingen reden met hem.

Ik bleef achter, bij de ridders en hun voetvolk. Ze keken vol verwachting, de hoop en wanhoop lag samen in hun ogen. Ik rees mijn hoofd en stond rechtop in mijn stijgbeugels zodat mijn gezicht kon gezien worden over de massa van strijders.

Ik riep heel hard in het Arabisch, ‘al de glorierijke mannen van de Hauran, kom naar mij, kom naar mij!’ en ik bracht de rode vlag van Shaizar hoog in de lucht. Ik reed uit de rangen, slechts enkele paardenstappen ver, en wachtte daar. De moedige Amir was de eerste die me vervoegde en hij herhaalde mijn oproep. De kreet ging van man tot man in het leger. Van overal doken Saraceense ruiters op naar ons. De Franken werden zenuwachtig zoveel Hauranis rond me verzameld te zien, want meer dan honderd Saracenen stonden snel met opgewonden, steigerende en draaiende paarden rond me in een groeiende stofwolk.

Ik riep, ‘het leger moet naar de Jordaan terugkeren. Wie kent deze streken, wie kan ons over de veiligste wegen naar de Jordaan brengen?’

Onmiddellijk begon een geanimeerde discussie onder de Hauranis. Het werd een luid dispuut. Sommige mannen riepen wat ze dachten de veiligste weg te zijn, andere riepen harder dat die weg verkeerd was. Ze zeiden dat we nu in de Wadi al-Rahub reden, nabij de Wadi Shellaha. Het was beter naar de vallei van de Yarmuk rivier te rijden en dan de Yarmuk te volgen tot die zich in de Jordaan gooide te Jisr al-Mujami. Anderen argumenteerden dat het beter was rechtdoor te rijden, en over de hoogvlakte naar Samar en Ildara te rijden tot aan Gadara.

Ik liet hen twisten. We konden eender welke van die twee wegen nemen. De belangrijkste zaak was een gids te hebben, en liefst zelfs meerdere gidsen, zodat ik kon nagaan of wat ze vertelden de waarheid was. Ik stak mijn rode banier weer omhoog en schreeuwde dat ze moesten stoppen met twisten. Ik hield er niet veel van door een vallei te rijden, zelfs niet door een brede vallei, zoals de Saracenen me vertelden dat de vallei van de Yarmuk was. Ik hield meer van hoge grond. Het zou daar moeilijker zijn voor de Turken om ons aan te vallen. Ik had geleerd de voorkeur te geven aan de kammen van de heuvels in dit land, in elke situatie. Op de hoogvlakte zouden we trager vooruitkomen, en we zouden door en over berggrivieren moeten waden. Ik veronderstelde echter dat veel waterwegen daar nu al zouden opgedroogd zijn.

Dus riep ik naar iedereen, ‘ik heb voldoende gehoord! We zullen met het leger over de hoogvlakte naar Gadara trekken. Zijn er waterputten en bronnen en rivieren op onze weg daar? Kennen jullie de waterplaatsen?’

Ik zag enkele gezichten twijfelen, maar andere met vertrouwen knikken. Ze wisten waar er voldoende water was.

Dus riep ik, ‘mannen van de Hauran, met mij! Met mij! Volg me! Allah is groot, Allah is de Barmhartige! Allah zal ons de weg tonen!’

Ik keerde mijn paard terug naar het stappende leger en reed naar voor. De Saracenen schenen te aarzelen. Ze hadden nog nooit gehoord van een Frank die in de naam van Allah bewoog. Maar dan draaiden ze ook hun paarden en volgden me in een wervelwind van galopperende paarden en opwaaiende stofwolken. Toen ze me hoorden roepen in naam van een

verafschuwde God rezen de Franken hun wenkbrauwen, maar ze lieten me doen. De Bisschoppen die me hoorden openden hun mond maar trokken hem direct terug dicht zonder te spreken. Ze waren wijs genoeg om te willen wegvlugten van de Turken, eerder dan te twisten. We reden in volle galop, maar dan honderd Saracenen en ik, langs de kolommen van het Frankisch leger. We waren fiere ruiters en we aarzelden niet. We reden resoluut voorbij de verbaasde Koning en zijn Baronnen en Bisschoppen, en ik plaatste me aan het hoofd van het leger. Mijn Saracenen waren nu de voorhoede. Vier Amirs van de Hauran reden aan mijn zijde op Arabische raspaarden en zij toonden me de weg, en als ze twijfelden riepen ze de gidsen bij zich die ons volgden. De Amirs vonden de verborgen paden, en wij leidden de Franken verder. We spraken uitsluitend Arabisch. Elke dag leidden we aldus, gedurende drie dagen. De Hauranis wezen al van ver naar de hoge heuvel van Gadara, en die lag dicht bij Jisr al-Mujami en bij de Jordaan. We namen ons doel op die heuvel. We vonden voldoende bronnen in de bergen. Elke dag was er genoeg water te drinken voor het hele leger. De Turken geraakten niet meer bij ons, en we bereikten de Jordaan zonder één man te verliezen.

Het leger van Jeruzalem vorderde dan rustig, nog steeds geleid door Moslims. Ik was een Frankische ridder, maar ik had mijn wapenrok weer bedekt met het gewaad van witte zijde. Mijn paard was wit en Arabisch. Mijn zwaard was krom. Mijn schild was wit. Alleen het rood kruis op het schild getuigde dat ik een Frank was. Ik hield mijn lans met de rode banier van Shaizar, al wist geen Frank wat die betekende.

Later, veel later, zouden de kroniekschrijvers van Koning Boudewijn en van Jeruzalem de verhalen opschrijven die ze hoorden van de strijders van het Heilig Land. De mannen van de Hauran veldtocht vertelden aan de schrijvers hoe een mysterieuze witte ridder die een rode vlag droeg bij mirakel uit de woestijn reed om het leger van Jeruzalem te redden, en de kroniekschrijvers schreven dat zo op in hun boeken. Niemand wist wie de witte ridder was, maar hij bracht het leger uit de Hauran naar voedsel en water en naar veilige plaatsen waar de Franken de nacht konden doorbrengen.

Toen onze troepen Gadara bereikten wilden de Turkse aanvoerders een laatste maal de Franken aanvallen. Ze vielen de achterhoede in volle kracht aan. Maar onze ridders waren sterk bewapend daar. De ridders vochten moedig en braken nooit hun lijn. Ze vochten in één blok. Ze verdreven de ruitery van Mu'in al-Din Unur van Damascus, en van Nur al-Din van Aleppo, zodat na een halve dag vechten de Saracenen niet verder aandrongen en zich terugtrokken. Het grootste deel van het Frankisch leger, en de voorhoede, moesten zelfs niet tussenkomen. Ik zag hierin ook een teken dat Mu'in al-Din Unur nog steeds het bondgenootschap met de Franken en met de Hauranis nodig had, het leger van Jeruzalem niet wou verslaan, en dat duidelijk maakte voor wie het wou zien.

Toen het leger Jisr al-Mujami naderde, namen Frankische ridders over als gidsen. De Moslims en ik verdwenen in het gros van de kolommen. Het leger trok over de Jordaan en de strijders reden en stapten traag zuidwaarts naar Nazareth.

Ik verliet het leger daar, want ik wou naar de kust rijden en dan weer naar het noorden, terug naar Antiochië. Mijn ultiem doel moest Jeruzalem zijn, maar ik moest eerst terug naar Gormond.

Ik reed langzaam, zeer langzaam naar het noorden. Ik zag en bezocht bijna al de steden langs de kust. Ik bestudeerde de havens en hun versterkingen, zoals Usama ibn Munqidh me geleerd

had te kijken. Het nam me drie maanden om Saint Siméon en dan Antiochië weer te zien. Ik was te Accra, Tyr en Sidon, Beiroet en Tripoli en Tortosa, reed naar Baniyas en Lattaquié.

Het was winter toen ik in Antiochië aankwam. Het weer was slecht. Ik reed direct naar het Chastel Rouge, maar hoorde daar dat Gormond naar Antiochië was teruggekeerd. Ik weigerde in het Chastel Rouge te blijven en reed naar de citadel van Antiochië om Gormond te zoeken. Hij was inderdaad daar, en leerde jonge ridders de kunst van het zwaardvechten in de binnenplaats, vóór het fort. Toen ik de binnenplaats instapte reageerde hij alsof hij een spook gezien had, want hij meende al lang dat ik gedood was. De mannen van de patrouille waarin ik maanden geleden diende waren in de eenzame wadi teruggevonden met verminkte lichamen. Gormond weende als een kind.

Ik bleef met Gormond te Antiochië. Ik zei hem dat ik verwond en voor dood achtergelaten was, dan gered door Arabische verkenners van Shaizar, die me genazen en me goed behandelden. Ik vertelde aan niemand waar ik echt geweest was, ook niet aan Gormond. Ik moest een bericht afleveren aan de Prins van Antiochië, aan Raymond de Poitiers, het bericht dat Usama ibn Munqidh me toevertrouwd had.

Daarna moest ik mijn lot opzoeken in Jeruzalem.

Historische Nota's

'Sterrenzoeker' is een historische roman met de nadruk op het woord 'roman'. Toch probeerde ik zoveel als mogelijk de geschiedenis geen geweld aan te doen. De meeste personages van de roman zijn historische figuren. Ik wou vooral een roman schrijven over de twaalfde eeuw, omdat die periode de eerste renaissance vormde van West Europa. Deze wedergeboorte van het moderne Europa werd in de kiem gesmoord aan het einde van de dertiende eeuw, en vooral in de veertiende eeuw, door de Honderdjarige Oorlog tussen Frankrijk en Engeland, en door de grote epidemie van de pest die de bevolking drastisch verminderde.

De twaalfde eeuw creëerde een grote hoop op betere tijden in Europa. Het klimaat werd zachter en beloofde meer opbrengst in de landbouw. Met betere oogsten en meer handel verhoogde de rijkdom. De rijkdom bracht surplus voor een opleving van de kunsten en de wetenschappen. Veel briljante geleerden gaven les aan de kathedraalscholen van Frankrijk in filosofie en theologie, een duidelijk teken van de nieuwe rijkdom waarop kon geteerd worden. De nieuwe geleerden konden betaald worden uit de groeiende voorspoed.

De roman bevat vele Arabische namen. Ik heb de diakritische tekens op de letters a, i en u die nodig zijn om de Arabische klanken weer te geven in ons alfabet weggelaten. Ik vond dat deze de tekst onnodig zouden zwaar maken. Ik behield echter aparte tekens voor de Arabische letter 'ayn en voor de hamza, door beginnende en sluitende aanhalingstekens te gebruiken.

Ik gebruikte onze eigen tijdrekening, waarin het jaar begint met de maand januari, al was dat niet zo in de Middeleeuwen. Een andere wijze zou nutteloze verwarring meegebracht hebben.

Het verhaal van Daniel du Pallet speelt zich af in Frankrijk en in de Frankische gebieden van het Nabije Oosten. Ik liet daarom de meeste Franse namen zoals ze waren en vernederlandste ze niet. Ik bleef ook de Franse karakters zoals â en é en è gebruiken. Daarom vertaalde ik bijvoorbeeld Guillaume de Tyr niet tot Willem van Tyr, en liet ik Thierry d'Alsace staan in plaats van Diederik van de Elzas te schrijven. Een duidelijke uitzondering hierop is de naam Boudewijn, die ik niet liet tot Baudouin, omdat de naam Boudewijn zo zeer ingeburgerd is in Vlaanderen.

Boek I. Aleppo

Pierre Abélard en Héloïse hadden inderdaad een kind dat de naam Astralabius kreeg. Weinig of niets is met zekerheid geweten van het leven van Astralabius, en dus vulde ik zijn levensgeschiedenis volledig in. De echte Astralabius was waarschijnlijk een bescheiden geleerde, geen ridder of kruisvaarder, en ik denk niet dat hij een leven van avonturen had zoals de Daniel van de roman.

Men kan nog steeds het dorp Le Pallet in Bretagne, nabij Nantes, bezoeken. Het dorp aan de rivier de Sèvre heeft zijn naam behouden doorheen de eeuwen. Enkele oude ruïnes van het vroegere fort van het kasteel kunnen bezocht worden. De kapel van Sint Jan bestaat nog steeds.

De overblijfselen van het kasteel van Clisson in de mooie, kleine stad van dezelfde naam, zijn veel meer ontzagwekkend. Dit kasteel wordt nu genoemd het kasteel van Olivier de Clisson (1336-1407), een Franse Connétable van Koning Karel V van Frankrijk, die beroemd werd als legeraanvoerder in de Honderdjarige Oorlog. De basis van dit kasteel dateert echter van de elfde en twaalfde eeuwen, maar het meeste dat vandaag kan bezichtigd worden dateert slechts van de dertiende en de zestiende eeuwen.

Het kasteel van de Hertogen van Bretagne is te Nantes. Het huidige kasteel was niet dat van Hertog Conan echter, want een volledig nieuw kasteel werd op dezelfde plaats gebouwd niet zo lang na de tijd van Daniel.

De Sénéchal in het Franse Koninkrijk was de hoogste functie in de Koninklijke Administratie. Dit was de bevelhebber van het leger en ook van de Koninklijke Huishouding. De functie werd grotendeels aldus afgeschaft in Frankrijk in 1191, en gedeeltelijk overgenomen door de Connétable, een functie die voordien het hoofd van de Koninklijke stallen aanduidde en later ook de bevelhebber van het leger. Een andere functie, die van Bouteiller, duidde op de Koninklijke butler.

Aleppo is thans een interessante Syrische stad. De bimaristan van Aleppo, het Moslim middeleeuws hospitaal, bestaat nog steeds, praktisch intact. De soeks van Aleppo monden uit op een kasteel dat troont boven een kunstmatige, kegelvormige heuvel. In de tijden van Daniel was het kasteel kleiner dan nu, maar het stond dan al op die heuvel. Het kasteel van Aleppo werd herbouwd door Sultan Saladin in de tweede helft van de twaalfde eeuw.

De Christenen van Europa gebruikten het woord Saracenen voor alle volkeren die de Islam volgden. Het woord kan afgeleid zijn van het Griekse woord 'Sarakinos', dat 'Oosterse' kan betekend hebben, maar die etymologie is twijfelachtig. Het woord werd ook toegepast op de Moslims van Europa, vooral diegene die in het Iberisch schiereiland leefden. Ik gaf dikwijls de voorkeur aan het woord Saracenen omdat het ook van de eeuw van de roman is, eerder dan het woord Moslim, dat een volger van de religie van de Islam aanduidt.

Mu'tazilah, of Mu'tazilisme, is een theologische school in Sunni Islam. Mu'tazilieten geloven in de vrije wil, in het beoefenen van rechtvaardigheid en in het verdrijven van het kwade. De naam Mu'tazilah komt waarschijnlijk van het Arabische "i'tazala' anna", wat betekent 'weggaan' of 'zich terugtrekken'. De school van de Mu'tazilah ontstond in de achtste eeuw in Basra (Irak) toen Wasil ibn Ata (gestorven 748) de schoolse sessies van al-Hasan al-Basri verliet na een woordentwist. Daarom kregen hij en zijn opvolgers, onder wie Amr ibn Ubayd (gestorven 761) de bijnaam 'vertrekkers' of Mu'tazili.

De Mu'tazilah was een theologie, maar ze was zeer sterk gebaseerd op Griekse en Islamitische filosofie en op de toepassing van logica op het religieuze denken. De Mu'tazilah zocht een synthese tussen de rede en de revelatie. Hun geleerden dachten dat de zuivere redenering kon leiden tot beter en meer inzicht in God, zoals ook de Christen Europese geleerden en theologen van de twaalfde eeuw dachten. De Mu'tazilah geleerden hielden zich aan de principes van de goddelijke rechtvaardigheid, aan de eenheid van God, het zoeken naar God, en het verbieden van het kwade, alsook aan de vrije wil. God beloofde volgens hen beloning voor wie Hem gehoorzaamt en dreigde met bestraffing aan wie Hem niet volgt. Moslims die zondigden en die stierven zonder berouw te tonen werden niet beschouwd als zijnde gelovigen, maar ze werden ook niet aangeklaagd als ongelovigen; ze bevonden zich in een positie ergens tussen die extremen.

Usama ibn Munqidh was een historische figuur. Hij was inderdaad een Prins van Shaizar. Shaizar is thans verdwenen, omdat de stad, zoals in de roman verteld wordt, vernietigd werd door een aardbeving in de twaalfde eeuw. De aardbeving doodde de meeste familieleden van Usama. Usama ibn Munqidh reisde naar Jeruzalem met zijn meester Mu'in al-Din Unur van Damascus, met de bedoeling een bondgenootschap te smeden tussen Damascus en Jeruzalem, gericht tegen Zengi, de Atabeg van Aleppo. Hij schreef een boek over zijn ervaringen, de "Kitab al-I'tibar". Toen Usama Daniel hielp, was hij in dienst bij de Sultan van Egypte. Maar hij onderhield zeker contacten met de Atabegs of gouverneurs van Aleppo en Mosul, en met Damascus. De Shaizar streek lag nabij Aleppo, zodat Usama's aanwezigheid in Aleppo geloofwaardig is.

Er is geen historische Jadwa, maar bekende vrouwelijke dokters hebben wel bestaan in de Moslim wereld, zoals de vrouwelijke dokters van de Banu Zuhr familie die de Almohad heerser Abu Yusuf Ya'qub al-Mansur dienden in het Spanje van de twaalfde eeuw.

De Franse stad Provins is zeer veel de middeleeuwse stad gebleven, zoals ze was in de twaalfde eeuw. De versterkte muren en torens zijn intact gebleven. Het is een wonderlijke plaats om te bezoeken, een stad waarin het verleden hedendaags is. Ze is nog steeds zoals ze in de roman beschreven is. Toneelspelers voeren er zelfs tornooien en valkenspelen op om de jongeren te verstrooien. Het huis waarin Daniel voor het eerst Marie ontmoette bestaat nog steeds. Het is een mooi overblijfsel van de vroegere eeuwen, die later en nu de 'tiendenschuur' van Provins genoemd wordt. Het huis van Jacob kan één van de huizen zijn nabij de marktplaats van Provins.

Toen ik de roman begon te schrijven had ik weinig informatie over Vitry. Verscheidene steden in Frankrijk worden Vitry genoemd. Het Vitry van de roman heet thans Vitry-en-Perthois. Het is een dorp nabij de stad Vitry-le-François in de Champagne streek, gelegen ten zuiden van Châlons-en-Champagne. Vitry-en-Perthois was in de twaalfde eeuw zoals ik het beschreef, en het terrein en het stratenplan bleven grotendeels zoals ze in de twaalfde eeuw waren.

Ik wens hier erg en warm de heer Arnaud Baudin te bedanken, hoofd van het 'Centre d'information et de documentation du Directorate Régional d'affaires culturelles de la Région Champagne-Ardenne', lid van het Vennootschap voor de Wetenschappen en Kunsten van Vitry-le-François, voor de kaarten en de documentatie die hij me bezorgde over Vitry in de middeleeuwen. De heer Baudin schreef een prachtig werk met de titel 'Vitry-en-Perthois au Moyen Age ou la mutation d'un bourg castral Champenois'. Dit is een meesterwerk van Franse historische analyse en van Franse geschiedschrijving op zijn best.

Vitry-en-Perthois werd niet slechts vernietigd door Koning Louis VII in de winter van 1142 tot 1143. Het werd bijna volledig en opnieuw verwoest aan het einde van de vijftiende eeuw tijdens de oorlogen tussen de Franse Koning Louis XI en Karel de Stoute, Hertog van Bourgondië. De stad werd ook weer volledig platgebrand op 24 juli 1544 door de troepen van Keizer Karel V, die tegen Vitry geleid werden door Charles de Cossé, Heer van Brissac. Een jaar later besloot de Franse Koning François I een nieuwe stad nabij Vitry-en-Perthois te bouwen, die trouwens naar hem Vitry-le-François genoemd werd. De Koning vroeg Vitry-en-Perthois met de grond gelijk te maken en al de inwoners naar de nieuwe stad over te brengen. De stedelingen keerden echter koppig terug naar wat toentertijd Vitry-le-Brulé genoemd werd, ter herinnering van de twee maal dat de stad afgebrand werd. Vitry-en-Perthois herrees. Vitry-le-François groeide echter sterker. Het landschap bleef zoals vermeld in de roman.

Van de kerk van Sint Petrus en Paulus blijven slechts weinige resten over. De voormalige grootste kerk van het Christendom werd met dynamiet opgeblazen in de Franse Revolutie, aan het einde van de achttiende eeuw. Vele grootse plaatsen in West-Europa die symbolen waren van het Christelijke geloof werden aldus vernietigd door een revolutie die opgedragen was aan de Rede. De strijd tussen Rede en Geloof duurde veel eeuwen verder na de twaalfde eeuw, een twist die waarschijnlijk nooit zal eindigen. Niet alleen Cluny werd vernietigd, maar ook prachtige kathedralen zoals Saint Martin van Tours in Frankrijk en de kathedralen van Brugge en Liège in België.

Slechts een toren en een deel van de narthex van de kerk van Cluny blijven thans over. Veel verbeelding is nodig om de kerk te zien zoals ze ooit was, maar de Franse gidsen van de stad doen hun best. Het is wellicht ironisch, maar Cluny dankt zijn huidige glorie aan een Amerikaan. De jonge professor Kenneth John Conant (1894-1984) van de Universiteit van Harvard deed onderzoekingen en opgravingen te Cluny van 1927 tot 1950, met geld van de Guggenheim Fellowships, en bracht daardoor weer interesse naar de kerk. Hij tekende nieuwe plannen. De beschrijving van de kerk in deze roman is gebaseerd op de plattegronden van Conant. Conant schreef in één van zijn artikels, 'als de kerk nog zou staan, zou ze een prachtige vertegenwoordigster zijn van één van de meest uitgebreide instellingen van monniken van de vroege middeleeuwen, een belangrijk cultureel monument, een nooit overtroffen meesterwerk van de Romaanse architectuur, en één van de meest vooraanstaande kerken van gans het Christendom.' Wie te Cluny geweest is zal deze lof beamen. Cluny is nog steeds een prachtige en mysterieuze spirituele plaats. Enkele gebouwen van de oude abdij bestaan nog, en ook enige huizen in de stad, gemaakt in de Romaanse stijl, zijn nog overgebleven. Met veel verbeelding kan men zich Cluny voor de ogen roepen zoals Daniel de stad zag.

De Abdij van Citeaux leed hetzelfde lot tijdens de Franse Revolutie als de Abdij van Cluny. Zelfs nog minder resten bleven over. De Abdij van Clairvaux bestaat nog steeds, maar de huidige gebouwen dateren van vele eeuwen na de tijden van Sint Bernard. Clairvaux is thans een Franse Staatsgevangenis, maar de plaats, te midden uitgestrekte bossen, kan bezocht worden. De Abdij van de Paracletus nabij Nogent-sur-Seine bestaat ook nog steeds, op dezelfde plaats als vroeger. De huidige abdijsgebouwen dateren van een veel latere periode dan de rieten hutten die ze in de roman waren. De plaats kan echter bezocht worden.

Er gebeurde nooit een vergadering van Christelijke, Arabische en Joodse geleerden te Cluny, zoals beschreven is in de roman. Maar de filosofen en theologen die vermeld werden in de roman zijn historische figuren die schreven wat ze zeggen in de roman. Ik vond het spijtig dat Abdul Walid Muhammad Ibn Rushd, ook genaamd Averroës, slechts een jongen van dertien jaar oud was ten tijde van de vergadering. Toch liet ik hem zijn echte leraar vergezellen.

De filosofische thema's die in deze roman behandeld worden, zogezegd te Cluny, waren inderdaad de hoofdthema's van de filosofen en theologen van de twaalfde eeuw. De filosofische resultaten van Cluny kunnen thans ontgoochelend klinken, maar niet alles kon weergegeven worden in de roman. De lezer moet echter toch de intelligentie en de verwezenlijkingen van het rationele denken van de geleerden van de twaalfde eeuw bewonderen. Die geleerden deden in niets in intelligentie onder aan de huidige filosofen en theologen, en hun analyses blijven bewonderenswaardig. Hun eerste verwezenlijkingen waren niet minder belangrijk dan die van de huidige geleerden. Zo veel eeuwen na de twaalfde eeuw is het toch merkwaardig hoe weinig vooruitgang gemaakt is in de filosofie die zich baseert op de logica. Door het rationele denken allen, en zonder de meningen of hypothesen te gebruiken van de verschillende scholen, werden weinige fundamentele antwoorden over onze levens op

definitieve wijze geleverd. Dit noopt ons tot deemoedigheid met ons logisch denken. Het rationeel denken bewijst niet het bestaan of het niet bestaan van God, bijvoorbeeld. De meest pessimistische onder onze filosofen menen zelfs dat het onmogelijk is door de Rede alleen te bewijzen dat wat we bemerken en ervaren reëel is of niet. De moderne filosofie werd een wetenschap van vragen, die, zoals in de twaalfde eeuw, zonder formulering van hypothesen en zonder overtuigingen te gebruiken, geen definitieve antwoorden levert. Eender welk schema van dergelijke hypothesen lijkt niet veel geloofwaardiger te zijn dan het geloof in het bestaan van God.

Enig respect is dus wel verdiend voor de geleerden en de theologen van de twaalfde eeuw die wezen naar dit gebrek aan bewijzen geleverd door het rationele denken. Aan het begin van de twaalfde eeuw hadden de geleerden van de kathedraalscholen, en de geleerden van andere religies, de illusie te denken dat ze bewijzen voor de grondvesten van hun religie konden leveren door het rationele denken. Dat is de essentie van het zoeken van Pierre Abélard. Op het einde van die eeuw was de illusie duidelijk, en des te meer in onze tijden. Het hoofdstuk van de vergadering te Cluny in de roman gaat daarom niet zozeer over de systemen van filosofie ontworpen in die eeuw, als over de vraag van de filosofie zelf.

De opmerking van Daniel, wanneer hij vraagt of de Rede alle waarheden in het universum kan bewijzen, is een verre referentie naar het theorema van Kurt Gödel (1906-1978), en naar zijn probleem van de volledigheid: zijn de axioma's van een formeel logisch systeem voldoende om alle ware verklaringen af te leiden, die waar zijn in alle modellen van het systeem. De lezer zal me het anachronisme vergeven.

De 'Didascalicon' werd inderdaad geschreven door Hugues de Saint Victor. Ik vond dit boek interessant genoeg om de onderverdeling van de filosofie in de verschillende wetenschappen en kunsten, zoals men gewoon was in de middeleeuwen, op te nemen in de roman. De middeleeuwse geleerden vonden het inderdaad nodig in hun abdijen en kathedraalscholen – die de voorgangers waren van onze universiteiten –, de wijsheid te zoeken door het opdoen van kennis. De middeleeuwse geest vond het logisch aan te nemen dat studies zouden moeten leiden tot wijsheid. We zouden er goed aan doen ditzelfde idee met onze moderne studies in acht te houden. De titel van PhD, voor het Latijnse 'Philosophiae Doctor' of Dokter in de Filosofie, is een overblijfsel van de middeleeuwse classificatie.

Saint Denis is thans één van de meest multiculturele buurten van Parijs. De kerk en abdij kunnen bezocht worden en indien u het kunt: bezoek Saint Denis op een markt dag! De markt wordt gehouden net vóór de kerk en de abdij. Het contrast met de eeuwen van de geschiedenis van Frankrijk en de huidige drukte is dan overduidelijk.

Saint Denis was de Koninklijke Abdij en Koninklijke Kerk, en de plaats waar de Koningen en Koninginnen van Frankrijk begraven werden. Het was inderdaad het werk van Abt Suger om de Romaanse kerk te hebben omgevormd tot één van de allereerste Gotische kerken van West Europa. We bewonderen zowel de Gotische kerken die vanaf de twaalfde eeuw vooral in Frankrijk en Engeland in hun mooiste vorm gebouwd werden, en ook de ingetogenheid van de abdijen en kerken geïnspireerd door Citeaux. Maar was het niet tengevolge de geest van Citeaux dat een einde gemaakt werd aan de prachtige muurschilderingen van de Romaanse periode, waarvan vele resten nog kunnen bewonderd worden in de kerken van Bourgondië en bijvoorbeeld ook in het Nationaal Museum van Catalonië te Barcelona? Dit is het onderwerp van de controverse tussen Suger en Bernard in de roman.

De Franse Revolutie verwoeste gelukkig de kerk van Saint Denis niet, maar de Koninklijke graven werden meestal vernietigd. Sommige werden bewaard en kunnen gezien worden in de kerk. De beenderen van de Koningen en Koninginnen werden vermengd en later in het ossuarium van de crypte samengebracht.

De kathedraal van Notre Dame, zoals men ze vandaag op de Isle-de-la-Cité kan bewonderen, is niet de kathedraal die Daniel zag. De huidige Notre Dame werd gebouwd in de tweede helft van de twaalfde eeuw, niet zo lang nadat Daniel naar het Heilig Land vertrok. In de tijden van Daniel werd Parijs bijna niet beschermd door muren. Koning Philippe Auguste, de zoon van Koning Louis VII, bouwde slechts veel later zijn zeer belangrijke versterkingen rond de stad.

Hildegard von Bermersheim was nog steeds in de Abdij van Disibodenberg op het ogenblik van de veronderstelde vergadering te Cluny. Later, natuurlijk, zou ze haar eigen abdij stichten te Bingen, zodat ze in de geschiedenis meer bekend werd als Hildegard von Bingen. Ze was inderdaad een buitengewone vrouw.

In haar monoloog deed ik haar praten over het afsnijden van hooi en het gebruiken van planten in dat hooi. Het mag vreemd klinken, maar tot vandaag wordt dit inderdaad nog steeds gedaan. In de Abdij van Ettal in Beieren, in Duitsland, een dorp dichtbij Oberammergau, in de abdij genaamd Kloster Ettal, vragen de monniken het hooi van de 'Wiesmahd' weiden af te maaien, van weiden boven duizend meter hoogte in de Beierse Alpen, weiden die geen meststoffen bekomen. Uit het hooi zoekt de Broeder Distilleerder vijftig tot zestig planten, waarvan enkel hij de namen en eigenschappen kent, en uit deze distilleert hij een brandewijn genaamd 'Heulikör'. Het Kloster Ettal in de Ammergau streek is een wonderlijke plaats om te bezoeken.

Vézelay in Bourgondië is een magische plaats. Van de Benedictijnse abdij is niet veel overgebleven, maar de kerk van Sint Maria Magdalena is bewaard gebleven. De kerk werd verkocht in de Revolutie van 1790 en ze verviel tot ruïnes in de negentiende eeuw toen de bekende Franse schrijver Prosper Mérimée, de Inspecteur van Historische Monumenten van 1834 tot 1852, vroeg de kerk te restaureren. De restauratie werd uitgevoerd door de Franse Staat vanaf 1840, en ze duurde tot ongeveer 1876, onder de leiding van de even bekende en beroemde architect Emmanuel Viollet-le-Duc (1814-1879).

Men blijft niet dezelfde man of vrouw nadat men Vézelay ervaren heeft, nadat men de kerk zag en de missen hoorde die gezongen worden door het Monastische Broederschap van Jeruzalem, nadat men zich warmde in het fantastische licht in de kathedraal, het prachtig koor gezien heeft, en het zicht bewonderd heeft vanaf het terras achter de kerk.

De kerk is gebleven zoals ze was in de tijden van Daniel, behalve voor het Gotische koor, dat niettemin middeleeuws is. Veel van de Romaanse huizen in het dorp langs de hoofdstraat van Vézelay herinneren ook aan de tijden van Daniel.

Het Frankisch leger voerde een invasie uit in de Hauran streek in 1147. De episode van het afbranden van de hoge grassen vóór de oprukkende Frankische troepen door de Turkse verdedigers, het doden van een Moslim Amir door een Haurani die uit de rangen van het leger van Jeruzalem reed ondanks de bevelen van de Koning, en ook de redding van het Frankisch leger door een witte ridder met een rood banier, werd verteld en opgeschreven door Guillaume de Tyr (ca. 1130-1185). Guillaume de Tyr was de Aartsbisschop van de stad Tyr en de meest bekende kroniekschrijver van de kruisvaarten.

In Boek II, Jeruzalem, zal Daniel du Pallet zijn antwoorden vinden.